FĂRŞEROŢII

STUDIU LINGVISTIC ASUPRA ROMÂNILOR DIN ALBANIA

INTRODUCERE

In vara anului 1928, făcând o călătorie în Peninsula Balcanică, m'am oprit timp de o lună în Albania, spre a cercetà graiul Românilor din această ţară

In Albania Românii sânt răspândiţi în oraşe şi la ţară. Cei dintâi se ocupă cu comerţul şi meseriile, cei din urmă cu păstoritul sub forma nomadă

Aceştia sânt *Fărşeroţii*.

Cu prilejul acestei călătorii am putut cunoaşte şi pe Albanezi.

Inainte de războiul balcanic, ar fi fost o imposibilitate pentru un cercetător din cuprinsul imperiului turcesc, să facă studii în Albania prin călătorii la faţa locului. Era destul să se afle că este un intelectual din Macedonia, pentru ca imediat să fie bănuit de membru al comitetului revoluţionar şi întemniţat pentru totdeauna La aceasta se mai adăugà, desigur, şi greutăţile care proveneau din lipsa căilor de comunicaţie ca şi din nesiguranţa vieţii, într'o ţară în care banditii de codru puteau să te ucidă numai pentru o bucăţică de pâine.

Aşà se explică faptul, de ce până pè la începutul veacului al XIX-lea, chiar dintre călătorii străini, rari erau aceia care se aventurau să călătorească în Albania. Ab à după eliberarea Greciei, Orientul balcanic începuse să devină mai bine cunoscut străinilor Dar şi atunci, la început, numai prin scrierile unor militari sau consuli cum au fost *Leake*, *Pou-*

*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

queville, Hahn, Coussinery etc , care, bucurându-se de protecţia autorităţilor pe lângă care erau acreditaţi, se puteau mişcà în voie pentru cercetările lor ştiinţifice Numai mai târziu începură să vină în număr mai mare şi alţi învăţaţi care să studieze stările din Albania

Astăzi, deşì căile de comunicaţie lasă mult de dorit — în întreaga Albanie nu există o singură cale ferată — iar deplasările sânt foarte scumpe, împrejurările s'au schimbat cu desăvârşire Albania nu mai este provincia oropsită din imperiul otoman. De cincisprezece ani ea există ca stat naţional independent, şi, după frământările perioadei de tranziţie, a cărei prelungire se datoreşte mai mult războiului mondial decât lipsei de înţelegere dintre Albanezi, viaţa a început să se aşeze. Ca o urmare firească a acestei normalizări, astăzi avem în tânărul stat albanez acea siguranţă a vieţii — mai cu deosebire pentru călătorii străini — care poate fi invidiată chiar de Grecia, emancipată acum un veac.

Intr'adevăr, în tot timpul călătoriei mele în Albania centrală, n'am avut să mă plâng de nici o neplăcere din partea autorităţilor. Abià am ajuns la Coriţa, cu ajutorul d-lui preşedinte al Senatului albanez de atunci, mi-am putut lua toate precauţiunile pentru ca, la nevoie, să pot fi ajutat de unele persoane influente din centrele unde călătoream Spre marea mea surprindere, nicăeri n'am fost obligat să cer concursul lor, de oarece pretutindeni mă simţeam liber şi nestingherit ca în ţara mea proprie

*

Intreaga lucrare se împarte în două părţi In partea întâi fac o descriere a călătoriei, în partea a doua tratez despre limba Românilor din Albania

In descrierea călătoriei mele vorbesc şi despre Albanezi In timpul din urmă, în Albania s'au petrecut evenimente care interesează şi pe cetitorul român Asupra acestor evenimente am stăruit pe alocuri, însă, firește, numai în măsura în care îngăduià cadrul unei lucrări cu caracter lingvistic

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Iată autorii care s'au ocupat în treacăt sau în particular cu elementul românesc din Albania. O bună parte din scrierile lor au fost citate în lucrarea mea *Românii Nomazi*.

F C H L POUQUEVILLE, *Voyage dans la Grèce* Tome deuxième Paris, 1820 In capitolul LVI (p 385) se vorbeşte despre Românii din Moscopole şi împrejurimi Vezi şi p 217 despre mişcările Fărşeroţilor

IOHANN GEORG V HAHN, *Albanesische Studien* Jena, 1854 Se vorbeşte despre Românii din Berat şi Muzachia (p 16), după aceea despre numărul lor din ţinuturile Tirana, Şiak, Cavaia, Elbasan, Muzachia, Şcodra, Prizren, Dibra şi Ohrida (p 133)

L. HEUZEY, *Le mont Olympe et l'Acarnanie* Paris, 1860 Se vorbeşte în special despre Românii din Albania, care se coborau cu turmele în Acarnania Vezi citatele date de mine în *Românii Nomazi*

'Α 'Αραβαντινός, Χρονογραφία τῆς 'Ηπείρου ἐν 'Αθήναις 1867 In vol II autorul se ocupă cu răspândirea Românilor în Epir şi Abania de sud, înşirând pentru Albania următoarele localităţi ocupate de ei Premeti, Fraşari, Cosina, Fearica, Moscopole, Bitcuchi, Niculiţa, Şipsca El dă şi numărul caselor ocupate de Români

I CARAGIANI. *Studii istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică*, Bucureşti 1891 Reeditat de Academia Română 1929 Capitolul II *Românii Fărşeroţi* tratează despre originea Suliaţilor. p 4 sqq

G WEIGAND, *Die Aromunen*, vol I — II, Leipzig, 1894 şi 1895; *Von Berat uber Muskopolie nach Giordscha*, publicat în *Globus* nr. 61 (1892), *Die Aromunen in Nordalbanien*, publicat în *Jahresb* XVI

A BALDACCI, *Itinerari Albanesi* (1894 — 1895) Roma 1917 Informaţii asupra Românilor din diferite regiuni; — *Berat e il Tomor* Roma 1914 In fine ultima lucrare a autotului *L'Albania*, publicată în 1930 în „Publicazioni dell' Istituto pe l'Europa Orientale", Roma Vezi în special capitolul „Il Romanesimo Macedo-albanese" p 184 şi dedicaţia din fruntea cărţii „Ai popoli generosi dell' Albania e della Montagna Nera nelle memorie dell' Illiride antica fortemente uniti dai „Bajraktari", ai „Fărşeroţi" di sangue romano, con la più alta fede dedico questo volume "

I NENIŢESCU. *Dela Românii din Turcia europeană* Bucureşti, 1895 Autorul dă informaţiuni multe, însă de cele mai multe ori exagerate De altfel, întreaga lucrare este umflată

KARL PATSCH. *Das Sandschak Berat in Albanien*, publicat în *Schriften der Balkankommission* III, Viena, 1904 Dă informaţiuni despre Fărşeroţii din Muzachia

M EKREM BEI VLORA. *Aus Berat und vom Tomor*. Sarajevo, 1911 Vorbeşte, în treacăt, despre Fărşeroţii din Muzachia şi Berat

SPIRIDON GOPCEVICI, *Das Fürstentum Albanien* Berlin, 1914 Vorbeşte despre numărul Românilor din anumite oraşe

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

C N BURILEANU, *Dela Românii din Albania* Bucureşti, 1909, *I Romeni di Albania* Bologna, 1912 Se dau cele mai bogate informaţiuni asupra Fărşeroţilor pe baza unor călători (trei) făcute la faţa locului

A HABERLANDT, *Kulturwissenschaftliche Beitrăge zur Volkskunde von Montenegro, Albanien und Serbien* Viena, 1917 Indică regiunile locuite de Fărşeroţi, cu informaţiuni despre locuinţele şi ocupaţiunea lor

BENEDETTO DE LUCA, *Gli Aromeni nel Nuovo Asseto Balcanico*, Roma, 1919 Vorbeşte şi despre Românii din Albania

T PAPAHAGI, *La Românii din Albania*, Bucureşti, 1919 Note de călătorie asupra Fărşeroţilor

I BOURCART, *Les confins albanais administrés par la France* (1916—1920) *contributions à la géographie et à la géologie de l'Albanie moyenne* Paris, 1922, (publicat în *Revue de géographie*, X) Informaţiuni despre Românii din Albania.

ALBERT WIRT, *Der Balkan, seine Länder und Völker in Geschichte, Kultur, Politik, Volkswirtschaft und Weltverkehr* Berlin, 1926 Vorbeşte despre numărul Românilor din Albania

LEONARD SCHULZE JENA, *Makedonien Landschafts- und Kulturbilder* Jena, 1927. Autorul vorbeşte despre mutările Românilor din Albania

T SELENICA, *Shqipria me* 1927 (Albania în 1927) Lucrare plină de informaţiuni asupra Albaniei Vorbeşte în treacăt despre Români

In afară de aceste lucrări, mai sânt şi unele articole privitoare la Românii din Albania, publicate în revistele aromâneşti. *Lumina*, anul I (1903), p 213—214: *Comuna Ferica* (*Fieri*) *şi satele româneşti din împrejurul ei* de SPIRIDON PAPA Autorul dă numărul familiilor româneşti la 56 comune, ibid p. 215—218 *Selia de sus* de V PAPAINUSI, institutor în Doliani Fărşeroţii din această comună, peste 260 familii, sânt veniţi din Albania Se dau şi cântece, ibid p 265—266 *Românii din Vilaetul Scodra* (*Scutari*) de P DANISCA Se dau 9 comune cu locuitori Aromâni de lângă Şiak şi 4 de lângă Durazzo *Lumina*, anul II (1904) p 114—115 · *Românii din cazaua Premeti* de P CIVICA Se dă numărul comunelor locuite de Români din ţinutul Premeti şi din Muzachia, ibid p 201—203 *Fărşeroţii sau frâşeroţii din Vilaetul Ianina* de acelaşi Se vorbeşte despre numărul lor (2—2500 familii) şi portul lor *Frăţilia*, anul I (1904) p 27—38. *Aromânii din Permeti şi din horile de-anvarliga* de C PISOTA *Almanah macedo-român*, director-fondator Dr Taşcu Şunda (1902) p 164—166 *Din Muzachia* de ILIE PAPAHAGI Articol plin de exagerări, atât referitor la numărul Aromânilor cât şi la obiceiurile de la nuntă *Graiul românesc* (anul I, nr 9) p 183 · *Colaborare albano-română* de MITU DONA Se dau preţioase informaţiuni la înfiinţarea şcoalelor româneşti din Albania, ibid (anul II nr 11) p. 195—209 *Românii din Albania* de TH CAPIDAN, *Peninsula Balcanică* (anul VIII, nr 5—6) p 71 · *Cum s'au înfiinţat întâile şcoli din Albania* de EPAMINONDA BALAMACE

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

PARTEA I

DESCRIEREA CĂLĂTORIEI DE LA BITOLIA LA MOLOVIŞTE

In ziua de 6 Iulie 1928, am plecat din Cluj şi, după o călătorie de patru zile prin Bulgaria şi Jugoslavia, am ajuns la *Bitolia*

Partea cea mai interesantă a acestui oraş, cu un pronunţat caracter românesc, sânt împrejurimile lui. Aşezat la poalele muntelui *Peristera*, el se întinde în dreapta şi în stânga râului *Dragor*, cu o perspectivă minunată în partea dinspre apus, unde nenumărate coline acoperite cu verdeaţă se lasă până în preajma oraşului.

Trecuseră cincisprezece ani de când nu-l mai văzusem. In timpul marelui războiu suferise multe stricăciuni din partea armatelor germane, care se aflau aşezate până aproape de comunele româneşti *Târnova* şi *Magarova*, situate la o distanţă numai de zece km. de oraş. Cartierele româneşti, care ocupă tot centrul oraşului, au rămas aproape neschimbate. Ici şi colea se mai vede câte o casă în ruine. Insă cele mai multe au fost zidite din nou şi, pentru unul care n'a cunoscut starea oraşului de după războiu, nu se arată aproape nici o schimbare. Numai lumea nu mai este aceeaşi. Aproape toate familiile româneşti cu o situaţie mai bună au plecat. Cele mai multe din ele s'au aşezat în Salonic şi în celelalte centre din Macedonia grecească.

De altfel, oraşul, în ce priveşte comerţul, erà mort încă ´nainte de marele războiu. Odată cu trecerea lui la Sârbi, i s tăià orice comunicaţie cu Salonicul, care îl alimentà cu tot felul de mărfuri aduse pentru interiorul Macedoniei. Acum însă pare şì mai părăsit. Lipseşte animaţia de altă dată. Este drept că pe la periferia oraşului s'a aşezat multă lume venită din satele bulgăreşti. De asemenea un bun număr de Români din Molovişte şi din celelalte două comune româneşti—Magarova şi Târnova—a ocupat casele părăsite ale Românilor din centrul oraşului. Cu toate acestea, faţă de ceea ce a fost

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Bitolia înainte de războiul balcanic, astăzi ea apare aproape pustie. Numai cartierele românești, în care se găsesc biserica și clădirile școlilor secundare, își mai păstrează vechiul aspect Aici și astăzi se aude vorbindu-se numai românește

După o ședere de câteva zile în Bitolia, mă pregăteam să merg în Molovište. Țineam să aud graiul Românilor din această comună din gura femeilor bătrâne. Spre norocul meu, tocmai atunci sosise în Bitolia d-l Dr George Ciamba împreună cu părintele său, amândoi originari din Molovište Ei veneau să meargă în comună, pe care nu o văzuseră dinainte de războiul balcanic Prilejul era cel mai nimerit, de oarece ei fiind din partea locului, mult mai ușor puteam să intru în vorbă cu lumea de acolo

1 Drumul spre Molovište
Sus pe munte Gopeș

A doua zi după sosirea lor în Bitolia, fui invitat să iau loc în mașina lor și la ora 6 dimineața am ieșit din oraș apucând direcția spre apus

Abia am făcut un drum de zece minute, am ajuns aproape de comunele românești *Magarova* și *Târnova*, pe care le-am lăsat la stânga. Continuând drumul mai departe, în direcția de miazănoapte, ne-am apropiat de un punct, de unde puteam privi cu ochiul liber la frumoasa comună românească *Gopeș*, așezată sus de tot, pe panta muntelui ce se ridică înaintea noastră, într'o poziție încântătoare. Am mers așà câteva minute, desfătându-ne privirile în fața comunei, după aceea, cotind șoseaua spre miazăzi, am luat-o de-alungul unei văi, care ne-a scos drept în Molovište

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Molovişte este o comună pur românească Altădată ea aveà o populaţiune de cel puţin 3 000 de locuitori. Casele ei de piatră, zidite la poala unui munte, se ridică în pantă la o înălţime destul de mare. Ajungând în comună, ne-am dat jos în piaţa „Mujgagă". Cum am auzit de numele pieţii, care derivă, desigur, din „moş Gagă", am simţit numai decât că mă găsesc într'o insulă de Români cu particularităţi de grai u

2 Molovişte

deosebite de restul dialectului aromân, nu numai în fonetism ci şi în lexic Un cuvânt ca „moş", pe cât ştiu, nu există în dialectul aromân. De asemenea nici numele „Gagă" Ele se întâlnesc numai la Megleniţi. De altfel, cuvântul „moş" nu se întrebuinţează la Molovişteni nici ca apelativ El a rămas legat de numele moşneagului molovişt ean, de la care îşi trage numele piaţa comunei.

Am intrat într'un local din piaţă, unde ne-am odihnit puţin, după aceea am ieşit, ca să vizităm comuna Jumătatea clădirilor erau părăsite. In timpul marelui război, toată lumea plecase din comună Ea nu s'a mai întors, de oarece oraşul Bitolia cu care lucrau Molovişteni, pierzând mult din

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

însemnătatea lui comercială, lumea nu mai aveà ce face în comună. Astăzi Molovişteа nu mai are decât cel mult o sută de familii, toate sărace şi necăjite. Familii mai bune sânt acelea care se găsesc aşezate în Bitolia. Ele vin vara ca să petreacă o lună-două în comună. Cei mai mulţi dintre bărbaţi sânt lemnari Ei taie lemne din pădure şi le duc la Bitolia spre vânzare.

După ce ne-am cunoscut cu Românii şi am făcut mai multe vizite în comună, în care timp mi-am putut notà toate ob-

3 La „Arghiughiana"

servaţiile privitoare la limbă, la ora zece am pornit, întovărăşiţi de câţivà Români din comună, spre mănăstirea *Aghiughiana* (Sfânta Ana). Drumul pe jos, din comună până la mănăstire, a ţinut cevà mai mult de două ore, urcând numai la deal Cum am ieşit din comună, am trecut mai întâi pe la localitatea *Sâmtu*, după aceea am continuat drumul printr'o pădure de fag, până când am ajuns la mănăstire Înălţimea muntelui pe care se găseşte zidită Aghiughiana are peste o mie de metri. Deşi am ajuns pe la amiazi, când căldurile erau destul de mari, un vânt din spre pădure bătea

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

atât de răcoritor, încât mă simţeam fericit că am putut scăpà pentru câtevà clipe de zăduful năbuşitor din Bitolia. După ce am vizitat biserica, restauratà numai de câţiva ani, am prânzit în apropierea unei fântâni cu o apă atât de rece, încât, după ce ai umplut paharul, trebuià să aştepţi câtevà minute ca să se încălzească puţin apa, şi numai după aceea să bei După masă ne-am odihnit la umbra unor stejari de lângă biserică, iar la ora cinci am început să coborîm spre Molovişte. In Molovişte am mai făcut încă o vizită—două de rămas bun, şi la ora şapte am pornit înapoi spre Bitolia, unde am ajuns înainte de a se înoptà

In Bitolia n'am mai rămas decât o singură zi Imediat după aceasta am trecut frontiera Greciei, îndreptându-mă spre Florina.

DE LA FLORINA LA CORIŢA

FLORINA – PISUDERI – BIGLIŞTE

De la Bitolia până la Florina, oraşul de la frontiera grecească dinspre Serbia, nu-i decât o oră cu trenul Inainte de războiul balcanic, oraşul *Florina*, numit de Albanezi *Fălărină* (Felerine), iar de Bulgari *Hlerin*, erà locuit numai de Turci, Bulgari şi Albanezi Români erau foarte puţini Astăzi, spre marea mea surprindere, Turci nu mai există. Toţi, împreună cu un număr de Albanezi musulmani, s'au refugiat în Asia-Mică Iar dintre Bulgari n'au mai rămas nici pe jumătate Cei mai mulţi s'au văzut nevoiţi să plece în Bulgaria. In locul lor s'a aşezat un număr mare de Aromâni şi Albanezi. Aromânii sânt veniţi din Bitolia şi din comunele româneşti din împrejurimile acestui oraş, ca Magarova, Târnova, Nijopole, Cruşova, etc. Nemulţumiţi de stăpânirea sârbească, care le-a închis şcoalele şi bisericile, ei au trecut în oraşele din Grecia unde, după câte am putut aflà, se împacă mai bine cu Grecii. Ei se ocupă cu comerţul. Mai toate hotelurile, dar mai ales restaurantele, sânt conduse de ei. Chiar la gara din Florina, restaurantul mare de după gară este ţinut de trei fraţi români din Târnova.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Albanezii sânt veniţi din regiunea Coriţa O parte din ei făceau comerţ în Florina înainte de războiul balcanic; alţii au trecut în acest oraş în timpul turburărilor din 1914-1915 în Albania Fără a fi grecizaţi, ei toţi sânt grecomani şi nu vor să audă nimic din ceea ce se petrece în Albania, pe care pe nedrept o numesc a doua Turcie. In privinţa aceasta n'am să uit impresia ce mi-a făcut conversaţia pe care am avut-o cu proprietarul maşinei, care trebuia să mă ducă în Albania. Vroia cu orice preţ să mă convingă că situaţia Albanezilor

4 Florina

creştini din Albania este mai rea decât aceea de pe vremea când ei se aflau sub stăpânirea Turcilor.

Dar în afară de această înlocuire în populaţia Florinei, care îmi schimbă cu desăvârşire imaginea pe care o aveam acum 15—20 de ani înainte, mai veneà o altă împrejurare care mă făceà să mă simt străin în acest oraş. De unde până înainte de războiul balcanic în Florina se vorbeà numai bulgăreşte şi cevà turceşte, acum nu se auzeà decât greceşte. Abia după ce m'am întâlnit cu câţivà Aromâni şi Bulgari, mi-am dat seama de această subită grecizare a oraşului. In

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Macedonia grecească toţi locuitorii sânt obligaţi să vorbească greceşte, indiferent dacă ei sânt Români, Albanezi sau Bulgari Aromânii, după câte îmi spunea proprietarul restaurantului unde luam masa, un Aromân din Cruşova care isprăvise doi ani la liceul român din Bitolia, sânt cevà mai toleraţi. Albanezii caută ei singuri să uite limba albaneză, ca să ajungă mai repede Greci Numai Bulgarii continuă pe ascuns să vorbească în limba lor, însă şi ei, când se întâmplă să fie prinşi de către autorităţile greceşti vorbind bulgăreşte, atunci sau sânt amendaţi cu sume mari, sau trimişi peste graniţă în Bulgaria. La răspândirea limbei greceşti în Florina a contribuit, firește, şi prezenţa în număr mai mare a refugiaţilor greci, care nu cunosc altă limbă

A doua zi dimineaţa am plecat cu maşina spre Corıţa, primul oraş mai mare din Albania în apropierea frontierei greceşti. Drumul direct nu ţine decât patru ore. Noi însă am ajuns spre seară, de oarece în drum ne-am oprit câte douătrei ore prin comunele româneşti

De la Florina şoseaua merge prin mai multe cotituri la deal, până când ajunge pe înălţimile muntelui Nerečka. In drum nu se văd decât numai sate bulgăreşti, dintre care Ermensko este comuna cea mai mare. După un drum de două ore, ne-am apropiat de coama muntelui, zărind din depărtare comuna românească *Pisuderi*. Am înaintat suind încă vreo cinci minute şi am intrat în comună. Este punctul cel mai înalt, de unde apoi drumul merge coborînd până spre frontiera Albaniei

Cine a avut prilejul să vadă comuna Pisuderi, uşor îşi poate face o idee despre minunata poziţie a aşezărilor româneşti din Balcani In tot drumul nostru de la Florina, în vreme ce satele bulgăreşti se înşirau toate jos în vale, Pisuderi, cu casele ei în piatră, se înălţà ca o strajă pe povârnişul vârfului de munte, dominând toată valea în care se aflau aşezările bulgăreşti. Pe vremuri Românii noştri îşi alegeau aceste poziţiuni inaccesibile pentru celelalte neamuri din Balcani, din cauza ocupaţiunii lor cu păstoritul. Dar nu de puţine ori

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

ei erau nevoiţi să se izoleze astfel de restul lumii şi din cauza deselor incursiuni din partea Albanezilor musulmani, pe care îi puteau respinge cu mai multă uşurinţă de pe înălţimi.

Intreaga comună are peste 200 de case cu o populaţiune

5 Fărşeroate din Biglişti

de 800 locuitori, toţi Români. Deşi aproape toţi sânt veniţi din Albania, graiul lor se identifică cu limba Românilor grămusteni Inainte de războiul balcanic, ei aveau şi o şcoală românească Acum nu o mai au, însă, în târg ca şi acasă, ei nu vorbesc decât numai româneşte.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

După două ore de popas, în care timp am stat de vorbă cu mai mulți Români, mi-am continuat drumul mai departe. După ce am trecut frontiera albaneză, am ajuns la *Bigliști* (alb *Bilishti*), o comună mare cu 400 de case

6 Fărșeroate din Bigliști

și 2000 locuitori, dintre care cei mai mulți sânt Albanezi. Numărul Românilor se urcă la 300 de locuitori, iar Bulgarii aproape că nu mai există.

Românii din Bigliști sânt Fărșeroți veniți din comunele din apropiere, Pleasa, Stropani, Dișnița. Unii chiar din in-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

teriorul Albaniei. Cei mai mulţi se ocupă cu păstoritul, foarte puţini şi cu transporturile

In Biglişti am avut prilejul să cunosc prima gospodărie fărşerotească Fiecare Român îşi are locuinţa lui Ea se alcătueşte din trei încăperi, dintre care una este ţinută cevà mai curat şi serveşte pentru primirea oaspeţilor In cealaltă se găseşte războiul cu aşternuturile în ţesături de lână, aşezate într'un colţ unul peste altul Cum vine un străin, o femeie mai bătrână scoate o velinţă şi o întinde, ca să se aşeze oaspele După aceasta îi aduce cafeaua Mobilierul casei este redus la strictul necesar. Paturi nu există, căci lumea doarme pe jos.

Cu toate că în timpul şederei mele de două ore în această comună am avut prilejul să vorbesc cu mai mulţi Români, graiul lor l-am studiat mai bine, în zilele de târg, la Coriţa, unde Românii veneau în număr mai mare.

De la Biglişti mi-am continuat drumul spre Coriţa, trecând pe lângă marea comună *Zumbleac* (alb *Zumlak*), locuită numai de Albanezi musulmani De aici apoi, lăsând la stânga noastră comunele româneşti, cu un bun număr de locuitori albanezi *Pleasa* şi *Dişniţa*, ne-am îndreptat direct spre Coriţa, unde am ajuns pe la orele şapte de după amiazi.

CORIŢA ŞI IMPREJURIMI

ROMÂNII DIN CORIŢA – TÂRGUL DIN CORIŢA – DIŞNIŢA – MOSCOPOLE – BOBOŞTIŢA – AŞEZĂRILE FĂRŞEROŢILOR NOMAZI ÎN COLIBE – TIPUL FĂRŞEROTULUI. MOSCOPOLEANULUI ŞI ALBANEZULUI

Coriţa, numit de Fărşeroţi *Curčao*, după alb. *Korča*, este cel mai îngrijit oraş din Albania, luminat cu electricitate şi prevăzut cu drumuri mai regulate In afară de aceasta, în Coriţa se găseşte şi un otel, clădire nouă, cu tot confortul necesar [1]).

Aşezat în pantă şi înconjurat de ramificaţiile munţilor din apropiere, în faţa oraşului se deschide o perspectivă mi-

[1]) Coriţa trecea ca oraş frumos chiar cu un secol înainte (1820), în vremea lui Pouqueville „Ghéortcha, située dans cette vallée, paraît une ville moderne" (*Voyage dans la Grèce* p 387)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

nunată · în direcția din spre miazănoapte se vede ridicându-se *Muntele Sec*[1]), numit de Albanezi *Mal i thatë*, cu o înălțime de două mii de metri, în spre miazăzi muntele *Morava* — o ramificație a muntelui Gramos — din care izvorîște râul cu același nume ce trece prin mijlocul orașului, iar la apus, la o depărtare destul de mare, apare coama munților *Goră* și *Opari* (alb *Malet e Gorës*, *Malet e Oparit*), mai puțin înalți decât Muntele Sec. Cum ieși puțin afară din oraș, spre miazăzi se văd cu ochiul liber comunele *Mborja*, *Drenova* și *Boboștița*, toate așezate la rând și la o distanță numai de câțiva km. pe dealurile care se lasă de pe ramificațiile muntelui Morava.

După nume, Corița, la început, trebue să fi fost o așezare slavă. Tradiția albaneză spune că înainte de căderea Albaniei sub stăpânirea turcească, orașul de azi era un simplu cătun, numit *Peștăpi*, alb *Peshshtëpi* (din *pesë-shtëpi* „cinci case"), alcătuit din câtevă case și o biserică, numită *Shën e Premte* (Sfânta Vinere). După ocuparea definitivă a Albaniei de către Turci, printre feciorii căpeteniilor albaneze luați ca ostatecі la Adrianopole, se afla și un oarecare Iljo (Ilie), fiul preotului din comuna *Panariti*, pe care Turcii, forțându-l să treacă la islamism, l-au numit Iljo-bei. Acest Iljo-bei, în lupta ce s'a dat pentru ocuparea Constantinopolului de către Turci, a făcut vitejii atât de mari, încât atrase luarea aminte a Sultanului Mohamet II, care, mai târziu, îl supranumì *Cogia Mirahori*. Iljo-bei, cu acest nou nume, servì ca militar credincios sub Sultanul Baiazit II, de la care mai târziu își cerù voie să se reîntoarcă în Albania Sultanul îi încuviințǎ cererea, dăruindu-i cu firman trei sate din Albania *Bitcuchi* (alb. *Vithˌ-kuqe*), *Leșniă* și *Coriția*, numele acestuia din urmă în firman sta scris *Gjorge* Cu acest firman Cogia Mirahori se întoarse în

[1]) Un munte *Sec* se întâlnește și în ținutul Veria Este cel mai înalt de prin părțile în care Aromânii originari din Pind își au așezările lor In apropierea lui se află un alt munte numit de păstorii aromâni *Cioarlu atsel Lungu* (piciorul cel lung) Cf revista *Peninsula Balcanică*, anul IV, numărul 1 18

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Corița, ca să ia comuna în stăpânire (1484). După sosirea lui în sat, în calitate de Albanez musulman, el avù grija să prefacă biserica *Shën e Premte* în giamie, care există încă până azi, sub numele *Geamia e madhe* (giamia mare). El murì în 1500 și fu înmormântat lângă *Geamia e madhe* [1])

Astăzi Corița este capitala de prefectură și are o populațiune, după recensământul din urmă, de 19.491 locuitori,

7 Corița

dintre cari 14.991 creștini ortodocși și 4 572 Albanezi musulmani. Este singurul oraș din Albania, în care Albanezii creștini formează elementul preponderant. Insă printre acești creștini trebue socotiți și Aromânii, în număr de peste 4.000 de suflete, pe care statistica albaneză nu-i dă

Pentru Albanezi, Corița are o deosebită însemnătate și pentru faptul că puținii naționaliști, care au contribuit la crearea Albaniei de astăzi, au ieșit din acest oraș In Corița

[1]) TEKI SELENICA, *Shqipria më* 1927, p 315

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

s'a înfiinţat în 1886 prima şcoală primară albaneză. Coriţa era centrul de unde se răspândeau primele cărţi albanezeşti tipărite la Bucureşti, după ce societatea albaneză „Drita" din Constantinopole, desfiinţată de autorităţile turceşti, fu transferată la Bucureşti

Nu mai puţină însemnătate are Coriţa şi pentru Românii. Coriţa este cel mai important centru cultural românesc din întreaga Albanie Şcoala românească din Coriţa s'a înfiinţat în 1881, înainte de şcoala albaneză, iar românismul din acest oraş a dus cele mai înverşunate lupte în contra grecismuului, suferind chiar martiriul prin pierderea mult regretatului părinte Haralambie Balamace, răpus de către agenţii patriarhiei din Constantinopole, numai fiindcă nu pregetă să lucreze pentru răspândirea culturii naţionale printre Românii din Albania

Românii din Coriţa sânt Fărşeroţi şi Moscopolenii. Cei-dintâi sânt veniţi din satele din apropierea oraşului *Pleasa*, *Dişniţa*, etc , cei din urmă din *Moscopole*, *Şipsca*, *Nicea* etc. Şi unii şi alţii se ocupă cu comerţul şi meseriile. Ca situaţie materială, Moscopolenii formează elita oraşului Insă nici Fărşeroţii nu stau rău. In timpul şederii mele în acest oraş, am vizitat peste patruzeci de familii şi am avut plăcerea să constat că mai toţi Românii au o situaţie materială bună La aceasta a contribuit, desigur, şi averile pe care cei mai mulţi dintre fiii de Fărşeroţi le-au făcut în oraşele din America. Toţi aceştia, întorcându-se acasă, s'au apucat de afaceri şi astăzi ei au o situaţie destul de bună.

Este destul să intri în casa unui Fărşerot din Coriţa, ca să-ţi faci o idee despre felul cum aceşti Români, deşi nomazi la origine, odată aşezaţi în locuri stabile, ştiu să ducă acea viaţă civilizată, cu care se poate mândri românismul din sudul Dunării, pentrucă ea este proprie numai elementului românesc din Peninsula Balcanică Fărşerotul, om sobru şi cu socoteli, nu se gândeşte decât numai la buna stare a familiei, Când intri în casa lui, primul lucru care te izbeşte este marea grijă ce poartă pentru întreţinerea curăţeniei

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

în casă. Odată introdus în camera de primire, care este mai mare şi mai frumos mobilată, simţi o desfătare, admirând gustul cu care Fărşerotul ştie să-şi împodobească locuinţele, cu ţesături ieşite numai din mâna femeii fărşeroate

8 Fărşeroţi din Coriţa

In timpul călătoriei mele, şcoala primară ca şi cele două clase de liceu erau închise Guvernul albanez, sub pretext că ar vrea să statifice şcolile româneşti, a dispus închiderea lor, nu numai în Coriţa, ci şi în celelalte centre în care mai există câte o şcoală românească Astăzi, din cele ce am putut

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

afla din ziarele albaneze, școala primară din Coriţa s'a redeschis. Ea este pusă sub conducerea unui director albanez merituos și cu carte, Ilie Qafezezi

In afară de școală, Românii mai au și o biserică, poate cea mai frumoasă din câte și-au putut ridică Românii din Peninsula Balcanică. A fost clădită cu banii lor proprii și cu ajutorul Fărșeroților din America și din Țară. Ea este așezată în mijlocul orașului, în nemijlocită apropiere de mahalalele în care locuiesc Românii Catapiteasma și pictura bisericii au fost executate la București, pe cheltuiala marelui filantrop și sprijinitor al cauzei românești în Balcani, Iorgu Steriu, originar din comuna Pleasa.

9 Fărșerot din Coriţa

In zilele de târg, în Coriţa se coboară Fărșeroți de pretutindeni, purtând fiecare câte un nume generic, după numele regiunei de unde vin *Plesoți* din comuna Pleasa, *Căstrănioți* din Custreț, *Jărcănioți* din Jarcani, *Uianiț* din Uianic, o comună părăsită de pe muntele Tomor, în fine *Culoniați* din Colonia, *Curtișani* din Curtesi, *Ciămeriani* din ținutul Ciameria, în fața insulei Corfu, și chiar *Muzichiari* sau *Mizuchiari* din Muzachia

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Ei vin cu turme de oi, cu cai şi catâri încărcaţi cu saci plini de lână, cu unt şi brânză şi cu tot felul de ţesături în lână, pe care femeile lor le lucrează în timpul iernii acasă. Mai toţi sânt însoţiţi de femeile lor mai în vârstă. Nevestele tinere şi, mai cu seamă, fetele rămân acasă. Prezenţa lor dă târgului din Corıţa un aspect particular, atât prin îmbrăcămintea lor cu totul deosebită de aceea a ţăranilor albanezi, cât şi, mai ales, prin gesturile şi înfăţişarea lor mai degajată. Fărşerotul vor beşte tare, strigă, gesticulează, răspunzând cu aceeaşi uşurinţă în românește ca şi în albaneză muşteriului care vine să-i cumpere marfa. Femeile lor nu se lasă cu nimic mai prejos decât bărbaţii. Ele sânt tot aşà de active ca şi ei, şi cunosc bine afacerile târgului.

10 Biserica română din Corıţa

Portul la bărbaţi nu se prea deosebeşte de acela al celorlalţi Români din Tesalia, Pind şi Gramoste. La Fărşeroţi, predomină costumul alb. Dar sânt printre ei care poartă şi haine negre. Pe cei mai mulţi i-am văzut purtând pe cap o căciulă, pe care ei o numesc *festı*. Cuvântul *căcıulă* pronunţat şi *căcuṷă* există, însă numai pentru desemnarea acoperemântului de pe cap, oricare ar fi forma lui. La început, Fărşeroţii purtau căciulă albă. Ea se potriveà cu costumul lor alb. De la independenţa Albaniei încoace, oficialitatea albaneză introducând căciula neagră, un fel de fes turcesc,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

de pâslă neagră, mulţi Fărşeroţi au început să poarte această căciulă. De altfel, portul fesului roşu la Albanezi nu s'a introdus decât târziu de tot [1]).

Pe corp poartă *cọači* (cọače, cọče) sau *selnică*, care este un fel de flanelă, după aceea *camẹaşi* (cămeşe, cămeşi, cameşi) „cămaşă", însă cu mai multe falduri pe dinainte, şi,

11 Români din Coriţa

aşà cum am avut prilejul să-i văd pe Fărşeroţi, îmbrăcaţi în port de sărbătoare, cu mânecile cevà mai largi decât la ceilalţi Români. La unii această cămaşă este de culoare cenuşie sau albastru închisă (Vezi fig 26). Peste cămaşă vine un *gẹamandan* (gamandan, gimandan, gumandane) făcut din *adımt* „postav", închis pe dinainte (fig. 8, 9, 14, 15, 26) sau deschis ca să se vadă cămaşa (fig 8, 11, 12). Sânt unii care îl poartă în partea de sus închis cu un nasture şi în partea de jos deschis (fig 14). De asemenea nu toate geamandanele

[1]) Cf. HAHN, *Alb. Stud.* p. 29.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

sânt făcute din postav Mulţi îl poartă din pânză de *manuţă*, alţii din *cundoandır* (*condoander*), tot un fel de pânză Peste geamandan vine o tunică numită *şıgune*, (şăgune, şâgune şaguni) Când faldurile de pe ea sânt cevă mai multe, atunci Fărşeroţii îi zic *şıgune cu clıne* Ea este de culoare albă (fig. 8, 9, 11, 12), din postav lucrat acasă şi pe dinainte se închide numai cu brâul, pe care Fărşeroţii îl numesc *băr* (baρ, beρ) Dar se poartă şi şigune neagră numită *dulumă* (dulumic, duumic, dumic), cu mânecı despicate (fig 15) Brâul este făcut din ţesătură de lână Unii îl poartă şi din stofă cumpărată Culoarea lui este închisă Peste şigune vine *cundušu*, făcut de obiceiu din şaiac alb Este scurt până la brâu, cu colţurile pe dinainte rotunde şi cu mânecile până la cot crăpate pe dinăuntru, ca să se vadă cămaşa (fig. 8, 9). Peste cunduş vine *sarıca* (saρca) albă flocată, purtată cu părul pe dinafară, ca îmbrăcăminte de lux (fig 9, 11,), cum obicinuesc mai mult celnicii sau fiii lor, sau cu părul pe dinăuntru, aşà cum se poartă de obiceiu Insă sarica poate fi şi de culoare neagră. Peste sarică se poartă *talagan* (tălăgan, tăɣăgan), pe care îl mai numesc şi *căpote cu zărculă* (zăpculă) Talaganu se face din şaiac mai gros, din *gravanò* sau

12 Fărşerot din Corıţa

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

mai subţire, făcut ca şigunea, spre a puteà fi purtat mai uşor In fine, vine *tîmbarẹa* de păr de capră Ea se poartă de obiceiu iarna.

Pe picioare Fărşeroţii poartă, în afară de izmene, *čọarits* (čọpets) „cioareci" şi *šălvări* (šilvări, šăγvări), *čidic*, un fel de puturi, pe care i-am văzut la Românii din Tirana, *brecuše* (bricuše), pantaloni negri şi largi purtaţi de Românii de prin Cavaia. Cioarecii sânt legaţi sub genunchi de *caltsavetă* (caγtsavetă). Ca încălţăminte au *părpodz* (paρpodz sg. păρpode) „ciorapi", *tsăruhe* şi *păputsă* „ghete" (fig. 8, 9, 13). Ghetele din fig. 14 se cheamă *păputsă kiρiğeşt.*

Fărşeroţii cari vin mai des în oraşe îşi mai schimbă puţin portul. Aşà sânt acei care, în loc de cioareci, poartă *čidic* sau *brecuše* Unii obicinuesc să păstreze cevà din portul de acasă, dar peste el mai adaugă şi cevà de la oraş Această tendinţă de modernizare se observă mai ales la femei

Mai izbitor decât portul bărbaţilor este acela al femeilor. Fărşeroata îmbrăcată în port de ţară te impresionează mai întâi prin coafura ei. Tânără sau bătrână, ea poartă tradiţionala *čupare* (čipaρe, čapăρe, čapăρ), un fel de potcap înalt, cevà mai ascuţit la vârf, susţinut pe cap, la Fărşeroatele bătrâne, cu o legătură făcută împrejurul marginei inferioare, iar la fete, de obiceiu, fără această legătură. La femeile bătrâne čiuparea este acoperită câte odată cu o cârpă albă. Această cârpă o numesc *petică albă ti pi čupare* (cârpă albă pentru ciupare) sau *čičerọaňe.* Numirea din urmă se întrebuinţează rar Partea superioară a ciuparei, la unele Fărşeroate mai are încă un fel de etaj (fig 32), la cele mai multe ea este dreaptă, însă prevăzută la amândouă extremităţile cu un şir de bani sau mărgele Această ciupare se mai păstrează în comunele şi cătunele fărşeroteşti care sânt mai departe de oraşe. In celelalte localităţi înălţimea ei scade, luând forma aşà cum se vede în fig. 5 sau în fig. 6. Ea are în faţă o bandă lată, numita tot *čupare*, pe care se găsesc cusute mai multe şire de bani. Această ultimă formă a ciuparei, împodobită la nevestele tinere cu mulţi bani de ar-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

gînt sau de aur, se mai numeşte *căčulă cu florı* Fărşeroatele care trăesc în oraşe, însă tot mai ţin la portul lor de acasă, nu mai poartă čupare. Ele umblă cu capul gol sau legate cu o pânză de mătase subţire numită *škepı*, lăsând părul de dinainte să se vadă cât mai mult (fig. 23, 30). Restul îmbrăcămintei este aşà cum l-am descris în *Românıı Nomazı* (p 84) Aci mai însemnez numele unei haine, pe care n'am dat-o în lucrare citată *sărăcušte* (săpăcuşti, sâpacuşti, săpacuşti), un fel de scurteică care ajunge cevà mai jos de mijloc, cu poalele din faţă tăiate rotund ca la jachetă (fig 34), iar la spate cu mai multe încreţituri (fig. 40) Spre deosebire de *gunelă*, ea se poartă cu flocul pe dinăuntru, gunela este fără floc

Fărşeroatele, mai mult decât celelalte Aromânce, arată o plăcere deosebită pentru podoabe sclipitoare De aceea nici una din ele nu este lipsită de *nęle* „inele", *verı* „cercei", *bılıngucă dı mănă* „brăţară de mână", *monokţurı* (mănokţurı, mănokırı) *tı dı guše*, un fel de amulete de aur sau de argint, care se poartă atârnate de gât, *baţur* (bayur, bayoρ) *dı florı* „salbă de aur", *čuprakı* (čuprăkı) *tı mesı pı băρ*, *dı asımı*, *florı ı sırmatıro* „ceapraz pentru brâu, de argint, aur, sau în filigran, şi *căstura cu patru sıngırı subtsîrı spındzurată dı čuprăkı şı băgată tu ğęapı* „briceagul cu patru lănţişoare subţiri", pus în buzunar

Pe dinainte poartă toate *puryęao* (părġęau, puðġęao, puðyao), cu mai multe încreţituri la cele tinere, şi simplu la cele bătrâne. Acest şorţ este susţinut de o cureà de lână, numită *tızgă* (dızgă)

In tot timpul şederii mele de o săptămână în Coriţa, zilnic mă duceam în târg, în mijlocul acestor Români, ca să-mi strâng materialul lingvistic de care aveam nevoie, despre care se va vorbì în partea a doua a acestei lucrări.

Din Coriţa am făcut trei excursiuni . una în *D ı ş n ı ţ a* şi celelalte două în *M o s c o p o l e* şi *B o b o ş t ı ţ a*

Cu câtevà zile înainte de sosirea mea în Coriţa, 60 de familii de Fărşeroţi din *P l e a s a* plecaseră în România. In comună nu mai rămăseseră, după informaţiunile ce mi s'au

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

dat, decât numai şase familii, aproape toate originare din Dişniţa. De altfel, Românii din Pleasa erau originari din *Fraşari*, *Cortesi* şi *Jarcani*. Cu un număr de Români aşà de redus, comuna pe care o văzusem în treacăt,

13 Fărşeroţi din Pleasa

când veneam spre Coriţa, nu mai prezentà aşà mare interes, mai ales că, în zilele de târg, cunoscusem la Coriţa pe cei mai mulţi dintre Fărşeroţii din Pleasa. De aceea m'am decis să mă duc numai în Dişniţa, însoţit de doi din foştii mei elevi de la Şcoala Superioară de Comerţ din Salonic. *Con-*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

stantin Zega, fărşerot şi profesor la şcoala comercială albaneză din Corıţa şı *Constantin Araia*, fostul director al şcoalei primare române dın Corıţa.

14 Fărşerot dın Pleasa

Dıstanţa de la Corıţa până la *Dişniţa* este 20 de minute cu maşina. Comuna este aşezată pe aceeaşı ramură a masıvului Gramos, numită munţıı *Morava*, pe care se află situată

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Pleasa Ea numără 100 de case, dintre care 20 de familii sânt Fărşeroţi aşezaţi mai de mult, iar 10 familii Muzăchiari (Fărşeroţi din Muzachia), venite cevà mai târziu Fărşeroţii cu Muzăchiarii se încuscresc De aceea, după graiu, ei sânt amestecaţi Particularităţi proprii Muzăchiarilor se întâlnesc în graiul Fărşeroţilor şi invers

15 Fărşerot din Dişniţa

Cum am ajuns în comună, am fost întâmpinaţi de un grup de Fărşeroţi în frunte cu celnicul Lambi Spânu Ei credeau că le aduc veşti despre deschiderea şcoalei româneşti, pentru care făcuseră de mai multe ori cereri la inspectoratul albanez din Corıţa şi nu li se dăduse nici un răspuns Celnicul fărşerot mi-a arătat şi clădirea din comună, cea mai mare şi mai spaţioasă, pe care o dărueşte pentru local de şcoală „rămânească" După ce i-am asigurat că guvernul albanez are cele mai bune intenţii pentru luminarea lor în limba „rămânească", am început să vizitez comuna, intrând mai întâi în casa celnicului, după aceea şi în locuinţele celorlalţi Fărşeroţi

Ca şi la Biglişti, Fărşeroţii din această comună nu trăesc în călive (colibe), ci în case clădite în piatră, fiecare formând

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

o locuinţă cu două până la patru încăperi, dintre care una este *ahuri* sau *plentsă* (grajd) pentru vite, iar celelalte de locuit. Mobilierul din casă este mai redus decât acela pe care l-am văzut în Biglişti. Chiar în locuinţa celnicului, n'am văzut nici o scoarţă aşternută pe jos Această lipsă se explică şi din cauza anotimpului. In timpul verii, fiind într'o continuă mişcare, Fărşeroţii strâng tot mobilierul din casă şi-l pun bine pentru vreme de iarnă In afară de aceasta, Fărşeroţii nomazi, care aproape cea mai mare parte din zi o petrec afară, în aer liber la soare, şi nu intră în casă decât numai în timp de vreme rea ca să se ferească de intemperii, nu pun prea mare preţ pe comodităţile şi confortul din casă Pentru el casa din timpul primăverii şi verii este *staneа* sau *turaştia* (stâna) cu pereţii deschişi şi pe deasupra înv ă l i t ă cu frunziş, iar în timpul iernii *tsarcu, cumaşu* sau *bufaru*, în care se adăpostesc oile şi caprele, făcute toate din nuiele de *ianură* şi învelite bine cu paie ca şi *mandra*, spre a feri oile de prea multă zăpadă şi ger [1]).

16 Fărşero tă din Dişniţa

[1]) In Dişniţa am auzit pentru întâia dată cuvântul *iată* „mamă" (cf

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

După ce am stat o jumătate de zi şi mi-am luat în-

17 Moscopoleană

semnările de care aveam nevoie, spre seară ne-am întors în Coriţa.

Raporturile albanoromâne în *Dacoromania* II 514) pronunţându-se *játă* Sub această formă cuvântul se aude şi în Clisura (cf M Beza, *Pe Drumuri* p 15 „Casa părintească")

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Acum aşteptam să văd Moscopole Deşi graiul Românilor din această comună îmi erà bine cunoscut de la Moscopolenii din Coriţa, totuşi ţineam să văd ruinile unui oraş care numai cu două veacuri înainte fusese metropola culturii româneşti din Balcani, iar faima bogăţiilor elementului românesc din acel oraş, ca şi mulţimea bisericilor ajunseseră legendare în mintea Românilor din Macedonia

Moscopolenii au dat elita românismului balcanic Din ei au ieşit vestiţii neguţători din cursul sec XVII şi XVIII cari au introdus comerţul din Apus în Balcani Ei au fost primii purtători de cultură apuseană în Peninsulă Tot ei odată cu marele comerţ, au putut introduce în Balcani, artele şi meseriile învăţate în ţări străine In fine, ei au fost aceia care, după ce economiceşte au reuşit să-şi creieze o situaţie materială excepţional de înfloritoare, s'au gândit şi la carte, înfiinţând în Moscopole, pe vremea aceea cel mai populat oraş din Albania, înalte instituţii şcolare, din care, printre învăţaţii români în limba elinească, ca vestitul Calcheu, Manduca, Ioasaf, patriarhul din Ohrida, au ieşit şi iubitorii de carte românească scrisă în graiul moscopolean ca Teodor Cavallioti, Daniil Mihali Adami Hagi, Moscopoleanul, şi, mai ales, vestitul protopop Constantin Ucuta, care, chiar în prefaţa cărţii sale, nu se sfià să spună că scrie „pentru gloria neamului românesc". Cât de setoşi pentru ştiinţă erau pe atunci Moscopolenii, se poate vedeà din păţania tânărului student moscopolean Constantin Hagi Ceagani, care, după ce vizitase pentru studii Franţa, Anglia şi Italia, întorcându-se la Moscopole şi nefiind lăsat de părinţi să-şi continue mai departe studiile, a făcut drumul pe jos de la Moscopole până la universitatea din Halle, unde a rămas trei ani, ca să-i povestească bătrânului profesor Tunmann minunăţii despre mulţimea, viaţa, ştiinţa şi comerţul Aromânilor moscopoleni

Iată în ce termeni ne vorbeşte Pouqueville despre distrugerea acestui faimos oraş, pe care îl vizitase numai cu douăzeci de ani după marea catastrofă · „Pasteurs vigilants, ouvriers économes, ces Valaques, qui se prétendaient descen-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

dus des Romains établis dans la Candavie par Quintus-Maximus, avaient relevé, dans le onzième siècle, sur les ruines de l'antique ville des Mosches, celle de Voschopolis, et d'un simple camp de bergers, elle était devenue la métropole commerciale de l'Epire On y comptait, vers le milieu du siècle dernier, près de quarante mille âmes, et en 1788, sa population, augmentée d'un tiers, promettait de superbes destinées aux chrétiens de cette partie presque ignorée de la Grèce. Les écoles de Voschopolis florissaient; la civilisation s'annonçait, sous les auspices de la religion et de ses ministres, telle qu'elle parut une fois dans le monde aux bords fortunés du Paraguay, lorsque l'envie et le fanatisme se liguèrent pour détruire l'ouvrage de la sagesse. Les hordes mahométanes de Dagli et de Caulonias donnèrent les premières le signal des malheurs, en commençant à détrousser et à assassiner les caravanes qui fréquentaient le marché de Voschopolis De leur côté, les beys turcs du Musaché, sous prétexte de secourir les sujets molestés du Grand-Seigneur, mirent garnison dans la ville, et après dix années de dévastations, de rapines et de guerres, Voschopolis disparut de la surface de l'Albanie !"

A doua zi dimineaţa, întovărăşit de cei doi prieteni, care mă însoţiseră la Dişniţa, am plecat cu maşina la Moscopole Am pornit cevà mai de dimineaţă, ca să putem ajunge în comună, pe când lumea se află în biserică

Distanţa de la Coriţa până în Moscopole este de 40 de km Cu maşina puteam ajunge în cel mult două ore. Insă drumul rău şi podurile aproape toate stricate ne-au împiedecat să ajungem la timpul dorit în sat. Abia pe la orele zece şi cevà am început să ne apropiem de comună De la o depărtare de câţiva chilometri se văd ruinile vechiului oraş Este aşezat pe o câmpie, care se lasă uşor în pantă la poalele muntelui *Opari*, pe care locuitorii din comună îl numesc muntele „Costi al Manduca"

[1]) *Voyage dans la Grèce* (1820), p 392—393

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Intinderea vechiului oraş are aproape trei chilometri El era despărţit în două porţiuni egale de apa unui râuleţ, numit „râulu al Dzegă", care curge din spre apus Cum pătrundem

18 Moscopoleană.

în oraş, vreo câtevà minute umblăm cu automobilul numai printre ruine, până când, ajungând în mijlocul comunei, ne oprim în faţa unei grădini, unde ne aşteptau câţiva Români, care ştiau despre sosirea noastră. N'am stat pe loc să ne odihnim aproape defel, căci la ora unu trebuia să fim la masă la mănăstirea Sf Ioan Prodromul, care este situată ca

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

la un chilometru şi cevà afară din vechiul oraş. Incepem să vizităm cartier cu cartier In afară de temeliile clădirilor, dintre care unele au trebuit să fie foarte mari, n'au rămas decât grămezile de pietre răsturnate pe locul în care au fost zidurile caselor Astăzi, din vechea Moscopole, n'au mai rămas decât fântânile şi vreo şapte, opt biserici din cele douăzeci care s'au păstrat până cu vreo patruzeci de ani înainte. Fântânile erau răspândite în tot oraşul. Se pare că fiecare

19 Biserica Sf Atanasie (Moscopole)

cartier mai mare îşi aveà fântâna lui Aceasta se poate vedeà din faptul că azi se găsesc fântâni printre ruini, acolo unde nu există nici o casă de locuit. Ele s'au păstrat, toate, cu zidăria lor şi cu aceeaşi apă bună şi abundentă, care a potolit setea atâtor Români moscopoleni de altădată, înviorătorii cartierelor de azi moarte.

Bisericile păstrate numai în cele patru ziduri, cu prispele lungi, susţinute de câte 12 până la 14 coloane de piatră, se găsesc presărate la distanţe relativ mari pentru puţinele case de azi, grămădite în mijlocul vechiului oraş. Aproape toate au aceeaşi formă Sânt foarte lungi, având porţiunea dinaintea altarului rezervată numai pentru bărbaţi mult

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

mai adâncă decât restul rezervat pentru femei Ca să poţi trece de la locul femeilor la acela al bărbaţilor, trebuie să cobori 5—6 trepte Toate bisericile au avut catapitesme artistic sculptate în lemn şi poleite în aur Astăzi aceste catapitesme, ca şi amvoanele se mai păstrează numai în bisericile Sf Nicolae, Sf Petru şi Sf Atanasie Celelalte, care erau şi mai frumoase, au fost ridicate în timpul

20 Mânăstirea Sf Prodrom (Moscopole)

marelui război împreună cu o bună parte din icoane şi tot ce aveau mai de valoare, de către armatele aliate In ceea ce priveşte „Metropola", biserica în care slujeà mitropolitul, te apucă groaza când pătrunzi în ea Cum intri, la dreapta, vezi urmele unui cuptor mare făcut de Francezi pe timpul marelui război pentru nevoile armatei Pereţii sânt atât de afumaţi, încât abia se vede câte o parte din figurile sfinţilor Catapiteasma, tronul metropolitan şi amvonul sânt aproape distruse Părţile din sculpturi de pe acestea, mai artistic lucrate, au fost toate jefuite Ai impresia că o nouă nenorocire, şi mai teribilă decât aceea din sec. XVIII, s'a abătut asupra acestui nenorocit oraş In afară de aceste

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

bisericî, Moscopole are şi două mânăstirî una cu hramul „Profetul Ilie" de la marginea oraşului, alta „Sfântul Ioan Prodrom", aşezată cevà mai departe de oraş, într'o poziţie încântătoare

La această din urmă mănăstire, ne-am dus să prânzim. Mânăstirea este înconjurată de clădirî cu camere nenumărate pentru primirea oaspeţilor La sosirea noastră, ele erau ocupate mai toate de familii moscopolene din Coriţa, care veniseră să petreacă lunile de vară la munte Ea este condusă de o eforie alcătuită din Românii din Moscopole, din care fac parte şi Moscopolenii aşezaţi în Coriţa După ce am vizitat biserica, care s'a păstrat mai bine decât bisericile din Moscopole, ora fiind înaintată, am prânzit După masă, după ce am vizitat împerjurimile din apropiere şi ne-am odihnit puţin la umbra copacilor de lângă mânăstire, la ora cinci am pornit cu maşina spre *Şipsca*, de unde, seara, am ajuns la Coriţa

A doua zi, la ora 7 dimineaţa, am plecat la *Boboştiţa*

Ţineam să văd această comună locuită în cea mai mare parte de Bulgarî, pentrucă mai de mult auzisem că locuitorii ei vorbesc un dialect slav foarte arhaic şi cu particularităţi, care nu se întâlnesc în graiul Slavilor din Macedonia In afară de aceasta, mai doream s'o văd şi pentru faptul că într'însa se găseşte mănăstirea Sfântul Nicola, zidită în 1503, în care, la 1709, vestitul patriarh *Ioasaf*, Aromân de origine din Moscopole, fu ales episcop în Coriţa, înainte de a ajunge patriarh (ultimul, de la 1718—1745) în Ohrida „Im dortigen Nicolauskloster wurde 1709 eine Synode abgehalten, auf der der beruhmte spatere Patriarch Joasaph zum Erzbischof von Koryza erhoben wurde" Incă până azi se păstrează în biserica Sf Clemens din Ohrida mitra patriarhală, împodobită cu pietre scumpe, pe care Românii din Moscopole au dăruit-o ilustrului lor compatriot „Zu den Merkwurdigkeiten (der Kirche des Heiligen Klemens) zahlt eine prachtvolle silbervergoldete, mit Edelsteinen geschmuckte Mitra, welche die Kaufleute der damals blühen-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

den und schwerreichen Kaufmannsstadt Moscopolis 1727 ihrem Landsmann, dem grossen Patriarchen und Erzbischof *Ioasaph*, gestiftet hatten" [1])

Drumul de la Coriţa la Boboştiţa merge spre miazăzi, trecând pe lângă comunele *Drenovo* (mai vechiu *Drenkovo*) şi *Mboria*, amândouă locuite de Bulgari In Mboria se găsesc şi câteva familii de Fărşeroţi După o călătorie cu maşina numai de o jumătate de oră, am ajuns în comună

Boboştiţa este aşezată pe povârnişul unui deal acoperit cu atâta vegetaţie, încât chiar după ce te-ai apropiat de ea, casele nu se văd decât numai după ce ai intrat în comună

Cum am ajuns în sat, ne-am îndreptat direct spre mănăstirea Sf Nicola Acì ne-au întâmpinat un bătrân cu o bătrână, care ne-au poftit să intrăm în mănăstire, vorbindu-ne în dialectul literar Erau Bulgari din localitate, care trăiseră multă vreme în România Foarte mulţi Bulgari şi Albanezi din Boboştiţa trăesc şi azi în Ţară, ca neguţători sau meseriaşi Dintre Albanezi cei mai mulţi sânt aşezaţi la Bucureşti Unul dintre aceştia erà şi tatăl scriitorului nostru Victor Eftimiu

După ce am vizitat biserica din mănăstire, am făcut o plimbare prin comună Acì am stat de vorbă cu câţiva bătrâni, însemnându-mi particularităţile de limbă care nu se întâlnesc în graiul macedo-bulgar Fără a încercà să fac o expunere amănunţită, pe care mi-o rezerv pentru un mic studiu, acì mă mulţumesc să spun că, după câte am putut observà eu, deosebirea între graiul Bulgarilor din Boboştiţa şi între acela al Bulgarilor din Ohrida, constă mai puţin în formele gramaticale şi mai mult în accent In ce priveşte lexicul, în afară de unele forme albanezeşti recent primite în limbă, n'am putut observà nimic mai deosebit de limba Bulgarilor din Macedonia

---

[1]) H GELZER, *Vom Heiligen Berge und aus Makedonien*. Leipzig (1904) pag 154

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Comuna numără vreo 180 de case cu 1 000 de locuitori, dintre care mai mult ca jumătate sânt Albanezi ortodocşi iar restul Bulgari Spre deosebire de Bulgarii din restul Macedoniei, care, în cea mai mare parte, ţineau de biserica exarhatului din Constantinopole, Bulgarii din Boboştiţa au fost patriarhişti, dependenţi de episcopatul din Coriţa De aceea ei au avut limba greacă în biserică Astăzi Bulgarii din Bo-

21 Călive Fărşeroteşti

boştiţa sânt nevoiţi să înveţe numai albanezeşte şi, mai curând sau mai târziu, vor fi desnaţionalizaţi

Nu departe de Boboştiţa se găsesc şi nişte colibe fărşeroteşti, în care păstorii nomazi petrec în lunile de vară Toate laolaltă, vreo treizeci la număr, alcătuesc un cătun Inainte de a te apropia de aceste colibe, pe care Fărşeroţii le numesc „călive", văzute de departe, ai impresia că te găseşti în faţa unor cuiburi de albine sau a unor ciuperci mari răsărite din pământ Numai după ce ai intrat în cătun şi-ţi iese lumea înainte, vezi că ele sânt locuinţe omeneşti. Acest fel de aşe-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

zări ale Fărşeroţilor, care se ocupă cu creşterea oilor, se găsesc răspândite pretutindeni în părţile muntoase din centrul şi sudul Albaniei

O colibă, aşà cum se vede în figură, are o lungime de la cinci până la şase metri în diametru Inălţimea ei, socotită din vârful colibei până la pământ, abia trece peste trei metri. Insă înălţimea părţilor laterale este mică De aceea, la intrare, trebue să fii cu băgare de seamă, ca să nu dai cu capul de părete Deschizătura pe unde intri în colibă, ca înălţime, este mai mică decât statura mijlocie a unei persoane, iar grosimea pereţilor nu trece peste zece sau cincisprezece centimetri Colibele se fac din crengi de lemn împletite şi din paie Partea superioară este acoperită cu paie Insă există şi colibe, cum am văzut în Muzachia, care sânt făcute numai din crengi simple sau tencuite cu pământ

Mobilierul unei colibe este redus la strictul necesar câteva ţoale de învelit, grămădite unele peste altele, stau într'o parte a intrării, iar în cealaltă parte războiul de ţesut In părete le din fund, la mijloc, este vatra în care se găsesc mai multe vase pentru fiertul laptelui sau preparatul mâncării O căldăruşă atârnată de un cârlig fixat pe acoperişul colibei, stă aproape în permanenţă suspendată deasupra vetrei Pe jos, de obiceiu, nu-i aşternut nimic Numai când vine câte un străin, în semn de cinste, i se întinde o velinţă, ca să se aşeze

De altfel, Fărşeroţii noştri, ocupaţi aproape peste tot cu turmele şi obicinuiţi să petreacă toată ziua afară în aer liber, nu simt nevoie de comodităţile cu care sânt obicinuiţi fraţii lor cu viaţă sedentară aşezaţi în târguri şi oraşe. Fărşerotul păstor intră în colibă numai în timp de vreme rea Incolo, mănâncă, petrece, se odihneşte şi doarme afară, ziua ca şi noaptea, întins pe iarbă verde De aceea, deşi cuvântul „pat" există în graiul lor, totuşi obiectul le lipseşte Patul la ei, în timp de ploaie, este rogojina sau velinţa aşternută pe pământ Fărşerotul, sărac sau bogat, cât timp se ocupă cu creşterea oilor, duce viaţa nomadă, aşà cum am descris-o în studiul meu *Românii Nomazi* Cum se aşează

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

22 Mulsul oilor și preparatul caşcavalului la Făgeroți

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

la oraş şi începe o altă ocupaţiune, o rupe cu viaţa de munte şi repede se obicinueşte cu noua viaţă orăşenească

Cevà mai departe de cătun se află şi o „stane" (stână), făcută din piatră, în care se fabrică caşcavalul Cerând informaţiuni despre prepararea lui, am aflat că ea este identică cu a păstorilor români din Pind aşezaţi în Veria [1])

Spre seară, după ce am vizitat, în Boboştiţa, mănăstirea „Panaghia", ne-am întors în Coriţa.

Din Coriţa trebuià să-mi continuu drumul mai departe, în centrul Albaniei Insă a doua zi erà târg, din care cauză mi-am amânat plecarea încă pentru o zi două, cu nădejdea că în ziua târgului erà să dau de Fărşeroţi veniţi din comunele mai îndepărtate Intr'adevăr, în ziua următoare, sculându-mă dis-de-dimineaţă, am găsit piaţa plină cu Fărşeroţi veniţi, unii de prin călivele *Duşari*, *Peotopapa* şi *Chiafsăz* (alb *Qafëzezi*), alţii din *Bitcuchi* (alb *Bithkuq*), *Grabovita* şi *Remeni*, în fine, câţiva chiar de prin împrejurimile oraşului *Premeti*

In piaţă mai întotdeauna eram întovărăşit de cei doi prieteni ai mei Const Zega şi Araia Trecând prin târgul unde se vinde lână, într'un colţ, am dat de mai multe Fărşeroate mai în vârstă, care şedeau în dosul unor saci mari, plini de lână Vroind să intru în vorbă cu ele, le-am întrebat de unde sânt Una din ele s'a grăbit să-mi răspundă „di ţuva" (de nicăeri) Cum de nicăeri, le-am întrebat în dialect Vara nu aveţi locuinţe, unde staţi mai multă vreme? „Azi aţa him, măne aco" (azi sântem aici, mâine încolo) mi-a răspuns bătrâna. Acest răspuns scurt şi cuprinzător mi-a lămurit întreaga problemă a nomadismului fărşerot, confirmându-mi părerea expusă mai pe larg în *Românii Nomazi*.

Alături de Fărşeroţi, în piaţă, se află un număr mare de ţărani albanezi, veniţi din interiorul Albaniei centrale In faţa acestei mulţimi, mi se înfăţişà cel mai potrivit prilej ca să-mi

[1]) Despre felul cum se fabrică brânzeturile şi în special caşcavalul, am vorbit pe larg în *Românii Nomazi*, Capitolul *Suirea oilor la munte* pag 96

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

fac o idee despre tipul Albanezilor, faţă de Fărşeroţi şi de celelalte elemente din Albania

Ceea ce vizitasem până acum, nu era, propriu zis, teritoriu curat albanezesc Satele bulgăreşti de-alungul şoselei Florina-Biglişti [1]) constitue o prelungire a elementului slav din Macedonia vestică, până la graniţa teritoriilor albaneze De asemenea cele trei comune Mboria, Drenova, Boboştiţa reprezintă ultima prelungire a elementului slav ajuns până aproape de povârnişul munţilor albanezeşti Nu vorbesc despre Români, care, ca element flotant, se găsesc răspândiţi pretutindeni

23 Fărşeroate din Coriţa

In ce priveşte, mai întâi, pe Fărşeroţi, pentru ca să poţi cunoaşte tipul lor, nu ai neapărată nevoie să cutreeri toată Albania centrală Este destul să asişti în zilele de târg la Coriţa In acest oraş, alături de Fărşeroţi, ai prilejul să cunoşti şi pe Moscopoleni Dacă ai posibilitatea să te duci şi în Moscopole, atunci îi poţi cunoaşte şi la ei acasă Dar chiar cei din Coriţa ajung spre a-ţi puteà face o idee despre deosebirea care există între unii şi alţii

Fărşerotul, aşà cum l-am cunoscut pentru întâia dată în târgul din Coriţa şi am continuat să-l studiez în interiorul

[1]) *Biglişti*, după cum arată şi numele, a fost, la origine, o comună bulgărească Astăzi aproape mai toţi Bulgarii sânt albanizaţi Se găsesc numai câtevà familii cari continuă să vorbească bulgăreşte

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Albaniei, este mai desghețat decât toți Românii din Peninsula Balcanică El este foarte mobil, cu mișcări degajate, spontan la vorbă și cu o bogăție de gesturi, în care poate numai Grecul îl întrece Statura lui este mijlocie. Pe mulți i-am văzut cevà mai scunzi, însă aproape toți bruni, cu trăsăturile regulate, cu ochii negri și cu privirea ageră. Peste tot, ca înfățișare, el reprezintă poate tipul cel mai frumos la tulpinile românești din nordul Peninsulei Balcanice. Când se tocmesc în piață, ei vorbesc tare, căutând prin orice mijloace să convingă pe cumpărător Femeile lor nu se deosebesc de bărbații Ele sânt mult mai sprintene decât Grămostencele din comuna Livădz, pe care le-am văzut în călătoria mea din Meglen Numai că sunt prea muncite. De aceea ele pierd foarte mult din frumusețea lor și, din acest punct de vedere, sânt inferioare bărbaților

Față de acest tip, poate, unic între Românii din Peninsula Balcanică, pentru care Weigand a afirmat că „el se poate compară cu soldatul legionar roman" [1]), Moscopoleanul se deosebește mai întâi prin lipsa de rusticitate în apucături și în mișcări, aceasta nu numai la cei așezați în Corița, ca elemente orășenite, ci și la Moscopolenii din sat Moscopoleanul nu vorbește tare și nici nu trece peste măsura gesturilor obicinuite In afară de aceasta, ca temperament, el este mult mai liniștit, iar în vorbă foarte măsurat In special femeia moscopoleană îți face impresia unei matroane Chiar la țară, în Moscopole, ea umblă îmbrăcată orășenește, purtând pe cap un „cimber" negru, iar pe corp o rochie neagră, peste care vine o scurteică, iarna captușită cu „ilmadz", iar vara fără căptușeală. In ce privește statura, n'am putut face o deosebire între unii și alții Ca toți Românii din Peninsula Balcanică, ei au o statură mijlocie, la unii chiar peste mijlocie, cu culoarea feții mai puțin brună decât la Fărșeroți Aceștia par pârliți la față și din pricina

[1]) „Der Vergleich mit einem romischen Legionssoldaten ist ganz am Platze" (Weigand, *Die Aromunen* I p 259)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

drumurilor Printre Moscopolenı am văzut şı tıpurı blonde Intre Fărşeroţı, acestea sânt rare de tot

Cu totul altfel se prezintă Albanezıı In prima zı, când am ajuns la Coriţa, am avut prılejul să-ı cunosc în număr mai mare în restaurantul otelului la care de scinsesem Erau vreo treızecı de persoane, toţı Albanezi Tıpul lor m'a surprıns, mai întâi, prın culoarea feţıı, după aceea şı ca statură. Albanezul nu este blond de tot, însă de culoare maı deschısă, care îl deosebeşte de Aromân De asemenea el este de statură mai înaltă Cu cât înaintezı maı în spre nordul Albanieı, cu atât daı de staturi şì maı înalte Eu nu m'am dus decât numai până în Durazzo şı Tırana Insă toţi aceıa pe care i-am întâlnıt în drumul meu, începând dın Elbasan, Cavaia, Pekini, etc , erau înalţı şı uscăţıvı Mulţı dın eı îmi amınteau tipul Sârbului Pe Sârbi îi văzusem în număr mare la Salonic, în tımpul marelui războiu, când armata sârbă dın insula Corfu, refăcută, trecea prın Salonic spre granıţa Serbiei

DE LA CORIŢA LA ELBASAN

DRUMUL SPRE POGRADEŢ — LACUL OHRIDA MĂNĂSTIREA SFÂNTUL NAUM — COMUNA LINI

A doua zi dimineaţa, la ora 4, am plecat dın Coriţa, luând drumul spre Pogradeţ Maı întâi o luarăm pe şoseaua care duce spre Florına, continuându-ne drumul spre mıazănoapte până spre Dışniţa şı Pleasa, pe unde trecuserăm la sosirea noastră în Coriţa. După aceea, apucând drumul în spre apus, am lăsat lacul *Malıc* la stânga, începând să suim pe povârnişurile muntelui *Sucha* Cum am ajuns la o înălţıme de vreo sută de metrı, dintr'odată apărù înaintea noastră marele lac *Ohrıda*, cu faţa lui întınsă ca o pânză de argınt Am făcut semn şoferului să mâne mai încet, spre a puteà gustà dın frumuseţile unei privelıştı cu adevărat încântătoare. De la înălţimea în care ne găseam, îı puteam vedeà toată întınderea. Noı fiind

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

la extremitatea lui sudică, nu puteam zări cu ochiul liber decât ţărmurile din dreapta şi din stânga lui Extremitatea nordică se pierdeà în zare, acoperită de o ceaţă deasă, care încet-încet începeà să se ridice Acum începem să coborîm de pe deal Suprafaţa apei ia dimensiuni şi mai mari, iar pe ţărmul stâng al lacului, în spre răsărit, apare vestita mânăstire *Sfântul Naum*, îmbrăcată în haina

24 Pogradeţ

ei albă ca zăpada şi înconjurată cu atâta verdeaţă, care se oglindeşte în faţa lucie a lacului limiştit Nu sântem decât la şapte km departe de ea De aci înainte drumul merge coborînd, pe o şosea bine îngrijită, până ajungem la ţărmul lacului Mai mergem încă vreo trei km şi ajungem în Pogradeţ Aci ne oprim puţin ca să vizităm orăşelul.

Pogradeţ (alb *Porades*) se întinde în formă de amfiteatru pe panta unui deal înalt, în faţa lacului Ohrida De la Pogradeţ până la mânăstirea Sf Naum nu sânt decât 4—5 km Locuitorii din Pogradeţ n'au voie să se ducă la mânăstire, deoarece ea se află pe teritoriu sârbesc Iugoslavia şi-a întins graniţele, în această parte a Peninsulei, atât de adânc în teritoriile albaneze, încât bieţii locuitori din împrejurimi, care altă dată erau obicinuiţi în fiecare

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

an să facă pelerinaj la mânăstirea din Ohrida, acum, din pricina greutăţilor ce li se fac la trecerea frontierii, se mulţumesc numai s'o admire din depărtare

Astăzi Pogradeţ este reşedinţa subprefectului din Coriţa. Are vreo 450 de case cu 2500 de locuitori aproape toţi Albanezi, dintre care mai mult ca jumătate sunt ortodocşi In Pogradeţ sânt şi 30 familii româneşti Toţi sunt Fărşeroţi veniţi din interiorul Albaniei Stând de vorbă cu doi bătrâni, care veniseră cu lână în târg, am aflat că aproape mai toţi sânt din *Colonia* şi *Muzachia* Graiul lor nu se deosebeşte de acela al celorlalţi Fărşeroţi, pe care i-am studiat în Corita

După ce am vizitat tot oraşul, mi-am continuat drumul De astădată şoseaua ne duceà de-alungul lacului Ohrida, trecând pe lângă cătunele albanezeşti cu locuitori musulmani *Mănilişti*, *Udănişti*, şi *Piscupati*, până când am ajuns în comuna mai mare *Limi* Drumul cu maşina, cu iuţeală potrivită, de la Pogradeţ până la această comună este aproape de două ore *Limi* are aproximativ 150 de case cu locuitori albanezi, dintre care jumătate sânt creştini ortodocşi, jumătate musulmani Profitând de faptul că, la intrarea noastră în sat, se găseà un grup de bărbaţi şi femei la petrecere, am oprit maşina, ca să ne aprovizionăm cu apă

Intrând în vorbă cu ei, mi-au arătat că satul lor este singurul cu locuitori albanezi creştini De aci înainte, cu cât înaintăm pe interiorul Albaniei, cu atât elementul creştin dispare Intrebându-i dacă toţi Albanezii sânt din localitate, mi-am răspuns că unii sânt veniţi din interiorul Albaniei Dintre Albanezii musulmani sânt câtevà familii care îşi trag originea din comuna *Şămitra* (alb *Shëmitra* din lat *sanctus Demetrius*), ţinutul Gramş, în judeţul Elbasan

După o oră şi mai bine de popas, am pornit mai departe de astădată în spre apus, urcând în pantă un deal care se ridicà dinaintea noastră De pe acest deal ne-am aruncat privirile încă odată asupra lacului Ohrida, care se vedeà

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

acum în întreaga lui întindere Mi-aduceam aminte de aceeaşi impresie pe care am avut-o în 1900, când, într'o excursie făcută cu mai mulţi profesori de la liceul român din Bitolia pe muntele Peristera, ajungând pe vârful muntelui, am avut în faţa noastră lacul *Prespa* Vedeam cu ochiul liber aproape toate aşezările omeneşti din prejurul lacului Numai oraşul Ohrida, care se află aşezat la extremitatea nordică a lacului Ohrida, nu se vedeà Acum, de pe înălţimile dealului în care ne găsim, zărim în depărtare şi oraşul Ohrida, învăluit într'o ceaţă uşoară De la mânăstirea Sf Naum până în Orhida, în linie dreaptă, nu sânt decât treizeci de chilometri Insă urmărind drumul de pe ţărmul lacului, distanţa trece de patru zeci de chilometri Mai în spre stânga, la extremitatea nordică a lacului şi numai la o depărtare de vreo zece chilometri de Ohrida se vede orăşelul *Struga*, locuit de Bulgari, Albanezi şi Români

Acum încet-încet suim pe cotiturile muntelui *Mocra*, care se înalţă majestos în faţa noastră Intrăm în vechea şosea *Via Egnatia*, care uneà, pe vremuri, Dyrrachium cu Thessalonike Ea porneà din Durazzo, de pe ţărmul Adriaticei, treceà prin Elbasan, şi, ajungând în punctul în care ne găsim noi, o luà împrejurul lacului Ohrida, trecând prin Struga, Ohrida, Bitolia, de unde apoi, prin Edessa-Vodena, ajungeà la Salonic Pe acest drum am umblat după ce am ajuns la Tirana

Până în comuna Lini mai întâlneam câte un cătun în drum De acì înainte până în Elbasan nu se vede nimic Dacă n'ar fi să dăm de câte un grup de chervanagii fărşeroţi, care vin cu mărfurile lor spre Corıţa, tot ţinutul, cu frumuseţile lui sălbatece, ar părea pustiu

După o oră de drum, tot continuând direcţia spre apus, ajungem la izvoarele râului *Şcumbi* De aici se văd cu ochiul liber înălţându-se spre miază-zi munţii *Camia*, mult mai înalţi decât *Mali thatë* din ţinutul Corıţa Şcumbi izvorăşte din aceşti munţi, curge în spre direcţia de miazănoapte până aproape de comuna Dżura, aproape

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

de Elbasan, după aceea o ia în spre apus și se varsă în Adriatica Acum mergem de-alungul văii acestui râu, a cărei lărgime nu trece peste 10—15 metri Apa pe alocuri nu este adâncă și râul curge lin strecurându-se printre codri care ajung la înălțimi destul de mari Ori de câte ori trecem

25 Căstrănioți

peste un pod, ne ținem bine de automobil, de teamă ca să nu ne prăbușim în apă Podurile de-alungul acestui râu sânt făcute din stâlpi și traverse atât de subțiri, încât, la prima vedere, ai impresia că treci peste niște punți de chibrituri In fine, ajungem în comuna Džura și, fără a ne opri, ne continuăm drumul mai departe pe șoseaua care șerpuește dealungul râului Pe la amiazi, sântem în Elbasan, patria lui Christoforidi.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

4 DE LA ELBASAN LA TIRANA

ORAŞUL ELBASAN – ALBANEZII MUSULMANI BEKTAŞI ŞI MEVLEVI – NUME DE LOCALITĂŢI DE ORIGINE CREŞTINĂ – APOSTAZIA LA ALBANEZI – MENTALITATEA ALBANEZULUI MUSULMAN – PEKINI – CAVAIA

Elbasan, cel mai nou dintre oraşele vechi din Albania, nu este aşà de mare El numără zece mii de locuitori, dintre care peste o mie sânt Români, iar restul Albanezi musulsulmani Este aşezat pe o câmpie acoperită cu păduri de măslini Oraşul este drăguţ pe din afară, din pricina vegetaţiei abundente pe care i-o dau pădurile de măslini Cum pătrunzi înăuntru, ai impresia că te găseşti într'un oraş din Asia centrală Chiar de la intrare în oraş, pe ulita principală, nu vezi decât două şiruri de ziduri lungi străpunse la distanţe mici de câte o poartă, în dosul cărora se ascund case scunde şi urîte, fără nici o fereastră pe stradă In centru, unde se găseşte piaţa, se mai află clădiri cevà mai răsărite Dar peste tot, impresia ce-ţi face oraşul este sumbră şi te-ai simţì fericit, dacă ai puteà scăpà fără să fii nevoit să înoptezi în oraş

Elbasan este centrul foştilor Albanezi creştini de altă dată, care, după ocuparea Albaniei de către Turci, au trecut în massă la islamism Chiar oraşul este o creaţiune a sultanului Mahomed II

După religiune, poporul albanez se împarte în două Albanezi creştini, al căror număr abia dacă trece peste 200.000 — vorbesc numai despre Albanezii din Albania — şi Albanezi musulmani, care trec peste 500 000 Dintre creştini o treime sânt catolici

După regiune, Albanezii musulmani ocupă mai mult centrul Albaniei, iar creştinii ortodoxi sudul, în extremitatea nordică se găsesc Albanezii catolici

Intre Albanezii creştini şi Albanezii musulmani se găsesc aşà numiţii *bektaşi*, o sectă a Albanezilor musulmani, care sânt pe jumătate creştini pe jumătate musulmani, şi cred în metempsihoză. Centrul lor este Elbasan Dar, deşì numărul lor nu trece peste 6 – 7 mii, ei sânt răs-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

pândiți de la Croia până în Arghirocastru. Bektașii trec printre Albanezii musulmani de schismatici pentru că ei,

26 Căstrăniot

deși cred în marele profet, nu disprețuesc nici învățăturile lui Hristos Mai puțin numeroși decât Bectașii sânt *Mevlevii*, o altă sectă de Albanezi musulmani, care se

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

deosebesc de cei dintâi în ritual şi mai ales în felul cum îşi fac rugăciunile [1])

Albania fiind, după expresia lui Iorga, o ţară pe jumătate italiană, ca una care, în întreaga ei configuraţie geografică, ţine de Italia [2]), la început, ţinea de biserica de la Roma In sec. IV întâlnim în Scutari pe episcopul Bessus [3]) Abia în secolul al VIII, când împăraţii bizantini au reuşit să-şi întindă dominaţia până în partea de miazănoapte a ţării, legăturile dintre biserica albaneză şi biserica romană fură întrerupte, iar episcopii din regiunea Scutari fură supuşi jurisdicţiunii mitropolitului din *Durăs* (Durazzo) Această stare a ţinut până în sec. XI, când biserica de la Roma reuşì să înfiinţeze un arhiepiscopat în Antivari, care există şi astăzi, şi de care ţin toate episcopatele din nordul Albaniei. De acì înainte influenţa bisericii ortodoxe se mărginì numai în centrul şi sudul Albaniei, prin mitropolia de la Ohrida, care în 1762 fu unită cu Patriarhatul din Constantinopole [4])

Din acest punct de vedere, ceea ce interesează pe cercetător este faptul că, mai mult ca în orice altă ţară din Peninsula Balcanică, creştinismul albanez, redus azi la proporţii aşà de mici, altă dată a dus o viaţă foarte intensă. Despre aceasta ne dau lămuriri nu numai terminologia bisericească care, ca şi la Românì, este de origine creştină, [5]) ci mai cu seamă mulţimea numelor de localităţi luate din domeniul religios In privinţa aceasta Albania poate fi socotită ca ţara cea mai bogată în nume de localităţi de origine creştină veche Pe unde trecì, trebue să daì de câte un

[1]) T. SELENICA. *Shqipria më* 1927, p CXLVII, ANTONIO BALDACCI, *L'Albania*, p 299

[2]) N IORGA. *Istoria războiului balcanic*, lecţii ţinute la Universitatea din Bucureşti, 1925, p 43

[3]) A DEGRAND. *Souvenirs de la Haute-Albanie* Paris (1901) p 269

[4]) CONST JIRECEK, *Albanien in der Vergangenheit* în *Illyrish-Albanische Forschungen* de Dr Ludvig von Thallóczy

[5]) Cf cuvintele *prift, shënt, kështërë, meshë, liter*, etc. din lat presbiter, sanctus, cristianus, missa, altarium etc (Vezi despre aceasta R HELBIG *Die italienischen Elemente im Albanesischen*, p 104)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

nume local, botezat după numele unui sfânt Şi ceea ce pare şi mai important, este faptul că cele mai multe nume din domeniul religios se găsesc tocmai în ţinuturile în care elementul creştin a fost silit de către Turci să treacă la islamism.

Astfel, pe când în părţile de miazănoapte ale Albaniei, de unde creştinismul a iradiat pentru întâia dată nu numai în Albania ci şi în întreaga Peninsulă Balcanică, avem numai două nume de localităţi. *Şănghini* (alb *Shëngjini*), derivat din *şăm* (lat sanctus) şi *Ghini* (lat Iohannes), în districtul Fandi din ţinutul Mirdita, şi *Şănmiria* (alb *Shënmrija*) derivat din lat sancta Maria, în districtul Mal i zi (muntele negru) din ţinutul Puka, amândouă în regiunea Scodrei, din contră, în ţinuturile Tiranei şi Elbasanului, în care elementul creştin este representat numai prin Aromâni, avem 15 nume de localităţi. Dintre acestea în Elbasan întâlnim · *Şămili* (alb *Shëmilli*) „sfântul Ilie", o comună mare situată în districtul Cermenica, cu o populaţie albaneză de religie musulmană Cu numele *Şămili* există în ţinutul Elbasan şi un cătun mic locuit de Albanezi mahomedani ca şi un nume de munte *Kodra e Şimilit*, „codrul lui Sfântul Ilie" După aceea *Şămitra* (alb *Shëmitra*) „sfântul Dumitru", comună în districtul Gramşi, locuită numai de Albanezi musulmani *Şincola* (alb *Shinkolla*) „sfântul Niculae" (cf dacor „*Sânnicoară*"), comună situată aproape de orăşelul Pekini, în drumul de la Elbasan spre Cavaia, cu locuitori numai musulmani, *Şinapremte* (alb *Shinapremte*) „sfânta Vinere" (*premte* în alb „Vineri") un cătun de 15 case Alte două cătune cu numele *Şinapremte* se găsesc în Arghirocastru, iar un munte *Komja Şănpremte* există în ţinutul din Elbasan. De asemenea *Şinioni* (alb *Shînjoni*) „sfântul Ion" şi *Şinghini*, care se găsesc şi în regiunea Scodrei In afară de acestea, avem şi două formaţiuni mai nouă, probabil, refăcute după cele vechi, *Şinelmas* (alb *Shinelmas*) din *şin* „sfânt" şi Elmas nume turcesc, un

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

cătun mic în care se găsesc şi creştini, *Şimrizà* (alb. *Shimrizà*) „Sfântul Riza", cu locuitori numai mahomedani

In Tirana avem următoarele trei nume de localităţi, *Şănghini* „Sfântul Ioan", despre care s'a vorbit mai sus Cel mai marel este *Şănghini e madh* (Sfântul Ioan cel mare), iar celelate două mai mici *Şănghini e vogăl* (Sfântul Ioan cel mic) şi *Şănghini*, toate situate în apropiere de Tirana şi cu populaţiuni musulmane *Şănghergi* „sfântul Gheorghe" poartă numele suprefecturei din Tirana Un *Şănghergi* se află şi în Malacastra *Şămrija* (alb *Shemërija*) din lat Sancta Maria, comună mărişcică în districtul *Şănghergi* Un munte cu numele *Şămări* (alb *Shënmëri*) se găseşte în Mat din ţinutul Dibra *Şhinkolla* (alb *Shinkolla*) în ţinutul Petrela în Tirana, astăzi un cătun cu câtevà case

Coborînd în părţile din spre miazăzi, numărul numelor de localităţi cu nume creştin scade In schimb, numărul Albanezilor musulmani, care locuesc în ele se menţine.

Incepând de la răsărit spre miazăzi, în ţinutul Coriţa avem un singur nume *Şăncolassi* (alb *Shënkolassi*) „sfântul Nicola" din districtul Biglişti Este locuit numai de Albanezi mahomedani

In ţinutul Berat avem şapte nume de localităţi *Şingergi* (alb *Shingiergi*) „Sfântul Gheorghe", cătun situat în Ţarcani din Malacastra, locuit numai de albanézi musulmani, *Şingergi*, cătun cevà mai mare decât cel dintâiu în Libofşa din Luşnia, locuit numai de creştini. Alte două *Şănghergi* sânt situate unul în Nicai-Merturi din Tropoia, altul în Bituci din acelaşi ţinut Primul are locuitori creştini, celălalt locuitori musulmani Două cătune poartă numele *Şinpetăr* (alb *Shinpietër*) „sfântul Petru", locuite de Albanezi creştini şi musulmani. Un alt *Şămbetra* (acelaş cu *Şinpetăr*) se află în Berat, pe muntele Tomor Un nume de munte *Şănpietăr* (alb. *Shënpietër*) există în Mat, în ţinutul Dibra In

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

fine *Şincolassi*, despre care au vorbit mai sus, se află situat în Libofşa din Luşnia, cu locuitori creştini In afară de acestea, mai avem două formaţiuni nouă *Şinelmasi* (Sf Elmaz) în Luşnia, cu un mic număr de locuitori musulmani, şi *Şinimlachi*, (Sf Imlachi) cevà mai mare, situat în Libofşa, cu locuitori creştini

In Arghirocastru avem numai trei comune cea mai mare este *Şinapremtia* (alb *Shinapremtia*) „Sfânta Vinere" în regiunea Gramş, cu locuitori musulmani *Şănvasili* (alb *Shënvasili*) „Sfântul Vasile", sat cevà mai mare, situat în Delvin şi *Şănandriţa* (alb *Shënëndrica*) „Sfântul Andrei" (diminutiv) în Ciameria, amândouă locuite numai de Albanezi creştini In ţinutul Curveleş din Arghirocastru se mai află un nume de munte *Şăndrenita* (alb *Shëndrenica*), identic cu Şănăndriţa

Trecerea poporului albanez la islamism nu s'a efectuat dintr'odată Ea a ţinut veacuri de arândul După Hopf, cei dintâi care, după moartea lui Scanderbeg, au îmbrăţişat islamismul cu scopul numai de a-şi păstrà privilegiile avute din timpul Albaniei libere, au fost şefii de clanuri. După ei a urmat poporul Acesta nu şi-a părăsit credinţa strămoşească decât numai de frica beilor turcilţi In afară de aceasta, cu trecerea lor la mahomedanism, ei ajungeau stăpânitorii raialelor creştine, înzestraţi cu atâtea pământuri cât puteau să prade de la fraţii lor rămaşi creştini Astfel ţinutul Cermenica din Elbasan a îmbrăţişat mahomedanismul în timpul revoluţiei franceze, iar cea mai mare parte din Laberia, abia la începutul sec XIX, în timpul lui Ali-Paşa Acei dintre creştini care nu voiau să treacă la islamism, din catolici se făceau ortodoxi Numai Mirdiţii şi Malisorii din nordul Albaniei şi-au păstrat cu arma în mână confesiunea catolică Albanezii din Himara au rămas creştini până în secolul XVIII Abia după aceasta, au trecut la islamism [1])

De altfel, sentimentul religios la Albanezi fiind mai

[1]) Vezi FAN S NOLI. *Historia e Skenderbeut*, cap IV, p 271

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

superficial decât la celelalte popoare balcanice, cazurile de apostazie la ei au fost mult mai frecvente In privinţa aceasta Pouqueville, în opera sa *Voyage dans la Grèce*, ne povesteşte o întâmplare care ilustrează perfect de bine uşurinţa cu care Albanezii treceau de la creştinism la mahomedanism In 1760, locuitorii creştini ai unui întreg ţinut dintre Berat şi Premeti, în care se aflau vreo 36 de sate, suferind prea mult din partea Albanezilor musulmani din satele vecine, voiau neapărat să scape odată de nenorocirile care îi ameninţau Intru cât Paştele se apropiau şi ei intrau în postul mare, s'au decis să ţină postul cu toată stricteţa, crezând în felul acesta că Dumnezeu le va veni în ajutor, ca să-i scape de fraţii lor musulmani Insă Paştele veniră şi soarta lor rămase tot aceeaşi Atunci, după o înţelegere comună, au chemat pe hogea din localitatea vecină şi imediat au trecut la mahomedanism A doua zi, înarmându-se până în dinţi, s'au repezit asupra satelor de unde le veneà necazul Acum ei erau mahomedani şi puteau să se răzbune ! Altă dată un întreg trib din valea Drinului a trecut la islamism, pentru motivul că preotul dintr'o comună mai mare nu începuse slujba religioasă la biserică la ora fixată de şeful tribului. Cazurile se pot înmulţi la infinit [1]) Fapt cert este că poporul albanez a fost predispus la apostazie mai mult decât ceilalţi creştini din Balcani, în special, decât Românii, care trăiau în nemijlocită atingere cu ei. Iar această predispoziţie nu veneà atâta din dorul de a-şi păstrà libertatea, cum interpretează Albanezii musulmani, cât din dorinţa de a continuà mai liber actele lor de brigandaj.

Roadele acestei apostazii se văd astăzi în gradul mai înapoiat de cultură, în care se găsesc musulmanii Albanezii care au avut nenorocirea să treacă la islamism, odată cu noua credinţă, îşi însuşeau şi viaţa stăpânitorilor orientali

[1]) Vezi despre aceasta Fr Gibert, *Les pays d'Albanie et leur histoire*. Paris, 1914, p 36 sqq şi Paul Siebertz, *Albanien und die Albanesen*. Wien 1910, p 108 sqq

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

care, fără multă muncă, aşteptau să le vină totul de a gata. Duhul oriental a pătruns atât de adânc în firea Albanezului mahomedan, încât rămâi uimit de prefacerea la care a fost supus. Pentru ca cineva să poată vedeà această deosebire, nu este nevoie să străbată toată Albania Ajunge să viziteze un oraş locuit de Albanezi mahomedani — cum ar fi Elbasan sau chiar Pekini — şi unul locuit de Albanezi creştini — cum ar fi Corıţa sau chiar Berat. In cele dintâi va vedeà tipul celui mai înapoiat oraş asiatic, în cele din urmă va da de un progres simţitor în întreţinerea mai curată a străzilor ca şi în aspectul clădirilor

Şi, după cum această deosebire confesională a lăsat urme adânci în firea Albanezului, tot aşà ea a reuşit să-i schimbe şi mentalitatea Albanezul mahomedan se socoteşte mai întâi turc şi după aceea Albanez In privinţa aceasta, după cât am putut înţelege, mare încurcătură îi aduce limba. El îşi aduce aminte că nu este Turc, numai când vorbeşte albaneze̦şte şi nu ştie să spună nici o vorbă turcească. Dar rău îi pare că nu ştie turceşte Desigur că şi în privinţa aceasta trebue făcută o deosebire între Albanezul orăşean, mai înaintat în cultură, şi ţăranul incult Sânt foarte mulţi dintre cei dintâi cari îşi dau seama de situaţia lor nenorocită, creată numai de religie La aceştia nu se poate vorbì despre fanatismul turc Cu toate acestea, nici ei nu-şi schimbă bucuros calpacul negru, care nu-i decât un simplu fes turcesc, cu pălăria europeană Totuşi trebue să recunoaştem că, sub actualul regim, se depun silinţe uriaşe pentru apropierea dintre musulmani şi creştini Pentru a evità frictiunile ce s'ar puteà produce la anumite ocaziuni între unii şi alţii, după noua constituţie, micul regat nu are o religie de stat ,,Te gjth fet e besimet ne vendin tone, jane te nderuara dhe liria e usthtrimit dhe e praktimit te jashtme te tyre esht e siguruar" (în ţara noastră orice credinţă este respectată şi libertatea exerciţiului ca şi practicarea ei în public este asigurată). De asemenea n'am putut constatà nicio neînţelegeie între creştini şi musulmani în chestii religioase. Din contră, în ziua când

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

biserica ortodoxă albaneză a reuşit să se emancipeze de Patriarhia din Constantinopole declarându-se biserică autocefală, actul a fost salutat cu o egală bucurie atât de Albanezii creştini cât şi de cei mahomedani

Această silinţă de înţelegere se poate urmări mai ales în literatura Albanezilor musulmani „Şchipitarul este Şchipitar, înainte de a fi musulman sau creştin Ce a fost atunci când a avut credinţa lui proprie, credinţa Pelasgilor, aceea fu şi în momentul când a trecut la creştinism, şi tot aceea a rămas când a îmbrăţişat mehomedanismul Pe Şchipitar credinţa nu l-a schimbat de loc, căci el întotdeauna a pus şi pune naţionalitatea înaintea credinţei" [1]) In manualele lor de religie, au un capitol special pentru viaţa şi învăţăturile lui Isus, încheind că, dacă religia creştină ne învaţă să câştigăm viaţa viitoare, religia mahomedană ne îndeamnă să ne câştigăm atât pe cea de astăzi, prin apărarea patriei, cât şi pe cea viitoare, prin fapte bune [2])

Dar dacă Albanezul creştin sau musulman este lipsit de adevăratul sentiment religios, în schimb el şi-a păstrat aceeaşi noblete de suflet, atunci când un străin se vede nevoit să-i ceară ospitalitatea Pentru Albanez nu există zi mai fericită decât aceea în care a putut găzdui şi ospătà pe un strein Şi tot aşà nu-i durere mai mare pentru el decât atunci când, primind pe un nenorocit în casă, din cauza sărăciei, n'a avut cu ce să-l ospăteze In privinţa aceasta se povesteşte un caz tipic, care ilustrează de minune mărinimia sufletului albanez In ţinutul *Şcodra* (Scutari) stăpâneà pe vremuri vestitul satrap Mustafà paşa, numit Buşatlì Intr'o bună zi i-au adus înainte pe un brigand vestit, care băgase spaima în Albania de nord Satrapul,

---

[1]) „Shqiptari esht Shqiptarp erpara se te jete Myslıman a i Krishtei C-ka kene kur kish besen e tij, besen e Palasgevet, ay qe si u be Krishter, av esht edhe si mori besen e Muhamedit Shqiptarin feja nuk e ka ndryshuar fare, se ky, perpara fese, ka vene e ve kurdohere kombesin" (T Selenica, ib, p CVI)

[2]) Cf *Dijeni Praticke Besimtare*, Shkoder, 1927, p 88

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

mulţu nit că a putut, în fine, pune mâna pe el, fără să-l judece, i-a comunicat sentinţa de moarte Insă văzând pe brigand prea puţin impresionat, l-a întrebat dacă a fost vreodată în viaţa lui mai amărît decât în clipa când i-a comunicat sentinţa de moarte „da, răspunse brigandul, într'o zi când mi-a venit în casă un străin şi n'am avut nici pâine să-l ospătez"

In Elbasan ne-am oprit ca să prânzim. După masă am făcut o plimbare prin oraş, întovărăşit de domnul Becea

27 Drumul Elbasan-Pekini

Anton, vechiu absolvent al liceului român din Bitolia şi senator în parlamentul albanez, după aceea ne-am pregătit de plecare La întoarcere trebuia să trecem din nou prin acest oraş De aceea, fiind grăbiţi ca să ajungem mai repede la Cavaia, unde doream să ne oprim cevà mai mult, după două ore de popas ne-am suit în maşină pornind din nou la drum

Drumul de la Elbasan la Cavaia merge până la un punct de-alungul râului Şcumbi După aceea, luându-o cevà mai spre nuazănoapte, trece prin regiuni muntoase.

După o oră şi cevà de călătorie numai de-alungul albiei râului Şcumbi, am ajuns în orăşelul *Pekini*. Este reşedinţa

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

subprefectului din Elbasan şi numără vreo 200 de case cu 1500 de locuitori, toţi Albanezi musulmani După înfăţişare, Pekeni este un simplu târguleţ Lăsat în voia soartei, în ce priveşte curăţenia străzilor şi îngrijirea clădirilor, el se prezintă mai înapoiat decât Elbasan Primind informaţiuni că în Pekini nu se găseşte nicio familie de Români, n'am stat prea mult pe loc, continuându-ne călătoria mai departe După un drum de o oră, am ajuns la *Cavaia*

In hanul în care am descins se aflau şi câteva familii de Fărşeroţi, originare din călivele *Batai* şi *Vila* Intrând cu ei în vorbă ca să-mi însemnez particularităţile de limbă, am aflat că nu le mai merge bine cu cărăvănăritul. Ei mi se plângeau că nu mai pot câştigà aproape nimic cu transporturile. Marea concurenţă pe care le-o fac autocamioanele este pe punctul de a desfiinţà aproape cu desăvârşire transportul cu chervanele, care se află exclusiv numai în mâinile Fărşeroţilor

Intr'adevăr, în Albania, din cauza lipsei de căi ferate — în toată ţara nu circulă niciun tren ! — automobilismul a luat în anii din urmă o desvoltare atât de mare, încât călătorind cu maşina pe şoselele care leagă centrele mai mari, ai impresia că te afli într'o ţară din Occident Numai după ce ieşi din munţi şi dai de oraşele Elbasan, Pekini, Cavaia şi chiar Tirana, simţi că te găseşti în extremul Orient.

In timpul călătoriei mele, aproape toate şoselele se reparau. Şoseaua principală, care leagă capitala de Elbasan şi Corıţa, nu este mai rea decât o şosea din arterele principale din ţară De asemenea şoseaua Berat-Fieri, isprăvită numai cu un an înainte de călătoria mea, este bună Numai şoseaua de la Durazzo spre Berat este foarte rea, iar podurile, după propriile mele constatări, se găsesc într'o stare lamentabilă.

Când cea mai mare parte din şoselele de pe arterele principale vor fi în stare să înlesnească circulaţia automobilelor, atunci se va isprăvì cu chervanagiîâcul Românilor noştri Ei văd de pe acum acest lucru, şi mulţi dintr'înşii şi-au

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

vândut catârii, ca să-și cumpere oi, sau să se ocupe cu negoțul

Spre seară am ieșit să vizitez orașul Cavaia este mult mai mare decât Pekini Are 1300 de case, cu un număr de 6300 locuitori, dintre care 5000 sunt Albanezi musulmani, iar restul de 1300 Albanezi creștini și Români Ca înfățișare, orășelul este cevà mai civilizat de cât Pekini Numărul Românilor din acest oraș nu trece peste 500 de suflete. Dintre ei foarte puțini sânt Fărșeroți Cei mai mulți

28 Cavaia

sânt veniți de prin satele din Ohrida, unii chiar din apropierea orașului Corița

In Cavaia am găsit mai multă mișcare decât în Elbasan In ziua în care am sosit, deși nu erà zi de târg, piața erà destul de animată Intregul negoț este în mâna Aromânilor Ca situație materială, sânt unii din ei care stau mai bine decât cei mai cu stare Români din Tirana

A doua zi dimineața am pornit spre *V i l a* Cătunul este locuit de Albanezi musulmani și Români, toți reprezintă 160 de suflete Fărșeroții, aproape mai toți, erau plecați din comună După informațiunile ce mi s'au dat, numărul Fărșeroților din împrejurimile Cavaiei abia se ridică la 400

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

de suflete Altă dată erau mai mulţi Ei se găsesc în continuă mişcare, astfel încât numărul lor se schimbă uşor numai în zece-douăzeci de ani Hahn, vorbind despre Românii din împrejurimile Cavaiei, dă cel puţin zece sate româneşti ! „In dem Thale von Kawaja finden sich, ausser der stadtischen Colonie, wenigstens 10 walachische Dorfer“ [1]) Aceste sate despre care vorbeşte Hahn au fost desigur aşezări de călive pe lângă comunele locuite de Albanezi, aşà cum sânt şi astăzi aşezările Fărşeroţilor din Batai şi Gresa Pe la amiazi m'am întors în Cavaia

Seara pe la ora 7 am plecat din Cavaia, continuând drumul mai departe Abià am apucat direcţia spre apus, şi marea a început să se zărească După un sfert de oră ne apropiem de ţărmul Mării Adriatice Acum o luăm de-a-lungul ţărmului, trecând pe lângă oraşul Durazzo, pe care îl lăsăm la stânga. Seara pe întunecate, intrăm în Tirana, capitala Albaniei, coborînd la Otel Continental

5 DE LA TIRANA LA DURAZZO

TIRANA – AROMÂNII DIN TIRANA – ASPECTUL ORAŞULUI – INFLUENŢA ITALIANĂ – RENAŞTEREA ALBANIEI – LIGA DIN PRIZREN – BESA SHQIPITARE – SOCIETATEA ALBANEZĂ DIN CONSTANTINOPOLE – SOCIETATEA „BASHKIMI“ – REVOLUŢIA DIN COSOVA (1910) – MBRET WILHELM I PARÈ – APARIŢIA LUI AHMED MUHTAR ZOGOLLI, ACTUALUL ZOGU I, MBRET I SHQIPITARÈVE – DURAZZO

Obosit de un drum atât de lung, seara n'am putut vedeà oraşul decât din balconul camerei de la otel In faţa mea aveam „Geamia e madhe“, iar în dosul ei, mai spre stânga, se ridică coama unui munte, la poalele căruia se află aşezată Tirana

A doua zi dimineaţa m'am sculat să vizitez oraşul Cum am ieşit pe poarta otelului, am dat de un grup de băieţi şi fete care vorbeau româneşte De la ei am aflat mahalalele în care locuesc Românii, precum şi unele magazine mai mari din centrul oraşului. De altfel, chiar în seara sosirii mele la Tirana, proprietarul otelului mă asigurase că

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

aproape toţi creştinii din Tirana sânt Români Această stare a elementului creştin din actuala capitală a Albaniei trebue să fie veche, de oarece însuşi Hahn ne vorbeşte despre preponderanţa Românilor din Tirana „im mudirlik Tyrana wohnen nur Wlachen in der Stadt" [1])

Românii din Tirana nu sânt localnici Ei sânt veniţi din împrejurimile Moscopolei Unii din ei cu care am vorbit, mai ţin minte de legăturile lor cu Românii originari din Grabova şi Nicea, aşezaţi prin Berat şi alte centre din

29 Tirana

Albania Cei mai mulţi dintre Români se ocupă cu comerţul O bună parte din otelurile şi restaurantele capitalei sânt ale lor Dar ei cunosc şi meseriile cei mai abili lucrători în filigran sânt Românii De asemenea cei mai buni croitori sânt tot ei Numărul lor se ridică cel mult la 1500 de suflete Dacă ţinem seama de faptul că Tirana, înainte de a fi ridicată la rangul de capitală a Albaniei, avea numai 2200 de locuitori, numărul Românilor, care a rămas şi astăzi acelaşi, este relativ mare Dar Tirana, în cei şapte-opt ani din urmă, a crescut foarte mult După recensământul din 1926, numărul locuitorilor se ridică la 12000

[1]) HAHN, *Alb Stad*, p 133

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

După înfăţişare, Tirana nu întrece dimensiunile unui târguşor mai mare Ea este închisă între dealurile ce se lasă de pe povârnişurile unor munţi care se văd cu ochiul liber, şi, ca aşezare, are o poziţie destul de frumoasă Mişcarea din târg este mai vie decât în orice alt centru din Albania In afară de ţăranii albanezi care vin din centrul şi nordul Albaniei cu mărfurile lor încărcate în care cu două roate mari trase de boi, se mai găseşte multă lume din provincie, care vine să-şi aranjeze treburile pe la diferitele ministere

30 Muzachia Părşeroate din Imiştea

Aspectul capitalei este cu totul oriental Este drept că se lucrează pe capete la occidentalizarea ei, prin alinierea străzilor, care sânt înguste, murdare şi întortochiate, dar oricâtă muncă s'ar depune la refacerea ei, înfrumuseţarea capitalei nu se poate efectuà numai în intervalul de un deceniu două Pe vremea când mă găseam eu în Tirana, străzile încă nu aveau nume Abia m'am putut orientà ca să găsesc localul poştei După ce l-am descoperit, n'am putut face nicio ispravă, deoarece ora fiind şapte după amiazi, birourile erau închise şi nu se găseà nici un funcţionar care să primească scrisorile

Ca mai în toate oraşele din Orient, în Tirana se găsesc cafenele multe Ele sunt pline de lume la orice oră de peste

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

zi, dar mai ales seara Tirana este singurul oraş din Albania, în care lumea, la cafenea, citeşte ziare Dintre foile streine „Corriere della Serra" este cel mai răspândit El se vinde cu acelaş preţ ca în Italia De altfel, influenţa italiană în Tirana se simte mai mult ca ori unde Armata este îmbrăcată în uniformă italiană Cei mai mulţi studenţi din şcolile streine sânt trimeşi în Italia In restaurante, în afară de albanezeşte, se vorbeşte şi italieneşte. Tirana este plină de mărfuri aduse din Italia. Ele sânt mai eftine, pentrucă sunt aduse pe mare şi nu sânt supuse la taxe vamale prea ridicate. Numai reclama din magazine se face în favoarea modei franceze

Pe stradă rar se văd femei. Dacă se întâmplă să apară câte una, ea este voalată ca la Turci Numai femeile creştine umblă îmbrăcate după moda nouă Inainte de marele războiu, şi femeile creştine se îmbrăcau ca turcoaicele Astăzi ele îşi mai păstrează acest port numai în Elbasan şi împrejurimi Dar din câte am cetit acum în urmă de tot în ziarele din Tirana, un curent de modernizare a început să pătrundă şi printre femeile musulmane din Albania După „Gazeta e Re" (Gazeta Nouă), la o serbare naţională din Pekini, cel mai înapoiat orăşel din Albania, locuit numai de Albanezi musulmani, printre asistente se aflau şi două doamne din înalta societate musulmană, care apăruseră cu feţele descoperite „me fytyre te zbuluet" Cazul a fost comentat ca un mare eveniment

Este drept că modernizarea Albaniei locuită de musulmani evoluiază încet Insă pentru aceasta, guvernul albanez n'a fost nevoit să recurgă la măsurile lui Kemal. El lasă ca totul să pornească de la sine, aşà cum numai cu jumătate de veac înainte a început tot de la sine renaşterea întregului popor albanez

De oarece, la noi Românii, nu se ştie aproape mai deloc ceeace patrioţii albanezi au făcut pentru înfiriparea micului lor stat naţional, cu mult înainte de războiul balcanic, înainte de a merge mai departe cu descrierea călătoriei mele, în cele ce urmează voiu arătà pe scurt primele

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

frământări la Albanezi pentru redeşteptarea conştiinţei naţionale

Prima manifestare de trezire la o viaţă naţională, s'a făcut pe vremea războiului ruso-turc din 1877 Tratatul de la San-Stefano, care lărgeà graniţele statelor slave din Peninsula Balcanică în mod extraordinar, răpeà Albaniei o seamă de provincii locuite numai de Albanezi Prin acest tratat, o fâşie de la nord spre sud, care intrà adânc în teritoriul Albaniei, cădeà în posesiunea Serbiei şi Bulgariei Aproape toată partea meridională cu Arghirocastru şi Corita treceau la Grecia In faţa acestui pericol de desfiinţare a teritoriului naţional, o seamă de patrioţi albanezi au început o mişcare de protestare, mai întâi la Poartă, după aceea la Marile Puteri

31 Fărşeroţi din Muzachia

Astfel, în vara anului 1878, avù loc în oraşul Prizren cea dintâi adunare a tulpinilor albaneze de pretutindeni, la care au luat parte delegaţi din întreaga Albanie. La această adunare s'a putut constituì prima ligă albaneză *Liga e Prizrenit* (Liga din Prizren), prezidată pentru întâia dată în mod public de marele naţionalist *Abdul-bei Fraşari*, alături de care se găseau, din partea Albanezilor de nord, *Prenk Bib-Doda* şi *Hodo Paşa*, iar, din Gusinie, *Ali-Paşa* In această adunare s'au pus bazele primului crez naţional albanez *Besa shqipitare*, comun pentru toate confesiunile, în virtutea căruia, cevà mai târziu, în alte adunări ţinute în Fraşari, centrul Albanezilor din sud, s'au redactat, mai întâi, un statut, care regulà organizarea şi funcţionarea

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Ligei, după aceea, o proclamaţie de cea mai mare însemnătate pentru noua evoluţie a chestiunii albaneze în Balcani.

In această proclamaţie Albanezii cereau de la Poartă următoarele drepturi: 1) reunirea tuturor teritoriilor albaneze într'un singur vilaiet, 2) numirea de funcţionari care

32 Fărşeroţi din Ciameria (Berat)

cunosc numai limba ţării, 3) răspândirea instrucţiunii în limba albaneză, 4) constituirea unui consiliu general în capitala vilaietului, care să se adune de patru ori pe an şi în care trebuia să se desbată hotărîrile pentru reforma administrativă; 5) întrebuinţarea unei sume din veniturile statului pentru instrucţiunea şi lucrările publice din Albania [1]).

[1]) Permbledhja e Shqipris ne nje Vilajet, 2 perdorimi i atyre nepeunasve qi dine gjuhen e vendit, 3 perhapja e aresimt neper shkolla në gjuhën

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

După alte date culese de Lumo Skendo (Mıdat Fraşarı) şı publıcate în studıul său *Lıdhıja e Prızrenıt* în *Kalendarı Kombıar* (1926) p 65, proclamaţıa Albanezilor conţınea şapte puncte

Acest întâıu document ıstorıc a fost redactat în 10 Noemvrıe dın 1878

In împrejurările în care se găseà atuncı guvernul turcesc *Lıga e Prızrenıt* erà sıngura stăpână pe sıtuaţıa dın Albanıa, maı cu deosebıre că această atıtudine luată de Albanezı faţă de hotărîrıle congresuluı dın San-Stefano conveneà şı Porţıı De aceea, după ce Poarta a fost pusă în curent cu conţınutul proclamaţıeı dın Fraşarı, Lıga adresă un memorıu Marılor Puterı, în care sfârşeà cu următoarea declaraţıe „Albanezıı în nıcı un caz nu vor prımì hotărîrıle congresuluı dın Berlın, în ce prıveşte cedarea ţınuturılor albanezeştı în mânıle Grecılor sau ale Sârbılor" [1])

Când Puterıle, cu tot protestul Albanezılor, cedară Muntenegruluı ţınuturıle dın Ulkın, atuncı Lıga e Prızrenıt pregătì o armată de maı multe mıı de Albanezı recrutaţı toţı dın Albanıa de nord, care trebuıà să apere terıtorıile amenınţate La sud Abdul beı Fraşarı făcù acelaşı lucru cu o armată de voluntarı strânsă dın ţınuturıle Danglı, Colonıa, Lascovıkı, Premetı, Scraparı, Dışnıţa şı Corıţa Dacă cu toată resıstenţa lor, la nord, eı nu reuşıră să salveze terıtorıile pıerdute, în schımb, la sud, ızbutıră să păstreze vılaıetul Ianına şı ţınutul Cıamerıa, care trebuı ı să fıe cedate Grecıeı odată cu Tesalıa

---

shqıptare, 4 formımı ı nje kshıllı te pergjıthshme ne qendren e Vılajetıt, ı cılı do te mblıdesh kater here ne mot dhe vendımet e tıj per reforma do te ıshın zbatushme, 5 perdorımı ı nje shumeje nga t'ardhunat e pergjıthshme per aresım e P Botore ne Shıqıpnı" (*Shqıpnıa me* 1927, p 13)

[1]) „Shqıpıtaret nuk pranonın vendımet e kongresıt te Berlınıt per sa u perkıste leshımıt te tokave shqıptare ne duart Greke e Sllave" (*Shqıpnıa me* 1927 p 14).

In ce prıveşte campanıa Grecılor dın Elada dusă cu ajutorul Albanezılor grecomanı, îu contra demersurılor Lıgıı dın Prızren la Poartă şı la Marıle Puterı, să se vadă broşura *Refutatıon d'une Brochure Grecque* par un Valaque Epırote, extras dın *Courrıer d'Orıent*, 1879

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Dar, dacă rezultatul activității acestei Ligi n'a fost atât de mare pe teren politic, în schimb, ea a contribuit foarte mult la apropierea ce s'a făcut între diferitele tulpini albaneze și, mai ales, la formarea sufletului albanez în sensul unei conștiințe naționale unitare

33 Fărșeroate din Ciameria (Berat)

După liniștirea stărilor din imperiul turcesc, Poarta ordonă desființarea Ligei, care aveà partizani în întreaga Albanie, arestând și internând pe fruntașii ei, cum erau *Abdul-bei Fraşari*, *Prenc Bib-Doda*, *Hodo-Paşa* și alții Cu toate acestea, Liga continuà să existe, de astădată sub forma unei societăți culturale „Shokeri e te shtipur shkronja shqip" (Societate pentru tipăritul scrisului albanez) cu sediul la Constantinopole [1]), unde se aflau frații *Abdul-bei* și *Sami-bei Fraşari*, acesta din urmă fiind și președintele societății [2]) Societatea numără 27 de membri dintre personalitățile cele mai marcante, între care figurà, în afară de cei doi Fraşari, *Ioan Vreta*, un înfocat naționalist, *Pandeli Sotir*, cu o activitate extraordinară

[1]) Vezi *Dituria*, numărul 2 din 1 Dec 1926

[2]) Sami-bei conduceà și un jurnal turcesc „Terxhuman-i Shark" în care apărà drepturile Albanezilor (Vezi Lumo Skendo, ib, 26)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

desfăşurată mai târziu la Bucureşti, *Petro Poga*, *Vas-Paşa* şi alţii

Prima adunare s'a ţinut la 1 Iunie 1880 In această adunare s'a admis mai întâi alfabetul albanez prezentat de Sami-bei Fraşari. Apoi, în mai multe şedinţe consecutive, s'a stabilit statutele după care trebuiă să se conducă noua societate Ea aveà ca scop principal răspândirea de cărţi albanezeşti scrise cu alfabetul latin, conceput de Sami-bei Fraşari. Acest alfabet primind unele modificări ce i s'au adus la congresul din Bitolia (1909), este cel de astăzi, întrebuinţat în toată Albania

La început Societatea din Constanţinopole a desfăşurat o activitate foarte intensă A tipărit abecedare şi manuale albaneze pentru şcoalele primare A înfiinţat prima şcoală primară în Coriţa A răspândit cărţi în toată Albania In fine a reuşit să arate poporului albanez din patrie, care erà cu desăvârşire ignorant, că i se pot da învăţături şi în limba lui naţională

Această activitate n'a prea plăcut Porţii. In afară de aceasta, nici Patriarhia, care urmăreà pur şi simplu grecizarea tuturor creştinilor — această Patriarhie care a fost o pacoste şi pentru noi Românii — nu vedeà cu ochi buni mişcarea Albanezilor, căci ea duceà direct la înlocuirea scoalelor şi bisericilor greceşti prin cele albaneze, aşà cum s'a şi întâmplat, de fapt, după independenţa Albaniei De aceea numai după câtevà luni de existenţă, Societatea a fost nevoită să se mute în străinătate Ţara cea mai potrivită în care Albanezii se puteau bucurà nu numai de cea mai mare libertate, ci şi de ajutorul efectiv al autorităţilor locale erà România, numită pe atunci de către patrioţii albanezi „Vatan i lirimevet" (Patria libertăţilor). Astfel în anul 1881 Societatea se mută la Bucureşti, iar mai târziu, după ce s'au înfiinţat sucursale în Egipt, Bulgaria, America, etc, ea a ajuns o societate independentă de celelalte, purtând numele *Drita* (Lumina), după numele primei reviste publicată la Constantinopole şi redactată în Coriţa, în 1909, de un membru tot din familia Fraşari, anume *Midat Fraşari*,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

(Lumo Skendo), scriitor fecund în mai multe limbi şi un aprig apărător al cauzei albaneze

Acum toată activitatea societăţii din Constantinopole s'a mutat la Bucureşti, unde *Ioan Vreta* trimiteà materialul

34 Fărşeroate din Muzachia Cosina

de tipărit Societatea *Drita* mai târziu (1887) îşi schimbă numele în *Dituria* (Ştiinţa) La Bucureşti începură să se tipărească o mulţime de cărţi, între care şi operile bardului naţional *Naim-bei Fraşari*, fratele mai mic al celor doi Fraşari (Abdul şi Sami), ca Skender-beu, Qorbelaja, etc.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

După moartea poetului Naim-bei Fraşari (20 Oct 1900) activitatea societăţii s'a mai micşorat [1]).

Intre timp în Albania apare o nouă mişcare politică. Luând ca model organizaţiile revoluţionare bulgare din Macedonia, Albanezii începură şi ei să se organizeze pe ascuns In 1906 societatea din Bucureşti unindu-se cu cele-

35 Fărşeroţi din Jarcani

lalte societăţi din streinătate, formează o singură societate *Bashkimi* (Unirea), al cărei scop pe faţă era luminarea prin cultură a poporului albanez, însă, în fond, ea urmăreà realizări politice

In această stare îi surprinse pe Albanezii din patrie şi străinătate mişcarea Junilor Turci şi proclamarea constituţiei turceşti din 1908

[1]) Cf publicaţia festivă *Naim-Frasherit, vjershtetori dh'educatorit kombetar* (Lui Naim-Fraşari, poetului şi educatorului naţional), lucrare apărută din iniţiativa unui grup de studenţi albanezi din Graz, cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la moartea poetului, 1925

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Acum toţi patrioţii albanezi credeau că a sosit vremea, când şi pentru ei trebuia să înceapă o epocă de desvoltare culturală şi literară De aceea ei se grăbiră să deschidă şcoli cât mai multe, să publice cărţi şi reviste, să se organizeze în cluburi, în fine, să se folosească cât mai mult de noua situaţie creată, pentru ca să poată trezi pe popor mai repede la noua viaţă naţională Insă Junii Turci nu vedeau cu ochi buni această mişcare de emancipare a poporului albanez De aceea, chiar de la început, ei au încercat să producă o desbinare în sânul poporului albanez prin atragerea de partea lor a câtorva înalţi funcţionari de origine albaneză din Constantinopole, care se opuneau întrebuinţării literilor latineşti în scrierile albanezeşti In acest scop aceştia se constituiră într'un club, publicând ziarul „Udhe" e dreite" (drum drept), în care se combăteau literile scrisului ghiaur, recomandându-se scrisul sfânt cu litere arabe Dar toate aceste intrigi nu mai puteau prinde, de oarece imediat după aceasta isbucni revoluţia din Cosovo (1910), care se întinse peste toată Albania

Intervenţia lui Turgut-Paşa reuşi să potolească răscoala [1]), însă curând după aceasta izbucni războiul balcanic cu sfârşitul lui victorios pentru popoarele creştine Acum Sârbii ocupă centrul şi nordul Albaniei, iar Grecii se aşează în partea de sud

In împrejurările acelea o nouă mişcare se produse în rândurile Albanezilor din afară Bătrânul *Ismail Kemal-bei* din Constantinopole veni la Bucureşti, ca să se înţeleagă cu Albanezii din capitala noastră asupra hotărîrilor ce trebuiau luate faţă de evenimentele care se petreceau în patrie După un consiliu intim, Ismail Kemal-bei a plecat la Valona, şi în 28 Noemvrie 1912, fu proclamată independenţa Albaniei, care fu recunoscută de către Marile Puteri, în conferinţa ambasadorilor din Londra, ţinută în 20 Decem-

[1]) Pentru revoluţia din 1910 vezi MARIE AMALIE FREIN VON GODIN, *Aus dem neuen Albanien* Vien 1914

Deasemenea N IORGA, *Istoria războiului balcanic*, capitolul *Răscoala Albaniei*.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

vrie din acelaş an. După câtevà luni (22 Martie 1913), o altă conferinţă fixà graniţele Albaniei, iar pe la începutul primăverii anului următor, Albania avù pe primul ei rege în persoana lui *Wilhelm de Wied* — nepotul reginei Elisabeta a României — care trebuia să poarte numele *Mbret Wilhelm i parë* (regele Wilhelm întâi).

36 Fărşeroată din Colonia

Erà un moment, în fine, când prietenii unei Albanii libere şi independente au văzut realizându-se visul lui Scanderbeg Cu toate acestea, în popor nu erà liniştе completă Elementul mahomedan nu prea vedeà cu ochi buni alegerea unui rege „kaur" pe tronul Albaniei Această stare de spirit ca şi alte împrejurări de afară duseră la revoluţia din *Şiac*, în urma căreia mbretul *Wilhelm* şi mbretereşa *Sofia* fură nevoiţi să părăsească Albania, în 6 Septemvrie din acelaşi an.

După izbucnirea marelui războiu, Albania a fost ocupată rând pe rând de către armatele sârbeşti, italiene, austriace şi franceze. Sub ocupaţia austriacă a apărut pentru întâia dată, în calitate de conducător al Albanezilor, tânărul ofiţer *Ahmed Muhtar Zogolli*, care mai târziu trebuià să ajungă regele *Zogu* I al Albaniei, după ce mai întâi fusese ministru, preşedinte de consiliu şi preşedinte de republică

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

După două zile de ședere în Tirana, în care timp am avut prilejul să cunosc și pe ministrul nostru din Albania, d-l Trandafirescu, a treia zi am plecat spre Durazzo. De la Tirana am apucat aceeași șosea pe care venisem până la Șiac, târguleț însemnat, după cum am văzut mai sus, pentru revoluția din 1914, în urma căreia primul rege al Albaniei a fost nevoit să abdice In oraș nu m'am oprit decât o oră, ca să mă informez dacă se găsesc Români în localitate Niciunul Toți locuitorii sânt Albanezi musulmani De asemenea nici în împrejurimile orașului nu se observă așezări românești, deși Hahn, vorbind despre colonia românească din Cavaia, spune că „Drei Dorfer der Kustenebene von Schjak haben Walachische Kolonien" [1]) De la Șiac, am continuat drumul spre apus și, după o jumătate de oră, am sosit în Durazzo De la Tirana până la Durazzo nu sânt decât 40 de km, pe care îi poți parcurge cu mașina într'o oră

Durazzo sau *Durŭus* și *Durăs*, cum îi zic Fărșeroții, este așezat în formă de amfiteatru, la poalele unui deal, care se lasă până la țărmul mării. Are o poziție admirabilă, mai ales când te uiți din depărtare și vezi casele albe sclipind de pe înălțimile cetățuiei care domină întreg orașul Strada principală este o continuare a drumului care duce de la Tirana la Durazzo, ajungând până în port Mica piață se află așezată la capătul acestei străzi, aproape de port. Aici este centrul în care staționează toate automobilele și punctul din oraș în care se observă cea mai multă mișcare In schimb, în port, nu se vede nicio activitate Cele mai multe mărfuri sânt adăpostite în aer liber Pe vreme de ploaie multe din ele sânt supuse stricăciunii Aici am întâlnit un număr de chervanagii aromâni, care încărcau sare și mărfuri pentru a le transportà în interiorul Albaniei. Ei erau originari din comunele *Fracula*, *Cipleaca*, *Grabiani*, *Chelbăsira* Profitând de prezența lor în port, mai ales că mai aveau încă două-trei ceasuri până la plecare, m'am

[1]) HAHN *Alb Stud*, p 133

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

interesat de graiul şi numărul lor Unul din ei, Lambi Bechia, în vârstă de peste 60 de ani mi-a dat unele infor-

37 Fărşeroţi din Colonia.

maţiuni cu privire la drumurile cărăvănarilor fărşeroţi, despre care voiu vorbi amănunţit în alt capitol

Românii din Durazzo sânt toţi neguţători Ei vorbesc un dialect care îi deosebeşte de Fărşeroţi Cei mai mulţi

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

sânt veniţi din centrele româneşti din partea de sud a Macedoniei Unii chiar din oraşele mai mari din Albania, ca Berat şi Elbasan Numărul lor abiă trece peste o mie de suflete De altfel, întreaga populaţie a oraşului este de cinci mii de locuitori, dintre care trei mii sânt musulmani şi restul creştini

Graiul Românilor din Durazzo este aproape acelaşi cu al Românilor din Tirana El se deosebeşte de limba fărşeroţilor şi, ca particularităţi locale, în afară de cele cunoscute din limba scriitorilor români din sec XVIII, nu prezintă aproape nimic nou

După o şedere de câtevà ceasuri, aproape de amiazi mi-am continuat drumul spre *Muzachia*, numită de Albanezi *Muzeké*

6 DE LA DURAZZO LA BERAT

LUŞNIA – MUZACHIA – CARBUNARA – BERAT – ROMÂNII DIN BERAT

Drumul de la Durazzo spre Muzachia duce în spre miazăzi, de-alungul coastei Mării Adriatice Abia am mânat 5—6 minute, şi am ajuns în faţa reşedinţei de vară a regelui Zogu I Ne-am oprit puţin ca să vedem pe din afară clădirea şi am pornit din nou, luându-o tot de-alungul mării, însă cevà mai în spre stânga, lăsând între şosea şi ţărmul mării o distanţă de câtevà sute de metri După aceea am apucat-o pe drumul din spre Cavaia, pe unde am venit la Tirana, şi continuând am trecut râul Şcumbi, aproape de Pekini Acum mai coborîm şi suim încă câtevà minute dealurile care se lasă de pe munţii *Dumrē* şi *Darsi* (Malet Dumres e Darsise), apoi intrăm în câmpia din faţa noastră care se pierde în zare *Muzachia*

Muzachia este singura porţiune din Albania, în care nu se mai văd munţi sau dealuri In toate celelalte regiuni pe unde am trecut, începând de la Corıţa până în Tirana, abià dacă am întâlnit în drum câte o porţiune de doi trei chilometri de pământ şesos Pretutindeni numai munţi şi dealuri Nici câmpia care se întinde în faţa capitalei nu-i

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

aşà de mare. Numaı porţiunea dın partea de miază-zı a orăşelului Cavaia este cevà mai mare. Dar şi acì într'o parte şı alta se văd cu ochiul liber colinele care se lasă la poalele munţilor. In Albania, vorbind de ţinuturile pe unde am trecut eu, munţu şı dealurile ajung aproape de ţărmul mărıı N'am să uit cât de plăcut ımpresıonat am fost în drumul de la Elbasan la Tırana, când, după ore de călătorie în mıjlocul munţilor, abià am ieşıt de după cotıtura unui

38 Muzachia Luşnia

deal înalt, şı ımediat am dat de ţărmul Mărıı Adrıatıce. Dıstanţa care ne despărţeà de ţărm erà abìa de patru cınci chılometri.

Am contınuat drumul în spre mıazăzı, la stânga lacului *Tărbuf*, şi pe la amıazı, după două ore de călătorie, am ajuns în Luşnia, unde ne-am oprıt

Luşnıa este reşedinţa subrefectulu dın Berat Are vreo 400 de case, cu o populaţiune de două mıı locuıtorı, dıntre care numaı patru sute sânt Albanezi creştını şı Românı, restul musulmanı După numărul locuitorılor, Luşnia nu este decât un simplu târguleţ Cu toate acestea, el este cevà maı îngrıjıt, are un număr de clădırı nouă şı un pod zıdıt în ciment, care trece peste râul ce curge prın mıjlocul

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

orașului In Luşnia se găseşte şi o şcoală de agricultură, înzestrată cu toate mijloacele de trebuinţă pentru pregătirea elevilor agronomi

La restaurantul în care am descins, singurul cevà mai mare în faţa căruia se opresc toate maşinile, proprietarul este un tânăr robust, care, după înfăţişare, păreà a fi Aromân. Am intrat cu el în vorbă şi am aflat că este din părţile Beratului Imediat după aceasta, m'am aşezat la

39 Muzachia Drumul Luşnia-Berat

o masă unde se aflau câţiva Fărşeroţi din comunele de pe câmpia Muzachiei *Liboſşa, Vârtopi* şi *Cutali* Am intrat cu ei de vorbă, ca să-mi însemnez unele particularităţi de limbă, şi să-i întreb despre mişcările lor cu turmele Toţi, afară de Cuşu Giogia, erau păstori Ei veniseră în târg cu lână, unt şi brânză, ca să le desfacă în Luşnia Unul din ei, Ducu Jana, care cunoşteà bine preparatul caşcavalului, mi-a dat lămuriri asupra felului cum fabrică Fărşeroţii caşcavalul La fel ca şi Românii din Pind aşezaţi în ţinutul Veriei, ei vând laptele la negustorii din Albania şi Grecia pentru tot intervalul de la începutul primăverii până în toamnă. In timpul verii neguţătorii angajează Fărşeroţi cu fabricarea caşcavalului Aceştia îl pre-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

pară la fel ca şi Românii din Pind despre care am vorbit pe larg în „Românii Nomazi"

Exprimându-mi dorinţa ca să vizitez comuna *Carbunara*, ei mi'au prevenit că acum în lunile de vară aproape toţi Români sânt plecaţi la munte Se plângeau de scumpetea vieţii, de greutatea dărilor şi, mai ales, de seceta mare ce a bântuit în vara aceea, când aproape până în toamnă târziu nu căzuse nici un strop de ploaie Tot de la ei am aflat că după patru zile erà să se ţină în Luşnia un târg la căre trebuià să coboare Fărşeroţi de prin părţile muntoase ale Albaniei centrale

După graiu, ei nu se deosebeau de Fărşeroţii pe care îi întâlnisem la Cavaia Unul dintre ei Cuşu Giogia, care multă vreme se ocupase cu transporturile, îmi dădù informaţii despre Românii din *Petova*, *Zavari* şi *Radostina*, situate în ţinutul *Gurıza*, la dreapta râului Semeni Tot de la el am aflat despre mişcările Fărşeroţilor din acele părţi precum şi despre unii termeni referitori la numele catârilor După o şedere de trei ore şi mai bine în Luşnia, am pornit spre Carbunara Am mers câtevà minute pe cotiturile unor dealuri mai înalte, după aceea am pătruns în câmpia Muzachiei

Muzachia, numită de Albanezi *Muzeke*, iar de Fărşeroţi *Mizuchea*, este câmpia care se întinde pe amândouă ţărmurile râului Semeni Ea începe de la râul Şcumbi, la miazănoapte, şi se întinde în spre miazăzi, de-alungul ţărmului Adriatic, până aproape de dealurile muntelui Malacastra La răsărit, continuând pe valea râului Osum, ajunge până în ţinutul Berat

Intregul ţinut al Muzachiei se împarte în două porţiuni *Muzeke e Madhe* (Muzachia Mare) de-a dreapta lui Semeni, şi *Muzeke e Vogël* (M Mică), de-a stânga lui Pământul acestei câmpii este foarte fertil Numai că el nu este peste tot cultivat Afară de unele porţiuni mici sămânate cu porumb, restul, mai totul părăsit De altfel, în vara în care am călătorit eu, din cauza secetei prea mari, întreaga regiune era pustie Cătunele presărate pe această câmpie sunt atât de rare, încât dacă n'ar fi să întâlneşti

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

în drum, din când în când, câte un grup de Fărşeroţi, ai crede că te găseşti în pustiul Saharei Până acum, după lămuririle care mi s'au dat la *Fieri* (Fearica), Albanezii nu profită de bogăţia solului Muzachiei, nici în anii când se face câte o recoltă bună Acei câţiva bei Albanezi care stăpânesc întreaga câmpie se mulţumesc cu atâta cât le trebue pentru nevoile lor proprii

40 Fărşeroată din Carbunara.

După o jumătate de oră am ajuns în Carbunara Comuna este locuită de Albanezi musulmani Cevà mai la o parte, se află şi locuinţele câtorva familii de Fărşeroţi săraci Cei mai mulţi din ei se ocupă cu transporturile Dar şi această meserie trebue să o părăsească, din cauza transporturilor cu autocamioanele In comună erau numai câteva femei Doi fărşeroţi, care se pregăteau să părăsească comuna, mi-au dat lămuriri despre situaţia şi numărul lor

După două ore de popas, am continuat drumul mai departe până la *Cuci*, unde a trebuit să ne oprim, ca să trecem râul Devol După o jumătate de oră de aşteptare, ne-am îmbarcat cu maşina pe o punte plutitoare şi am trecut dincolo de râu De aci am continuat pe şoseaua care merge de-alungul albiei lui Osum, pe care Albanezii îl numesc *Lumi Beratit* (Râul Beratului) După un drum de o oră, am început să zărim din depărtare, coama muntelui *Tomor*, numit de Fărşeroţi *Ndumor*[1]). Este cel mai înalt munte din Albania Cu

[1]) In literatura populară Tomor apare cu acest nume

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

cât înaintăm, cu atât muntele răsare în dosul oraşului Berat, ale cărui case albe de pe cetăţuia oraşului încep să lucească. Acum se arată întreaga coamă a muntelui cu cele două vârfuri *Tomorița Mare* şi *Tomorița Mică*, şi, numai după vreo zece minute, ajungem lângă cătunul românesc *Dușnic*, pe care îl lăsăm la stânga, înaintând direct spre oraş La 6 după amiazi intrăm în Berat

Berat, numit în anticitate *Pulcheriopolis*, ca poziţie, este cel mai frumos oraş din Albania Din depărtare arată mai frumos chiar decât Durazzo Aromânii îi zic *Vilardi* şi sub aceasta formă este atestat şi în literatura populară [1]) El reprezintă punctul cel mai înaintat al vechei influenţe slave în toponomastica din Albania centrală [2]) Cu privire la numele oraşului este interesant de relevat faptul că, pe când Albanezii au păstrat forma care vine direct de la slav. *Belgrad* „oraş frumos", Aromânii l-au moştenit sub forma medio-greacă Βελιγράδι (cu *b* iniţial redat prin

---

Dălăgats dinăparte,
tretsets marea la năparte,
Ndomor š-pi munts arcš,
şi păduri di kiń stufoši

Alergaţi din cealaltă parte,
treceţi marea la o parte,
Ndomor şi Munţii Roşi,
şi păduri de pini stufoşi

Lit Pp 994

[1]) Ea inšits tu valea vearde,
si scriats unä lai carte,
la păşelu di Vilarde

Ia ieşiţi în valea verde,
să scrieţi o scrisoare,
La paşà din Berat

Lit Pop 1018

In altă parte se întâlneşte sub formula *Vilar*

Ta s-te-aducă tăş Vilarĭi
tăš Vilarĭi la tsitate,
s-tsă pitrec lai Nace, frate,
nclinučuńi cu sănătate

Să te-aducă până în Berat,
până în Berat la cetate,
ca să-ţi trimet, măi, Nace, frate,
închinăciuni cu sănătate

Lit Pop 1017

[2]) Elementul slav din Albania centrală se mai întâlneşte numai în comunele de lângă Coriţa Biglişti, Drenova, Emboria şi Boboştiţa In timpurile mai vechi acest element se întindeà şi mai mult în interiorul Albaniei centrale Pe la începutul sec XVI, I Musachi în a sa *Istoria della casa Musachia* (cf Hopf, *Cron creco-rom* 1873 p 280) aminteşte despre Slavii din ţinutul Opari (astăzi în prefectura din Coriţa) spunând „Il paese d'Opari ch'è abitato di Schiavoni"

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

6, după pronunţarea greacă), din care mai târziu au făcut *Vilardi* Este, poate, singurul oraş din Albania, pentru care Românii păstrează o denumire veche, deosebită de aceea întrebuinţată de Albanezi. Aceasta se explică din faptul că, mai mult ca în orice punct al Albaniei, şi din toate vremurile, elementul românesc a existat în număr mai mare pe muntele Tomor, la poalele căruia se află aşezat oraşul Berat In privinţa această Hahn este cel mai vechiu autor

41 Berat

care ne spune că . „in der Stadt Berat wohnen viele [Wlachen] und die Musukja ist voll davon" [1]) De fapt populaţiunea românească din acest oraş a fost totdeauna numeroasă Din 12000 de locuitori câţi se aflau pe vremea când Weigand a călătorit în Albania, 9000 erau Români. Va să zică $^3/_4$ din populaţiune reprezentă elementul românesc [2]). De altfel, elementul românesc a fost şi este cel

[1]) Cf *Alb Stud*, p 133

[2]) WEIGAND. *Die Aromunen*, I p 291

KARL PATSCH. *Das Sandschak Berat in Albanien* (1904), p 120, crede că numărul Românilor dat de Weigand este exagerat Aceasta, desigur, după lămuririle ce i s'au dat de către episcopul grec din Berat

M. EKREM-BEI VLORA. *Aus Berat und vom Tomor* Sarajevo (1911) p 78 nota, crede de asemenea că numărul Românilor dat de Weigand ar fi prea

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

mai numeros în întreg districtul Berat, nu numai în oraşul Berat Iată ce spune Antonio Baldacci în lucrarea lui apărută de curând asupra Albaniei. „Il distretto di Berat, col Musachi confinante e Scrapari, è abitato in prevalenza da mussulmani, *gli ortodossi che si trovano in questo territorio appartengono generalmente alla nazionalità romena*“ [1]) După marele războiu, o bună parte din locuitorii oraşului, în special Români şi Albanezi creştini, din cauza mersului rău al afacerilor, au emigrat, aşezându-se în diferite centre din Peninsula Balcanică Populaţiunea actuală, este, după statistica oficială, de 8505 locuitori, adică cu vreo patru mii de suflete mai puţin Numărul Românilor nu se poate şti precis In cele două zile cât am stat, am putut observà numai că ei sânt destul de numeroşi Intregul cartier cunoscut sub numele *Goriţa* este ocupat de dânşii. Dar ei sânt răspândiţi şi în alte puncte ale oraşului Ca şi în Tirana, cele mai mari prăvălii sânt ale Aromânilor Ei se ocupă cu comerţul şi meseriile

42 Fărşeroată din Berat

mare Dar autorul, care este Albanez şi cunoaşte oraşul Berat mai bine ca oricare, nu spune cam cu cât ar fi mai mare Se vede că el s'a luat după Patsch, a cărui lucrare o citează

[1]) ANTONIO BALDACCI. *L'Albania*, Roma 1929, p 306

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

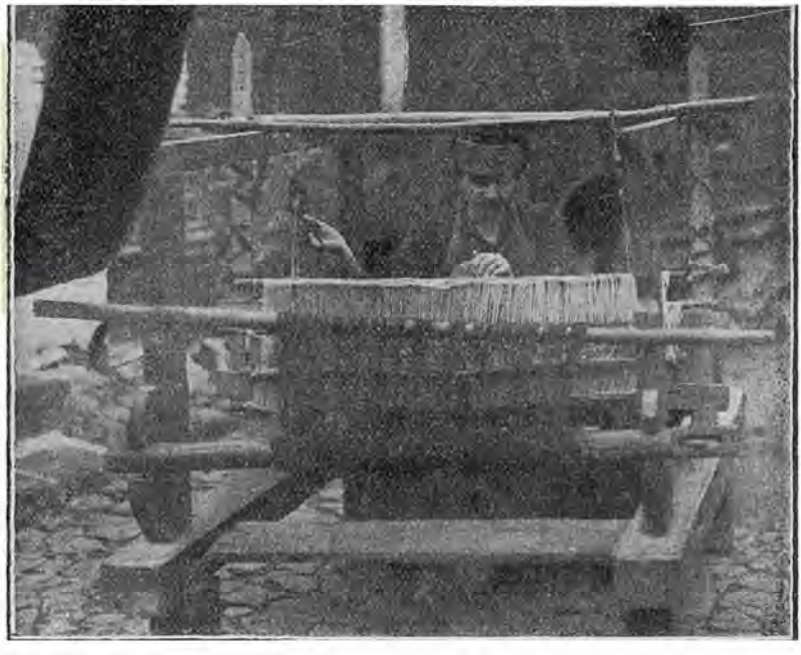
Berat este aşezat de-alungul râului Lumi Beratıt Cum te apropii de oraş, pe şoseaua care vine din spre Muzachia, vezi cea mai mare parte a oraşului întinzându-se pe partea dreaptă a râului care îl străbate In partea stângă se înalţă cetăţuia *Castru*, cu clădiri ridicate pe înălţimea stâncilor Aromânii îi zic *Tsitate* (cetate) Casele se întind până jos în vale, unindu-se printr'un pod bine zidit cu cealaltă parte a oraşului

Sosind în Berat, am descins în porţiunea oraşului aşezat pe malul drept al lui Osum. Aci străzile sânt mai lungi, iar piaţa, care se găseşte numai la doi trei paşi la stânga, este mai animată. Infăţişarea oraşului este foarte simpatică Berat nu se poate compară cu Elbasan sau cu Tirana El se apropie foarte mult de Coriţa, având un număr de clădiri bine întreţinute. Lumea este îmbrăcată cevà mai bine, iar femeile umblă pe stradă desvelite la faţă In afară de aceasta, Berat este înconjurat şi de o vegetaţie abondentă Pe dealurile din împrejurimi cresc tot felul de fructe şi, în special, rodii, de mărime neobicinuită.

In cele două zile cât am stat în Berat, am avut prilejul să cunosc mai mulţi Români fărşeroţi veniţi în târg de prin împrejurimi Erau *Uzaniţi* de prin comunele *Vărtopi* şi *Schepuri* Aceştia se aseamănă în graiu mai mult cu Fărşeroţii din Ciameria Alţii de prin comunele *Conisbalta, Chelbsira, Remaniţa, Morava, Cutali*, unii chiar de mai departe, din spre părţile apusene ale ţinutului Malacastra *Bestrova, Mecati, Scrofotina, Scrapar, Peştani, Fracula, Levani* etc Ca şi în târgurile din celelalte centre ale Albaniei, ei vin întovărăşiţi de femeile lor, aducând măsuri încărcate pe catâri Stând de vorbă cu ei spre a-mi însemna observaţiunile de care aveam nevoie, auzeam aceleaşi plângeri cu privire la mersul rău al afacerilor şi la dările mari ce trebuie să plătească la stăpânire Unii din ei ştiau despre emigrarea Fărşeroţilor din Pleasa în România şi se interesau de ei, dacă le merge mai bine

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Toţi aceştı Aromâni, deşi vorbesc bine limba albaneză, îşi păstrează graiul lor fărşerotesc mai puţin influenţat de limba albaneză, decât graiul Românilor din Epir şi Tesalia de limba greacă. Am aici în Cluj câţiva studenţi din Tesalia, înscrişi la Facultatea de medicină, care vorbesc un dialect aproape pe jumătate grecesc. Fărşeroţii, din contră,

43 Fărşeroată la războiu

în afară de cuvintele albanezeşti obicinuite şi în limba Românilor din Macedonia, au prea puţine împrumuturi din albaneză Printre Fărşeroţii veniţi în târg la Berat, am dat de o femeie bătrână : Cutina ali Măruşe, în vârsta de 68 de ani, originară din Uianic, singura care a primit să stea de vorbă cu mine timp de câtevà ore povestindu-mi un basin, obiceiurile de la nuntă şi câtevà cântece în graiul fărşerot, pe care le-am reprodus în partea a doua a acestei lucrări

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

In Berat, în afară de Românı şi Albanezi, se maı găsesc şi foarte mulţi Ţigani Pe aceştia îi întâlneştı chiar de la intrarea în oraş. In zilele de târg piaţa mişună de ei Cei mai mulţi sânt cerşetori. Numai cei aşezaţi în oraş sânt căldărari şi spoitori Albanezii îi numesc *Ivghıt* sau *Evghıt*. Aromânii le spun *Ghıftu*. Forma albaneză vine (prin metateză) din *Eghıft*, iar aceasta, din γύφτος „Ţigan", este aceeaşi cu denumirea aromână

*

7. DE LA BERAT LA FIERI

DUŞNIC, MORAVA CUTALI — NUME DE LOCALITĂŢI ROMÂNEŞTI ÎN ALBANIA

A treıa zi după sosirea noastră în Berat am plecat spre Fieri. Ne-am sculat maı de dimineaţă ca să umblăm pe răcoare, maı ales că în drum trebuıa să ne oprim în câteva localităţi româneşti. Drumul de la Berat la Fieri este cel vechiu De un an de zile şoseaua a fost reparată din temelıı şi se poate umblà cu maşina pe ea fără nıcı o piedică

La ora 5 dımineaţa am pornit apucându-o pe drumul pe care sosısem După o călătorie de un sfert de oră, am ajuns în *D u ş n ı c*, aşezat pe nişte coline, la dreapta râului Osum Este un simplu cătun cu cel mult 200 de locuitori, dintre care cei maı mulţi sânt Albanezi musulmanı Albanezıı creştinı şi Fărşeroţii sânt foarte puţini După informaţıile ce mı-au dat câtevà Fărşeroate bătrâne, înaınte numărul Fărşeroţilor erà maı mare, acum abıà maı sânt câtevà famılı

De la Duşnıc ne-am contınuat drumul drept înaınte pe valea râului Osum până la *M o r a v a*, comună maı mare aşezată pe câmpie, cu un număr covârşitor de Albanezı musulmanı. Ei numără, după statıstica albaneză, ca la 500 de suflete. Fărşeroţii şi Albanezii creştını nu trec peste o sută de inşi. Inaıntând mai departe, am ajuns la podul *Urı Hasan-beut* (podul lui Hasan-beı) care trece peste Osum. De aci înaınte întâlnim pâlcuri pâlcurı de Fărşeroţı :

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

unii vin de prin regiunile din Malacastra, alţii de prin ţinutul Valonei din comunele *Bestrova*, *Scrapar*, *Mifoli*, *Scrofotina* Văzând că printre ei se găseau şi câtevà Fărşeroate, care se apropiau ca să treacă podul, am oprit puţin maşina spre a intrà în vorbă cu ei, întrebând despre drumul care duce la Fieri Una dintre Fărşeroate purtà

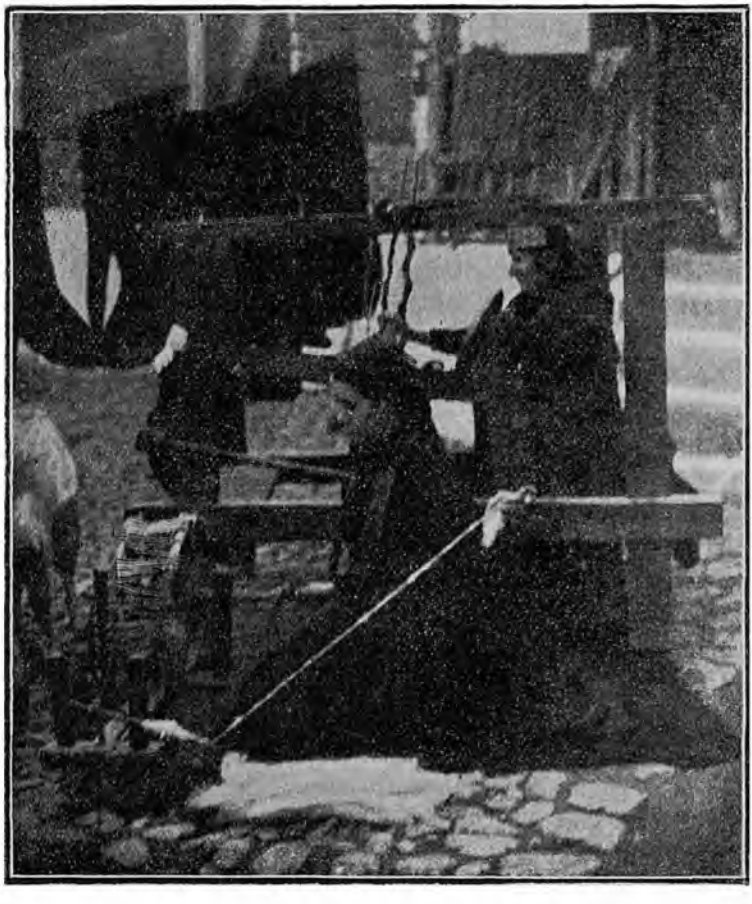
44 Muzachia Fărşeroţi din Schepuri (Berat)

peste *čupare* (coafura capului) o pânză albă, pe care Românii de prin ţinuturile Macedoniei o numesc *baltsu* Intrebându-o ca să-mi spună cum se cheamă în graiul lor, ea mi-a răspuns „*ciceroană*" Erà cea dintâi Fărşeroată, pe care o vedeam cu ciceroană pe cap Toate celelalte pe care le întâlnisem până la Berat, purtau numai ciupare De la ele am mai aflat despre numirea celor alte piese de îmbrăcăminte, despre care se va vorbì în altă parte După o jumătate de oră am pornit mai departe, continuând drumul spre Fieri

Trecând podul, ne-am înapoiat câtevà minute pe cursul râului Osum, spre a vizità *Chelbsira* un cătun aşezat pe malul stâng al râului In cătun abià sânt douăzeci de case locuite de Albanezi creştini şi de Fărşeroţi Aceştia toţi erau plecaţi la munte. Inapoindu-ne pe ace-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

laşi drum până la pod, am continuat câtevà minute umblând prin câmpie, până când, luându-o în spre apus de râul Osum, am intrat în regiunea deluroasă din ţinutul

45 Prelucratul lânei

Schepuri, apropiindu-ne de comuna *Schepuri*, locuită de Fărşeroţi, originari din *Uranic* de pe Tomor. De aci, coborînd în spre vale, am ajuns la *Cutali*, un cătun cevà mai mărucel decât Chelbsira, aşezat pe deal, cu un număr de cel mult 200 de locuitori, între care sânt şi

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

câtevà famılıı fărşeroteşti Dın Cutalı şoseaua merge pe câmpıe, direcţia spre apus, prin *Jareza* până la Fieri.

Inainte de a ajunge la Fıeri, m'am întâlnıt cu un alt grup de Fărşeroţi dın Muzachia şi de prin părţile Avlonei, care mergeau la Berat Stând de vorbă cu ei, am aflat de unele nume de localităţi româneşti. Alte câtevà mi-au fost comunicate în târg la Coriţa. Le înşir mai jos pe toate, după pronunţarea locală.

K' a t r o m (dın arom. *k ă t r ă* „pıatră" + *o m*), nume de localitate în părţile muntoase dın ţinutul Corıţa. Astăzı *k ă t r o m* este locuit numai de Albanezi musulmani, care, după statistica oficială, numără 300 de suflete. Aromânıı dın Dişnıţa, Stropani, Colonia, de la care am aflat numele, îı zıc *k ă t r ă o m* In statistica lui T Selenica este trecut în transcrıere albaneză *Q a t r o m* art *Qatromı*

K' a t r a T s a p (dın arom *k ă t r ă* + *t s a p*), nume de munte în ţinutul Pogradeţ dın prefectura Corıţa Are o înălţime de 1728 m Românii dın ţınutul Coriţa vărează cu oıle în acest munte In lucrarea lui Selenica, acest munte este dat în traducere albaneză *G u rı T s a p* Forma *tsap* se întrebuinţează în dıalectul gheg In dialectul tosc se aude *s k ȷ a p* Muntele *G u rı T s a p* este situat într'un ţınut locuit de Toschi. De aceea cred că formaţiunea este românească Insă nu este exclus ca păstorıı români să o fi tradus din limba albaneză Fapt cert este că păstorii români întrebuinţează numai *K'atra Tsap*

V a l e a m a rı (din arom. *v a l e a* + *m a rı*), nume de vale şi de munte, după cum mi-au comunicat Fărşeroţıı din ţınutul Coloniei, în Colonia. La Selenica figurează numai ca nume de munte, sub forma *V a l l a m a rı* La început, acest nume a fost dat văii, după aceea muntelui la poalele căruia e aşezată valea. Formaţıunı de nume de loc cu *vale* avem şi în Peninsula Balcanică In Meglen avem *V a l e a r a t s ı* (din *valea-ratsı* „valea rece") trecută sub această formă şi în harta statului major austriac In Epir avem *V a l e a C a l d ă*[1]) etc

[1] Ct *Lumına*, I, p 127

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Găĭına (din arom găĭına „găină"), care, se identifică cu muntele Găina din Munții Apuseni, este numele unui cătun așezat la apus de Berat, în stânga râului Osum, pe înălțimile șirului de munți care merg paralel cu Schepuri Are numai 154 locuitori Albanezi musulmani In harta statului major austriac este însemnat sub forma *Galına*, tot așà îl redă și Selenica (p 509)

Cătunet (derivat din arom *cătun* cu sufixul colectiv *-et*, însemnând locul în care se găsesc așezate mai multe cătune), este o localitate părăsită, după cele ce mi s'au comunicat de către Fărșeroții din ținutul Berat, situată pe povârnișurile răsăritene ale muntelui Tomor. Probabil că în această parte a Tomorului se aflau odată mai multe cătune locuite de Fărșeroți, mai târziu părăsite prin mutarea lor în altă parte. Numele de localitate este însemnat în harta statului major austriac sub forma *Katonet*.

Cum că în *Cătunet* trebue să vedem o formă românească și nicidecum una derivată din cuvântul albanez, aceasta nu rezultă numai din suf *-et*, care numai în românește derivă colective, dar și din faptul că în toată toponomastica albaneză, pentru cuvântul *cătun* întâlnim numai forma albaneză *Katund* Astfel de nume de localități avem *Katundı ı rı* (cătunul nou) în ținutul Lușnia din Dibra, *Katundı ı vietër* (cătunul vechiu) în Scutari, *Katundasi* în ținutul Berat, în fine *Katundıšti* în ținutul Premeti; *Katundı* în ținutul Corița, *Katundi* în ținutul Libhova din Arghirocastru, etc

Ca formă simplă avem *Catuna*; de asemenea *Manastırı ı Catunes* (Mânăstirea cătunului) în ținutul Libhova din Arghirocastru, acolo unde întâlnim și *Katundı*, formațiune albaneză

Lacatun (din arom *la + cătun*) comuna cu locuitori Albanezi musulmani în prefectura Valona. In scrierile albaneze acest nume de loc este albanizat, fiind scris *Lakatundı* Sub această formă îl dă Selenica Fapt sigur este că Românii și Albanezii îi zic *Lacatun* și tot așà se întâlnește și în harta statului major austriac.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

K'arı (dın arom *ķeare* „pıere" despre soare „apune", adıcă locul unde apune soarele [1]), nume de cătun cu 73 Albanezı musulmanı şı 80 Albanezı creştini, între care se găsesc şı câţıvà Romànı. Este sıtuat la dreapta râulu Vovusa, lângă Valona In harta statulu major austrıac este însemnat

46 Drumul Berat-Fıerı

Kȷarı, ıar la Selenica, cu transcrıerea albaneză, *Qarı* (p. 539).

In aromâna cuvântul se întrebunţează ca apelatıv şi se întâlneşte în cunoscutul cântec de nuntă

Lă-ṅ-me şi speală-ṅ-me	Lă-mă şı spală-mă
La şoputlu dı tru ķare.	La fântâna dın apus.

De asemenea el se întâlneşte ca nume de localıtate în Pınd [1])

Barza (dın arom *barzâ*), nume de munte aproape de Tırana, dın oraş se vede cu ochıul lıber In scrıerile albanezeştı se dă sub această formă.

Cuvântul nu poate fı albanez, deoarece în toată toponımıa albaneză avem forma autoctonă nealterată *bardh*.

[1]) WEIGAND. *Die romunishen Ortsnamen ım Pındusgebıete* ın *Jahresb.* XX!—XXV Cf. şı *Dacoromanıa* I p 417

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Astfel în Malacastra avem cătunul *Bardhani*, în Elbasan un alt cătun cevă mai măricel: *Bardhasneshi*, în ţinutul Lumia *Barodhoči* etc Prefacerea lui *dh* albanez în *z* are loc numai în limba română De aceea cred că originea românească a lui *Barza* pare sigură

47 Muzachia Fărşeroţi din Ardeniţa

Murgana (derivat din arom *murg* şi suf *-an* cu *-a* final de la numele de localităţi), nume de munte în Arghirocastru cu o înălţime de 2124 m Ştiu că cuvântul *murk*, articulat *murgu*, există şi în limba albaneză cu înţelesul „dunkel, schwarz, grau" fig „nenorocit" şi că originea formei de bază, despre care am vorbit în *Dacoromania* II 540, este neclară Dacă totuşi îl socotesc ca formaţiune românească, aceasta o fac numai din cauza sufixului *-an*, care derivă adjective de felul lui *bălan* din *băl*, etc In afară de aceasta, derivate locale din românescul *murg*, cum este *Murgaş*, se întâlnesc şi în alte ţări, pe unde au emigrat păstorii români [1]) G Meyer crede că forma albaneză *murgaše*, în Albania, este adusă de păstori valahi „durch vlachische Hirten verschleppt" [2]).

Călivari (din arom. *călivar*), nume de cătun lăsat în părăsire în Mirdita Nume de localităţi, în care Fărşeroţii sânt aşezaţi în colibe, pe care ei le numesc *călive*, sânt

[1]) Vezi *Raporturile lingvistice slavo-române* în *Dacoromania* III p 210
[2]) G MEYER, *Etym. Wörterbuch der Alt Spr* p 202

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

multe în Albania : *Calıva-Paša*, comună în Ciameria cu vreo patru sute de locuitori *Calıvet e Stropani* (arom *Calivele Stropanı*) cu o sută locuitori ; *Calıvacı* în ţinutul Pogradeţ cu locuitori Albanezi musulmani ; un alt *Călıvacı*, nume de cătun părăsit, se găseşte în Mirdita

Vlahına (derivat din *Vlah* cu sufixul *-ın*), nume de râu în Arghirocastru Este un afluent mic al lui *Susıca*, care se varsă în Vovusa Alături de el este şi un nume de localitate. Amândouă sunt însemnate în harta statului major austriac

Vlahova (derivat din *Vlah* cu suf *-ovo*), nume de cătun în ţinutul Delvin din Arghirocastru cu o populaţiune de 80 locuitori.

Vlahanı (derivat din *Vlah* şi suf *-an*) nume de cătun cevà mai mărıcel, situat în acelaşı ţinut din Arghirocastru Tot în părţile din sudul Albaniei aveni şi *Vlaho-Psılotera* din ţinutul Premeti Este un cătun cu 250 de locuitori, de asemenea *Vlaho-Gorangı* în regiunea Libhova din Arghirocastru, cu 228 de locuitori

Tot în rândul acestor nume de loc trebue trecute şi *Lemnuşa, Cărarea-l Lampı, Padea şoarıclui, Scârpa-lată, K'atra-lată, Guva lui Mıma*, etc despre care s'a vorbit mai pe larg în *Românıı Nomazı.*

In *Fıerı* sau *Fearıca*, cum îi zic Aromânii, am ajuns după amiazi pe la ora 4. Am descins la un otel din capătul oraşului care, în ce priveşte curăţenia, semănà mai mult cu un han Erà singurul otel din localitate

Fieri este un simplu târguleţ cu un număr de 1500 de locuitori, aşezat pe câmpia Muzachiei Orăşelul are un aspect drăguţ, atât din cauza clădirilor, mai toate nouă şi bine îngrijite, cât şi din cauza vegetaţiei abundente de care este înconjurat Locuitorii sânt în majoritate Români veniţi de prin părţile Moscopolei Ei sânt neguţători şi meseriaşi Fieri nu este un oraş vechiu El datează din 1864 La început erà un simplu cătun alcătuit din douăzeci de case cu biserica Sfântul Gheorghe (Kisha e Shengjergjit) El erà proprietatea doamnei Rapuşa, fiica lui Kurt

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Achmed Paşa, care îl unu cu cătunul din apropiere *Şkoză*, făcându-l mai mare Mai târziu oraşul fu reclădit în două rânduri. Odată în timpul lui Kahram Paşa Vrioni, fiul vizi ului Omer-Paşa, după aceea în 1877 de către Omer

48 Fieri, arom Fearica

Paşa Vrioni, când o ăşelul luă aspectul modern pe care îl are azi [1])

Seara târziu m'am întâlnit cu domnul Steriu Papa, senator în parlamentul albanez şi un vechiu cunoscut al meu, încă de pe vremea când studià la liceul românesc din Bito'ia Dânsul mi-a dat unele informaţiuni cu privire la Românii din Fieri, atrăgându-mi luarea aminte asupra săpăturilor care se fac în localitatea Poiani din apropierea oraşului

Neavând ce face mai multă vreme şi din pricina proastei găzduiri la otel, unde toată noaptea n'am putut închide ochii din cauza insectelor, dimineaţa pe la orele 4 am părăsit localitatea cu o maşină care trebuià să ne ducă la Luşnia, după ce mai întâiu vizitaiu Poiani şi alte două cătune cu locuitori Fărşeroţi.

[1]) T SELENICA, *ib.* 169

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

8 DE LA FIERI — LA LUŞNIA — ELBASAN

ZAVARI, RADOSTINA, POIANI – MIŞCĂRILE METANASTASICE ALE FĂRŞEROŢILOR – FĂRŞEROŢII CHERVANAGII – DRUMURILE CHERVANAGIILOR FĂRŞEROŢI DIN ALBANIA – NUMELE CATÂRILOR – NUMIRILE PĂRŢILOR CORPULUI LA CATÂR – NUMIRILE OBIECTELOR DE PE CORPUL CATÂRULUI, SAMARUL – NUMIRILE PLUGULUI ŞI ALE PĂRŢILOR LUI – RĂZBOIUL DE ŢESUT – MÂNCĂRILE FĂRŞEROŢILOR

De la Fieri am apucat drumul spre apus şi numai după o scurtă călătorie ne-am apropiat de *Zavari*, cătun aşezat la şes, cu vreo 25 de case locuite de Albanezi musulmani şi câtevà familii fărşeroteşti Inainte de a ajunge în sat, am întâlnit un grup de fărşeroţi care mergeau spre Valona De aici înainte găseşti pe Fărşeroţi la orice pas Vara îi poţi vedeà umblând pretutindeni, ei sânt într'o continuă mişcare Numai în comunele lor nu-i poţi găsi. Acì rar când întâlneşti câte o bătrână două Toţi sânt p e-caţi la munte de unde se coboară la şes, numai când vin să-şi vândă produsele lor în lapte şi lână, sau când transportă mărfuri în oraşele mai mari In Zavari aproape toţi Fărşeroţii erau plecaţi Continuând drumul mai departe, am ajuns la *Radostina*, un cătun cevà mai măricel decât Zavari, însă locuit numai de Albanezi musulmani şi foarte puţini Romăni De la Radostina am ajuns direct la *Poiani*, un sat cu vreo două sute de locuitori, dint e care mai mult ca jumătate sânt Albanezi creştini, restul Fărşeroţi

Poiani este aşezat pe locul în care se afla odată vechea *Apollonia* O misiune arheologică franceză condusă de Leon Ray face săpături încă din 1924 Din cercetările fă cute până acum, rezultă ca vechiul oraş erà aşezat pe o colină de la picioarele muntelui, având faţa spre mare Urme din zidurile care înconjurau cetatea se văd şi acum Din lungimea zidur lor, care ajung până la patru km, se pare că Apollonia aveà o întindere destul de mare Până acum putut descoperì două locuinţe Ele sânt clădite după ...l roman cu ferestrele care dau în curte

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

De la Poiani, întorcându-ne pe același drum, ne-am îndreptat spre Lușnia Mai întâi am luat direcția spre Berat până ce am trecut râul Semani, după aceea, întorcându-ne în spre miazănoapte, am apucat șoseaua spre Lușnia Aci am ajuns după amiazi A doua zi dimineața am ieșit în târg ca să mă întâlnesc cu Fărșeroții veniți din împrejurimi Târgul era destul de animat Erau foarte mulți țărani albanezi veniți de prin satele din apropiere Fărșeroții, care erau mai puțin la număr decât aceia pe care îi văzusem în Berat și Corița, veniseră din satele *Divjacu*, *Kruecuchi*, *Libofșa*, *Cipleaca*, *Petova*, *Carbunara* și altele Unii din ei erau și de prin părțile Ciameriei de lângă Preveza Aci am putut pătrunde mai bine în micile deosebiri de graiu, care există între Fărșeroții Ciameriemi și între aceia din Muzachia Tot în târgul din Lușnia, mi-am însemnat ultimele informațiuni despre mișcările păstorilor ca și despre drumurile cărăvănarilor

In capitolul despre mișcările metanastasice ale Românilor nomazi din întreaga Peninsula Balcanică, scris în lucrarea mea *Românii Nomazi*, am tratat și despre migrațiunile Românilor din Albania In vremea când scriam despre aceste mișcări, informațiunile mele privitoare la Românii din Albania erau luate, în cea mai mare parte, de la Fărșeroții așezați în Macedonia, în ținutul Vodena (Edesa) aproape de Salonic, și de la unii scriitori care călătoriseră în Albania

In această călătorie, venind în contact cu Fărșeroții aproape din toate regiunile locuite de Români, am avut plăcerea să constat că toate datele înșirate în capitolul din lucrarea mea citată sânt exacte Au fost unii dintre Fărșeroți care mi-au numit regiuni muntoase deosebite de cele date de mine în *Românii Nomazi*, însă, după cercetările mele, direcția este aceiași Astfel, unii dintre Fărșeroții din ținutul Corița, în afară de Muntele Sec, unde pleacă primăvara cu turmele la văratec, ajung la *K'atra Tsap*, în munții *Meci* și *Camija* De asemenea cei din stânga râului Semani (Muzachia Mică) nu se duc

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

spre vărare numai în *N d u m o r* (Tomor), ci şi în munţii *S p i r a k a, G l a v a, J i t o m i* etc Dar aceştia sânt tot în apropierea munţilor Tomor O urmărire exactă a tuturor munţilor pe unde se mişcă păstorii este cu neputinţă. Românii din regiunea Valonei, în afară de ţinutul Coloniei (Kiafsez), cum am dat în lucrarea citată, îşi mai

49 Români Muzăchiari

mână turmele la văratec şi pe munţii *S o p u t* din Arghirocastru, după aceea în *N e m e r č i c a* şi *T r e b i š i n a* din ţinutul Premeti Unii însă, după cum mi-a comunicat un Fărşerot din acele ţinuturi, o iau spre muntele înalt *M u r g a n a* din ţinutul Libhova

Dar Fărşeroţii care se ocupă cu transporturile iau direcţiuni cu totul deosebite de acelea ale păstorilor nomazi. Pe acestea le vom expune mai jos, aşa cum mi s'au comunicat mai întâi de către Fărşeroţii din ţinutul Corıţa, după

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

aceea de către ceilalți păstori, pe care i-am întâlnit în cursul călătoriei mele până în Luşnia

Mai întâi, orice transport cu caravanele se face cu catârii Fărşerotul care se ocupă cu transporturile se numeşte *cărvănar* (din cărăvănar) sau kirigè „chirigiu" Pe vremuri,

50 Muzachia Fărşeroate din Fracula

51 Fărşerot din Fracula

după cum îmi povesteà bătrânul Şănazu, tatăl farmacistului Şănazu din Corița, fiecare fălcare [1]) îşi aveà caravana lui Caravana se alcătuia din 70—100 de catâri (mule). Fiecare familie avea de la 5 sau 6 până la 12 catâri, celnicii

[1]) Despre *fălcare* vezi în *Românii Nomazi* p 38

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

aveau până la 15 sau 16 catâri Printre Fărşeroţi erau şi chirigii de meserie care nu aveau catâri Aceştia erau întrebuinţaţi de celnici şi de către orice alt Român, care se ocupà cu transporturile de mărfuri Un chirigiu de meserie erà plătit de la 12 până la 15 lire turceşti, ceea ce făceà 276 până la 345 franci aur anual In afară de aceasta, el mai primeà şi întreţinerea De aceea, la plecarea chervanagiilor, în familiile celnicilor se prepara dintr'o dată pâne multă

Când plecau chirigii la drum, nu porneau singuri, c toţi la olaltă în caravan, sub conducerea unui chirigiu mai îndemânatec şi mai voinic, care pe alocuri se numeà *chirigibaş* El erà ales de celnic Imediat ce ajungeau într'un oraş, chirigibaşul erà acela care angajà încărcăturile El se interesà în oraş, ca să afle transporturi cu preţuri mai mari Condiţiunile de plată fixate de dânsul, erau primite de toţi ceilalţi chirigii Pentru aceasta chirigibaşul nu aveà o leafă mai mare decât a celorlalţi Postul lui erà mai mult onorific

Se înţelege de la sine că chirigibaşul trebuià să fie nu numai omul cel mai voinic dintre „cărvănari", dar şi cel mai deştept, acela care ştià să se descurce în afacerile cu autorităţile oraşelor în care se descărcau mărfurile De multe ori chirigii din Albania înaintau cu transporturile în spre miază noapte până în *Cărădac* (Muntenegru) Ei trebuià să ştie şi limba ţării ca şi orânduelile locale.

In ce priveşte acum drumurile pe care se făceau transporturile, după însemnările ce mi le-am luat, ele sânt următoarele

Cel mai vechiu şi mai umblat drum din Albania erà acela care plecà din Durazzo spre Macedonia *Via Egnatia* El porneà de pe litoralul mării, treceà prin Cavaia şi Elbasan, o lua de alungul lacului Ohrida, trecând prin Struga şi Ohrida, şi de aci apoi, prin Resna-Bitolia, ajungeà pe şoseaua care duce la Salonic

Chirigii fărşeroţi încărcau sare şi tot felul de mărfuri ce găseau în *Durus* sau *Durăs* (Durazzo) şi le descărcau mai întâi în *Pikină* sau *Pikindă*, *Pikini* (alb Pekini), de aci treceau prin *Cavaya* (Cavaia), şi a-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

jungeau la Elbasan Din Elbasan încărcau alte mărfuri şi continuau drumul prin *Pugradets*[1]) (Pogradeţ), de unde apoi şoseaua se bifurcà, şi unii apucau sau prin nordul lacului Prespa ajungând prin Ohrida la *Bituli* (Bitolia), sau prin partea de sud a lacului, spre *Corča* (Corıţa)

Din Corıţa spre Macedonia apucau două drumuri unul care trecea de-alungul lacului *Pręaspa*, altul, cevà mai spre sud, trecând prin *Plęasa*, *Florina*, *Flărina*, amândouă ajungeau la *Bituli* (Bitolia)

De la Bitulı, în vremea când în *Părlęap* (Perlepe) se ţineà marele târg, la care veneau neguţători din toate părţile Turciei Europene şi unii chiar din străinătate[2]), cărăvănarii fărşeroţi ajungeau cu mărfurile în acest oraş De acì unii o luau spre *Grascu* (Gradtsko) şi ajungeau până în *Velis* (Veles, Kuprulı), *Scopi* (Scopie, sârb. Skoplje), *Cumanuva* (Kumanovo), *Vrańe* (Vranja) şi mai departe în spre miazănoapte, înaintând până în Serbia Alţii continuau drumul pe vechea şosea Via Egnatia, ajungând cu transporturile până în *Sărună*, după ce mai întâi treceau prin centrele *Flărina* (Florina), *Vudena* (Vodena), *Verıa* şi *Ianitza* (Jenige-Vardar)

Din Sărună unii o apucau în spre răsărit şi ajungeau în *Cavala*, *Nsęar* (Seres), *Edrineıl'i* (Adrianopole) până *Mboli* (Constantinopole)

Alte două drumuri porneau tot de la Durazzo unul o apucà prin *Şiyac* (Shiak) spre Tirana, altul o lu dealungul coastei adriatice spre *Milot*, *Leša* şi *Şcodră* (Scodra, Scutari) De acı chirigii fărşeroţi înaintau mai în spre nord până ajungeau în *Cărădac* (Karadak, Muntenegru).

In interiorul Albaniei, un drum pe care umblau chervanagii aromâni şi plecà tot de la Durazzo, era acela care ducèà prin Cavaia-Luşnia şi ajungeà în *Vilardi* (Berat). Din *Vilardi* o apucau în mai multe direcţii unii mer-

[1]) Numele de localităţi transcrise cu litere cursive spaţiate sânt redate după pronunţarea Fărşeroţilor

[2]) Cf *Românii Nomazi*, capitolul *Transportul cu caravanele*, p. 134

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

geau cu mărfurile în spre răsărit la *Curčao* (Corița) și de aci apoi iarăși o apucau prin Florina în spre interiorul Macedoniei, urmând pe drumurile indicate mai sus Alții o luau în sudul Albaniei, apucând mai întâi în spre apus prin trecătoarea *Skăpuri* (alb *Skepuri*) la *Fearica* (Fieri) și de aci apoi, urmând drumul în spre *Avlona* (alb Vlore), treceau prin *Cătsuri* (Kelcure) ca să ajungă în *Aryirocast* (Ghinucastru, Arghirocastru)

52 Păstori din munții Gramos

De la *Curčao*, în afară de drumul în spre Biliști-Florina, cărăvănarii români mai mergeau spre Frașări și de aci apoi prin *Liscovik* (Lescovika) ajungeau în *Părmeti* (Premeti)

După cum în partea de miazănoapte a Albaniei Durazzo era centrul de unde cărăvănarii români plecau cu mărfurile în spre nord și răsărit, tot așà, la sud, *Avlona* (Valona) era punctul de unde porneau catârii încărcați cu mărfuri pentru centrele din miazăzi ale Albaniei și Greciei Drumurile pe care le făceau chirigii fărșeroți, în această parte a Albaniei, erau . de la Avlona la *Tipilina* și de aci apoi

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

la *Arγırocast* Dın Arghırocastru se contınua drumul la sud spre *Ianına*, apoi *Delvın* şı *Sămsaranda* (Santı Quaranta) Alţıı se scoborau şı mai în spre sud, ajungând la *Preveza*, *Metsova*, *Grebenı*, *Ianına* până în oraşele dın Tesalıa *Târcol* (Trıcala), *Larısa*, *Lăson* sau *Lăsun* (Elasona, şı la Românıı din Epır *Lăsun*)

În afară de aceste drumuri, cărăvănarıı fărşeroţı, în fiecare toamnă, transportau famılıile Românilor dın ţınuturile muntoase, unde se aflau cu oile în timpul verıı, în regiunile şesoase dın Albanıa şı Grecia, unde rămâneau toată ıarna Aceste drumurı sânt aceleaşı despre care am vorbıt maı sus la mişcările de transhumanţă ale păstorılor fărşeroţı

Iată acum şı numele catârilor, aşà cum le-am auzıt la cărăvănarıı fărşeroţı O bună parte dın ele mı-au fost comunicate de bătrânul Şănazu Explıcarea fiecărui nume este dată în dıalect, aşà cum mi-a fost comunıcată

mułă=catâr,

carasă (caṛasă, caṛasă) *mułă laıe*=catâr negru,

mară (maṛă, maṛă, maṛą̆) : *ıyi strıgă na maṛ, maṛ*=îi strıgă na, mar, mar,

čută boıe aṛoše de culoare roşıe,

aṛap (arap) *mulă laıe* catâr negru,

meṛğu (merğı) *muṛăṛe albă* catâr alb,

tsap (tsap) *dzătsem la mula mascuṛă* zıcem la catâr de sex bărbătesc,

puľ (puľıu) *ıľ stṛıgă na puľ, puľ* îi strıgă na puľıu, puľıu,

baṛză (barză) *mulă albă, ıľ stṛıgă na, baṛză na*=catâr alb, îi strıgă na, barză na,

dumani mulă seamınă laıe=catâr negru de sex femeiesc,

tucă. mulă θeamınă,

ṛızză (rızză) *mulaṛı albă* = catâr alb,

tană mulaṛı albă,

tserb (tserb) *mulă mascuṛă sıvă*=catâr cenuşıu de sex bărbătesc,

maṛă (mară) *mulă seamınă ṛoaşă*=catâr roşcat de sexul femeiesc. (Vezı *mară* maı sus),

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

vaše (vaşe) . *mulă murgă*=catâr negru închis,

meǫge (merge) · *mulă θeamină căstăñată* = catâr de sex femeiesc de culoare castanie (vezi mai sus *merğu*),

gală=catâr negru deschis;

căluz (câluz)=calul cu clopot, care merge în fruntea caravanei

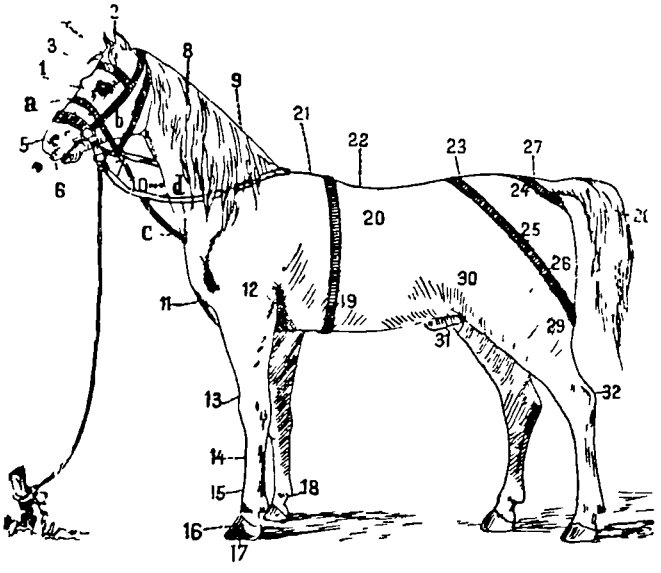

Fig 53

Părţile corpului unui catâr sânt numite în felul următor [1]), (fig 53)

1 *ocl'i* (ocyi)=ochi,
2 *urecl'ile* (uṗĕcl'ile sg uṗĕcl'e)=urechile,
3 *frâmţea* (fṗămţea)=fruntea,
4 *perčea* (peṗčea)=perii de pe frunte,
5 *năǫă* (năr̆ă şi guvile di năr̆i)=nările,
6 *budzâli* (budzăle)=buzele,
7 *falca* (faụca)=falca,

[1]) Aceleaşi numiri le are şi calul Ca model pentru aflarea tuturor numirilor la catâr, m'am servit de figura calului din Terminologia lui Damé.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

8 *perčẹa* (peṛčẹa)=coama,
9 *zverca* (zveṛca)=ceafa,
10 *gu*r*madzu* (gōṛmadzu)=gâtul,
11 *k*e*ptu*=pıeptul,
12 *pultare*=coapsa sau spata dınaınte,
13 *dzânucl'u* (dzănucl'u)=genuchıul,
14 *fleru* (flēṛu)=fluerul s ţurloıul,
15 *bızılıca* (bızlıca)=chışiţa,
16 *ungl*ă (ungyă)= copıtă,
17 *pal'mă dı ungl*ă=partea de subt unghıe,
18 *pul'u* (puyu)=pınten,
19 *pântıcu* şı *pândıcu* (pănţıc, păntıc, maı rar păntică, păntică)=pântece,
20 *coasta* (pl coştile, coştılı)=coasta;
21 *capıtılı dı pultări*=greabănul,
22 *sk'ınıratu* (sk'ınıṛatu)=şale, spınare,
23 *curtsori* (coṛtsoṛï)=crucea şelelor,
24 *čereịa* (cereya, ceṛēya) *čupocuĭ* (în alte părţı 1 se spune şı) *curıl'ĭ*, *cuṛıl'ĭ*, *coṛıl'ĭ*=şoldul,
25 *čupocu* (čıpocu, în alte părţı buţea sau čịăpocu)=sapă,
26 *butẹ* (butı)=cur s bucı,
27 *cudıtsă*=rădăcına coadeı,
28 *coada*
29 *cârâdzel'u* (cărădzel'u) = arm, but,
30 *ul'ılı* (în alte părţı slăg̣ină),
31 *tsulakı*=sulacıu, sulatec,
32 *vaš*ı*l'elu* (văşıl'elu)=cotul s câıul pıcıorului.

Catârul sau calul poartă pe cap următoarele obıecte
a *făr*u (fă*ṛ*u)=frâul,
b *căpestru*=căpăstrul,
c *coadă dı căpestru*
d *cur*a*u*ă (cura*o*) s *curmu* s *coada dı căpestru*.

Pe trup poartă în specıal calul *şẹaụă* (šẹao, šao, šau)=şeă, iar catârul *sămar* (sămaṛ, sumaṛ)=sămar.

Iată acum părţile sămarului
ublăncu (ublăngu) yaste partẹa dı dınınte a sumaṛuĭ

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

urecliı dı sumaǫ,

zverca (zveǫca) *dı sumaǫ*,

cuĺčekĭ (cučekĭ) yaste partea d dınıpoĭ a sumaǫuĭ În alte părţı: *cutsăkĭ* (dı dınăpoĭ), *cutsăyĭ*, de asemenea· *căǫıdzılı dı dınăpoĭ a sumaǫuĭ* Sânt cele două lemne dın dărătul sămarulıı întoarse ca nişte cârlıge.

pıstărĭ (pistăǫĭ) sânt traversele dıntr'o parte şi alta a sămarulıı,

scănduri (scânduri, scănduri) *dı sumaǫ*;

ǫalılı dı sumaǫ=cele două laturı ale sămarulıı,

vıncâla (yıngâla): cuǫaụa trıcută sum păntıca dı mulaıe= cureaua care trece sub burta catârulıı La Românıı dın Veria *yıngâlă* (cu accentul pe sılaba penultımă), însemnează *culaneạ dı la keptu*=cureaua de la pıept,

sumcọadă (sumcọdă) *cuŕaụa dı sum cọadă*=cureaua de sub coadă;

păldămă (păldămı, băldămı, buldumı buụdumı) cuŕaụa tsı trętse ma nġos dı sumcọadă=cureaua ce trece ma' jos de „sumcọadă" *Păldămẹa yastı dı mišını, yastı largă dı ınă šuplẹacă* este dın pıele, largă de o pa mă;

strozma (stǫōzma),

scări dı funı=scări de funıe;

sărmaĭ (săǫmay),

Alte obıecte întrebuınţate de cărăvănărıı fărşeroţı sânt următoarele·

sfırıye. tastǫu dı căpǫınă=traıstă de păr de capră,

tărastru (*tastru*)=traıstă,

tăgăǫğıc (tăgărğıc),

fuǫtı (fuptıı, fuptıe) = încărcătură,

čumagă, numıtă la Românıı dın Pınd *furtutıre* Este lemnul lung, la un căpătâıu, în formă de furcă, serveşte pentru sprıjınırea sarcınei încărcate, când se pune altă sarcınă pe sămar. Dacă cumvà sarcına nu-ı bıne sprıjınıtă pe *čumagă*, atunci se întâmplă ca să se restoarne samarul În cazu' acesta se spune *tură paǫtẹa* „s'a răsturnat sarcına", *tură mula* „s'a răsturnat catârul", sau numaı *tură* „s'a răsturnat".

sazmă=velnıţa ce se pune de-asupra sămarulıı, când

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

caii sau catârii pasc în timp de ploaie, ca să nu-i pătrundă apa

Dintre numirile de cai, avem următoarele (Ele sânt aproape aceleaşi ca şi la ceilalţi Aromâni)

caĭ ģioc=cal sur,

binec=cal bun de călărit

Cărăvănarii mai poartă pe drum şi arme, pe care le ţin în *silęafi*=brâul de piele cu mai multe cute pe dinainte

Dintre arme avem

căbure (cabūp),

rivole (rivolver);

cătsut (cutsut) etc.

În afară de păstorit şi de cărăvănărit, unii dintre Fărşeroţi se ocupă şi cu agricultura Iată termenii referitori la părţile plugului

dămălug s. *damaĭug*, (în alte părţi) *paęamândă* (papamândă, papamendă alb.), *aletęă*, *vălment* alb =plug

scânduęa di dămăĭug s *pĭoru* alb =cormană,

meš=fierul lat, brăzdarul (alb pluar),

čalistra (čęalistră)=fierul lung, cuţitul,

măńle di damalug (di papamândă) = coarnele plugului,

sigurimęa măńlor=brăcinarul,

plazu,

casa tsi tsăne plazu=bârţa s bârsa,

Tot în acest capitol voiu înşira numele părţilor din care se compune războiul de ţesut, care se găseşte în casa fiecărui Fărşerot, fie el păstor sau chervanagiu

1 *sulu di dininte*=sulul,

2 *sulu di dinapoĭ*=sulul,

3 *zănozu di dininte* (na ndręapta)=slobozitorul,

4 *zănozu di dinipoĭ*=slobozitorul,

5 *suvaltsă*=suveica,

6 *spata*,

7 *bărdila di ęsus*=vătala s brâgla de sus,

8 *bărdila di ęgos*=vătala s brâgla de jos,

9 *măńĭ di bărdilă*=braţele vătalei,

10 *gădăvuše* însemnează funia ce leagă vătalele cu lemnul de de asupra,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

11 *rățeale* (rățele),
12 *călăruš* (căpăluš),
13 *lıtsılı*=ıţele;
14 *čunilı*=fuştile,
15 *puðurıtsılı* (puzuritsılı)=ıepele

Capătul sulului se numeşte *cap dı sul*, iar partea unde se ıntroduce zănozu di dınınti se cheamă *urecl'ı dı sul.*

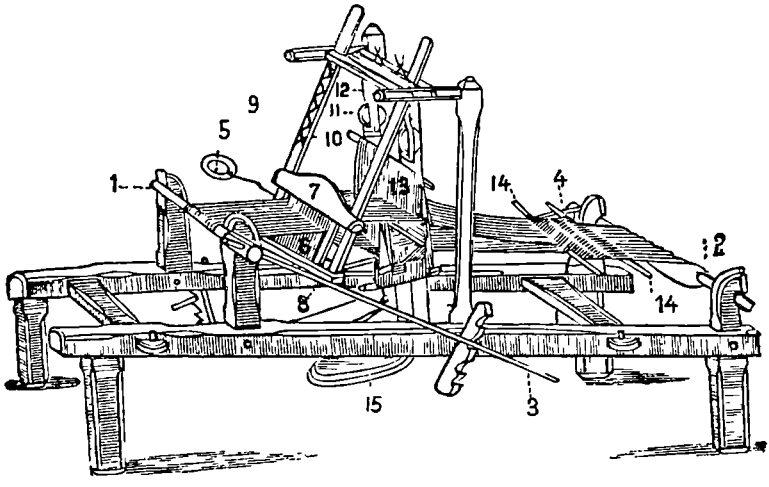

Fig 54

În afară de războiul de ţesut, Fărşeroatele se folosesc şi de rodan, pe care ele îl numesc *čıcrıcă* şı *čıcrıke* Părţıle rodanului sânt:

lemu de-a-mplatẹa = patul rodanului La alţıı *lemne dı čičọọı*,

furcăčı dı čıcrıkı=pıcıoarele fusului,

în alte părţı se numeşte *čičọară dı čıcrıkı*,

răţẹaụa dı čıcrıkı este scripetele sau rotiţa,

cọarda (foarte des şı cọarðă, cōρðă) este aţa care învârteşte roata,

mănă dı čıcrıkı este mânerul

căruţele dı čıcrıkı=spiţele de la roată

Dar lâna, după ce a fost spălată şı scărmânată bıne, *sı tradze* (se pıeptenă) *la kaptsıṅ* pe *kaptını* s *kaptınılı dı tsă*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

(*pieptenı*) și se fac *paľ* Din paľ se face *caer*, *fuľor* (fuľõρ), sau *pičur* (pičoρ), după aceea se toarce pe *fus* sau cu *čıcrıkı*

Fusul are în partea de jos un *prısını* Furca obicinuită este formată dintr'un băț, mai lung, cu un cângeu în partea de sus, în formă de semicerc, pe care se fixează caerul

Caerul tors se numește *tort* El se pune pe *hšcător* (dišk̇itor) „rășchitor", spre a face *căruṅ* (căρuṅ) „sculuri" După aceea *z-deạpınă* „se deapănă" pe *vărtenıtsă*, care în unele părți se numește și *ánemı*, spre a se face căłăṅ (căłăṅ)

Mâncările cele mai întrebuințate la Fărșeroți sânt următoarele

ġelă rămănẹască (rumănẹască) *cără hịartă tu ọală, fdẹ zarzavatı, cu apă șı umt* = carne fiartă în oală, fără legume, cu apă și unt;

cără frıptă pı sulă = carne friptă la frigare. Mi s'a spus că *s-măcă tı săρbătorı mărı*=se mănâncă la sărbători mari,

cără cu urızu=carne cu orez (fiartă)

culeŭ este *lucanıts umpluts cu cără, praš și altı*=cârnați umpluți cu carne, praz și alte,

zmelğı cu urızu=mielci cu orez,

tsıgărıdz sânt *cumătsılı dı seŭ tukıt*=bucățele de grăsime topită

păstrămă=pastrama,

culẹašu este *fırınă tsıgrăsıtă cu umt ı undulem, hịartă cu apă* făină prăjită cu unt sau untdelemn, fiartă cu apă,

culẹašu alb ı culẹašu dı ọaı este *fırınă cu mısur hịartă cu apă cu undulem și dıṅıcată cu păn*ı=mălaiu fiert cu apă și undelemn și cu bucățele de pâine,

dzamă este *păn*ı *uscată dıṅıcată tu apă cu umt* = pâine uscată dumicată în apă și unt,

bucuvală este păni *dıṅıcată tu umt arsu*=pâine dumicată în unt ars

cămbăcukı (câmbâcukı, cămbăcukı alb) este *pıtă dı mısur tu tıpsıye, faptă cu apă, umt și cașu, u ρọõscutım dı ma multı orı cu fırınă păn s-umple tıpsıya*=plăcintă de mălaiu în tipsie, făcută cu apă, unt și brânză, o stropim de mai multe ori cu făină, până se umple tipsia

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

tarapašu (tăpāpaš) *este fırınă dı mısur hịarlă cu apă şı sare ; s-tukịaštı umt rošu šı lo-arucă nuntru* mălaıu fıert cu apă şı sare, se topeşte unt roşu (ars bıne) şı-l varsă înăuntru

târhână este *gărru* (*gărǫ*) *frămt la mọară* (*nu mătsınat* [1]), *nıcatu tu laptı, trıcutu tu tsıru şı uscatu la sọară*=este grâu fărămat (nu măcınat [1]), înnecat în lapte, trecut prın cıur şi uscat la soare Astfel preparat *târhână* se păstrează pentru ıarna *s-hịarbı cu apă šı umt, tu hırbẹarı z-bagă šı cašu, când u scot dı pı focu u dınică cu păni*,

pısurıdză este *alọatu vınıtu trıcutu tu tsıru şı uscatu ; s-hịarbı cu umt ı cu undulem*=aloat dospıt şı trecut prın cıur Este mâncare uşoară şı se dă maı ales la bolnavı,

peturi sânt foi de aluat prepa·ate dın făină maı bună, ouă şi lapte Se mănâncă iarna, preparate cu unt şı brânză ca macaroanele,

buĺgur (buụguǫ) este grâu fıert, uscat la soare Se întrebuınţează la mâncări în locul orezuluı,

burets=cıupercı,

nană, un fel de plantă *yastı ca štẹayịa šı crẹaštı tu cupǫēštı* (cupřăštı)=este ca ştevıa şı creşte în locul în care a fost o mandră,

šteyi hịartı=ştevı fıerte ;

Dıntre prăjıturı avem

lăptare este *pıtă dı lapte*=plăcıntă de lapte La Aromânıı dın Macedonıa *lăptucă*,

pıtırọaňe este plăcıntă făcute dın foı întınse una peste alta şı fiecare foaıe stropıtă cu unt

târhânọaňı este *pıtă dı târhână cu tsıgărıdz*=plăcıntă de târhână cu jumări de osânză,

pıtă dı vẹardză=plăcıntă de legume,

pruscutıtă (pǫōscutıtă), se pregăteşte ca şı *câmbăcukı*

Dıntre lăpturı şı derıvatele lor, în afară de lapte, ðală, urdă, cašu (bătut, dıt foale, etc) maı avem următoarele

cašu tıngăsıt (s tu tıγane) brânză la capac,

cuγastọă este *lapte grosu dı tutıpută când fẹată*=lapte gros de oaıe, când fată,

strıgľatu este ,,aịcă'',

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

aţcă este „ţeară"

Imediat după isprăvirea târgului din Luşnia, am plecat spre Elbasan Mă întroceam pe acelaşi drum pe unde venisem de la Coriţa spre Tirana După câtevà ore de drum cu maşina, am ajuns aproape de pădurea de măslini, în dosul căreia se află oraşul Elbasan În luna în care soseam în acest oraş, fructele erau în toiu şi aproape în tot parcursul şoselei de la Luşnia la Elbasan ne ntâlneam cu şiruri de care cu două roate, încărcate cu pepeni verzi, care se duceau spre Elbasan Ajuns în oraş, după ce m'am odihnit puţin, am ieşit ca să cunosc pe Românii Chiar în faţa restaurantului unde mă oprisem, se găseau un şir de prăvălii ocupate de ei Cunoscându-i îndată, după înfăţişare, am intrat în vorbă cu dânşii întrebându-i despre ocupaţia şi numărul lor Ei m'au cunoscut imediat că sunt din Romănia, de-oarece, la prima mea venire în Elbasan, văzându-mă în tovărăşia senatorului lor Anton Becea, s'au interesat să afle cine sânt

Românii din Elbasan sânt amestecaţi Cei mai mulţi sânt Români moscopoleni, Fărşeroţi sânt mai puţini Cu aceştia am avut prilejul să mă întâlnesc mai spre seară, interesându-mă de graiul lor Cei dintâi sânt negustori, cei din urmă chervanagii Românii din acest oraş aveau şi o şcoală mixtă Serviciul divin se face în biserică pe rând, într'o săptămână româneşte într'una albanezeşte, cu ajutorul celor doi preoţi români Naum Picin şi Ioan Toda

În Elbasan am rămas până a doua zi Pe la amiazi, am pornit spre Bitolia, de unde, după ce am făcut două excursii la Perlepe, am parcurs drumul Bitolia—Salonic După o şedere de două zile în Salonic, m'am înapoiat, prin Bulgaria, în Ţară

ROMÂNII ŞI ALBANEZII

LEGĂTURILE DINTRE ROMÂNI ŞI ALBANEZI — NUMĂRUL ALBANEZILOR — NUMĂRUL ROMÂNILOR

Atingând o chestiune care este de mare însemnătate pentru viitorul elementului românesc în Albania, voiu în-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

cercà să fac o expunere a stărilor de lucruri, așà cum le-am putut prinde în timpul șederii mele printre Românii din Albania

Cu câți Fărșeroți am stat de vorbă spre a mă interesà despre felul cum o duc cu Albanezii, toți mi-au mărturisit că trăesc în cea mai perfectă înțelegere cu ei Înainte vreme, Românii sufereau puțin din partea Albanezilor musulmani Dar pe atunci, la fel se plângeau și Albanezii creștini de purtarea fraților lor musulmani Astăzi vechile stări de lucruri s'au schimbat și elementul nostru de la țară trăește în deplină armonie cu Albanezii Dacă, cu toate acestea, mulți Fărșeroți doresc să se mute în Țară, aceasta o fac numai din pricina răului mers al afacerilor Din aceste motive s'au mutat Fărșeroții din Pleasa în Cadrilater, și tot din aceleași motive se vor mutà, poate, și alți Fărșeroți la noi

Dar dacă aceste raporturi de pacinică simbioză între Fărșeroții și Albanezii de la țară sânt bune pentru prosperitatea Românilor, în schimb, la orașe, ea se arăta dăunătoare pentru elementul nostru Acì Românii se încuscresc foarte ușor cu Albanezii și, după constatările mele, păgubași din această încuscrire ies Românii Când un Român se însoară cu o Albanezoaică, aceasta este în stare să facă, cu timpul, ca toți copiii și chiar alți membri din familie să vorbească albanezește Nu tot așà se întâmplă în cazul când un Albanez ia o Româncă Aceasta sfârșește întotdeauna prin a-și însuși limba albaneză în locul limbei române Cu multă părere de rău mi se plângeà la mânăstirea „Prodrom" din Moscopole, un fruntaș Moscopolean din Corița, ai cărui copii începeau să uite limba română, tocmai fiindcă soția lui erà Albanezoaică Din fericire, această promiscuitate se întâmplă mai mult la orașe Fărșeroții de la țară nu se amestecă cu Albanezii Chiar cei de la orașe se încuscresc cu Albanezii mai puțin decât Moscopolenii Dar și la țară, în comunele și cătunele în care se găsesc Albanezi și Fărșeroți, am observat că Fărșeroții învață mai ușor limba albaneză decât Albanezii limba română

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Dacă însă la ţară ei trăesc mulţumiţi în mijlocul elementului albanez, la oraşe şi în comunele mai mari, acolo unde Românii au avut şcoli româneşti şi în timpul din urmă li s'au închis, se simte o răceală faţă de autorităţi, care pe neaşteptate şi fără nici un motiv serios i-au lăsat fără şcoli

În comunele şi cătunele în care n'au existat şcoli româneşti, această nemulţumire nu există De altfel, acì nici Fărşeroţii nu se interesează de carte, dacă ea nu li se dă Ei sânt foarte buni Români şi ar dorì să înveţe româneşte Însă, fiindcă niciodată n'au avut şcoală, ei cred că pot trăì şi fără de ea

Numărul Aromânilor din Albania, fără a puteà fi precizat mai de aproape, este relativ mare, faţă de numărul elementului albanez dominant

Albania, aşà cum a ieşit ca alcătuire politică din marele războiu, nu cuprinde pe toţi Albanezii Două treimi din ei sânt rămaşi în afară de graniţe Dintre aceştia, cei mai mulţi sânt în Jugoslavia

Primele mişcări în massă ale poporului albanez sânt semnalate abià pe la sfârşitul sec XIV Ele iau direcţia spre Peloponez şi, cu timpul, devin atât de frecvente, încât Corintul şi Argolis pe vremea aceea mişunau de Albanezi Cei mai mulţi au fost colonizaţi de către stăpânitorii bizantini sau veneţieni, cu scopul ca să le ajute în contra Turcilor, care ameninţau să pătrundă în inima Greciei Numai Teodor Paleologul, fratele împăratului Emanuil Paleologul, a adus zece mii de familii albaneze în Grecia Înainte de coborîrea lor în Peloponez, foarte mulţi s'au aşezat în împrejurimile Atenei Parte din ei s'au refugiat de urgia Turcilor, însă foarte multe familii au fost aduse spre colonizare de către stăpânitorii de atunci ai ducatului Atena şi mai ales de către negustătorii florentini [1])

[1]) Despre aşezarea Albanezilor în Grecia Cf *Illyrisch-Albanische Forschungen* von Dr LUDVIG von THALLOCZY. I, p 79 sqq De asemenea

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Toţi aceşti Albanezi sânt Toschi de origine Până azi ei vorbesc limba albaneză subt o formă mai veche Sufleteşte ei se simt Greci şi nu vor să audă de Albanezi Cine a trecut prin Atena şi a ieşit puţin în afară de oraş, a trebuit să dea de aceşti Albanezi aşezaţi în nenumărate sate

A doua mişcare a populaţiunilor albanezeşti a luat direcţia spre apus în Italia Ea a urmat imediat după înfrângerea eroului lor naţional *Scanderbeg* de către Turci După moartea acestuia (1468), Albania a căzut definitiv subt Turci şi un nou exod a început pentru Albanezii care nu voiau să treacă la islamism Din cauza legăturilor Albaniei de pe vremea aceea cu Italia, mulţimea Albanezilor, în frunte cu o bună parte din nobilimea de atunci, a trecut în Italia Mişcările Albanezilor în spre această ţară, începute încă de prin 1450, au ţinut trei veacuri de-arândul, până prin 1744 Resturile acestor migraţiuni se păstrează şi azi în Calabria, Abruzzi şi Sicilia Ei ţin tot de Toschi şi vorbesc acelaşi dialect

A treia migraţiune s'a îndreptat spre răsărit, în ţările locuite de Slavi De astă dată nu plecau Albanezi creştini de spaima Turcilor şi a confraţilor lor musulmani, care erau mai răi decât Turcii, ci Albanezi musulmani doritori de averi şi de teritorii mai fertile Aceştia sânt Albanezii, care de când au pătruns prin părţile apusene ale Serbiei sau Macedoniei de astăzi, au rămas spaima creştinilor

În timpurile din urmă foarte mulţi Albanezi s'au aşezat în Turcia Astăzi mulţi din ei se găsesc stabiliţi în Constantinopol şi în principalele oraşe din Anatolia Brusa şi Smirna. Lângă Constantinopol sânt o mulţime de Albanezi în localităţile Marmara, Aftoni şi Calzachi. Alţi Albanezi sânt aşezaţi în şapte sate de lângă Adrianopol [1]) Ca aşezări al-

Albanien und die Albanesen de PAUL SIBERTZ. Wien, 1910, p 101 sqq *Historia Shqipërisë* de K A CERKEZI. Boston, 1921, p 136 şi TEKI SELENICA *Shqipria më* 1927, p CXXIII

[1]) *Popullsia Shqipitare më* 1924 *Shqipë use* de Lumo Skendo, în Kalendar Kombiar (1924), p 35

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

banezeşti îndepărtate de Albania se pot socoti satele *Kerkovici* şi *Nikinče* din Banatul jugoslav [1]) După aceea patru sate din Basarabia, în fine, toţi Albanezii stabiliţi în calitate de comercianţi, în principalele oraşe din Europa şi America

Numărul tuturor Albanezilor din lume nu trece peste 1 800 000 de suflete, chiar după statisticele albanezeşti

Albanezii din Italia ating ţifra de 250 000 In anul 1888 numărul lor era de 196 768, răspândiţi în 79 de sate [2])

Numărul Albanezilor din vechea Grecie nu se poate şti cu siguranţă, de-oarece ei, deşi vorbesc albaneză, îşi despreţuesc neamul şi se dau de Greci În orice caz, numărul lor nu poate fi mai mare decât 80 000 Restul se află răspândit în Jugoslavia, Macedonia grecească şi în centrele mai mari din Turcia şi din streinătate

Astăzi întreagă populaţiune a Albaniei, după recensământul făcut în 1926, se ridică la 833 618 locuitori În acest număr intră Albanezii, Aromânii, Grecii, Bulgarii, Ţiganii, Ovreii şi puţinii străini de alt neam.

Vorbind despre numărul Românilor, observăm mai întâi că Albanezii, urmând exemplul Turcilor, la care, în calitate de foşti înalţi demnitari, au făcut ucenicie atâţia ani, continuă să facă numărătoarea locuitorilor din micul lor regat, ţinând seamă numai de religiune În modul acesta, ei dau să înţeleagă străinilor care nu cunosc stările de lucruri din Albania că, în Albania, locuesc numai Albanezi musulmani şi Albanezi creştini

De fapt lucrurile stau altfel În Albania, după Albanezi, vin în primul rând Românii Aceştia, faţă de numărul redus al elementului albanez, formează o minoritate impunătoare Este drept că patrioţii Albanezi, ori de câte ori se întâmplă să scrie despre străinii din Albania, pomenesc chiar şi pe Evrei, al căror număr este foarte mic, însă în ce priveşte pe Români, nu spun nimic Iată, bună oară, vo-

[1]) Ib, p 36

[2]) CONST JIRECEK, *Illyrisch - Alb Forschungen*, I84

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

luminoasa lucrare de 700 de pagini a lui Teki Selenica, *Shqipria më 1927* (Albania în 1927), în care autorul dă şi numărul locuitorilor În ea se vorbeşte chiar despre cei 99 de Evrei din toată Albania, fără însă să pomenească nici un cuvânt despre Românii din oraşele Berat, Tirana, Durazzo, în care ei formează elementul creştin dominant. Numai în capitolul *Shqipria historik* (Albania istorică), autorul, vorbind despre urmele cuceririi romane în Albania, adaogă, se vede fără să-şi dea seama, următoarele: „Romanii, prevăzând pericolul unor rescoale în Albania şi dorind să întărească puterea lor în ţara noastră, au adus câtevà colonii de Romani, pe care le-au instalat prin locurile întărite ale Albaniei, din care *Vlahii* sau *Ţinţarii, pe care îi avem în ţara noastră, sânt din neamul acelor colonii*" [1]) Va să zică aceşti Vlahi totuşi există în Albania Şi încă există bine, căci, în afară de cei din oraşe care, pe alocuri, din cauza portului lor se cam amestecă cu Albanezii, la ţară, la orice cotitură de drum te împiedici de ei Dacă ne referim acum la spusele altui autor, german, citat de mine şi cu altă ocazie, care cunoaşte de minune stările de lucruri din Albania, vom vedeà că acest element neexistent în statistica albaneză, se ridică la un număr destul de mare [2])

---

[1]) Dau pasagiul în albanezeşte „Romanet duke paraveshtruar rezikun e kryengritjeve ne Shqiperi, dhe duke desheruar te vendosin fuqit e ture ne vendin tone, kishin sjelle disa koloni Romanesh dhe keto instaluar neper vende te forte te Sqiperis, prej te cilve *Vlehet a Xinxaret, qi kemi sot në vendin tonë janë nga fara e ketyre Kolonive*" (p 4) Sublinierile sânt făcute de mine

[2]) „Einheitlich ist allerdings der jungste europaische Staat nicht Vor allem sind da die *Kutzowlachen* Gerade im Herzen des neuen Albaniens zwischen Walona, Durazzo und Berat ist eine der ausgedehntesten wlachischen Sprachinseln mit Auslaufern nach Tirana, El Basan und Gradiska, dann noch eine bei Tepeleni Vorlaufig jedoch wird das Vorhandensein dieser Kutzowlachen, deren Zahl wohl kaum hunderttausend viel uberschreiten durfte, die Einheitlichkeit der Gesamtschichtung nur wenig storen, vorlaufig herrscht im Gegenteil die innigste Freundschaft zwischen Albaniern und allen Angehorigen rumanischer Zunge" ALBERT WIRT, *Der Balkan, seine Länder und Völker in Geschichte, Kultur, Politik Volkswirtschaft und Welt-Verkehr* Berlin, 1926, p 397.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Chiar Spiridon Gopčevič [1]), care în scrierile sale referitoare la Albania, în afară de Albanezi, nu vedeà decât numai Sârbi, trecând prin Cavaia şi Berat, a trebuit să mărturisească că în primul oraş locuesc 800 de Români, în ultimul 3000, ceea ce desigur nu reprezintă numărul lor adevărat Vezi acum cele spuse şi de Baldacci la p 82 din această lucrare

Fără a exagerà numărul Românilor din Albania, după calculele mele, ei reprezintă un număr de cel puţin 60 000 locuitori Dacă Weigand dedeà 9.000 locuitori pentru Berat, dacă Coriţa are 4 000 de Români, dacă astăzi se ştie că elementul creştin din oraşele Tirana, Durazzo, Fearica, Premeti se alcătueşte aproape numai de Aromâni, atunci nu vom exagera socotind 25 000 locuitori numai pentru oraşele din Albania Restul îl formează Fărşeroţii din Muzachia, Ciameria, ţinutul Premeti, etc

Numărul lor exact nu se poate cunoaşte, după cum nu se poate şti nici numărul Albanezilor O statistică bună se poate face în ţările occidentale, nu însă în Albania, în care o bună parte din locuitori sânt lipsiţi de nufuz (actul de naştere) Poate acum, după ce s'a introdus codul civil, se va puteà ajunge ca să se ştie mai precis câţi locuitori se găsesc în întreaga Albanie.

Grecii trebue să reprezinte un număr de cel puţin 20 000 locuitori , Bulgarii cu Ţiganii vreo 10 000 locuitori În afară de aceştia, trebue socotiţi şi 10 000 de streini de alt neam Peste tot, numărul minorităţilor din Albania ar fi de 100 000

Scăzând pe toţi aceştia din totalul de 833 618, cât reprezintă toată populaţiunea din Albania, Albanezi curaţi rămân 733 618

La aceştia s'ar mai puteà adăogà încă 6.109 Albanezi refugiaţi din Serbia, Grecia şi Turcia, colonizaţi în ţinuturile din Durazzo, Cavaia, Luşnia şi Fearica [2])

---

[1]) SPIRIDON GOPČEVIČ, *Das Furstentum Albanien, seine Vergangenheit ethnographischen Verhältnisse, politische Lage und Aussichten fur die Zukunft*, Berlin, 1914, p 301

[2]) Cf *Shqipria më 1927*, p CXXXIII sqq

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

PARTEA II

A LIMBA [1])

AUTORII CARE S AU OCUPAT CU LIMBA ROMÂNILOR DIN ALBAN·A

G WEIGAND, *Vlacho-Meglen* (1892) p 4 5 — *Die Aromunen* II (1894) pp 176—177, 186—187, 345, 347 — *Die Aromunen in Nordalbanien* în *Jahresb* XVI (1910), p 206

TH CAPIDAN, *Flexion des Substantivs und Verbums im ,,Codex Dimonie''* în *Jahresb* XII (1906) p 179—232 — *Raporturile albano-române* în *Dacoromania* II (1922), p 496—515

AL ROSETTI, *Cercetări asupra graiului Românilor din Albania* în *Grai şi Suflet* IV (1930), p 1—83

Dintre călătorii nespecialişti care au scris asupra limbii Românilor din Albania merită să fie relevat numai C N BURILEANU, *Dela Românii din Albania* (1906), p 267—286 — *I Romeni di Albania* (1912), p 381—389

I CONSIDERAŢIUNI GENERALE

Dintre tulpinele de Români din sudul Peninsulei Balcanice, Fărşeroţii sânt singurii care îşi păstrează numele etnic cu o pronunţare mai apropiată de numele comun al tuturor Românilor În vreme ce Românii din Tesalia, Pind şi Macedonia se numesc *Armâńi*, cu protesa lui *a* obicinuită în graiul lor, Fărşeroţii, din contră, se numesc *Rămăńi*, pe alocuri *Romăńi* şi *Rumăńi*, fără proteza lui *a*, însă cu *r* iniţial pronunţat cevà mai apăsat

Limba Românilor din Albania nu este la toţi aceeaşi. Ea prezintă deosebiri de la o regiune la alta În unele ţi-

[1]) O expunere amănunţită asupra graiului la Fărşeroţi a fost făcută de mine într'o comunicare ţinută la Muzeul Limbei Române din Cluj, în prima şedinţă filologică din 1928 (25 Noemvrie), imediat după întoarcerea mea din Albania Tot atunci am vorbit şi despre deosebirea ce există la Fărşeroţi între graiul femeilor şi între graiul bărbaţilor

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

nuturi această deosebire se arată chiar de la o localitate la alta Particularităţile acestui graiu nu pot fi prinse cu aceeaşi uşurinţă cu care se pot fixà într'o regiune cu o populaţiune sedentară Împrejurările în care au trăit aceşti Români ca şi natura ocupaţiunii lor i-au făcut să fie într'o continuă mişcare, mutându-se din loc în loc Din cauza acestor continue peregrinări, particularităţi de graiu propriu unei anumite regiuni se întâlnesc în limba Românilor din alte ţinuturi În felul acesta, este foarte greu de specificat care sânt, bună oară, deosebirile de graiu între Românii din Muzachia şi între cei din ţinutul Ciameria, sau între aceştia şi între aceia din împrejurimile oraşului Coriţa Românii din Ciameria, mutându-se în ţinuturile din centrul sau răsăritul Albaniei, lasă urme din graiul lor în limba unor Români cu alte particularităţi În chipul acesta, apucându-se cinevà să studieze limba păstorilor din Albania, observă numaidecât că are a face cu un graiu deosebit de acela al Grămostenilor sau al Românilor din Pind, dar cu greu îl poate specificà pentru fiecare regiune în parte

În călătoria mea din Albania am avut prilejul să constat mai întâi o deosebire de graiu între Românii de-la oraşe şi între Românii păstori cu viaţa nomadă de la ţară, cunoscuţi subt numele Fărşeroţi. Din cauza acestei deosebiri, s'ar crede că Românii din oraşele Albaniei ar fi deosebiţi de Fărşeroţii Din cercetările mele făcute în acest domeniu, am ajuns la convingerea că şi Românii de la oraşe, la origine, au fost Fărşeroţi

În afară de această deosebire de graiu, care desparte pe Românii orăşeni de Românii ţărani, la Fărşeroţi, am mai putut constatà şi o deosebire de graiu după sexe. Am observat că, în sânul aceleaşi familii, într'un fel vorbesc bărbaţii şi într'altfel femeile Această deosebire, după cum voiu arătà în altă parte, nu merge de sigur până la neînţelegere dintre bărbaţi şi femei, însă ea este atât de pronunţată, încât mă făceà pe mine, care îi ascultam vorbind, pe unii să-i înţeleg mai uşor iar pe alţii mai greu.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Peste tot graiul Românilor din Albania este interesant nu numai pentru deosebirile ce arată față de graiul Românilor din celelalte regiuni, dar și din cauza promiscuității în care trăesc În aceeași comună trăesc Români cu graiu deosebit, după regiunile din care au venit În comunele în care amestecul este mai nou, deosebirile sânt mai accentuate, în comunele cu un amestec mai vechiu, deosebirile sânt mai reduse Din această stare un singur folos rezultă pentru cercetător, anume, din cunoașterea graiului a zece sau douăzeci de localități cu populațiune amestecată, cinevà are putința să-și facă o idee aproape completă despre trăsăturile caracteristice ale graiului din ținutul pe care îl cercetează Lucrul acesta nu este de puțin folos pentru o țară ca Albania, în care căile de comunicație sânt foarte defectuoase, iar bolile endemice, cum este malaria din Muzachia, sânt pentru străini dintre cele mai periculoase

2 GRAIUL FĂRȘEROȚILOR

Mai întâi numele *Fărșerot* vine de la localitatea *Fraşari*, astăzi un simplu sat din ținutul Premeti, cu o populațiune de 300 locuitori, Albanezi și Români *Fraşari* este de origine albaneză, căci vine de la cuvântul *frashen* (din lat FRAXINUS) care, în dialectul tosc, trebue să dea *frascher* [1]) Nume de localități derivate din „frasin" avem și în alte ținuturi din Albania locuită de Toschi · un *Frashëri* cu 250 Albanezi mahomedani există în Muzachia, aproape de Fieri (Fearica) Un alt *Frashëri Kelepir* se găsește aproape de orașul Berat În fine, derivate ca

[1]) Originea latină a lui *frashën* a dat naștere la discuții G Meyer, dându-și seamă de greutățile pe care o prezintă piderea lui f din *fs* (din cs) se gândeà la forma ital *frassino* Tot așa și Helbig (*Die italienischen Elemente im Albanesischen*, publicat în *Jahresb* X p 119) S Pușcariu a înlăturat această greutate, explicând-o printr'o simplă disimilare provocată de *f* inițial (ZRPh XXIX 632, cf acum Meyer-Lubke, *Studi Rumeni*, IV, 1-2) De altfel, ar fi fost și greu de admis ca numele unui arbore, care există și la Aromâni *frapsin*, să fi venit la Albanezi prin mijlocirea italiană

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Frasınul, Frasına, Frasını [1]), după aceea *Eschweiler, Eschenbach* etc [2]) există în toponomastica din Ţară şi străinătate.

Lăsând la o parte deosebirile de limbă care se datoresc unor influenţe străine, graiul fărşerotesc, vorbit în Muzachia ca şi în Ciameria, în ţinutul Fraşari ca şi în satele din apropierea oraşului Corıţa, prezintă următoarele particularităţi

1 Există în graiu un *r* velar care nu se întâlneşte la niciuna din celelalte tulpini româneşti din Balcani Această particularitate caracterizează atât de pregnant vorbirea aromânului fărşerot, încât este destul ca el să pronunţe un singur cuvânt, în care să existe acest sunet, pentru ca să poţi pricepe imediat că ai înaintea ta un Fărşerot

2 Diflongul *ea* din *e* accentuat, când în silaba următoare se află un *e*, se pronunţă *e* ca în dialectul dacoromân . *fete, fetse*, pentru formele obicinuite în aromână *feate, featse*

3 Există sunetul *ă* pentru *ă* şi *î* din limba română, accentuat şi neaccentuat, dar cu o rostire deschisă ce se apropie de e *văts* „vaci", *muţări* „catâri" pentru arom *văts* şi *mulări*, *băr* şi *baţ* „brâu" din *bârn-brân*

4 Există vocale lungi În frazele strânse de mine nu mi le-am putut însemna pe toate Am observat însă că femeile fărşeroate, în vorbire, lungesc aproape orice vocală din silaba finală a unui cuvânt *nu dutsē* „nu se duce", *vińi la noī* Această particularitate am observat-o şi în Mulovişte (Macedonia) la o femee bătrână

5 Există sunete nazale Sunetul *ă* l-am auzit întotdeauna pronunţându-se pe nas La femei, nazalitatea acestui sunet reiese şi mai mult, când se află în apropierea lui *r* velar sau după *γ* din *t gāţ, pγăndzi* „plânge"

---

[1]) IORGU IORDAN, *Rumänische Toponomastik* Bonn u Leipzig, (1924), Vol I, pag 22

[2]) PROF JOS FELDMANN, *Ortsnamen, ihre Entstehung und Bedeutung* Halle, 1925, p 90

Vezi şi GUSTAV KISCH, *Siebenburgen im Lichte der Sprache* Ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpatenlander, publicat în *Archiv des Vereins fur Siebenburgische Landeskunde* Band 45, Heft 1 und 2, p 108

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

l de la artıcolul enclitıc nu se pronunţă Aceasta este o partıcularıtate generală la toţı Fărşeroţıı, ea se identıfică cu aceeaşı partıcularıtate dın dıalectul dacoromân *omu* „omul", *focu* „focul"

Vom trece acum la graıul Românılor stabılıţı în oraşele dın Albanıa, spre a aveà o ımagıne completă despre deosebırile care îl despart de lımba celorlalte populaţıunı româneştı dın sudul Penınsulei Balcanıce

3 GRAIUL ROMÂNILOR DIN ORAŞE

Amestecul de graıu în Albanıa nu se observă numaı în lımba Fărşeroţılor, cı şı în graıul Românılor stabılıţı în oraşe Vorbesc numaı de oraşele vızıtate de mıne Corıţa, Pogradeţ, Elbasan, Cavaıa, Tırana, Durazzo, Luşnıa, Berat şı Fearıca. În partea întâı dın această lucrare, vorbind despre fıecare oraş în parte, am arătat şı locurile de obârşıe ale Românılor Aproape toţı sânt venıţı de prın părţile răsărıtene ale Albanıeı, dın ţınutul Moscopole Vechımea lor nu trece peste două sute de anı Unıı dın eı stau în legătură de rudenıe cu Românıı dın localıtăţile de unde au emıgrat Socotesc însă că eı, la aşezarea lor în centrele în care îı întâlnım astăzı, au trebuıt să găsească alte elemente româneştı Acestea puteau fı chıar Fărşeroţı Românıı fărşeroţı, în dubla lor ocupaţıune, ca proprıetarı de oı sau ca chervanagıı, aveau prılejul să vınă în oraşe, fıe pentru vânzarea produselor — aşà cum îı vedem venınd şı astăzı în târgurıle dın oraşele albanezeştı — fıe ca transportatorı de mărfurı Unıı dın eı, trecând dın starea lor de proprıetarı de oı la aceea de negutătorı, s'au aşezat la oraşe Pe aceştıa astăzı nu-ı găsım, căcı, după graıu, orăşenıı de azı nu sânt Fărşeroţı Dıntre aceştıa am întâlnıt numaı în Corıţa şı în Elbasan Dar şı unıı şi alţıı sânt stabılıţı de curând, venınd dın satele dın apropıere Aşezările vechı nu se maı recunosc Ele s'au topıt în mulţımea Românılor dın părţile Moscopolei, venıţı maı târzıu

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Acest fenomen s'a repetat şi în oraşele cu populaţiune românească din Macedonia Baza elementului românesc din aceste centre îşi trage obârşia din muntele *Gramos*, care se întinde până în Albania Pe partea răsăriteană a acestui munte există, înainte de Moscopole şi centrele româneşti din apropierea lui, oraşul *Gramoste* Astăzi, Gramoste este un simplu sat locuit mai mult de Albanezi În vechime el trebue să fi avut aceeaşi mărime ca şi Moscopole Tradiţiunea spune că Gramoste avea 40 000 locuitori [1]) Alături de el mai existau centrele Vărteni, Linotopi, Fuşea şi Niculiţa, astăzi aproape mai toate părăsite de elementul românesc După cât se ştie, ele au fost distruse de către Albanezii musulmani, înainte de Moscopole, iar Românii au plecat răspândindu-se în oraşele din Macedonia Peste acest element grămustean, mai târziu, au venit şi s'au aşezat Românii din Albania propriu zisă, originari din *Moscopole*, *Şipsca*, *Grabova* şi *Lânga* Însă aceştia, cu toate că trăesc de două veacuri în mijlocul Grămustenilor, nu i-au putut asimilà ca limbă Grămustenii s'au păstrat până astăzi ca populaţiune de bază, cu o limbă puţin deosebită de aceea a Românilor din Albania veniţi peste ei

În ce priveşte acum particularităţile de graiu ale Românilor din oraşele Albaniei, vorbesc despre cele vizitate de mine, în primul rând trebue relevat faptul că ele se identifică cu aceleaşi particularităţi din limba scriitorilor noştri din sec XVIII

Este destul ca cineva să stea o zi două în Tirana sau Durazzo ca să audă limba lui Ucuta cu obicinuita labializare a lui *ă* neaccentuat *pustı cap*=peste cap (Tirana) ; — *pultare* pentru *păltare* în fraza *lo-agudı tu pultare*=îl lovi pe spate (Durazzo) , — *funtănă* pentru *fântănă*, cu *u* din *ă* nu din *o* *z-dusı la funtănă* = se duse la fântână (Durazzo) , *mucată* pentru *măcată* în *când vini, caŕa era mucată , o-avea mucată căńlı*=când veni carnea era mâncată . (Tirana) , *amalumă* pentru *amalămă* în . *veri de-amalumă* = cercei de

[1]) Vezi mai pe larg *Românii Nomazi*, p 61

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

aur (Cavaia), *formac* pentru *fărmac* în *formac ın̓ sı fetse gura*=otravă mı se făcù gura (1b) La Ucuta fenomenul acesta se arată mai cu deosebire la *va* de la viitorul verbelor *vu se me laĭ şı vu se alġescu* (va s-mı laĭ şı va s-alġescu) o să mă speli şi o să albesc, 28/83 [1]), *vu să ne băgăm şı vu se durn̓ım* (va s-nă băgăm şi va s-durn̓ım)=o să ne culcăm şi o să dormim 39/89, *Doamne, vu se-n̓ı dısfatsĭ budzăle, š-gura amea vu se aspună alăvdăčuneą a ta* (Doamne, va sı-n̓ dısfats budzăle š-gura mea va să spună alăvdăčunea ta)=doamne, o să-mı desfacı buzele şi gura mea o să spună lauda ta 29/83 Stadiul intermediar a lui *vu* a fost *vă* Acesta apare în basme *vă s-fac* 10/XVII Tot la Ucuta întâlnım *amalumă* pentru amalămă în *ıdolı a păgăn̓lor suntu asıme šă amalum*(ă)= idolı păgânilor sânt argınt şi aur $^{52}/_{99}$, ıar la Cavallıotı *amalomă* 572 Dar această particularitate se întâlneşte şi la Fărşeroţi Cuvântul *fărtat* nu l-am auzit rostindu-se decât numai *furtat* El este atestat de mai multe ori în materialul strâns de mine De asemenea cuvintele *făntănă, amalămă* sânt atestate sub formele de mai sus

Weigand, studiınd limba din Tırana, Durazzo, Cavaia şı Elbasan, a crezut că în graiul Românilor din Tırana a descoperıt limba autorilor care au scrıs Codicele Dımonıe [2]) Eu cred că particularităţile de graiu ale Românilor din Tırana se întâlnesc în toate scrierile din sec XVIII Bine înţeles la unı din eı unele, la alţu altele Iată bună oară labıalizarea lui *ă*, despre care am vorbıt mai sus, se întâlneşte la Ucuta, însă lipseşte în Codicele Dımonıe şı la Danıl Dıntre celelalte particularităţı nu există nımıc care să nu se întâlnească şi în limba Fărşeroţilor În vocalism pronunţarea diftongilor *ea* şı *oa* este mai închisă, *în* se aude pretutındeni *ăn* În consonantism avem regulat pronunţarea lui *l* ca *ł*, în condiţiunile care se vor vedeà la graiul Fărşeroţilor, după aceea amuţirea lui *l* după ce trecuse în *ł*

[1]) Cf PER PAPAHAGI, *Scrıtorıı Aromânı ın sec al XVIII* Bucureşti, 1909
[2]) Cf *Jahresb* XVI, p 206, sqq

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

și toate celelalte particularități, pe care le am expus în *Dacoromania* II p 496, când am vorbit despre influența limbei albaneze asupra dialectului aromân

Iată acum particularitățile esențiale din graiul Românilor stabiliți în orașe, care îl deosebesc de limba Fărșeroților

1 Lipsește pronunțarea velară a lui *r* Această singură particularitate pune un zid de despărțire între unii și alții

2 Nu există vocale nazale, deși cei din Cavaia, Tirana și Durazzo stau în directă atingere cu Albanezii de nord—Gheghii—care, după cum se știe, au tocmai această particularitate pregnantă în grai

3 Lipsesc vocalele lungi

4 Pronunțarea lui *ân*, *âm* ca *ăn*, *ăm*, cum vom vedea că există la Fărșeroți, n'am putut-o observà nicăieri la Românii așezați în orașe În schimb, Românii din Elbasan pronunță pe ân din lână, mână, grădini, prânz între *ăn* și *on* Este o pronunțare a lui *ą̆* din *â* care merge spre *o* și nimic mai mult Weigand (ib 212) compară această pronunțare cu rostirea lui *ǫ* din dialectul meglenit Eu n'am putut auzì așà cevà, cel puțin la persoanele cu care am venit în atingere Cunosc dialectul meglinit prea bine și cred că ea nu mi-ar fi putut scăpà, dacă aș fi auzit-o.

5 Fărșeroții așezați în orașe, în special bărbații, cum sânt cei din Corița și Elbasam, nu mai pronunță pe *r* velar ca Fărșeroții de la țară Numai femeile mai păstrează în oarecare măsură această particularitate De asemenea n'am putut observà pronunțarea vocalelor lungi și a vocalelor nazale

Cu toată deosebirea care există între graiul Românilor de la orașe și între graiul Fărșeroților, eu cred că Românii orășeni, la bază, au trebuit să fie tot Fărșeroți. Numai cu timpu și-au pierdut celelalte particularități și, în special, pronunțarea lui *r* uvular, probabil din cauza amesteculu lor cu Românii din alte tulpini. Cam care ar fi aceste tulpini, aceasta se va vedeà în capitolul despre originea Fărșeroților Aci mă mulțumesc să relevez faptul că și astăzi Fărșeroții de la sate, care s'au așezat în orașe, nu mai

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

pronunță pe *r* velar la fel ca Fărșeroții păstori În privința aceasta am putut face deosebire între *r* velar rostit de femeile fătșeroate, între acela rostit de păstorii fărșeroți și între pronunțarea Fărșeroților stabiliți în orașe Dintre aceștia, *r* pronunțat cu cele mai intense vibrații se aude la femei La multe din acestea pronunțarea lui *r* am auzit-o cu vibrații uvulare [1]) Bărbații, care se coboară mereu în orașe și vin în contact cu altă lume, pronunță pe *r* cu mai puține vibrații La Fărșeroții așezați de mult printre Moscopolenii din orașe, *r* velar este pe cale de a dispăreà

Această treptată dispariție a unui fenomen de limbă atât de caracteristic pentru vorbirea originară a Fărșeroților, arată că și Românii din Moscopole și împrejurimi, la început, vor fi avut în graiu pronunțarea lui *r* ve'ar Pentru cercetarea fenomenului, așà cum se prezintă azi, nu-i nevoie ca cinevà să studieze graiul Românilor orășeni din întreaga Albanie O ședere de câteva zile la Corița ajunge ca să-i arate deosebirile despre care am vorbit

De altfel și studiul limbei la scriitorii aromâni din sec XVIII ne duce la concluzia că Moscopolenii cu ceilalți Români din împrejurimi, la bază, au fost Fărșeroți

Mai întâi, în ce privește pronunțarea lui *r*, judecând după deosebirile de transcriere ce întrebuințează acești scriitori pentru redarea lui, reiese că și ei aveau în graiu un *r* pronunțat cu vibrațiuni mai intense decât *r* pe care îl au ceilalți Români din Peninsula Balcanică Până acum noi am presupus că acel *r* redat în litere grecești prin doi r (ρρ), ar fi fost un *r* apical Însă nimic nu ne împiedecă să presupunem că unii dintre scriitori sec al XVIII, prin întrebuințarea lui dublu *r*, înțelegeau să redee pronunțarea velară a lui *r*

În afară de aceasta, rostirea lui *ă* și *î* ca *a*, așa cum am însemnat-o pentru mai multe localități din Muzachia și Ciameria, se pare că a cunoscut-o și scriitorul *Daniil*

[1]) Vezi despre aceasta, capitolul „Influența albaneză" p 143

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Moscopoleanul Într'adevăr, cetind cu atenţiune lexiconul său în patru limbi [1]) am dat de cuvinte ca *prevdzîle* (πρεύτζηλλε) plur art de la *pravdă* „dobitoc" (2/118) pentru forma normală *prăvdzîle*, — *lendură* (λέντουρᾳ) pentru *lăndură* „rândunică" (5/122), — *serme* (σέρμε) pentru *sărme*, „fărămituri" (7/126), — *puţenă* (πουτζένᾳ) pentru *puţănă* „puţin" (6/131), — *lendzetlu* (λεντζέτλου) pentru *lăndzetlu* „bolnavul" (10/133), — *se ţeńi* (σε τζέννη) *să ţăńi* „să ţii" (11/135), — *tra se aremă* (τρὰ σέ ἀρεμα) pentru *tra s'arămă* „ca să o roadă" (13/118), — *terţe* (τέρτζε) pentru *tărţă* „tărîţe" (16/144); — *sendzile* (σέντζηλε) pentru *săndzile* „sângele" (17/146), — *dremă* (τρέμμα), pentru *drămă*, azi întrebuinţat, prin metateză, *dărmă*, „aşchie, ramuri mici" (20/151), — *lenă* (λέννᾳ) pentru *lănă* „lână" (22/156), — *se purtemu* (σε πουρτέμου) pentru *să purtămu* „să purtăm" (23/157) În poziţie neaccentuată *se acatse* (σε ἀκάτζε) pentru *să acatsă* „să apuce" (4/122), — *se o avde* (σε ὸ αῦτε) pentru *să o avdă* „să o audă" (5/123), — *asboare* (ἀσπωάρε) pentru *asboară* „zboară" (6/124), — *gorţe* (κόρτζε) pentru *gortsă* „pere" (11/134), în această formă poate să avem a face cu -e de la plural, care numai mai târziu a trecut în *ă*, din cauza lui *ţ*, ca în *maţ* pl *maţă* din *maţe*, etc, — *scăpare* (σκᾳπάρε) pentru *scăpară* (16/164) etc

Toate aceste forme Papahagi le dă cu ε transcris *ă* La început el observă această nepotrivealã şi alături de forma transcrisă cu litere latine în care ε este redat prin *e*, mai adaogă în paranteză colţuroasă şi forma transcrisă cu ă pentru *e*, ca să arate că ea trebue cetită cu *ă*, nu cu *e* Dar după patru cinci cuvinte această explicaţie nu o mai dă, mulţumindu-se să adaoge într'o notă că nu este sigur dacă trebue cetit *ă* sau *e*, şi continuă până la sfârşit să transcrie toate cuvintele, în care Daniil întrebuinţează sunetul grecesc ε, cu *ă*.

Că în exemplele citate mai sus nu trebue să vedem o greşală de scris a lui Daniil, întrebuinţând *e* pentru sunetul

[1]) Ἀρχὴ τοῦ τετραγλώσσου Λεξινοῦ, publicat la Per Papahagi, *Scriitori Aromâni în sec XVIII*, p 116.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

ă, atunci când pe aceasta îl redă prin ą (alfa cu jot subscris), aceasta se poate vedeà nu numai din regularitatea cu care transcrie pe ă prin ą în toate cuvintele în care şi azi se aude *ă*, dar şi din repeţirea întrebuinţării lui ε pentru ą (ă), acolo unde autorul îşi dedeà seama că trebue să transcrie un sunet care nu era *ă*, ci se apropià mai mult de *e* Iată acum un cuvânt pe care Daniil îl repetă de două ori şi în care sunetul ă este redat prin ε, nu prin ą *fremtu* (φρέμτου) pentru *frâmtu* „frâns" part de la *frăngu* (12/136) şi *fremptă* (φρέμπτą) pentru *frămptă* (lat francta) astăzi *frămtă*, (24/161) Cevà mai mult, cuvântul „frunte", care are aceeaşi formă în dialectul aromân ca şi partıcıpiul lui „frângu", autorul îl transcrie *fremţa* (φρέμτια) (13/139), tot cu e (ε) pentru ă, din singurul motıv că *ă* din acest cuvânt erà un sunet care se apropie de e

Aceeaşi consecvenţă în transcriere se observă şi în alte două cuvinte *nănte, dinănte* aşà cum se pronunţă la Fărşeroţi (la Grămosteni *ninte, dininte*) „înainte, dinainte". Acestea sânt transcrise consecvent cu e (ε) *nente* (νέντε) 26/165, *denente*, (τενέντε) p 23/157, — *denentıa ata* (τενέντια ἀτą) „dinaintea ta" p 24/159 De asemenea pronumele posesiv de persoana 2 la plural se întâlneşte transcris numai cu e pentru ă *cusurińĺı atei* (κουσουρίνλλη ἀτέη) pentru cusurińĺı atăi „verii tăi" (8/128) şi *viţińĺı atei* (Βιτζηνλλη ἀτέη) pentru *viţińĺı atăi* „vecinii tăi" (6/131) Aci am putea aveà un fenomen de analogie din cauza lui *amei*

Dar pronunţarea lui *ă*, *î* ca *ă* se găseşte şi la Boiagi Acest scriitor dă în a sa *Gramatica română sau macedoromână* p 42 următoarele forme *a ıntenea* (pentru *a ıntânea*) şi *dı ıntenje* (pentru *dı ıntânje*) „întâia" şi întâiu" [1])

Din toate aceste exemple, care nu se reduc la unul sau două, se vede clar sau că Daniiler erà un Fărşerot, ceea ce nu pare a fi exclus, şi aveà în limba lui sunetul *ă* pentru *ă*, pe care îl întâlnim şi azi la Fărşeroţi, sau că în limba Moscopolenilor de atunci se mai păstrà încă pronunţarea lui *ă*

Vezi[1]) şi WEIGAND, *Die Aromunıen* II, p 176, *Jahresber* II, 86

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

supt forma *a* În cazul acesta evoluţia sunetului ă spre *a*, aşà cum se aude azi la Fărşeroţi, trebue să fie veche

De altfel, într'un alt studiu am arătat că la scriitorul Ucuta întâlnim sunetul ǫ pentru oa, aşà cum se aude la Fărşeroţi şi peste tot la Românii din Albania, pe care însă Papahagi, neputându-şi-l explicà, îl redă prin *oa* *domne* transcris cu litere greceşti ντομνε pe care Papahagi îl redă do(a)mne (52/96), — *sorră* (σόρᾳ) pentru *soarele* (soarele), cu prefacerea obicinuită a lui *e* în *ă*, când urmează după rr (rl) Pentru celelalte exemple vezi formele relevate de mine în *Raporturile albano-române* din *Dacoromania* II p 496

Ajungând la sfârşitul acestui capitol, presupun că în limba scriitorilor din sec XVIII vor fi existat şi vocale lungi, aşà cum am observat că există în graiul Fărşeroţilor de astăzi Tot la aceşti scriitori nu va fi lipsit, poate, nici rostirea nazală, aşà cum se aude lămurit la foarte mulţi Fărşeroţi, mai cu deosebire în cuvintele în care avem un *r* uvular Dacă totuşi ele nu ne sânt redate în scrierile ajunse până la noi, aceasta se explică din faptul sau că ei nu-şi dedeau bine seama despre valoarea acelor particularităţi, aceasta mai ales la Ucuta, care, la începutul lucrărei sale ne descrie sunet cu sunet pronunţarea aromânească, sau că le lipseau semnele cu care le-ar fi putut redà

4 GRAIUL FEMEILOR LA FĂRŞEROŢI

În primele zile de călătorie în Albania, venind în contact cu mai multe familii de Fărşeroţi, am observat că există o mică deosebire între graiul bărbaţilor şi între acela al femeilor Ori de câte ori intram în discuţie cu bărbaţii, convorbirea mergeà uşor. Cum începeam vorba cu femeile, răspunsurile lor îmi păreau mai greu de înţeles

Faţă de această constatare, la început, am avut impresia că eu nu aud bine ceea ce vorbesc femeile Mai târziu, când am văzut că şi soţia mea, care erà alături de mine, nu le puteà înţelege uşor graiul, m'am putut convinge că, de fapt,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

există deosebirea ce am bănuit Ea nu este prea mare, însă destul de pronunţată, pentru ca, într'o conversaţie curentă, să nu poţi urmări liber vorbirea

Această constatare mi-a fost cu atât mai surprinzătoare, cu cât deosebirea despre care este vorba nu există, pe cât ştiu eu, la celelalte populaţiuni din Peninsula Balcanică Am trăit mai multă vreme în mijlocul Meglenoromânilor, de asemenea multe veri de-arândul am petrecut în mijlocul Aromânilor originari din Pind aşezaţi în câtevà sate mai mari din apropierea Veriei, cu toate acestea nicăieri n'am avut impresia că femeile vorbesc altfel decât bărbaţii

De altfel fenomenul în sine nu este necunoscut lingviştilor de azi

Fără a intrà mai adânc în chestiunea foarte mult discutată de lingvişti, anume care ar fi partea de contribuţie a femeii la schimbările ce se produc în evoluţia unei limbi, astăzi se ştie că anumiţi factori precum conservatismul, interdicţia lingvistică, elementul social, sau, în fine, predispoziţia ce au unele femei pentru pronunţarea deosebită a unor anumite sunete şi întrebuinţarea mai deasă a unor anumite cuvinte, au contribuit, în toate timpurile şi la toate popoarele, la o diferenţiare cât de neînsemnată în graiul femeilor

Despre primul factor nu este nevoie să relevăm niciun caz particular, deoarece fiecare dintre noi a avut prilejul să observe că oamenii mai bătrâni şi, în special, femeile bătrâne, vorbesc cevà deosebit decât generaţiile mai tinere La cei vechi, cazul relevat de Cicero a rămas clasic El mărturiseşte că ori de câte ori auzeà vorbind pe soacră-sa Laelia, îi reaminteà vorbirea bătrânilor Plautus şi Nevius

Dar chiar interdicţia lingvistică (tabù), care s'ar părea deopotrivă de răspândită la amândouă sexurile, îşi are întrebuinţare mai deasă la femei În privinţa aceasta nu este nevoie să ne referim la stările din Africa (Bantu), unde ne trimet tratatele de lingvistică, ca să vedem că femeilor le este interzis să pronunţe numele socrilor şi cumnaţilor. Obiceiul acesta există mai la toate popoarele din sudul

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Dunării La Fărşeroţi şi Grămusteni, vorbesc despre populaţiunile care se ocupă cu păstoritul, femeile, mai ales cele tinere, evită pentru mulţi ani de-arândul să numească pe nume pe bărbatul şi rudele lui mai de aproape La aceştia, de obiceiu, femeia nu stă la masă la olaltă cu bărbaţii, ea numai serveşte Iar când din felurite împrejurări i se îngădue şi ei să stea la masa comună, atunci ea se păzeşte să scoată o vorbă din gură, sau să numească pe nume pe cei prezenţi la masă Pentru mulţi ani de-arândul pronumele „năs" (dânsul) sau „el" însemnează pentru tânăra Fărşeroată sau Grămusteană numele bărbatului Acelaşi lucru există şi la Albanezi Faptul acesta a fost observat şi de către Hahn „Sie darf ihren Mann nicht einmal beim Namen nennen, und schamt sich haufig andere beim Namen zu rufen, oder im Gesprache anzufuhren die eben so heissen, wie dieser" [1]) Femeia albaneză, în primii ani de căsătorie, nu numai că se fereşte să-i spună pe nume bărbatului, dar evită să se adreseze şi la alţii, dacă întâmplător şi ei poartă numele bărbatului ei [2]) Acest fel de interdicţie se apropie de acela al familiei regale din Bantu femeile nu numai că nu trebue să pronunţe numele bărbatului, fratelui, tatălui şi al bunicului, dar, întru cât aceste nume, de cele mai multe ori, sânt compuse din mai multe cuvinte, în vorbirea curentă ele evită să întrebuinţeze şi aceste cuvinte Cevà mai mult, unele din ele evită să pronunţe chiar şi sunetele din acele cuvinte [3])

În ceea ce priveşte predispoziţia particulară la femee, de a întrebuinţà în vorbire anumite sunete [4]), avem relatările

[1]) *Alb Stud*, p 147

[2]) Louis Benloew în lucrarea sa *Analyse de la langue albanaise* (Paris 1879), vorbind despre vechimea acestui obiceiu la Albanezi, citează un fapt relevat de Erodot, după care şi femeile Ionienilor nu mâncau la masă împreună cu bărbaţii, şi nu-i chemau pe nume

[3]) OTTO JESPERSEN, *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung* Heilderberg, 1925, p 222

[4]) Cuvântul *chaise* din limba franceză pentru *chaire*, cu schimbarea lui *s* în *r* se datoreşte femeilor din sec XVI, care, nu numai că erau în contra lui *r* rulat, dar şi pe r obicinuit îl pronunţau ca *s* (ib 228)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

lui Cantemir cu privire la alterarea labialelor în dialectul dacoromân Fără a cunoaşte precis dacă acest fenomen a pornit de la femei, este de ajuns să ştim că, pe vremea eruditului domnitor, această alterare era mai des întrebuinţată în graiul femeilor Aşà se explică de ce bărbaţii, care vorbeau cu labialele alterate, erau luaţi în batjocură

Revenind la graiul femeilor fărşeroate, prima constatare de deosebire faţă de vorbirea bărbaţilor, am făcut-o la Coriţa. A treia zi după sosirea mea, fusesem invitat la masă de către farmacistul fărşerot din acel oraş, domnul Şănazu La dejun, deşi eram întovărăşit de soţia mea, femeile casei (soţia domnului Şănazu, o tânără româncă din Vlahoivadi, regiunea Olimp, ca şi mama lui, o bătrână de 65 de ani, venită numai de o lună-două din Pleasa) după obiceiul locului n'au vroit să ia parte Ele ajutau la serviciu Astfel încât, la masă, eram numai eu cu soţia, d-rul Şănazu şi tatăl lui, un venerabil bătrân care, în toată viaţa lui, s'a îndeletnicit numai cu chervanele

Ajuns la Coriţa, numai de o zi două, în puţinul interval n'am putut cunoaşte decât pe Românii din oraş. Aceştia, deşi în cea mai mare parte sânt Fărşeroţi veniţi de prin satele vecine, cu timpul şi-au alterat puţin graiul, din cauza contactului lor cu Românii moscopoleni De aceea, limba lor, cu toate că prezintà un oarecare interes pentru mine, totuşi nu arătà prea multe deosebiri de graiul Fărşeroţilor, pe care îi auzisem cu mult înainte prin părţile Macedoniei Numai după ce am cunoscut în târg pe Fărşeroţii din interiorul Albaniei şi am intrat în vorbă cu bătrânul chervanagiu, am putut observà toate nuanţele de graiu, care îl deosibesc de dialectul grămustean Bătrânul Şănazu, care erà foarte vorbăreţ şi mi-a dat cele mai interesante lămuriri cu privire la drumurile chervanagiilor şi la terminologia întrebuinţată de ei, stăpâneà dialectul fărşerot fără nici o influenţă de afară Aceasta am observat-o atât în intervalul de trei patru ore cât am stat de vorbă cu el, cât şi în cântecele pe care mi le-a cântat împreună cu fiul său după dejun În vorbire aveà un *r* velar obicinuit,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

pe care fiul său, care isprăvise liceul român din Bitolia și-și luase doctoratul în Italia, îl pierduse Dar graiul lui nu înfățișà nimic mai deosebit decât ceea ce oferă dialectul fărșerot

Imediat după ce am isprăvit masa, bătrâna Șănazu a venit ca să stea împreună cu noi Intrând în vorbă cu ea, am rămas uimit de deosebirea ce prezintă limba ei pentru mine. La început această deosebire erà atât de mare, încât trebuià să fiu bine atent ca să pot prinde tot ceea ce îmi vorbeà. Un moment am crezut că femea are un defect de limbă Însă a doua zi, când am venit în contact cu alte Fărșeroate, m'am putut convinge că ele vorbesc puțin deosebit de bărbați În ziua târgului veniseră în oraș Fărșeroate din toate satele din apropierea Coriței și chiar din Muzachia La toate am putut constatà același fenomen

Se înțelege că, spre a puteà prinde această deosebire, nu este de ajuns numai urechea În vorbirea curentă nu auzi cuvinte, ci fraze Iar ca să poți prinde nuanțele întregului sistem de pronunțare, însemnând în cursul vorbirii fără să întrerupi, este un lucru aproape cu neputință. Nici semnele de care dispui la transcrierea sunetelor nu-ți pot ajutà prea mult la redarea exactă a tuturor nuanțelor de deosebire pe care le auzi bine, însă nu le poți așterne pe hârtie În privința aceasta poate numai experiența cu aparatele ar reuși să dea cevà mai mult În orice caz, mie mi-a fost greu să prind în scris tot ceea ce deosebește graiul femeilor de acela al bărbaților

Am observat numai că pronunțarea diftongului *ea* la cele mai multe femei se aude ca *e* Rostirea lui *u* final, dacă la bărbați șovăe, din contră, la femei aproape că nu se aude. Dintre celelalte sunete ale graiului fărșerot, pronunțarea lui *r* velar la femei are cevà particular vibrațiunile uvulei și ale palatului moale sânt atât de intense încât, numai prin această singură particularitate, graiul lor se înfățișează ca cevà deosebit de acela al bărbaților La aceștia vibrațiunile lui *r* velar sânt mai slabe La multe femei l-am auzit rostindu-se cu vibrațiuni uvulare. După multe încercări

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

cu urechea ca să-l prind bine, am putut stabili că printre Fărşeroate sânt multe care pronunţă *r* uvalar [1]) Dar redarea lui *r* uvular la femei nu se mărgineşte numai la simpla variaţie a sunetului pe care îl produce, prin mai marea intensitate a vibraţiilor, ci şi la efectul pe care acest sunet îl exercită asupra sunetelor vecine Aproape toate vocalele din apropierea lui *r* uvular le-am auzit pronunţându-se pe nas, iar cele accentuate, cevà mai lungi O frază *ṅ-este arcọare fără mardzine* (mi-e frig fără margine, adică foarte mult) am auzit-o la femei *ṅ-o aɐcɔ̃ɐi fă°ɐă mãɐdzini*, cu a iniţial de la *arcọari* pronunţat cevà mai închis, cu *oa* ca un *o* deschis obicinuit la toţi Fărşeroţii, însă cevà mai lung şi cu pronunţare nazală O frază ca *încărcăm pe mulări* (încărcăm (marfa) pe catâri) nici n'aş puteà-o transcrie exact, aşà cum mi-a sunat la ureche *ɳcẵɐcẵm pi mõɐ̃ɐ̃i*, cu aceeaşi nuanţă nasală a vocalelor şi cu pronunţarea deschisă a lui *u* din silaba iniţială a cuvântului *mulări*, pe care o auzeam mai mult ca un *o*

Dacă alături de aceste diferenţieri de sunete mai ţinem seamă de faptul că *r* se aude cam des în limba română, atunci uşor ne putem da seama de înfăţişarea particulară a graiului femeiesc la Fărşeroţi

5 GRAIUL FĂRŞEROT FAŢĂ DE DIALECTUL AROMÂN

Din particularităţile de graiu enumărate în cele două capitole precedente, reiese clar că limba Fărşeroţilor se deosebeşte de vorbirea celorlalţi Aromâni din sudul Peninsulei Balcanice Din textele aromâne publicate până azi, ca şi din puţinele studii făcute asupra dialectului, rezultă că, deşi dialectul comun se arată unitar pentru toţi Aromânii în sensul că toţi se pot înţelege fără multă greutate, există o nuanţă de deosebire între graiul Aromânilor din Pind şi între graiul Aromânilor originari din Gramos Cei dintâi, împreună cu Românii din Tesalia, formează *grupul Aromânilor*

[1]) Vezi despre aceasta capitolul *Influenţa albaneză*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

din sud. Cei din urmă, întru cât se găsesc răspândiți mai mult prin Macedonia, formează *grupul Aromânilor din nord* Amestecuri există din amândouă părțile Astfel un bun număr de Români din sud se găsesc printre Românii de nord De asemenea la sud se găsesc populațiuni care nu sânt venite de la nord, însă al căror graiu arată apropieri cu dialectul Aromânilor din nord În această deosebire de graiu facem, desigur, abstracție de influențele streine. Faptul că cei de la sud au mai multe elemente grecești, iar cei de la nord au suferit mai mult de pe urma influenții albano-slavone, nu schimbă întru nimic trăsăturile caracteristice din fiecare grup

Cele mai mari deosebiri care se observă între graiul Aromânilor din sud și între acela vorbit la nord se reduc la următoarele patru puncte:

1 Sincopa Acest fenomen se observă peste tot în dialectul aromân și el provine, desigur, din cauza intensității mai mari a accentului în vorbirea tuturor Aromânilor Dar la Aromânii din sud el se arată pe o scară mult mai înaintată Forme ca *totna, si alnă, adră* după aceea *mšat, psîn, va tsem, va ngăm* etc pentru *totuna* „totdeauna" *se-alină* „se sui", *adără* „făcù" *mušat* „frumos", *putsîn* „puțin", *va s-nă dutsem* „o să ne ducem, *va s-măcăm,* etc sânt curente în vorbirea Românilor din sud

2 Prefacerea lui *e* în *i* în poziție neaccentuată Acest fenomen este general în dialectul aromân. Însă pe când în graiul din nord, *-e* posttonic rămâne neschimbat, la Aromânii din sud el trece pretutindeni în *i* Formele frate parte, poamele, oasele etc la nord se pronunță · frate, parte, poamile, oasile, iar la sud: frati, parti, poamili, oasili

3 Formarea viitorului În vreme ce în graiul Românilor din nord se obicinuesc formele *va să, va si, va s-fac* (adică *va* în unire cu conj *să, si, s-*), la sud avem numai *va, vai fac* (adică *va* sau *vai,* fără conj *să si s-*) S'ar puteà ca această particularitate să se datorească unei influențe grecești Fapt este că, din cauza ei, graiul Românilor din sud se deosebește de acela al Românilor din nord

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

4 Întrebuinţarea pronumelui personal în locul pronumelui posesiv. În dialectul din sud expresiuni ca *soatsile-li* „prietenele ei" (*Flambura* I p 13), *casa-lă* „casa lor" (*Lumina* I p. 172), *yinlu-nă* „vinul nostru", *măcarea-nă* „mâncarea noastră" (*Flambura* I, nr III p 5), *pri la case-lă* „pe la casele lor" (ib.), *ca tuts-nă* „ca noi toţi" (ib. nr 6—7 p 24), *ghonli-nă* „tinerii noştri" (*Lumina* IV, 284) etc sânt foarte răspândite. Tot în acest dialect, subt înrâurirea graiului grecesc, se obicinueşte nu numai repetarea obiectului cu ajutorul pronumelui personal, ca peste tot în limba română, dar şi a subiectului cu ajutorul aceluiaşi pronume. *Parlu atsel strîmbul yu easti-l?* „parul cel strâmb unde este el?", *pulĭ atseĭ yu suntu-l?* „pasările acele unde sânt ele?" (*Lit Pop* 30) Că în toate aceste construcţii forma pronominală pentru înlocuirea subiectului, vine de la acuzativ, aceasta se vede din următoarele fraze *„foclu yu-l easte?* „focul unde el este?" *Stroplu yu-l easte?* „prăjina unde ea este?" *Hasčile yu-le suntu?* „coţofanele unde ele sânt?" (*Lit Pop, 32*); *agrul yu-l easte?* „ogorul acela unde el este?" (ib)

Această întrebuinţare a pronumelui personal, în cazul dintâi este foar e redusă la Aromânii din nord, iar în cazul din urmă nu există

Dacă vom încercà acum să facem o comparaţie între graiul Românilor din Albania şi între vorbirea celorlalte două grupuri, vom vedeà că el se apropie mai mult de graiul Românilor de nord, cu alte cuvinte de graiul grămustean Vom urmări această apropiere după cele patru puncte stabilite mai sus, ca să vedem perfecta coincidenţă ce există între unul şi altul

1 Sincopa din graiul Românilor din sud nu există în limba Românilor din Albania Acì n'am nevoie să dau exemple, căci în materialul ce urmează la capitolul schimbărilor fonetice din limba Fărşeroţilor, se găsesc destule Din acest punct de vedere toţi Românii din Albania vorbesc la fel ca Grămostenii

2. Trecerea lui *e* în *i* astăzi există şì în graiul Românilor din Albania, însă nu ca la Românii din sud. Şì la ei *-e* post-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

tonic se păstrează ca atare, deși la unii se pronunță mai închis, iar la alții ajunge până la *i* Fapt este că la scriitorii din sec XVIII trecerea lui *e* în *i* este mult mai rară. Aci avem *e* păstrat nu numai când erà la sfârșitul cuvântului, dar și în mijlocul cuvântului, după sau chiar și înainte de accent. *Posttonic*, la Ucuta. *dzedzet* (dzeadzit) „deget" 9/69, *dzatsele* (dzatsile) „cele zece" 39/91, *fatsem* (fatsim) „facem" 4/65, *bunele* (bunile) 37/89, *etele* (etile) „lumile" 1/575 La Cavallioti. *cânepă* (cânipă) 366, *căntecu* (căntic) 1012, *seatsere* (seațire) „seceră" 240, *dzinere* (dzinire) „gînere 152 La Daniil *fetseră* (featsiră) 2/118, 2/129, *pepeni* (peapiñi) 11/134 etc *Protonic*, la Ucuta *pecuraru* (picurar) 10/69, *departe*, 44/93, *versai* (virsai) „vărsai" 29/83, *se me nclinu* (s-mi-ncl'in) „să mă închin" 2/65, 4/65, *semnate* (simnate) 5/67.—La Cavallioti *derept* (dreptu) 226; *bešică* (bišică) 1076, *denapoi* (dinapoi) 694, *desnerdătoru* (dizñirdător) „desmierdător" 432; *pericul* (—) 383, *peturicle* (piturnicl'e), potârniche" etc —La Daniil. *berbesli* (birbesl'i) 3/119, *departe* (diparte) 4/120, *peturicla* (piturnicl'a) 5/123, *se nu se deslekiască* (si nu s-dislik'ască) 16/174 etc.

3 În graiul tuturor Românilor din Albania viitorul se formează numai ca în limba Românilor din nord. Citate nu mai dau, deoarece ele se văd din materialul tratat la partea gramaticală Scriitorii aromâni din sec. XVIII, care sânt toți originari din Albania, întrebuințează același viitor ca și Grămostenii

4 Întrebuințarea pronumelui personal în locul celui posesiv se întâlnește în graiul Românilor din Albania în măsura în care se întrebuințează la Aromânii din nord, construcțiuni ca *sora-nă*, *fratsl'i-nă* etc n'am auzit la Fărșeroți ca și la ceilalți Români din Albania

Din aceste coincidențe rezultă că, cel puțin după graiu, Românii din Albania arată o apropiere mai mare de Grămostenii

6 GRAIUL FĂRȘEROT ȘI DIALECTUL MEGLENIT

Privind pe hartă așezările Fărșeroților în Peninsula Balcanică, vom vedeà că ei ocupă niște regiuni care se află

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

situate la distanţe mari de ţinutul ocupat de Meglenoromâni De aceea nu poate fi vorba despre un amestec mai nou între unii şi alţii Acest amestec, după mine, este exclus şi pentru Fărşeroţii aşezaţi în urmă de tot, în ţinutul Veriei sau în cele câtevà sate din apropierea oraşului Vodena-Edessa Mişcările de transhumanţă ale acestora făcându-se, după cum am arătat în *Românii Nomazi* [1]), în direcţiuni deosebite de ţinutul Caragiova, în apropierea căruia se află aşezaţi Meglenoromânii, un amestec, în timpurile mai nouă, între unii şi alţii este exclus De aci rezultă că dacă, de fapt, există unele asemănări în limba Fărşeroţilor şi a Meglenoromânilor, explicarea lor trebue căutată aiurea

Deocamdată voiu înşirà cazurile de limbă, care mi se par identice cu cele din graiul meglenit, după aceea voiu trece la lămurirea lor

În fonetism avem

1 Înlocuirea lui *l'* prin y şi *i* *fumeịle* (pentru *fumelle*) „familiile", *caịyi* (pentru *call'i*) „caii" În dialectul meglenit avem la fel *boii* (pentru *boil'*), *puil'* (pentru *pul'il'*) „pui" (cf *Meglenoromânii* I 134, § 57)

2 Pronunţarea lui *l* ca *ł* *saltsă* (pentru *salţă*) „salcie" pl *sats* şi *săts* (pentru *sălţ*), *mołt* (pentru *multu*) „mult" În dialectul meglenit avem acelaşi fenomen, însă cu o extensiune mult mai redusă Acì el se arată mai mult la sfârşitul cuvintelor (cf *Meglenoromânii* I 135, § 59)

3 Dispariţia lui *u* după o grupă de consonante, afară de cazul când ultima este o lichidă *h'ęęb* (pentru *h'erbu*) „fierb", *săntu* (pentru *săntu*, *suntu*), „sânt" Acelaşi fenomen există şi în dialectul meglenit (cf *Meglenoromânii* I 120, § 43)

In flexiune

1 Articularea substantivelor masculine şi ambigene, care se sfârşesc într'o consonantă sau *u*, se face cu *l* Acest *l* nu se pronunţă, întocmai ca în dialectul meglenit *unu*

[1]) Cf p 75

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

(pentru *unlu*) „unul", *ţocu* (pentru *ţoclu*) „focul" (Pentru dialectul meglenit cf *Meglenoromânii* 145, § 73)

2 În graiul Fărşeroţilor am întâlnit sufixul adverbial *-ura, -ăra*, acelaşi cu sufixul din dialectul aromân *-lui*, care se întrebuinţează la adverbe şi mai cu seamă la formarea participiului prezent activ, cum ar fi în *învărligalui* sau *cîntîndalui* de la *învărliga* „împrejur" şi „cântând" Această terminaţiune, în graiul Fărşeroţilor, este întrebuinţată cam rar Eu am auzit-o de două ori, iar în texte am întâlnit-o de trei ori *ngosuţa* în fraza *ţîčoţu lo calţa ngosuţa*=băiatul apucă drumul în jos (la vale) 17/XVII; *de-ahîmuţa* în citatul· *până dipăţpoya cătsaţ calţa de-ahîmuţa*=în cele din urmă apucară drumul la vale. Şi *dţavăţigăţa* (*de anvărligalui*) de jur împrejur" *Sţaţa s-căţună Când bagă căţuńle, cuscţiy yin dţavăţigăţa š-aţăcă ōţdz* = seara se cunună (este vorba despre obiceiurile la nuntă), când pun cununile pe cap, cuscrii merg de jur împrejur şi aruncă orz peste miri (14/XVII) Această formă este dată şi într'un beasm din culegerea lui Per Papahagi *Mutreà ģini s-ti anvârteşti di avărigăra a grambolui şi s-lu agudeşti pusti cačulă n-cap* =uită-te bine, să te învârteşti împrejurul mirelui şi să-l loveşti peste căciulă în cap (Basme 32/482) Povestea din care am extras citatul este dată din Pleasa Ea vine de la Fărşeroţi şi însuşi povestitorul, Foţiu S Balamaci, este un Fărşerot, originar din Pleasa (Albania) Acelaşi autor, într'o descriere amănunţită despre nunta la Fărşeroţi, repetă expresia în fraza următoare *După aistă bagă pisti dedz lînă aroşă di piavrigăra — că lîna esti ģini scărminată şi kiptinată — şi amvlesc dedzili ģini*=după aceasta pun peste ramuri lână roşie de jur împrejur (este vorba de steagul cu lână roşie pe vârf, pe care Fărşeroţii îl fac la nuntă), căci lâna este bine scărmânată şi pieptenată — şi îmvelesc ramurile bine [1]) Aceeaşi persoană scrie odată *avărigăra* altă dată *avrigăra*

[1]) FOTIU G BALAMACE. *Numta la Fărşiroţi*, publicat în *Almanah Macedoromân*, anul IV (1903) p 79—32

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

În dialectul meglenoromân se întâlneşte aceeaşi terminaţiune *-ăra*, care apare şi subt forma *-ura* şi *-urlea* pentru formarea gerundiului *lăgọndăra* „alergând" de la *lag* (arom. *alag*) „alerg" De asemenea *lăgọndura* etc (cf *Meglenoromânii* I 170, § 119)

Luând acum pe rând asemănările înşirate la fonetism, cred că punctul 1 este o evoluţie paralelă şi independentă de acelaşi fenomen din dialectul meglenit La întrebarea, de ce această evoluţie se arată numai la Fărşeroţi, atunci când ea lipseşte cu desăvârşire la celelalte tulpini aromâneşti, de o camdată, nu putem da nici un răspuns. Punctul 2 este o influenţă albaneză,la fel după cum la Meglenіti el este o influenţă slavă Punctul 3, este iarăşi un fenomen, care ar puteà aveà o legătură cu graiul meglenit, dar care se poate foarte bine explicà în felul punctului 1.

În flexiune apropierile sânt şi mai izbitoare Acì avem mai întâi asemănarea din punctul 1, care face ca graiul Fărşeroţilor să se apropie de dialectul dacoromân tot atât de mult ca limba Meglenoromânilor În textele scriitorilor aromâni din sec XVIII această particularitate nu există; ea este specifică graiului fărşerot şi ar puteà fi veche Dacă şì acest fenomen trebue privit ca cevà care a evoluat independent de graiul Dacoromânilor şi Meglenoromânilor, nu mă pot pronunţà Presupun mai de grabă că el ar puteà fi o particularitate străină de graiul aromânesc După cum la Meglenoromâni asemănările de graiu cu dialectul dacoromân mi le-am explicat din contactul acestora cu Românii nordici, tot aşà şì particularitatea articulării substantivelor masculine şi ambigene la Fărşeroţi ar puteà reprezentà un rest din graiul unui amestec de populaţiune care ar fi venit din spre părţile nord-apusene ale Peninsulei Balcanice Exprimându-mi această simplă presupunere, recunosc că ea nu poate aveà însemnătatea aceleaşi particularităţi din graiul meglenit. În acest dialect, alături de ea, mai sânt şi alte asemănări În graiul Fărşeroţilor apropierile de dialectul dacoromân sânt foarte reduse

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Trecând la punctul 2 din flexiune, și acì trebue să recunoaștem că avem un caz de asemănare cu dialectul meglenit, în virtutea căruia graiul Fărșeroților se apropie mai mult decât limba celorlalte tulpini aromânești de dialectul dacoromân În *Meglenoromânii* (p 170, § 119), ocupându-mă cu originea sufixului *-ăra* (*-ura, -urlea*), l-am adus în legătură cu același sufix din *cîndură-că* dacoromân Lăsând la o parte chestiunea despre originea sufixului, care este foarte complicată [1]), vreau să accentuez acì numai asupra faptului că identitatea lui cu același sufix din meglenita și dacoromâna ne duce iarăși la presupunerea exprimată la punctul 1 din flexiune

7 INFLUENȚA ALBANEZĂ

Dintre toate populațiunile românești din sudul Peninsulei Balcanice, Fărșeroții au suferit cea mai puternică înrâuriie din partea Albanezilor, ca unii care locuesc veacuri de-arândul în mijlocul lor

Această înrâurire se arată în două direcțiuni · 1) în manifestările lor spirituale și artistice, 2) în limbă

I Dacă se apucă cineva să studieze întreaga literatură populară a popoarelor din sudul Dunării, observă numai decât că există o asemănare izbitoare aproape în toate motivele care stau la baza poveștilor populare Această asemănare am putut-o constată la început, când am studiat înrâurirea slavă asupra Meglenoromânilor Poveștile acestora, cu foarte puține deosebiri, se regăsesc și la Bulgarii din Meglen Aceeași constatare se poate face și pentru literatura populară aromână față de literatura greacă, albaneză

[1]) Originea suf megl *-ăra* (-ura) este studiată și de Philippide (*Originea Românilor*, II, p 474) Autorul, reproducând explicarea pe care am dat-o eu, respinge ca cevà „cu totul nefundată" părerea lui G Pascu (*Archivum Romanicum* X anul 1926, p. 465), după care *-ura* de la participiul prezent activ meglenit ar fi împrumutată de la forma *-ură* (*-ură*) a participiului trecut pasiv albanez

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

sau bulgară. La Fărşeroţi procesul de înrâurire a mers cevà mai departe, întrucât, din acele câtevà basme pe care le-am putut culege, am observat că mai toate există şi în albanezeşte. Astfel basmul XVII este pur şi simplu o reproducere a basmului albanez „Kerozi" publicat de G. Meyer [1]). Aceeaşi constatare se poate face şi despre basmul XVIII. După conţinut, şi cu oarecare mici modificări, el reproduce povestea albăneză „Pljaku keshilon" [2]), în care un bătrân înţelept vinde sfaturi pe bani. La Albanezi un sfat costă numai un groş, la Fărşeroţi o liră turcească.

Cam aceeaşi constatare se poate face şi în domeniul frazeologiei şi al proverbelor. Acì un punct de deosebire ne oferă lipsa aceloraşi expresiuni şi proverbe din dialectul aromân comun. Când o expresiune sau un proverb se găseşte numai la Fărşeroţi, însă lipseşte la ceilalţi Aromâni şi, în acelaşi timp, se găseşte la Albanezi, atunci putem deduce cu oarecare siguranţă că Fărşeroţii le-au împrumutat de la Albanezi. Dar rari sânt aceste cazuri. Cele mai multe se întâlnesc şì la unii şi la alţii. Astfel proverbul *ma no-ai borgi intrà kefili, ma no-ai lucru intrà vekili* se întâlneşte la Albanezi *mos patsh borxh hin kfefil, mos patsh punè banu vekjil*=dacă n'ai datorii, bagă-te zălog, dacă n'ai treabă fă-te martor la judecată, şi există, poate, şì la Aromâni. Tot aşà am auzit la Fărşeroţi *ntreabă unà sutà de inshi shà fà cum shtii tine*, proverb care se regăseşte la Albanezi în · *pyet ni kjind vet e ban si të desh vet*=întreabă-te la o sută de inşi şi fă cum ştii tu, dar care există, poate, nu numai la Aromâni, ci şi la celelalte popoare balcanice.

Numai cântecele Fărşeroţilor se deosebesc, în ce priveşte conţinutul, de acelea ale poporului albanez. Ca să-mi pot da mai bine seama despre această deosebire, am încercat să studiez literatura populară albaneză mai întâiu în „Kenge Popullore" a lui *Prenushi*, după aceea în marea colecţie

[1]) G. MEYER, *Albanesische Grammatik* p. 61.

[2]) Ib., p. 59.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

a lui *Spiro Risto Dine* [1]) în culegerile mai nouă făcute de *Nazi O Mamaki* [2]) și *Dhori Koti* [3]) în afară, bine înțeles de ceea ce s'a publicat înainte de G Meyer [4]), Petersen și Hahn Nicăeri n'am putut da de vreo urmă de apropiere. La obiceiurile de nuntă, atât Albanezii cât și Fărșeroții au cântece cu un conținut foarte mișcător, cum sânt bunăoară acelea când se desparte mireasa de părinți și-și ia rămas bun de la ei Toate au un conținut deosebit la unii ca și la alții La Fărșeroți, în afară de poeziile erotice, care se nasc din aceleași sentimente de dragoste, restul se referă fie la viața de munte, fie la mutările cu caravanele

Nu tot aceeași constatare am putut-o face pentru melodia cântecelor

Pe Fărșeroți i-am auzit cântând pentru întâia dată în Macedonia, la Selia de sus, în apropiere de ținutul Veriei, ca și în satele Gramaticova și Cândrova de lângă Vodena-Edessa Melodia este orientală cu caracter mai mult trist decât vesel Același caracter îl au, în cea mai mare parte, și cântecele aromânești, judecând după melodiile cântate în Macedonia Cu toate acestea, o deosebire între unele și altele există În vreme ce Aromânii cântă toți aceeași melodie, la Fărșeroți, din contră, numai unul singur — solistul — cântă o melodie mai mult recitată, iar toți ceilalți țin o notă — de obiceiu tonica Când solistul a isprăvit de cântat versul, atunci toți ceilalți care îl acompaniază ținându-i isonul, „tal'e cântecu" taie cântecul, adecă repetă cu o voce cevà mai tare ultimele cuvinte ale solistului

Aceste cântece, pe care le auzeam foarte rar în Macedonia, deoarece rari erau și Fărșeroții prin părțile acelea, le ascultam cu multă atențiune Caracterul lor mai mult jalnic ca și felul cum erau executate înfățișau pentru mine cevà cu totul deosebit La început am crezut că este cevà specefic fărșerotesc în ele În călătoria mea din Albania,

[1]) *Valët e Detit*, Sofia, 1902
[2]) *Burbuqet e prenverës* Tirane 1928
[3]) *Këngëtore e Re*, Corçe, 1929
[4]) *Alban Stud*, VI

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

auzind aceeaşi melodie şi la Albanezi, cântată la fel ca şi la Fărşeroţi de un solist şi de alţi câţivà care îl acompaniau, am ghicit numai decât că există o legătură între cântecele fărşeroteşti şi cele albanezeşti Nu pot afirmà, desigur, că această legătură pentru cântecele fărşeroteşti ar puteà aveà ca bază o influenţă albaneză Chestiunea trebue studiată mai în amănunt şi de către specialişti Aci, vorbind despre influenţa albaneză la Fărşeroţi, vreau să atrag luarea aminte numai asupra asemănării ce există între melodiile fărşeroteşti şi între cele albanezeşti [1])

II În limbă, influenţa albaneză este mult mai neînsemnată decât s'ar crede la primul moment După ce cinevà a petrecut câtăvà vreme în Albania, în mijlocul Fărşeroţilor, rămâne uimit de puţina influenţă pe care Albanezii au exercitat-o asupra lor În special în lexic, numărul cuvintelor albaneze intrate în limbă Fărşeroţilor este foarte redus Pentru unul care cunoaşte dialectul aromân, auzind pentru întâia dată pe Fărşeroţi vorbind, simte oarecare deosebire numai în felul de pronunţare, nu însă şi în cuvinte Dintre acestea au intrat foarte puţine în graiul Fărşeroţilor, care nu se găsesc în dialectul Aromânilor din Macedonia sau în scrierile autorilor aromâni din sec XVIII.

Forme străine pe care nu le cunoşteam decât din limba albaneză, repetate mai des în graiul Fărşeroţilor ar fi *tepăr* (alb teper) ,,mai mult", auzit des la târg în gura Fărşeroatelor, *măɟaụă* în *măɟaua muntelui* ,,vârful muntelui' alb *maje*, mai vechiu *malje* (,,vârf"), *vrapă* [2]) ,,grabă" în *muɋāɋle aveà loată vɋāpă, nu puteai s-li tsaṅ*. catârii îşi luaseră un avânt, nu puteai să-i ţii. (Schepuri, Muz), *brecuše* ,,pantaloni negri şi largi", auzit foarte des la Românii din Cavaia, la ,,gunusarii" (spoitorii) din Tirana (alb *brekẽ* lat *braca*, cu plur alb *brekaše*), *vălment* (auzit numai o singură dată) ,,războiu de ţesut" (alb avliment şi avlement),

---

[1]) Primele melodii populare la Albanezi le-am auzit în Corita, într'o grădină în care m'au condus domnii Const Zega şi C Araia

[2]) Se întâlneşte foarte rar şi la Românii din Macedonia

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

paṛamändă „plug" și alte care se văd în materialul publicat. În cântecele fărșerotești găsim câteodată fraze albanezești La mâncări Fărșeroții se servesc de obiceiu de cuvinte românești, însă ei întrebuințează și nume albanezești

În afară de cuvinte, mai există câtevà înrâuriri gramaticale, care sânt cunoscute din limba scriitorilor aromâni din sec XVIII și despre care am vorbit mai pe larg în studiul meu *Raporturile albano-române* [1])

Aici mă voiu referì numai la unele chestiuni

Dacă pronunțarea guturală a lui *ț* este de origine albaneză, atunci prefacerea lui într'o spirantă sonoră (γ) poate fi privită ca o evoluție mai departe pe teren aromânesc, deși acest fenomen se găsește și la Albanezii din Sicilia În dialectul acestor Albanezi avem *γemp, -bi* pentru alb. *ţemp, -bi* „Napf" Tot așà *γambaris* pentru *ţambaris* „leuchte, glanze" derivat dintr'un gr λαμπάρω (G Meyer, *Etym Wb der alb Spr* 232) O formă *γumbadă* cu înțelesul „lumânare mare, făclie" se puteà naște în graiul Fărșeroților tot așà de bine ca *γambaris* la Albanezii din Sicilia, cu toate că cuvântul are aceeași origine În graiul acestor Albanezi întâlnim și o spirantă surdă (h) în locul lui l: *mahkuam* „verflucht" același cu *maţekonj* „verfluche, thue in den Kirchenbann", înrudit cu maltzohem (arom mărtsăscu) din lat. *malitiare*

În dialectul meglenit *l* gutural de origine slavă s'a vocalizat, ajungând la *u̯*, cu o evoluție proprie (*Meglenoromânii* I 135 § 60). În graiul Fărșeroților întâlnim același fenomen, tot ca o evoluție proprie. *psau̯tu* „cântăreț" pentru *psaltu*, care există și în dial. aromân din ngr Tot așà *psău̯tisescu* „cânt la strană" în fraza: *când psău̯tiseà fičoru, cseniiu ntoibă* (când cântà la strană băiatul, streinul întrebă 26/XVIII) Acest *u* mai târziu a dispărut, despre care vezi citatele la Fonologie

Dacă pronunțarea lui *r* cu vibrațiuni apicale (*r̄*), atunci când provine din *rl, rn*, este o influență albaneză, din contră,

[1]) Cf *Dacoromania*, II, p 443-554

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

rostirea aceluiaşi r̄, când rezultă dintr'un r iniţial sau intervocalic, trebue socotită ca o evoluţie proprie a graiului fărşerot, având în vedere că, odată, ea a existat peste tot în limba română [1]) Acelaşi lucru se poate spune şi despre *r* cu articulaţiune velară (ϱ), despre care Philippide nu ştie ce să creadă, întru cât „datele învăţaţilor ne lasă în încurcătură"

Aprecierea aspectului sonor al unui sunet, care lipseşte în graiul cercetătorului lingvist, este foarte greu de făcut De aceea trebue să mărturisesc, de la început, că, atunci când am auzit sunetul *r* pronunţându-se pentru întâia dată de către Fărşeroţi, deşi simţeam bine că rostirea lui reprezintă sonorităţi deosebite, eu nu-mi puteam da seamă exact despre linia de despărţire între pronunţarea velară şi pronunţarea lui uvulară Abià mai târziu, după ce urechea mea începuse să fie cevà mai exersată în perceperea nuanţelor de sonorităţi, mi-am putut da seama despre această diferenţă După câte am putut auzì eu, *r* velar la Fărşeroţi este peste tot un sunet spirant cu vibraţiuni produse din atingerea părţii posterioare a limbii cu vălul palatului [2]) De această pronunţare comună pentru toţi Fărşeroţii de la ţară trebue deosebită rostirea Fărşeroatelor La multe din ele am auzit un *r* rulat cu vibraţiuni atât de tari, încât el producea o schimbare şi în timbrul vocalelor din apropierea lui [3])

---

[1]) Despre vechimea acestui *r* în limba română se poate vedeà acum lucrarea lui A. Philippide (*Originea Românilor*, II, p 101), în care se dau citate din literatura veche şi dialectală

[2]) „Vor allen Dingen haben sie [die Faršerioten] einen durch Reibungen des Gaumensegels mit dem hinteren Zungenrucken hervogrerufenen Gerauschlaut, der eher gutturaler Spirans als r-Laut ist" (Weigand, *Die Armunen*, II, 186)

Rosetti, care a studiat graiul Fărşeroţilor din Cadrilater, defineşte la fel ca Weigand „un sunet spirant şi vibrat în sensul că uvula şi palatul moale intră în vibraţiune" (*Grai şi Suflet*, IV, p 21)

[3]) Aci sânt dator să spun un cuvânt de mulţumire d-lui E Petrovici, asistent la Laboratorul de fonetică experimentală de la Universitatea din Cluj, pentru lămuririle experimentale ce a binevoit să-mi dea cu privire la deosebirea dintre *r* rulat şi *r* graseiat

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Sunetul nazal pe care îl au Fărșeroțu trebue să fie o influență albaneză Rămâne numai să știm de unde au împrumutat această particularitate Muzachia se află în Albania locuită de Toschi Este drept că unii dintre Fărșeroți se găsesc și la nord de râul Șcumbi, aproape de Cavaia După Hahn, așezări fărșeroteștі se mai aflau odată aproape de Șîak, lângă Tirana În orice caz, acest sunet în graiul Fărșeroților trebue să vină de la Albanezii gheghi Aci observ, că la Fărșeroți, el se arată înaintea unei consonante nazale și, mai ales, la vocalele din apropierea lui r velar (ϱ)

8 ORIGINEA FĂRȘEROȚILOR

Din expunerile făcute în capitolele precedente, s'ar puteà trage următoarele trei concluziuni

I În ce privește deosebirea care există astăzi după graiu, între Românii din Albania stabiliți în orașe și între aceia de la țară—Fărșeroții—din considerațiunile expuse în cap. 3 reiese că, la început, și unii și alții vorbeau aceeași limbă cu aceleași particularități, pe care astăzi le mai păstrează în măsură mai mare numai Fărșeroțu Din această constatare mai rezultă că, la început, atât Românii din Albania de la țară cât și cei de la orașe formau o singură populațiune

Limba acestei populațiuni, comparată cu graiul Aromânilor din sud (Tesalia, Epir) sau cu graiul Aromânilor din nord (Macedonia), se apropie, după cum am văzut în cap 6, de idiomul grămustean, vorbit de către Aromânii din Macedonia Această apropiere s'ar puteà explicà din contactul Românilor din Albania cu Românii din muntele Gramos Acest munte, cu ramificațiile lui care intră atât de adânc în Albania, cuprinde ținutul Coriței Muntele Morava, la poalele căruia se află satele românești Pleasa, Dișnița, etc, și chiar orașul Corița, este o ramificație a muntelui Gramos Păstorii grămusteni, ducând aceeași viață nomadă ca și Fărșeroții, trecerea lor din Gramos în Albania se făceà — după cum se face și azi — fără multă greutate De aceea

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

eu socotesc că centrele româneşti din apropierea Moscopolei şi chiar Moscopole, la început, trebue să fi avut o populaţiune amestecată cu Români din muntele Gramos

Weigand, ocupându-se în treacăt cu această chestiune, vede în Românii din oraşele albaneze un amestec de Fărşeroţi cu Românii din Tesalia „Ich sehe in der heutigen nicht faršeriotischen aromunischen Bevolkerung Albaniens eine Mischung von Megalovlachiten aus Thessalien und Faršerioten" [1]) S'ar puteà să fi existat printre Fărşeroţi şi Români din Tesalia Mie însă nu-mi vine să admit acest lucru, mai întâi din cauza limbei, după aceea şi din pricina cursului mutărilor la păstorii Aromâni În câmpiile Tesaliei se coborau la iernatec Românii din Pind şi din ţinuturile muntoase ale Albaniei, nu invers Poate numai dacă am admite că Români din părţile muntoase ale Tesaliei veneau la iernatec în câmpia Muzachiei, sau, în fine, păstorii din câmpia Tesaliei se duceau la văratec în munţii Albaniei. În orice caz, în materie de migraţiune la păstorii aromâni de pretutindeni, fiind posibilă orice mişcare, n'ar fi cu neputinţă să fie adevărată şi părerea lui Weigand Numai că, judecând după mutările păstorilor nomazi din veacul din urmă, nu avem nici o menţiune despre cele două posibilităţi din urmă [2])

II Din consideraţiunile expuse în cap 2, rezultă că, dacă limba tuturor Românilor din Albania erà la început uni-

---

[1]) *Die Aromunen*, II, 351

[2]) Rosetti (o c p 2), înşirând părerile scriitorilor care s'au pronunţat asupra originii Fărşeroţilor, spune „Părerea lui Capidan, care susţine că Fărşeroţii vin din Pind, până în prezent este o ipoteză" (p 2) Fireşte că tot ceea ce am spus în această privinţă în lucrarea mea *Românii Nomazi* a fost o simplă ipoteză În lipsă de documente istorice, tot ipoteză rămâne şi ceea ce spun acum. Numai că eu n'am afirmat ceea ce îmi atribuie Rosetti Iată ce am scris la p 42 din lucrarea mea citată, la care se referă autorul „Păstorii aromâni din regiunea muntoasă a *Gramostei* şi *unii* chiar din Pind s'au revărsat aproape peste toată Albania de miazăzi" În acest pasaj se spune limpede că este vorba despre păstorii din GRAMOSTE şi numai „unii chiar din Pind" Aşà stând lucrurile, mă mir cum a ajuns Rosetti să-mi atribuie o părere care nu-mi aparţine

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

tară, prin anumite particularități, ea se deosebeà de limba Aromânilor de pretutindeni Această deosebire împreună cu unele mici asemănări care le arată cu graiul meglenit, despre care s'a vorbit în cap 6, dacă nu sânt dovezi suficiente pentru identificarea, ca origine, a Fărșeroților cu Meglenoromânii, ele arată, însă, că dintre populațiunile românești din sudul Dunării, după Meglenoromâni, Fărșeroții sânt aceia, care, în graiu, se apropie mai mult de Dacoromâni

Cea mai firească explicare a acestei apropieri am puteà-o găsì în evoluția independentă a unor fenomene de limbă, care puteà să aibă loc de o potrivă în graiul Fărșeroților ca și în dialectul dacoromân

Dacă ar fi însă să ne explicăm în felul cum ne-am lămurit apropierea mai mare dintre graiul fărșerot și graiul grămustean, prin amestecul Grămustenilor cu Fărșeroții, atunci n'ar fi exclus faptul ca Fărșeroții să se fi amestecat odată cu tulpini din acei Români apuseni, despre care a vorbit Pușcariu în lucrarea sa *Istroromânii* I [1]), Acești Români apuseni se coborau cu turmele lor până în părțile centrale ale Albaniei, acolo unde se găsesc Fărșeroții De asemenea Fărșeroții, în peregrinările lor cu turmele sau cu chervanele, ajungeau la miazănoapte până în Dalmația și Croația [2]) Prin urmare, un amestec între unii și alții, pentru vremurile mai vechi, n'ar puteà fi exclus

III În ceea ce privește, acum, vechimea Fărșeroților în Albania, asupra acestei chestiuni datele lingvistice nu ne dau lămuriri precise Din materialul studiat până acum, se poate face următoarea constatare după cum Aromânii din Tesalia și Epir nu au nimic mai vechiu din contactul lor cu Grecii, care să nu se găsească și la ceilalți Aromâni din Macedonia, unde n'a existat și nu există Greci propriu

[1]) SEXTIL PUȘCARIU, *Studii Istroromâne* II (1926), p 4 și urm Vezi și studiul meu *Românii din Peninsula Balcanică* în *Anuarul Inst de Ist Nation* (1923), p 112 ca și *Macedoromânii, vechimea și însemnătatea lor istorică în Peninsula Balcanică*, ibid (1927) p 187

[2]) Vezi N IORGA, *Cinci conferințe despre Veneția* București, 1914, p 116-119.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

zis, tot aşà şi Fărşeroţii din Albania nu păstrează nimic mai vechiu din contactul lor cu Albanezii, care să nu se găsească la Românii din celelalte ţinuturi, în care Albanezii sau nu există sau sânt de curând veniţi

Date lingvistice despre un contact străvechiu dintre unii şi alţii, cevà mai pronunţat decât l-am cunoscut în studiul raporturilor albano-romane, nu există Din această constatare rezultă sau că Fărşeroţii au venit mai târziu acolo unde îi găsim azi, în mijlocul Albanezilor, sau că Albanezii s'au coborît mai târziu în părţile centrale şi meridionale ale Albaniei

Pentru aceste două posibilităţi ne vorbesc nu numai datele lingvistice dar şi dovezile istorice oricâţi Albanezi vor fi existat odată în Albania centrală şi meridională, grosul populaţiunii albaneze de mai târziu s'a coborît din părţile de miazănoapte Şi tot aşà, oricâţi Români străvechi vor fi existat odată ca populaţiune flotantă în Albania, grosul ei a venit tot din miazănoapte, de acolo unde, împreună cu Dacoromânii, au format odată limba românească unitară

9 STRÂNGEREA MATERIALULUI

Scopul călătoriei mele în Albania n'a fost ca să întreprind anchete pe teren, ci numai să-mi fac o idee despre trăsăturile caracteristice ale dialectului aromân vorbit de către Fărşeroţi Pe vremea când îmi culegeam materialul pentru studiul meu „Românii Nomazi", venind în contact cu Fărşeroţii din Vodena, am avut prilejul să cunosc graiul lor. Mărturisesc, însă, că, pe atunci, preocupările mele fiind îndreptate în altă direcţie, nu m'am oprit de loc asupra deosebirilor ce prezintă vorbirea lor faţă de graiul celorlalţi Români De altfel, Fărşeroţii din aceste ţinuturi, ca şi aceia din regiunea Veriei (Selia), fiind plecaţi mai de mult din locurile lor de origine, graiul lor s'a cam depărtat de vorbirea Fărşeroţilor din Albania Astfel, ca să mă opresc numai asupra unei singure particularităţi, nu mi-aduc aminte să fi auzit în vorbirea Fărşeroţilor din Macedonia

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

aceeași pronunțare velară a lui *r* ca la Fărșeroatele din Albania

Spre a puteà fi informat cât mai bine asupra punctelor care mă interesau în mod particular, înainte de plecare, îmi fixasem unele întrebări Mărturisesc de la început că nu m'am putut folosì prea mult de ele, mai întâi pentru că, în epoca în care călătoream, Fărșeroții erau plecați la munte, și a umblà după mutările lor erà un lucru foarte greu , al doilea, însă, și din pricina greutăților ce întâmpinam la obținerea răspunsurilor de care aveam nevoie Cu cei mai mulți dintre ei mă puteam întâlnì în centrele din Albania, în zilele de târg, când se coborau în număr mai mare Singurul folos ce-l puteam aveà de la aceste târguri erà faptul că în ele Fărșeroții veneau în grupuri mai mari, aproape din toate părțile Albaniei Astfel, în târgul din Corița, se puteau întâlnì Fărșeroți din satele vecine Pleasa, Dișnița, Biglište, ca și din ținuturile mai îndepărtate Zarcani, Custreți, Curtesi, Cosova, Zavalianu, și chiar din ținuturile Premeti, Arghirocastru și Muzachia Numai că nu-i putem aveà la mine pentru acele câtevà ore de lucru de care aveam nevoie Ocupați peste măsură cu afacerile lor de târg, mai ales că șederea lor în orașe nu țineà decât o zi, la unii nici atât, ei se decideau foarte greu ca să-și petreacă vremea discutând cu mine La femei mergeà și mai greu Dacă bărbații se mai puteau mișcà de la mărfurile lor aduse spre vânzare, femeile steteau pe loc ca să le păzească până la sfârșitul târgului Numai în Berat am avut norocul să dau de o bătrână originară din Uianic cu care m'am împrietenit mai repede și de la care am putut aveà o poveste și unele informațiuni cu privire la obiceiurile de la nuntă

Spre a puteà obține răspunsurile de care aveam nevoie, am încercat să întrebuințez metoda indirectă Întrebările mele se refereau la obiecte și îndeletnicirì din cercul lor de activitate Ca Aromân nici nu puteam procedà altfel Dacă aș fi pus întrebări directe, ei, în răspunsurile lor, ar fi putut fi influențați de graiul mieu grămustean. Dar nici

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

cu aceste întrebări n'am putut ajunge prea departe, deoarece cei mai mulţi din ei, crezând că le vorbesc lucruri de nimica, abia începeau să-mi dea unele răspunsuri şi se duceau, invocând tot felul de pretexte

Atunci m'am mulţumit să mă duc în târg în mijlocul lor şi, stând de vorbă cu ei asupra lucrurilor care îi interesează, să-mi notez particularităţile de graiu după localitate Cum veneam în contact cu un grup de Fărşeroţi, mai întâi îi întrebam despre localitatea din care vin, după aceea intram în vorbă întrebându-i despre tot felul de afaceri ca şi despre mutările lor din timpul verii În convorbirea mea cu ei, de cele mai multe ori eram însoţit şi de alt cinevà, care mă ajuta, în sensul că convorbirea începută de mine o continuà, iar între timp eu îmi notam particularităţile de graiu care mă interesau

De altfel, această notaţie este şi cea mai ideală Poţi prinde particularităţile de graiu în mod nestingherit Subiectul vorbeşte fără să fie cuprins de teama răspunsurilor ce trebue să dea la întrebările puse În schimb, cercetătorul trebue să fie mereu în mijlocul mulţimei şi să aibă la dispoziţie vreme cât mai multă

În calitate de Aromân, s'ar părea că notările mele ar fi putut fi influenţate de graiul meu grămustean Aceasta nu este cu desăvârşire imposibil Numai că, în cazul meu, dacă ar fi să alegem între procedeul cu întrebările directe, la care răspunsurile subiectului s'ar fi putut acomodà cu felul meu de pronunţare, şi între acela cu întrebări indirecte cum am procedat eu, cred că procedeul din urmă ar fi mai preferabil. Căci, dacă, în cazul întâiu, subiectul, nedându-şi seama de însemnătatea cercetărilor, ar puteà fi uşor influenţat de graiul cercetătorului, în cazul din urmă, cercetătorul fiind conştient de ceea ce urmăreşte, mai greu s'ar puteà lăsà să fie influenţat de graiul său propriu La aceasta se mai adaogă, de sigur, şi interesul ştiinţific. Pentru un Aromân care face cercetări în domeniul dialectului aromân, interesul ştiinţific care îl îndeamnă la aceste cercetări este tocmai faptul de a şti întru cât graiul din ţinutul explorat

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

se deosebește de vorbirea dialectală comună, care îi este perfect cunoscută

Dacă însă la Fărșeroți cu greu s'ar găsi subiecte de la care ai puteà obține răspunsuri la întrebări seci, în schimb, ei sânt foarte comunicativi, atunci când îi întrebi despre lucruri care îi interesează Cu mul'ă ușurință îmi povesteà bătrânul chevernagiu Șănazu despre drumurile lui cu caravanele, la următoarele opt întrebări, puse în graiul grămustean

1 Cum vă mergeau treburile cu caravanele?

2 Ce făceați când ajungeați într'un oraș?

3 Vă îndepărtați prea mult de Albania?

4 În Albania pe unde ai umblat?

5 În drum nu vă era frică de hoți?

6 Iarna ce haine purtați?

7 Când mergeați cu caravanele, plecați singuri sau vă adunați mai mulți la olaltă?

8 Aveați pe cinevà mai mare între voi?

9 Cu ce vă hrăneați? etc, etc, el mi-a povestit toată viața chervanagiului român, așà cum e reprodusă în paginile care urmează Soția lui, ca și bătrâna din Berat despre care am pomenit mai sus, erau atât de inteligente, încât în timpul când povesteau, nu treceau la altă frază, până când nu vedeau că isprăvisem de scris cu fraza precedentă

Întru cât cuvintele și crâmpeele de frază prinse de mine nu reprezintă răspunsuri la întrebări fixate de mai nainte, după un plan bine studiat, notarea lor am făcut-o numai după localitate Aceste cuvinte și fraze au fost trecute în partea care se ocupă cu fonetismul graiului fărșerot

În afară de aceste fraze, lucrarea de față mai cuprinde 16 cântece (I—XVI), din care două sau trei dacă au mai fost publicate, 4 basme (XVII—XX) și 4 bucăți cu conținut felurit (XXI—XXIV)

La transcriere, am căutat să întrebuințez cât mai puține semne

I *Vocale*

a se pronunță ca în dialectul dacoromân În unele cuvinte

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

se aude cevà mai lung Atunci l-am însemnat cu o liniuţă deasupra *ă* Tot aşà am făcut şi cu celelalte vocale *ē, ī, ō, ū*

ă â şi *î* se întrebuinţează ca în dialectul dacoromân

a redă pe *e* deşchis, care se aude între *ă* şi *e*, apare în locul sunetelor *ă* şi *î* (*â*) din dialectul dacoromân

ŭ şi *ĭ* redau pe *u* şi *i* şoptit (geflustert) de la sfârşitul cuvintelor

e̯, o̯, u̯ şi *i̯* reprezintă semivocale

Un punct pus subt o vocală indică pronunţarea mai închisă a acelei vocale *o, e*

Circumflexul pus peste o vocală arată că vocala se pronunţă nasal *ã ã̆, ĩ ã̆, ẽ, ī, õ, ũ*

II *Consonante*·

g̑, k̑, h̑, y sânt consonante palatale (muiate) care redau mai ales labialele palatalizate *b, p, f, v*

ṅ este *n* muiat, redând adesea m palatalizat

y arată în unele cazuri sunetul desvoltat din l'

l' redă pe *l* palatul

l̆ redă pe *l* gutural

γ arată pronunţarea lui l iniţial urmat de vocalele a, o, u, Se apropie de spiranta guturală sonoră din limba greacă γ

r̄ redă pe *r* apical cu mai multe vibraţii

ϱ reproduce pe *r* velar

n̩ redă pe *n* cu pronunţare silabică

č şi *ğ* sânt pentru sunetele din dialectul dacoromân ce, ge

š reprezintă pe *ş*

ts reprezintă pe *ţ*

dz e corespondentul sonor a lui *ts*, corespunzând lui *g* urmat de *e, i* din dialectul dacoromân

ð şi *θ* din limba greacă arată spirantele interdentale sonore şi surde din dialectul aromân

B MATERIALUL DIALECTAL

CÂNTECE

I

1 Ună ve̯apă mape, mape, — tsi s-mi toĭ, lai măpată,
ma ti toĭi, lai căpvănape văĭ păpă no̯-am amintată

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

— păpazyi-atăi mine nu-y voi,
toṛă-te, yino năpoi
c-am păpazyi di la dada,
topă-te s-tsî facă nveasta
— no-ape yapba s-pască cal'i
di nă seapă la s-psusească,
tu pipă s-apucutească
— ɣoi funea nk'isii di fagu
ṅ-aflai yapba ca bumbacu,
ɣoi funea ṇk'isii di păză
mi mušcă l'apa di mănă
a'a l'apă, ța măpată,
ṅ-am nă feată nimăptată
— ğone, capa va ṅedz tu [cseane,
va-ṅ badz ṅatile tu jale
fudz la ğone, opă bună,
s-pitpets capte di Săpună
du-te, fudz cu sănătate,
s-fats cum s-fats s-pitpets nă [capte
s-pitpets capte cu sinete,
ca z-yină tu vilaiete
ğone, capa va s-cadz pi ğine,
s-pitpets capte ca z-yin š-mine,
— tats la vpută, nu-ts bagă [mapă
va z-yin păn di ppimăveapă.
—ppimăveapa tsi va z-yiṅ tine
nu va me-află mine pi ğine.

Spiru Ț Șănazu, de 67 ani (Pleasa)

II

N'-o dedeam de-aɣag, de-aɣag
moi, vpută,
oa s-te-acats, aco s-te-acats
moi, vpută
te-acătsai šă-ṅ ti băšai
moi, vpută,
tsî si vinitsăpă budzăle tute
moi, vpută,
scoš distimbelea di-te-aštepšu
moi, vpută,
iṅ si vinitsă distimbelea tută
moi, vpută,
ṅešu n vale ta s-u laŭ
moi, vpută,
ṅ-si nvinitsă valea tută
moi, vpută.

Același.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

III

Treĭ armătuladz, hală mare,
mı-lụapă de-apumına
lọaị funẹa šă vuryela
la rusa bandılă,
di mı dušu ca s-umpl'u apă
ṅ-išepă fičorı n calı
mı tuřaĭ ca hăpăhọapă,
lọaĭ funẹa š-tăpọapa
dı mı dušu ca s-fac lẹamı
ṅ-ıšepă fičorı n calı,
soatsălı fătsẹa siryanı
va-l' dzăc alı dadı,
la rusa bandılă
va-ṅ tı fats ni pišmanıe,
la cale bărδuše,
va-ṅ-tı fats nipărtıcuše

Lımbıa Cota Carabuzı, de 30 anı (Imıştea)

IV

Napaptı dı mapea laẹ
ṅ-alădvapă nă mušată.
cum s-ṅi fac sı-ṅ mi ducu,
călicaĭ calu š-mi dušu
5 bună zuụa, moĭ mušată,
ịu ts-u mă-ta, moĭ mušată?
dada z-dusi la nă numtă,
la nă numtă řămăneasc ă,
ịa z-dusı s-mẹ-asusească

Acelaşı

V

Dı-t cpăčun păn tı sumk'etru
ma yıṅ, la ğone, s-ti ved,
la ğone, gušă di ṅape,
ma mı fatsă ca tı mul'apı
la ğone, dıntsıl' de-asımi,
ma te-appok'ĭ pı nıngă mını
căpıtıṅu ocl'u dị-omu,
tse-aĭ, la ğone, tut pi somu?
O lele! mını măpata,
Cum s-mı toř nıpoĭ la dada
moĭ cămẹaši păn d pade,
cum s-mı tor nıpoĭ la tatı
moĭ cămẹaši dı Lıvadıe,
ğone nă lim dı măyıe
aĭ s-nedzem păn tu apıe,
s-aspıpdzem laịa măyıe

Marıca Ţıculi, de 28 anı (Duşarı)

VI

Nk'ısı Kendpa Capabină
cu tută mul'apı z-yină,
z-yınă la sor-sa pı tsınă
cu ıntrarẹa Kendpa n casă,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Catsă zboru ti laia Catsă
Kendpa lo, Catsa š-fudzi
la šoputu tsi k'indupi
l-acătsă lailu Sali
ku vini naten tani? [1])
el' copgiy tsi š-adukipă,
al Miti nicu neasipă-l' gpipă

duseppă la Lingupă
k'patsa feată singură
dusepă pănă stpi mopă
nu s-avdă văru din hopă

dusepă păn stpi călivi
ișe Pitu mustăts gpivi
nu n-avęam gupa si-n gpesc
că n-avęam nun apbines
apbines di Učišti
hopă fără mizilišti.

Aceeași.

VII

Lai Dina, yinu niliamă,
n-agapšii cărigu n dzeană
noi cărig š-atu no-avem,
va n-adpăm di gopts uscat
j-de-agăręuă ma mušat
s-nă-l băgăm pi copă nau,
s-anurdzęască š-agăręu

lai Tanasi, cu funda mapi,
mi dusi šcpeta di mupapi
n-afai hazmu n-cayęa mapi,
in tăl'e daulı sufpuntseli
sufpuntseli găitănati,
Teda-l fpipsi tu hicati

Aceeași

VIII

Seapa tsi-n yineam dit munti
din-n vedeam yise upute,
vidzui yis că s-fpedzi fupca
me-apiki lailu di Zica
tine Zica, tine cupbani,

s-nu-n mi scots tu migdani,
că n-adapi n-apšini mapi
de-avdi tati di 'a stani,
di-n-mi tal'ă, mi dinică,
in me-adapă fili di pită.

Aceeași

IX

Moi ppifteasă, moi lăită,
tsi-ts tăl'aš doulı cusitsă,
maš ti Ndona maš ti pp fte,
o lai, Ndona, o lai fpate,

ti lo doru ti Birati
Ndona s-ppimnă pit tsitate
cu sapica pănă n pade
š-cu šingir di săhate

[1]) *Albaneză* unde mergeți noaptea acum?

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Ndona s-ppımnă pıt lıvade
Ndonă s-ppımnă pıt čepšie,
10 si scoală domnıy dın pade
š-fac ɣumẹa mape čudıe

Aceeaşi

X

1 Aı Halıčıo ca z-bem apă
z-dutse Fersalı mpăzapı,
— nu Vasıl, că nu n̂-o sẹte
tẹa s-l'a mısup tẹa măcapı
că stăm ananǧa di ịape,
10 laı Spıro, fpate ma mape,
dı ịape ȷ-dı lımereẹa mẹa ,
ma vındẹaı prota mulape,
5 yasti ananǧă dı Dăịana
tı nă šcpetă dı tămbape
Dăịana dın calẹa mare
s-mi scăpaı dı vătămape
š-tpẹtsı calẹa nă căpvane,

Lımbıa Cola Carabuzı

XI

1 Carı š-u poaptă k'usteca,
mı scutẹa nă sate calẹ,
Căndti vedu, s-avdatsı ịeta.
— toară-te, fẹată mušată,
k'usteca cu haịmalıă,
10 s-nu ti vẹadă văr di casă.
laı fıčorı cumu-n̂ yını aṅıa
— tsı s-mi torŭ, laı dušmane,
5 laı fıčorı, aṅıa golu,
un fpate š-atsel tu cseane,
nu-n̂ mı fănătẹam dı zboru,
z-bănẹadză dada tsi-n̂ lu dẹade
loam ca si-n̦k'ises căpvane,
nu-š ẹaste ca lanti fẹatẹ.

Aceeaşı

XII

1 Estan dzăcu ca s-es tu munte,
ca soapa cănd da dimnẹatsa,
tu munte š-tu apa ratsı,
l'-apăd ocyı ȷ-doule fatsă
ca slăǧesc nă lae boatse,
10 c-amăptıe-ı š-l'a pıcupar,
ca s-fac muntsıl' sı zǧılẹască,
pıcupar tsı nẹadzı la oı
5 să tut cămpu s-lăcpımẹadză,
să nu s-toara meš napoı,
ịu neg lumẹa tẹa s-arẹadză,
fẹată tımpă š-mušată
s-arẹadză š-nă mušată,
di tuts fıčopl'ı alăvdată

Spıra Ducu, de 30 ani (Drısa).

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

XIII

Di cu ńică, la ńica mẹa,
di cu ńică ti mutṛẹam,
păn s-acṛešti ca si-ń ti ľaŭ
ń-acrıscuš šă-ń ti fıtseš,
š-cu alt ğone ń-te-ariseš
nu ń-u ŕăŭ cu ti măṛtaš,
ma ń-u ŕăŭ cu nu me-aclımaš,
s-me-acľımaı s-tsă bagu căŕuń
căŕuńle tsi z-băgam mıne
toate malumă š-asme
căŕuńle tsı z-bagă atseı
muľatı tu-ndulem

Acelaşı

XIV

Avaleı ıń-sı featsı
dada cu tut tatı,
dı-ń loaı un băṛbatu
ńicu š-čılımanu

loam s-mı duc la dada,
yineạ după mıne,
dı-š dzătseạ, la dado,
ia, na ia, z-yın š-mini.

— acuı-ľ' dzăts, „la dado",
hăiri s-nu fatsă !
tını mı-aı muľaṛi,
šı-ń ti fats cuṛbani ?

loam s-ıntru n căpisteạrı,
yıneạ nıngă mını,
de-š dzătseạ, „la dado",
fă culac š-tı mını

Acelaşı

XV

Pi zvercă s-mı aïbă
dada cu tut tatı,
nu-ń deạderă ğone,
ma-ń dederă pravdă.

tsı s-tsî dzăc surată,
surată curbane,
sotsľı aluı s'ağoacă
fără tălăgane
Ti fatsıli ameạle,

roše ca ndoŭ meạrẹ,
ti un laıu tse-ń loaı
rusi sufruntseạle

ti fatsılı ameạle
roșẹ bučıcọse,
tı ğonile tsi-ń loaı,
cu tıhta tu oase

Acelaşı

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

XVI

Aḭdı vrută, aḭdı,
doľı s-n-ağucăm,
š-tu băhčelu anostu,
doľı s-nă primnăm

nu laï ğone, nu,
nu yın la băhče
vińŭ aseạră noạapte
ȷ-dada mi-ncăče

nu la vrută, nu,
durı fıtseš năȷı,
mult te-aveạm tu vreạare,
di-ń băgaš mărăzi.

Nu laï ğone, nu,
că mărăzi nu z-bagu,
vińŭ aseạră noạaptẹa
poạarta s-tsu disfacu.

Nu moï vrută, nu,
nu, că me-arăseš,
vińŭ aseạră noạaptẹa,
poạarta ń-o ncľıseš

Nu bre ğone, nu,
nu că ń-iram mine,
că š-ıra nă feạată,
feạată dı vitsine

Acelaşı.

BASME

XVII

1 Ipa unọapă un văsıyă mult avut aveạa una săpāyẹ mapẹ š-tu săpāye aveạa un băhče mušăt noạ-aveạa văsiloḿă, y-aveạa mọaptă

2 Atseụ văsıye aveạa maš treḭ fičōpḭ fičōpyı nădzẹa avınāpı ıtsıdo dzuụă avına tsepyı, yepupï šă alte luγıï luγıï dı ppıčă, ma tseľ doḭľă cama mapă nu putẹa z-vatănă ľišōp

3 Tu băhče aveạa un mēp, mepu fătseạa cătı treï mẹpı tu an aveạa š-alts mēpï, ma mēpyă alants nu fătseạa mẹ̣pï de-amalumă ġını ma nda z-da s-coạacă, ıša nă lamńă dıt pădūpı, yıńa š-măca mẹ̣pă

4 Unĭ dzuụă văsıyeu ıpa mult nvıpınat că dı căndo cpescu mēpu, unọapă nu pătu s-măcă un mēp fičōpu atseľ cama māpă, capa u vıdzu ahănt nvıĭrat, γu-ntpibă sā-y spună că tă tsı šadı ahănt nvıĭrat

5 Vasıyeu ppōta nu vpū să spună dıp ma fičōpu ıy sıngpıcă, ȷ-dzăse ,,ḭa tsı yastı · aıst mēp cathı an fatsı căti

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

tpeĭ mĕpı dı amălumă no-apucă să s-cọacă šă yine văp lı fupă"

6 „Nọaptẹa ıst mıne va z-veġu šă fičŏpu tsımsı apala, lo tufeḱa šă nẹsi tu băhče z-veġă tută nọaptẹa stătu aco aıst š-ọ vẹa băgată dot, s-nọ-lasă văp s-appo̧ḱe dı mĕp,

7 ġını ma cum vıġa, cătă to-apıpıtă ahupḣı z-bată nă plọyă mısticată cu gpă̧ndıne š fičorŭ dı văsıye apcupă ȷ-de-apcọpı u-acătsă somnu šă dupṅı. lamṅa vini šă pŭpsı un mĕp. căndo z-dıštıptă fičŏpu, caftă mĕp, nọ-pı

8 Išă dıt băhče šă lo-astăl'ă tăt-su „tsı fătseš, fičŏpu ameĭ, ọ vătănaš lamṅa? nu tsă dzăš că ncoĭ ts-o daĭ?" fičŏpu fudzı rušunăt šă vini atsel dı mese

9 Ca s-nu l'-o aspapgă ḱefẹa, lo-alăsă s-nẹagă z-vẹgl'ă mĕpu ma dip tsiva nu fẹtse eĭ nu dupṅı, ma cândo vını lamṅa s-l'a mĕpu, eĭ tpapsi cu tufeḱa šă pl'umbu s-tupă napoĭ lamṅa lo mĕpu š-fudzı

10. Dıppapoẹa vini fpatılĕ atseĭ ṅıcu să dzăsi doụl'ă fpats nẹsıpă să tsıva nu fẹtseră vă s-mi duc š-ịo să-ṅ ved căsmẽtẹa. tăt-su lọ-lăsă fičŏpu atseĭ cama ṅıcu, să sculă dı talḣınà š-fẹtsı căpũĭsẹa šà nẹsi tu băhče

11 Tută nọptẹa šădzu nısumnat cătă tu apıpĭtă ya-o yu yınẹ lamṅa s-apaḱă mĕpu fičŏpu dı văsıye cănd o vıdzu z-dıpună aγõṅa dı pı mĕp, tpapse apala š-o plıgui lămṅa vıdzu că nu l'-o pọte, alasă pọmılı š-fudzı plınă dı săndzı apoẹa fičŏpu aštıptă z-da sọp, lo mĕru ša nẹsẹ la tat-so.

12 Văsıyeu s-čudı mŭlt, lo dı-l băše tu dọụlı fătsă, apoẹa tăyă mĕpu ȷ-dedı la tots cătıună fılii avẹa tıpcută yinġıts aṅ no-avẹa măcată dı mĕpu atseĭ apăntop fpăts lă păpu apă dı ğunẹtsa aĭsıluĭ cama ṅıcu

13 Atumtsẹa fpătıle alseĭ ṅıcu dzăsı. „mını va neg s-o cats lămṅa s-u vatun" văsıyeu dzăsı „du-tı" z-dusıpă să doụl'ă fpăts cama măpă

14 Lọapă calẹa dıpu torŭ dı săndzı ṅăsıpă tsı ṅăsıpă, ağunsıpă nıngă unā šcămbă măpă aco ıpa un puts ṅıcu fpăti dzăsi „ọatsı yastı scumtă lamṅa, lıgăts-me dıună funẹ šă ịo va s-intpo tu cufină şı z-dıpun tu puts căndo va z-bat funẹa, voĭ s-mı scutets nafọ̧pă

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

15 N'icu ɪpătɪ dɪpună tu puts aco tsɪ z-veadă săpăy. inɪpă tu nă săpăyɪ, afă nă feată mušată, apoşă ca mêpu, cu ocyɪ lăɪ š-cu ndoă sufuptseli ɪpa alăcsită cu stapɪn nalɪ, cu vêpï š-cu bɪlığuts de-asɪmɪ

16 Feata s-aspăpa, fičôpu dɪ văsɪyă ay dzăsɪ ,,nu te-aspap că io vɪn pɪr oatsɪ z-vatum lămna apoea fičôpu ɪntpă to alantă săpăyɪ, aco afă altă feată ɪntpă š-to-alantă s-află š-altă feată cama mušătă dɪ tute atsea ɪpa dɪ tute cama mušătă

17 Fetile y-o spusɪpă iu šadɪ lamna šɪ fičôpu lo calea ngosupa šă z-dɪpună tu yocu alɪ lămnă

Aco dumnea maš lamna ɪpaună pădɪ mušătă cuună funtănă cu apă patsɪ nɪngă funtănă avea plûk' sum plukyɪ atsel' išа dzuua šă dupna la umbăpă

18 Fičôpu s-alɪnă pɪr un plup, s-aštеaptă căndo va z-yɪnă lamna cât išă, fičôpu z-dɪpună dɪ pɪr plup šă apcă pɪsti lămna šă u vătănă s-tuřă la fete cu capu alɪ lămnă tu mănă, šă lă dzăsɪ ,,haï s-fudzɪm dɪ oatsɪ''

19 Loapă calea, s-appuk'apă di gûva dɪ puts ppôta ɪntpă feata tsea mapă tu cufină fičôpu o lıgă dɪ funɪ, z-bătu funea ca s-o tăpagă fpătsyɪ deanalt fpătsyɪ o tpapsɪpă šă feata išă năfoapă apoea ɪntpă alantă dɪ mese tu cufină š-ašă išă š-alantă

20 Fpătsyɪ no-aštɪptapă s-easă nɪcu fpătɪ, loapă fetele şɪ z-dusɪpă acasă, spusɪpă că naš o vătănapă lamna nɪcu fpătɪ răməsɪ tu puts šă-y yɪna cpɪpapă că nu putea s-easă nafoapă atuntsea feata y spuse: ,,tu săpăya dɪ mese yasti un cal' căntat'' ɪntpapă nuntu š-aflapă căłu călıcapădoil'ă šă cału-l' scose tu lumea dɪ pɪrsuppă

21 Dɪpu tsɪ išapă năfoapă, nu stătupă dot, loapă calea pɪr pădɪ š-ağumsɪpă tu un muntɪ aco astăl'apă ndoï pıcupařï cu oylɪ, ɪntpapă tu stăne nuntpu šă šă-dzupă nıliam s-măcă, că lă ipa foame pıcupăpyɪ lă adusɪpă pănɪ cu caš šă aycă di-s sutupapă g'ınɪ š-apoya fudzɪpă

22 Imnăpă ımnăpă, ašă, pănă ağumsɪpă n hoapă. atumtsea s-fătsea numtă la văsıye. doil'ă fičôpi di văsıye să

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

supa cu doțuli fețe di la lamńă tu căpună, na yini šă fpătile cama ńicu cu feța

Cutina ali Maruși, de 68 ani (Uianic).

XVIII

1 Ipa un băpbat c-ună veastă, năi nsupats după putsănu kiio, ğonili fudzi š-alăsă veasta greauă

2 Di capa z-duse năso tu cseam, născăntsi omeńi răi, acătsap s facă mizavirîki šă putpitsea zboap šă căpts a băpba-sui, aco ju ipa, că ,,veasta nu o ai pi cali bună, nedzi cu tots din hoapă''

3 Băpba-su nu-l' pitpits:ea ni păpadz ni căpts, văpă tsi-sppayinğits de-ań.

4 Tu aist kipo veasta amintă un fičop cu lucupo al'eĭ š-cu mape distilhie lo cpiscu fičopu.

5 Băpba-su, după šaptisppayinğits de-ań, il' cădzu tu mintı s-neagă acas și s-vatănă mul'api-sa nkisı cu doy sots

6. Calea când vinea s-appukap di un câsăbă, vidzu un aušu carı šidea tu un košu să spunea tilia oamińlor să năsu kinduprı aco, că avea maš trey lipı tut tut

7 Dedı ună lip š-aušu il' dzăsı maš un zbopu ,,s-nu păpmăseštı dı calı'' ğın ma elu vpea z-veatsă š-ma dı-papte aše că dedı ninga ună lip să aušu il' dzăsı · ,,când s-tı ntpeabă văru ,,vidzuš?'' z-dzăts ,,nu vidzui''.

8 ,,La z-dau š-alantă lip, dzăsı să scoatı să-l' dedı š-alantă lip. aušu dzăsı ,,nıvidzută s-nu pıstupseștı''

9 Fičoru fudzı ma nco, sotsyı o căftap să-l' dzăsip: ,,catsă · skimupă, aidı s-fudzım pı aistă, calı va nidzem acas cama yońa''.

10 Năsu dzăsı ,,nu, mine nu păpmăsesc dı ğadeĭ'' sotsil' loap alantă calı pıt munts, să băpbatu ımna ğadeia. cătsă să-nguřeadză șă el nu păpmăsı dı calı.

11 Sotsıy cum ımna pıt călič, pıt pădure, pıt munts kipupă doau dzăli să no-avea tsı s-macă, s-hăpea cu

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

docar, pănă dıpaρpoya cătsaρ caḷ̣ea de-aḥimura, să de aco tîρcuρă pıtună hunı ž-dẹ̣dıρ dı unä paγanä (dı ğındρămadz) aıstă păγanä avẹ̣a câtsatä pusıı z-vatăn nıscănts fuρi tsı s-avdza că sănt pe-aco, să z-vâtănaρ tuts, că păγaneạ câtu-y vıdzu pıt bugaze, cum ıρa di caḷ̣ea tρapsiρ tu căρâ.

12 Dupu tsı-y vâtănaρ, ıy duspuyaρ, lă tăl'aρ capıtlı să-y dusıρ tu câsăbă. ağumsẹ̣ să băρbatu tu câsăbă ma amânat

13 Cănd vidzu duṅaụa adunată ca yeštıy tẹa z-vẹadă capıtlı tıl'atı, s-appuk'e să el ma tsı z-vẹadă ıρa capıtlı a sotsρoρ aluı š-dınọaρă ȷ-dzăsı cu mıntẹa ,,š-mını va mı vâtăna, ma s-păρmăsẹam ğadeya halalı lıρa tsı ded''

14 Sẹ̣aρa tρıcu pıt ndọaŭ aγăρe ȷ-dẹdı dı unä tuρăštı kăšẹ̣aρu lo appuk'e, ıy dede s-măcă pănı cu ðaρă z-dıpaρpoya uγ bugă z-dọρmă tu găρtu.

15 Dimẹaţă sı sculă dındzaρı, ımnă caḷ̣ea tută dzuụa š-k'ınduρı tu nă altă họaρă vρẹ̣a s-nẹagă tu hane z-dọaρmă, ma no-avẹ̣a nıtsı un păρă dı maρdzınẹ̣a dı họaρă avẹ̣a unä ahuρı să elu ıntρă să z-băgă tu pal'ı

16. ṅadză-nọptı un fuρ dı ρρavs ıntρă tu plentsă š cănd vıdzu aıst om tu plentsă bugat tu pal', ıl dzătsı ,,tsı cafts aụa? tsi ḥı tımı?'' — ,,un căsen'' dzăsı băρbatu ,,esc cuρmat că am ahătı dzălı tsı ımnu păρρădı š-negu acas''

17 Fuρu sta dı-l' dzăsı ,,aıdı cu mını, l'a doy cal' atsel' ma bunyı'' un ncălıcă fuρu să un ncălıcă năsu să dımẹaţă tu hăpaγıı nḳısıρ doyı s-fugă ndρept tu casa fuṛuı, casa luı ıρa ca văρ pălatı maρı š-mušată

18 Căsenu, ca vıdzu aıstı tutı s-čudısẹa mult Cănd băgaρ sufărụ s-mâcă pănı, tutı pyatılı, lınguρă, pıρuye, stama dı apă š alantı sanı ıρa de-asımı tuts mâca dıtu aıstı sanı dı asımi, maš fuρu tsı mâca tu unä cafcă dı mort.

19 După tsı bıtısıpă, fuρu ntρıbă csenu ,,e, spunı-ṅ tsı vıdzuš pı sufăρu ameŭ?'' — ,,tuti mušutetsılı le-ay, dzăsı csenu, maš banä să sănătatı s-tsă da dumdză''. csenu vıdẹ̣a ġını că fuρu mâcă tu cafcă dı moρt, ma nu vρẹ̣a s-ẹ̣asă dı zboru a aušuı

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

20 Ma z-dzătsẹa . ,,vidzuĭ că mâcaĭ tu cafcă dı mort'', fupu va-l' tăl'a capu

21 Atuntsẹa fupu, vidzu nu vidzu, lo-alăsă s-fugă šă-l' dẹdı un caĭ s-nẹagă ncalap acas ; ıy dẹdı š-păpadz mults ca š-acupără tut tsı vpẹa. csenu lo calẹa mbap šă-nkĭsı calẹa te-acas.

22 Talĭına n-zapı ağumse n họapă z-dusı dı mapdzına dı họapă, lıgă caĭu dı un gapd ȷ-dıpăppoya acătsă s-caftă casa caftă pe-aụa, caftă pe-aco s-află casa, mizi ọ află

23 Nu ıpa, dzuụă păcătọape, ipa nıntı dı pašt tı vayoŭ. talĭına muyapı-sa sı sculă s-apıcsi ca s-nẹagă la bısẹapică că fĭcopu al'eĭ ıpa psaụtu n họapă

24 Csenu, căndvidzu fĭcopu, nu pıstıpsi că muyapi-sa yastı yata fĭcopuĭ u vidzu mušată ndpẹaptă, ca tı căpuṅ. š-tınıru fĭcop mušat, ppăpsıt. atuntsẹ plın dı ınati ıntpă s-tpagă pıt fıpidă šă s-o vatănă că lo calẹa sabă

25 Ma nu-l' vinẹa dı vul'ıĭ că mul'apı-sa nu stătẹa tu un poc. tı nĭheam mul'apı-sa cu tımıpu tpapsıp tı la bisẹpică csẹnu iy lo n tsĭcọape z-vẹadă yu va nẹagă

26 Fudz, fudz, ağumsıp doyı la bısẹpică mul'apẹa s-tură, šidzu la mul'epi, ıap fĭcopu tpapsı dpept la pocu dı psaụtu. după năš ıntpă să csenıtu. Căndpsăụtesẹa fĭcopu, csenılu ntıpbă un pap-auš tsı ıpa nıngă năs · ,,pale, caĭ yastı atseĭ fĭcop ? cum l-acl'amă ?''

27 Să aušu l'-o tură . ,,aıst fĭcop yastı a uney mulẹpı dıt họap a noastă ınă-sa luĭ yastı ună nıcukĭpă, ună tâṅısıtă, tută họapa sppığupă pı năsă , avẹa un băpbat. ma cât si supă, šidzu nĭham kĭpo cu năsă dı o nkĭsı gpẹaŭ šı fudzı tu csẹnı bărba-su, dı capa nẹsi tu csẹnı, agărše dı dıp mul'apı-sa.nu-l' pıtpıcu vpọapă un zbop, un lay păpă

28 ,,Mul'apı-sa amıntă atseĭ fĭcopu cu făpmats multe lo-acpescu š-cu păcp ntpocyı''

29 Atuntsẹa csenıtu š-adusı amıntı dı zbọapă tsı-y dzăsi aušu ,,nıvidzută s-nu pistupsештı'' tu ıšeta bısẹpicăl'eı, si spusı a fĭcopuĭ, dapoya ağumsı šă mă-sa šă tuts z-băšap cu păcp dı hapaŭ că z-vidzup

Kendra C. Ianclu, (Bıglıştı)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

XIX

1 Ira doy fičor, unu s-cl'ima Thanas š-alant Foto unu s-acătsă di lucru argatu š-alant z-diṛeapsi laună mâgâzi. după putsănu k'iro Thanas dzăsi ,,e more, Foto, tsi păradz l'ai tini aṇatsi?'' sotsu-su il' dzăsi ,,mini no-am faptă păzari, mini esc cu cărutsẹa, cu dreptatẹa tsi si-ṅ da, la si-ṅ da, birik'ạavis''

2 Vini ọara tẹa s-fugă dol'i acasă Thanas z-dusi la Foto să-l dzăsi ,,aạidi, Foto, s-fudzim'' să Foto dzăsi. ,,ġini s-mi duc la findicolu'', să z-dusi la domu-su să-l' dzăsi ,findico, să-ṅ dai ruga că mini va s-fug acasă''

3 ,,Cătse, ore ğone, vrei s-fudz?'' ,,am dadă singură ti hăṛẹari, va s-negu pirpadi tora, ma tọamna yinu nipoi'

4 Findicolu l'-acumpără un calu să-l' dẹadiună disagă š-u băgă pi calu tu dol'i *ocl'i di disagă* băgă paradzl'i di rugă să ti mâcare tută calẹa turtă, pită, carâ friptă

5 Thanas avẹa nk'isită ma ninte să-l aštipta n cale Foto nidzẹa n călaru Căn s-andămusiră, Thanas dzăsi al Foto ,,tsi sănt aišt păradz tsi-ai tu *ocl'i di disagă*? tini Foto, l'-ai furată părazl'i di la findicolu''

6. ,,Nu bre, că mini esc cu driptatẹa, lucredz cu drept'' Foto dzătsẹa ,,ağută, driptatẹa''. Thanasi dzătsẹa ,,no ağută'' că tini aišti păradz l'-ai furată''

7 ,,E cum s-fitsem noi dol'i, dzăsi Foto, ică va-ṅ scots ocl'i ică va tsă scot atsîịa, ma s-liibă tsi ağută strâmbătatẹa''

8 Dol'i imna să zbura ma dipărti aflară un omu tsi imna calẹa să-l ntribară ,,pi capu atău, ọaspe, s-nă spuṅ' tsi ağută driptatẹa ma strămbătatẹa?'' atsel omu era mult ðistilipsit să dzăsi ,,strămbătatẹa are tẹa s-facă adz''

9 Atumtsa Thanas dzăsi al Foto ,,vedz că strămbătatẹa ağută?'' — ,,e ịa s-tribăm ninga un'', dzăsi Foto

10 Cum imna calẹa, ma nclo vidzură z-yiṅà un preftu ,,afendu, ts-avem riğẹai, dzăsi Foto, s-nă spuṅ drept driptatẹa i strămbătatẹa are tẹa s-facă?'' preftu sta să dzăsi ,,strămbătatẹa''

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

11 Thanas dʼunăʼoară dzăsi ,,vedz, Foto, că š-preftu dzătsi că strămbătateʼa amintă'' Foto arsăru di călaru šă-l' dzăsi ,,scʼoatı-ń ocl'ı tora'' šă Thanas ıl' scʼoasi ocl'ı, ıl' lo calu, păradzl'ı, š-vini acasă

12 Mul'areʼa al Foto nʼvitsă că vini Thanas šă z-dusi la el š-ntreʼabă tsi s-feʼatse bărba-su, cătse nu viie el ,,tse moi crištină, atselu yasti un omu kirutu, rămasi cătă aco'' š-năsa adună numărl'ı šă fudzi

13 Foto, cara rămasi fără ocl'ı, părmărăsî di cale šă află un ʼoarbări mare šă si-ndipură di năsu šă dzăsi ,,va staŭ aʼua s-mor'' la aistu ʼoarbări s-aduna nʼoapteʼa dăratsl'ı tuts dăracu tsel ma marĕ ntriba ma ńitsl'ı tsi fitseš tini adză ,,mini, dzăsi el, băgai fileʼan z-vatănă fileʼan''

14 Ntribă un alt ,,am tini tsi fitseš?'' — ,,mini băgai copila šă scʼoase ocl'u a feʼatıl'ı a văšıl'elui'' ntribă un alt ,,am tini tsi fitseš?'' aistu adună numărl'ı că no-aveʼa faptă tsiva ıč dăraclu atsel marĕ anăltsă gărbaču (puliʼanu) šă-l bătu năvăli di pi ʼoarbări šă plăndzeʼa šă sta di dzătsi dăracu, căndʼ dʼedi di orbu Foto ,,tsi, nu šti aist măratu s-l'a daʼuă pejî di aist ʼoarbări š-aštʼeargă ocl' šă si-l' yină videʼreʼa''

15 După nilʼiʼamă, căntară căcotsl'ı să fudzʼeʼa tuts dăratsl'ı di la ʼoarbări Foto ahuleʼa s-află vără dʼeʼagă de ʼoarbări. acatsăună dʼeʼagă š-arupsi ndaʼuă pejî, aštʼearsi ocl'ı šă-l' vini luńina š-vidʼeʼa ca ma minte

16 Foto nu vreʼa s-nʼeʼagă acas că nu aveʼa păradz ,,a, a, dzăsi, nu l'aŭ ndaŭ pejî di aist ʼoarbări s-negu la feʼata văšıl'elui si-l' vindic ocl'ı tsi si-ń da tsiva păradz ca z-duc acasă?'' šă z-dusi la pălateʼa văšıl'elui, iu era adunats tuts ma bunl'ı iatsări, ma văru nu puteʼa s-u vindică ntribă el cafazu s-lo-alasă, cafazu ul sictărsi —,,a bre om, dzăsi nipoi Foto, u vindic mini di ocl'ı ma lasă-mi''

17. Căvazu lo-alăsă nuntru n casă. u scʼoasiră feʼata š-o vidzu. omu dzăsi ,,u vindic mini ti vără săptămănă''

18 Seʼara Foto l'a dʼoaŭ pejî š-li leʼagă la ocl'ı a fetıl'ei, li ligă cu nă šămie šă-l' dzăsi z-bagă pi patu z-bagă š-mă-sa dʼeʼadun tu patu.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

19 Noaptea, feata, acătsă z-veadă šă-l' dzăsi a mă-sai : dado, mini ved di ocl'i" mă-sa z-dusi la văšil'elu ši-l' dzăsi : „feata z-vindică'" văšil'elu acl'imă diunoară Foto šă-l dzăsi : „Foto, vrei s-ti facu zadrazamu ?".

20 Foto dzădsi : „văšil'e mară, nu pot s-u facu mine aist lucru, alasă-mi s-fug acasă, că n-am veasta tsi mi-aštеaptă cu dor, ma de-n, văšil'e mară, tsi vrei šă de-n calea camaγonea".

21 Șă văšil'elu y dedi un hâznă ntregu, il' dedi, ša šapti suti di cavalaraz su-l ducă până acasă la el. dzua atsea avea išită tută dunaua s-lo-aštеaptă tu mesea di atsel' oamin ira ši Thanas z-veadă. s-čudisea cum vini Foto, când el l'-avea scoasă ocl'i

22 Căndu-l vidzu pistupsi că de-arihina era Foto, diunoară s-tură acasă cu fricâ mari tu soni z-dusi su-l veadă

23. — „G'imi vinis furtate" il dzăsi Thanas —„gini te-aflai" dzăsi Foto. vedz căndo z-dzăteam mini că ağută driptatea ; tini dzitsеai, nu, sirămbătatea ari s-facă" šă Foto acătsă s-l'i spună tuti cum pătsă, di când il' scoasi ocl'i Thanas păn tu soni apoia lo-alăsă, nu-l' fetse tsiva

Același.

XX

1 Ira un fičop di vâšăl'e ši ise kiniγe cu oamin măpi di capa z-dusipă tu munti, ši ağumsipă tu un loc plin cu mănaz și lulustpufi, măcapă mult tsi l'-acătsă seapa acotsi.

2 Iu s-neagă s-treacă noaptea ? cum s-minduia tuts, vidzupă aco appoapea ndauo călivi di fămănï. ise čenicu, ši-l' dzăcu kiniγadzil' „ts-avem riğeai mape, s-nă proki topa seapa că no-avem iu s-nidzem. ti dupnape"

3 Cenicu il' lo tots tu căliva lui și lă dede s-măcă lapte vinit [1]), čală, stpăgl'atu [2]) și tse avea

---

[1]) Explicat lapte gposu băgatu tu k'eale ti ıară

[2]) Explicat aıcă

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

4 Dumdză l'-avẹa dată a cemicuĭ un čilimẹan semin atsẹa sẹapă avẹa trẹadza a fẹatilĭ di capa ıntpapă tu călivă, fičopu šidzu tu colĭu šı alantsî ma tpicutsil' šidẹa ma ngos.

5 Dapoẹa z-băgapă šı dupṅıpă. ıl' nẹasipă nọaptẹa šı-l' sı fupnısıpă a fičorŭuĭ tpeĭ mul'epĭ. Una dzăsı · ,,acuĭ va l'-u dăm aıstă fẹată?'' — ,,aıštuĭ fičop dit colĭu'' dzăsı alanta š-fudzıpă treẹılı mıpi.

6. Talĭına sı sculapă şi-ṇk'ısıpă tuts la muntı tı k'ınıġı ağumsıpă la un fpapsun mapi şi fičopu sta dı dzătse atsılui ma mapi ,,nọaptẹa ıstă mini vıdzuĭ treĭ mul'epĭ tsı dzătsẹa · fičorŭ dıt colĭu va s-u l'a fẹata dı răm̆ăṅi''. atuntsẹa unu dzăsı ,,atsẹalı mul'epĭ ıpa mipılı aĭ s-nıdzem s-u fupăm''

7. Z-dusıpă şi-l' dzăsıpă a cemicuĭ ,,tsî fatsım beĭ huzupe, čenıc mape, ninga topa sẹapa va să stăm la tını''. čenıcu l'-appuk'e šı talĭına să sculapă tots čınıcọṅa, când vidzu că fẹata nu yaste nıngă năsă, z-băgă să zġıleẹască. a ọaspıtslop lă yınẹa rău š-alop tsı s-aflapă aco ọaspits

8 Fẹata ıpa mult ımbpă, nu plândzẹa şı atsel tsi u lo ăĭ fu răŭ s-u vatănă. šı nẹasi păn tu gpemu dı šenġerġi s-u lăsă fẹata aco tu un haŭ.

9 Acotsi atsel cĕnıcu avẹa căpâpă şı căppapu sı sculă dı apıẹa căpâpă tas pască šıună cappă stpămbă dı cupıye şı-năvălĭa (dıpuna) dıġos tu haŭ Cappa nıdzẹa la čılimẹanu, ıl' šutsa tsătsălı šı čılimẹanu u sudzẹa. s-fânătẹa čılimẹanu šı cappa fudzẹa nıpoĭ tu cupıĭ

10. Când lı dutsẹa căpâpă tu cutapu s-lı mulgă, tutı căpâpă avẹa laptı, maši năsă nu avẹa s-čudısẹa pıcupapıl'.

11. Vını čenıcu la tupăštı (stanı) šı pıcupapil' ıy dzăcu a čenıcuĭ ,,aistă cappă altọapă avẹa ma mult laptı dı tuti, topa yını mulsă că caĭ u muldzı š-noĭ nu putem să štım. va s-u avıgl'em z-videm caĭ u muldzı''

12 Š-capa lı silıġıpă căpâpă dıt masu (cutapu), lı lọapă ṇ čičọape cappa z-dusi ma nsus şı s-tupă tu haŭ şı el'ĭ u fıtsẹa seipı. când ved, cappa z-dutsı la cılimẹanu

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

ši-l' tupa tsătsılı di sudzẹa cılımẹanu. u supsı ş,ı fudzi cappa.

13. Picupapıl' negu ši-l' dzăcu a cenicuï. ,,cappa u sudzı tsınıva, ma nu nıdzem dot că nă-ī fpică s-nu ḣıbă văpu šẹappi'' sı scọală čenicu cu picupapıl' şi năvălesc tu haŭ cănd vedu aco un čılımẹan. sta dı dzătse čenicu · ,,va s-u l'aŭ s-u acpesc mını tu locu atsıl'eï tsı-ṅi k'ıpu s-facu ună sıvapı''.

14. Š-u l'a čenicu š-u dusı acasă. š-mul'apı-sa u acpıštẹa. š-fẹata ımbpă acpıštẹa şı s-fẹatsi mape.

15. S nu yasă nıpoı fičopu dı văšıl'e tu kınıγı? ıši. Alăgă tută dzua tu ună pădupı dı scoδı ş,ı sẹapa s-tupă la călívı. fẹata ıši şı l-aštıptă cu răk'ıï şı căfe fičopu capa vıdzu aıstă fẹată, l'-ıntpă t-ınımă. tal'ına sı sculă şı fudzı cu ọamınl'ı.

16 Fičopu sta dı dzătsı a ma mapuï ,,mını va s-u l'aŭ fẹata čenicuï nvẹastă'' — tats, mope, cum va s-l'aï nă fẹată dı rămăṅ dıt călıvı?'' — ,,sı-l' dzăts al tatı că mını atsẹa fẹată voï s-u l'aŭ vẹastă''.

17 Tu tuparı acasă, ma mapu dzăsı a văšıl'eluı ,,hıl'-tu va s-l'a vẹastăună fẹată dı rămăṅı'' — ,,ma z-va, răŭ ı̂ năs fatsı''. fičopu dzăsı ,,mını u voï' atuntsẹa văšıl'elu pıtpıcu ọamıṅ tẹa s-u susẽască š-u susıpă

18. Dıcapa u lọapă, fẹată să spusı mult ımbră ş,ı bună; tuts u vrẹa mult ş,ı ıpa cu hapao mape aş,ı ağumsı fẹata dı rămăṅı văšılọne.

Acelaş,ı.

XXI

NUNTA

1. Numtsăle la noï s-fac cătă tă yısmăčūnı ppōta s-fac zbọapăle, s-asusesc fičōpyă, apoẹa s-căpūnă. fičōpyă s-asusesc nıca dı ṅıts cāpı āpı yınġıts aṅ; ndoï no-ap nıtsı yınġıts fẹtele š-cama ṅıts.

2 Căndo s-asusēsc bagă mısalẹa. s-adună soya dı la fičōp ȷ-dı la fẹată š-alăcsesc sẹmnile. tatăŭ fıcōřuı adutsıună flăpīyă lıgată tu nă šămıyă pošă. mă-sa fẹatıl'eï

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

o l'a šămıya, o dızleagă, ȷ-dzătsı; ,,z-bănеadză, s-kıpdă-sească'' apoea o bagă dı nă păpti, apoea šăd măcă ȷ-bea pănă cătă seapă

3 Cu nă stâmănă nıntı dı numtă, s-adūnă tu casa dzınă-ŕuı fıčŏpı š-fete tea z-ducă mpădūpı s-adapă fambupă šă s-adună suptsele tă numtă. fıčŏpyı tayă nă pūptecă dı yanūpă š-adapă fambupa fetıle adună suptsele, š-capcă šă s-toř acās. dipu tsı vınıră acās la dzınăřă, fıcŏpyı s-alınă š-leagă fāmbupa dı uğac

4 ğoya nintı dı numtă neg cu ġumıle ntpeapă (=întru apă) s-adună ma mults fıčŏpı š-fete tu casa dzınăpuı şă z-duc la šoput s-ya apă, ca s-appînd alotuřă pir cāli cântă

umplı sŏp veapsă fpāte,
să-l' dăm apă alı cpîpate,
nu l'-o setı alı mušatı,
că l'-o foamı alı cpîpate
tsı sı-l' dăm, tsı s-o gustăm

5 Apoea s-toř acās la dzınăp, s-appînd alotuřă tu udă sănto adunats oamınl'ă dıt cas un fičŏr ntseařă făpînă š-ună feată appînde aluatu tots alants mēsc cătı un păpă apoea bagă aluatu tu un tpăst š-u pıtpēc cu un fičŏp la feată mă-sa fetıl'eı ya păpāzyı ȷ-bagă aluatu t-un alt tpăst š-u da a ficŏpuı s-o ducă a dzınăřă păpāzyă ıy tsăne tă feată

6 Dı un mes nıntı păftsăy cos stpâńıle tu casa γpâmbolui el' s-adună t-un udă šă cupēsc stpâńıle a γpâmboluı, cupēsc šăgunı cu cl'ını, dulumıč, fustăń cu cl'ını dıpu tsı bıtısesc tea cupērı, păpîntsăy mesc

7 Nappîndu numtă, sămbăta, tută soya pıtpēc nımăl'ă: capı un bıpbetsı, capı un ńel, vıtuy. dumănıca acatsă numta.

8 după ppăndz yını bîpberu tea-s sūpsească γpâmbolu atumtsea fete šă mveste cântă

ġını nă vını bîpberu
tea s-nă supsescă γpâmbolu

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

me-ašă z-bănedz bɪpber măpat
tẹa să-ṅ-lo fats mušat mušat,
tɪ la nun š-tɪ la fuptat,
š-ti la nvẹastă ma mušat

9 Apoẹa ṅeg s-cl'amă nunu š-nuna z-duc cu plosca, dɪ la nun daŭ alagă la fŭptats dɪ ca s-adunapă tots, s-alină pɪ cal š-neg la ṃvẹstă nɪntɪ nedze hasɪð̯apu sɪ spună că ağung cuscpăy s-l'a ṃvẹasta. apoẹa yasɪ hasɪð̯apu cu un cuɬac tu mănă dɪnintẹa casăl'ei š-aštẹptă cuscpăy.

10 Nɪntɪ s-ẹas dzinăru dɪn căsă, mă-sa-y bagă tu pp̣eag un ġum cu apă, un ṅeɬ tăl'at, š-ună pănɪ tu ɪšapɪ, ɣpâmbolu da cu čɪčopu tu ġum šă-ụ vẹăpsă dapoẹa s-alină ṇcălăp ša mul'epă y-apŭcă ōpdz. fŭptasl'e neg ncălăp cu fambupa tu mănă unu na dp̣ẽapta, alantu na stănga. dɪpu năs cuscpăy

11 Când s-appọkă dɪ casa fẹatăl'eɪ, apăkesc cătɪ ună bucată dɪ cuɬac dapoẹa ɪntpă n casă, ncăpcă păya pɪ cat š-alină un fɪčop pɪ cat tu ună udă ṃvẹasta s-alăcsẹștɪ ɪy cos flăpɪĭ pɪ cačuɬă dɪ asɪmɪ, mpultītă cu pultănɪts ɪy băga telɪ să tsɪpa pɪ fpămtɪ, apoẹa o scot

12 ṃvẹasta mutpẹștɪ ṇġos, nu scọală okyɪ. bašă mâna la mapă š-ṅɪts, apoẹa bẹa năl'iamă apă dɪt šăgunẹa mă-saĭ să-y-sɪ l'aptă amăptɪyă mă-sa ɪy da tpeĭ mepă cu cătɪ un cătsɪth nl'ipt tu mẹpă tu fudzẹarɪ tpetse pp̣eagu ɟ-vẹapsă cu čɪčopu ġumɪču dɪ apă dɪ pɪ pp̣eag, apoẹa u yaụ cuscpăy š-o alină pɪ cal'

Atumtsẹa fẹtele cântă

Tsănɪ caɬu să-ṅ-mɪ cl'ɪnu,
tẹa s-ṅɪ fac nă cl'ɪnăčunɪ
alɪ tatɪ š-alɪ mame
tsɪ-ṅ mɪ dẹde ahăt dɪpapte,
tẹa s-nu ved nɪ sop nɪ tpâte.

13 Căndo ağung la ɣpănbo, ṃvẹasta, tu vɪnẹarɪ, nu z-dɪpună dɪpu caɬ. l'a tpeĭ ṅɪts ɪy bašă š-lă da căti un mẽp.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Apoia un fuptat tsăne caiu di căpestur să cuscpăy u dipun să mveasta. l'a niliamă umt să aundzi cu dădzitu ppăgupă, tutiputa z-da multă măcsuli

Atumtsea fetele cântă

Sum nă saltse l'išoapă
ypâmbolu š-o apăk'i sumsoapă.
š-azbupă cu ea n casă
s-nă bănzadză hăpioasă.
hăpioasă ša lundzină,
albă ca nă yăpăk'ină

14. Seapa s-căpună căndo bagă căpun'le, cuscpiy yin deavăpigăpa š-apũcă ōpdz dipu căpună s-tindi misalea. nunu š-nuna šade tu capu misalăl'ă, apoya yin cuscpîy š-ašă bea š-măcă tută noptea. după meas cathe un da căti tsiva ypâmbolu adună păpăzyi šă-y tsăni tă mveastă

15 Luni talina s-adună mul'ăp să z-duc la šoput. apoia yin acas să fac ğumbuši până seapa

16 mapts rămăn maš oaspifsyi la dzinăpă Aist l'a funea să leagă soya ypâmbôlui să nu-y lasă până nu lă da tsiva tea beăpi š-tea măcăpi seapa tuts fug acas

Cutina ali Maruși, 68 ani (Uianic)

XXII

CĂRĂVĂNĂRITUL

1 Ninte k'iro fătseam lucru cu niulără. Fătseam ahăntu mult lucru tsi căti varoră, nu puteam z-dutsim tută păpmătîya tsi o-aveam tă căpcare. rămănea păpmătîya și emboryi aștipta s-treacă căpvănaryi ca s-o l'a Ma tirtsea, o luua, ma nu, rămănea dzăli ntredz

2 Când nădzeam tuună pulitie, protea discăpcam šădeamună dzuuă, aflam altă păpmătu di o căpcam š-apoea trădzeam calea. Niscăntsi rămănea š-ma multi

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

dzălı păn veṅa emboρyı s-yı caftă, tu ıtsıdo ɣoc s-afla ndoı căρvănarĭ tsı aštıpta s-caρcă

3 Fudzeam caleа, nădzeam depărtę dı ağzundzeam nafoρă dı Aρbınišıı păną Cumanuva šı ma nsus păn dı Scope. alagam ịutsıdo me-am-dusă Bıtule, Veles, Părleap pıt tsı dzeṅ š-muntsî naltsî am trıcută !

4 Qatsı tu locurĭă anoaste am alagată ĭutsıdo. Pe-aɣua nu fătseam căl'urĭ lundzı. caleа tseа ma lungă ıra dı Durăs păn Curčaua nădzeam š-Berat de-aco luuam caleа dı hima š-ağundzeam păn Fęrıca.

5 Alagam, fρatı, tu tuti părtsălı, nā bătęa ploya š-nu vream să štım dıp, lucram tă nă păną toamna, căną z-dıpuna fumel'le to rıye, ağundzeam păn Larısa, Tărcol š Lasona ma veṅa prımveara, adoara nădzeam dı le adutseam fumel'le la muntı

6, Fătseam căl'urĭă fără frıcă, pıt cale nu nı-ıra frıcă dı furĭ Apoea š-noı nu šădeam ašă cu măṅle nġeapı, aveam cu tsı s-ne vıġăm Căną nădzeam n căρvane, nu ımnam cu măṅle gole tu mănă tsăneam noı carı căte ună căngıke, care căte un pul'an dı cuρpăı, ma tu sel'afı aveam cămbor, rıvolverı şı cătsut unoară nă dıpunam dı pı măyaua dı Ndumor; mızı n-aveam dıpunată ngos tu vale, ịa că nă ıšară furyı nu n-aspăram, vıdzură că nu ıra văr cu noy, nu nā fętsıră văr zṅiị ne-alăsară š-loară caleа, fudzıră tu muntsî

7 Iaĭra căną ıra arăcore ımnam vıscuts ġıne pırġos pı sum cămeše purtam fănelă, coči, cum ıyĭ dzătsem noı, š-apoea pıstı šăguneа, peasupra, purtam tălăgan. ndoı dı Căstrăṅotsi poartă šılvărĭ, sălnıtsı noı purtăm čoarıtsi, streš sum dzınucl'ı cu căltsăvets, apoea yın părpozle pır pade ımnăm cu păputsă, nıscăntsı ımnă š-cu tsăruhe, tsăruh'e cu fundă

8. Pi cali măcam păną, caš, cătı văroară š-carĭă. tseaflam ma rămăneam mult pıt căl'ur š-nă cuρma foamea di ıram ağuṅ, măcam s-păni goală tă berı aveam apă; cătı văρor beam šă yın purtam cătı ună cını ı ploscă cu yın

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

9 Un ḱıro cathe fălcare š-avẹa căρvanẹa l'ei ună căρvane avẹa šaptidzăts păn la ună sută dı mule nọ-avẹa om tsı s-no-aḭbă šası š-păn la dọusprats dı mulărï ma s-tılıisẹa văr čelnıc s-ŗămănă fără fičorï, băga ḱirıgı ḱırıgıu ıra păḭtıt cu dọusprăts dı lıre avẹa ndoï tsı lọa ma mult. el avea š-pănẹa tu casa čenıslor totăna s-fırmita păni multă · cătı dzats ȷ-yınġıts dı căρveľ. când lọa calẹa nu nădzẹa sınguri s'aduna ma multsă š-fudzẹa dadun ma dıpuna tu ună pulıtıı, ḱirıgıbašu căfta păρmătıı cu aγoye. căρcam păρmatıya š-fudzẹam, nădzẹam baıρ marı dı caľ

10 Lọam sarı dı Durăs š-o adutsẹam Cavaḭa. stătẹam căt stătẹam aγco, lọam calẹa š-ağundzẹam Pıkını; ọatsı nu ŗămănẹam mult š-nădzẹam ma departe dı ağundzẹam Elbasan. dı Elbasan căρcam altă părmătıı, fătsẹam dọŭ dzălı pănă ağundzẹam Curčao dı Curčao dıpunam Florına ȷ-de-aco nă aflam Bıtulı

Spıru T. Șănazu, de 67 anı (Pleasa)

XXIII

PRELUCRATUL LÂNEI ȘI ȚESUTUL

1 Lăna pρota u lăm nıdzem la funtănă šă u lăm ġıne. apoẹa u l̨ăsām ună dzuŭ dọŭ s-usucă dıpu tsı s-uscă ġıne ġıne, acătsām dı u scρāmenām cu māna, ıyï scọtem tuts scaḭl'ı

2 Dıpu tsı u coρăm ġıne, ġıne, acătsăm š-o taρdzem tu *ḱaptsıṅ* šădem padi š-o tîρtsem pıt ḱaptsıṅ tută dı u fătsem *păl', păl'* dı păl' adăρām *pıčoọ* ı *fuľõọ* š-apoẹa u tọρtsıın pı fus šă fătsem *toọt*

3 Acătsăm dı adunăm toρtu pı *dıškıtõọ* (*mutuvıt̆ă*) šă fătsem *atsă* băgăm atsılı pı *văọtēnıtsă* š-lı dıpınăm pı *cătăṅ*.

4 S-făρ-că vρem să-ntsasım, lom *ḥırele* dı la cathe *caťamı* š-lı *oρdzăm* pı muρ, ṃpadı, cumu s-ḥıbă dıpu tsı oρdzăm, lı adunăm ca s-lı *năvădım*, lı tiρtsem pı *sut̆*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

5. Sulu u băgăm pi *război* (*vătment*) războyu are doŭ sulupi, unu dinninte alant dinăpoi. noi băgăm sulu dinăpoi šă li tiptsem tu *lițsă*. di tu l'itsă liip, liip tu *spată*

6 Dipu tsi li tiptsem tu spată, li acătsăm di sulu dinninte, apoea aliuplim să-ntsasimi.

7 Šădem pi scamnu dinninte, š-cănd lom să-ntsasim căicăm cu čičopu pi *puzupits*, ca s-apcam cu *suvanitsă*. călcam cu čičopu šă z-dăšcl'ide *gupa* apucăm cu suvanitsa şi tăpdzem co-alant čičop di puzupits, ca si-ncl'idă gupa tăpdzemi spata š-acătsăm adoapa

Cutina ali Maruşi, de 68 ani (Uianic).

XXIV

NUME DE BĂRBAȚI

Alecsu	Fota	Lecsi	Nacu
Bekia	Fotu	Lecsu	Naki
Bekiu	Gaki	Lici	Nasta
Bolea	Gărtsu	Iana	Nasti
Boli	Goli	Iani	Nastu
Brenda	G'oca	Iorgaki	Našu
Bula	Goğa	Male	Nauni
Coča	Gunutscu	Maki	Ndona
Colea	Hali	Mandi	Ndrea
Coli	Hilea	Mangra	Nica
Corițsu	Hrista	Marcu	Nicăruš
Cota	Jaca	Marca	Nicuruš
Cušu	Lia	Mica	Nidha
Cuša	Lambi	M:ču	Nisa
Dima	Lambe	Miha	Nodha
Dina	Lambri	Mita	Panaiot
Dini	Lambu	Miti	Pandu
Docu	Laza	Mitra	Pariza
Ducu	Lecă	Mitru	Petra
Dhani	Leču	Naca	Pili

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Pileạ
Poča
Poču
Prosa
Pulịa
Pustolı
Reca
Rıca
Rıtı
Sota
Sotı
Spıra
Spıru
Stefa
Stefu
Stoyu
Tacu
Takı
Tası
Tašulı
Tefa
Tega
Tegu
Teja
Tıra
Točı
Toda
Tolı
Tolịa
Tota
Tuna
Tuša
Tsılı
Thanas
Thımịa
Vanġelı
Vanġu
Vasıl
Zdru
Zıca
Zısa

NUME DE FEMEI

Agoče
Bıe
Boạcă
Cạtsă
Catselınă
Cate
Cola
Costă
Costanda
Costandına
Cutına
Dafa
Despă
Dumča
Dumnıcă
Dhocă
Epă
Fıe
Fotă
Frosına
Falıı
Gramată
G'elịa
Goča
Haịdă
Ịanulă
Ică
Ịorgă
Kıratsă
Lenă
Lıa
Lıe
Limbịe
Lıta
Lıtsă
Male
Marınă
Măruše
Mıncă
Mıtă
Mıtra
Nae
Nasta
Nata
Nulă
Nelcă
Netă
Ngelă
Nıčă
Nıtsă
Notă
Onă
Pande
Paraskıva
Pınă
Rada
Rasıcă
Ree
Retịe
Rına
Rınče
Rušcă
Safa
Sava
Senă
Sıcă
Sofıa
Stathă
Stela
Steryană
Sană
Tană
Tanca
Tasa
Tınă
Tulịa
Tulınă
Theonă
Thıṁaŭ
Thomă
Tsevă
Tsevulă
Tsocă
Tsulă
Vasıla
Vasılıkıa
Vathıcă
Vergă
Vıcă
Vıtă
Vıkịa
Zaha
Zogă
Zoră
Zorıcă

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

C PARTEA GRAMATICALĂ

FONOLOGIA

Dintre particularităţile graiului fărşerot, vom însemnà pe acelea care nu se întâlnesc în limba Grămustenilor şi a Românilor din Pind După orice formă citată, urmează în paranteză aceeaşi formă din graiul grămustean

1 *Vocalism*

a protectic sau iniţial

Lipseşte în următoarele cuvinte *nă proki* (nă aproki) ne primeşti 2 XX ,— *mi lăcsesc* (me-alăcsescu) *nă lăcsim tu stọăńe nale* ne îmbrăcăm în haine nouă (Imiştea, Muz) ,— *avem ğunată* (avem ağunată) *avem ğunată dọŭ dzăli* · am flămânzit două zile (1b) , — *dăọă* (adără) *u dăọă* o făcù (Libofşa, Muz) , — *vigl'ă* şi *vig̀ă* (avigl'ă) păzì (Fracula, Muz) ,— *cătsăm* (acătsăm) *ło cătsăm cu căọig* · îl prindem cu cârlig (ib) ,— *tsẹa* (aţea) *tsẹa nu-i amẹ* aceea nu-i a mea (Carbunara, Muz) ,— *rămăn* (armăn) : rămân ,— *ŕămăn, ŕomăn, ŕumăn* (armîn) român , — *ŕaftsil'* (araftsil') croitorı (Pleasa) ,— *ọăftsăy* id 6/XXI ,— *ọa* (aụa) aıcı ,— *ycọ* (aclo) acolo , însă forma cea maı deasă · *acọ, ayco, aọco*

În schimb, *a* protetic se arată în următoarele cuvinte *acọıscuš* (crıscuši) 1 XIII cf 13/XX , — *aclımaš* (cl'ımaši) 5 XIII , — *ašẹaụọ* (šẹao) ,,şea'' (Fracula, Muz)

á ọa

Se arată numaı în *ọarbărı* (arbure) *un ọarbărı marı* 13 XIX , — *năvălı dı pı ọarbărı* se coboră de pe arboıe 14 XIX cf 15 XIX etc ,— *s-cătsă dı un ọaọbăọı* (s-acătsă dı un arbure) s'a prıns de un arbore (Imiştea, Muz) , — *cădzu dı pı ọaọbăọ* căzù de pe arbore (Levanı, Muz)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

ă : ă

Este o pronunțare a lui *ă* care se apropie de *e*

cărți „cărți" 2/XVIII, — *vără* „vreun" 3/XVIII; — *mărcă* „mănâncă" 11/XVIII, — *adărăm* „făcurăm" 2/XXIII, — *intră* „a intrat" 11 XXI, — *arcură* „se făcu frig" (Colonia, Muz)—*s-tură* „se întoarse" (1b), —*s'aspără* „se sperie" 1b, — *murări* (mulări) *dutsem părmăția pi murări* ducem mărfa pe catâri (Ciameria), *-ncărica pi murări* încălecau pe catâri (Fracula, Muz), — *văts* (văți) *avem și văts* avem și vaci (Carbunara, Muz), — *mărcă* (mărcă) *nă si mărcă* ne e foame (Libofșa, Muz), — *mă-sai* (mă-sai) *si-l' bănedză a ma-sai* să-i trăiască mă-sai (Imiștea, Muz) etc

În forma *de-ń* „dă-mi" avem ă > e *de-ń, văsile mară, tsi vreĭ să de-ń calea*=dă-mi, mărite împărate, ce vrei și dă-mi diumul 20/XIX

În poziție neaccentuată

alagam „alergam" 3/XXII, *am alăgată* „am alergat" 4/XXII, — *agărše* „și-a uitat" 27/XVIII; — *fărmats* „necazuri" 28/XVIII, —*docăr* „ghinde" 11 XVIII, — *cămeșă* (cămeașă) · *cămeșă di yin* cămașă de in (Fracula, Muz), — *căn* (căndu) *căn va z-yinits?* când o să veniți? (Imiștea, Muz), — *căt* (cât). *di cât kiro' ieșți ayoa?* de câtă vreme ești aici? (1b), —*s- hărnesc* „se hrănesc" (Fracula, Muz), — *arăcori* (frig) *arăcori fără maredzine* mare frig (Carbunara, Muz.); — *mătritse* (mătriță) *oy mătritse* oi fătătoare (1b), — *păn* (pănă), *păn cătră ea*: pănă spre seară (1b), — *măhănă* (măhănă) *il' caftă măhănă* îi caută pricină (1b), — *călivi* (călive) *vera şidem tu calivi* vara trăim în colibe la munte (Biglișți), — *agarșii* (agârșii) *ń-agarșii cărigu n dzeană* mi-am uitat cârligul în deal 3 VII etc

ă u (o)

Vezi p 121.

Observațiune Pronunțarea lui *ă* după un element palatal în poziție accentuată și neaccentuată șovăie nu numai de la o comună la alta dar și la individii din aceeași comună *'mi-ncăče* (mi-ncăcă) „mă certă"

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

5/XVI, *ngǫ̆šem* (ngrăšăm) *lo-ngǫ̆šem š-apoʒa-l tălem* îl îngrăşăm şi după aceea îl tăiem (Carbunara, Muz), — *aše* (aşi, aşă) *caǫ̆a vidzuǫ̆i aše, fudzits s-fudzim* dacă văzură aşà, să plecăm repede (1b), *aše š-aše păksăm* uite ce-am păţit (1b), — *ascuke* (ascukă), *š-fętse căǫ̆ütseǫ̆a š-ascuke*: îşi făcu semnul crucii şi scuipă (1b), — *ascuke* (ascukă) scuipă (1b), — *s-tălem* (s-tălăm) *s-tălem un ńel* = să tăiem un miel (Fracula, Muz), — *z-viglem* (z-avigläm) să păzim (1b) Alături de aceste forme se întâlnesc şi cu *ă ngǫ̆šăm, ašă, ascukă, tălĭm* etc, pe care nu le-am însemnat

În forma *aspăǫ̆ęats* (aspăratsi) *va vă aspăǫ̆ęats* o să vă speriaţi (Biglişta şi în alte localităţi) avem *ęa* pentru *a* acentuat, — *s-aspăre* (s-aspără) s'a speriat (Carbunara, Muz), — *me aspăǫ̆eĭ* (me-aspăraĭ) = m'am speriat (1b)

În poziţie neaccentuată *apǫ̆oke* (aprǫakă) *nu-l apǫ̆oke* = nu-l primeşte (Biglişti), *apǫ̆oke-ne* primeşte-ne, — *s-avęgle* (s-avęagläă) *avem kăń s-avegle oile* = avem câini să păzească oile (Carbunara, Muz)

Trecerea lui *ă* neaccentuat în *u*, din cauza consonantelor labiale, se arată în *fŭǫ̆tats* „fărtaţi" 9/XXI, *furtate* 23/XIX, — *bugă* (băgă) 14/XVII, — *malumă* „aur" 10/XIII, — *malumă* 3/XVII, — *funtănă* „fântână" 17/XVII, — *bugat* (băgat) 16/XVIII, — *Zumbleac* şi *Zămbleac* (< alb. Zamlak) etc Trecerea lui ă în *u* se arată şi în *vatun* (vatăn, vatăm) „ucid" 13/XVII

În următoarele două cuvinte prefacerea lui *ă* în *u* se datoreşte procesului de asimilaţie *sutuǫ̆aǫ̆ă* „săturară" 21/XVII, *sufuǫ̆tseli* „sprîncene" 15/XVII

Când *-ă* urmează după o silabă accentuată, în unele cuvinte nu se aude sau, cel mult, şoptit Această amuţire a lui *-ă* se întâmplă mai ales după *s* sau *ǫ̆* *z-ducă acăs* = să se ducă acasă (Pleasa), — *s-intǫ̆ă n cas* = să intre în casă (1b), — *alas că va neg* lasă că o să merg, — *Dupu tsi vinră acăs* după ce au venit acasă 3/XXI, — *s-toĭ acăs* — se întorc acasă 1b, cf 4, 5/XXI, — *nintr s-ęas dzinăru* înainte ca să iasă ginerele 10/XXI, — *după męas* după masă 14/XXI, — *mulăǫ̆* pentru *mulăǫ̆ĭ* (mulerle) „muierile" *luni talina s-adună mulăǫ̆* luni dimineaţa se adună muierile 15/XXI, — *nu te aspaǫ̆*, pentru *nu ti aspaǫ̆ă* (din aspaţe) 16/XVII, — *acătsaǫ̆* (acăţară) 2/XVIII, — *apǫukaǫ̆* „se apropiară" 6/XVIII, — *łoaǫ̆* „luară" 10/XVIII, — *dędiǫ̆* „dădură" 16/XVIII cf basmul XVIII În acelaşi basm avem şi *vătănaǫ̆ă, kiǫuǫ̆ă* 11/XVIII, etc În *aist, fem* pentru *aistă*, ă final, de cele mai multe ori, nu se pronunţă *ngaptęa ist* 6/XVII etc

Trecerea lui *ă* în *i* se arată numai în *nipoĭ* (năpoĭ, nipoĭ) „iarăşi" 10/V şi în *aspirdzem* pentru forma regulată *aspărdzem* „spargem" 15/V

ăm ăm

La o bună parte dintre verbele de conjugarea I, terminaţiunea *-ăm* de la ind (conjunct) prez, de la per-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

fectul simplu și de la viitorul întâi pers 1 plural se pronunță *-am*

ɪmnam (umblăm) · *și așă ɪmnăm, ɪmnam păn tɪ ɒăndz* și așà umblăm, umblăm până la prânz (Pleasa), *ɪmnam tu avɒă*=umblăm în răcoare (1b), *ɪmnăm tută nɒpțea š-apɪɒîm tu muntsî* am umblat toată noaptea și am ajuns în fapt de zi în munți (Ciameria) ;—*s-mɪsuɒăm* (s-misurăm) *s-mɪsuɒăm păɒazyɪ* să numărăm banii (Pleasa),— *nă aspăɒăm* (n'aspărăm) *nă aspăɒăm šă ʃudzɪm de-aco* ne-am speriat și am plecat de acolo (1b), *nă scuɣăm* (na sculăm) *nă scuɣăm dɪznăŭ šă ɪmnam* ne sculăm din nou și umblăm (1b), — *va s-acupăɒăm* (va s-acumpărăm) *dupu tsɪ va s-u vɪndem* (lăna), *va s-acupuɒăm ɣăɒ* după ce vom vinde lâna, vom cumpărà grâu (Dișmița), — *măcam* (măcăm) · *noɪ macăm pănɪ dɪ mɪsuɒ* noi mâncăm pâine de porumb (1b), *no-avem kɪro nɪtsɪ s-măcam* n'avem vreme nici să mâncăm (Fracula, Muz)—*ncăɒcăm* (ncărcăm). *ɣaɒu lo-ncăɒcam pɪ muɒăɒɪ*. grâul îl încărcăm pe catâri (Dișmița), *tɒamna ncăɒcam ʃumeɪle sɪ ʃudzɪm* toamna încărcăm famiiule și plecăm (Bighiștea), — *scăɒmɪnăm* (scărmănăm) *lana u scăɒmɪnam* lâna o scărmănăm (Carbunara, Muz), — *turăm* (turnăm) *turam nɪʎam dɪ puscă* turnăm puțin oțet (Cipleaca, Muz), — *clɪmam* (climămŭ) *clɪmam yaturu* am chemat medicul (1b), — *cuɒmam* (curmăm) *nă cuɒmăm dɪ ahătă ayăgaɒɪ* am obosit de atâta umblet (1b)

âm, ân. ăm, ăn; ăm, ăn

După auzul meu, sunetul nazal al lui *ă* din *ăm, ăn* se aude destul de pronunțat

gɒăndɪne „grindine" 7/XVII, *săndzɪ* „sânge" 14/XVII, *šcămbă* „stâncă 1b, *stănga* 10/XXI, *frămtɪ* „frunte" 1b *mănă* 9/XXI, *căntă* 4/XXI, *stɒămbă* „strâmbă" 9/XX,— *cămp* (câmpu) *tɒamna nă dɪpunɪm tu cămp*. toamna ne coborâm în câmp (Pleasa), *adunăm căɲină dɪ pɪt cămp* adunăm cănină (un fel de plantă) din câmp (1b), —*sămbăta* (sâmbăta) *sămbăta ağɪmsɪm n hɒpă* sâmbăta am ajuns în sat (Levani, Muz), — *sănt* 11/XVIII, — *pămɪ* (pâne) *măcă pămɪ*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

goyă mănâncă pâine goală (Bıglıştı) , — *găstăṅe* (căstâṅe) *adună găstăṅe ayǫă* adună castane sălbatece (Curtesı) , — *gǫăndınă* (grândınă), *cădzu gǫăndınă maǫı* a căzut grındıne mare (Imıştea, Muz) , — *pyăndzi* (plândze) *nu pyăndzı* nu plânge (ıb) , — *ġăr̆u* (gărnul) *ġăr̆u lo ncăıcam prı muǫăǫı* . grâul îl încărcăm pe catârı (Dışnıţa) , *ġăǫu lu ntseṛă ġıne* grâul îl cerne bıne (Cıpleaca, Muz) , *ġăǫu aıst nu-ı bun, aǫı mu̯ltă pl̆ătıtsă* grâul acesta nu-ı bun are mult grâu de altă calıtate (ıb) , — *săndzı* (sândze) *s-umplu dı săndzı* s'a umplut de sânge (Imıştea, Muz) , — *căṅ* (căṅı) *avem şı căṅ s-aveg̣le oı̣le* avem sı câını să păzească oıle (Carbunara, Muz) , — *scănduǫă* (scăndură) · *scănduǫă dı bǫad* scândură de brad (ıb) , *dutsım scănduǫı* ducem scânduri (Lıbofşa, Muz) , — *lăna* (lăna) *lăna u scăǫmınam* (Carbunara, Muz) , *măna* (măna) *aǫe măna umfată, ţu tsăpă un yaspe* are mâna umflată l-a înţepat un vıespe (ıb) , *maṅle* (măṅle) *vınım cu măṅle golı* am venit cu mâınile goale (Cıpleaca, Muz) , — *căntă* (căntă) *căntă mušat* câıntă frumos (Cıpleaca, Muz) , *dımăndă* (dımândă) · *vărı nu nă dımăndă anaü* nımeni nu ne porunceşte nouă (ıb) , — *bă̆ǫ* (bărnu) *tsımtă cu bă̆ǫ aǫoš* încınsă cu brâu roşu (Grabıanı, Muz) , — *măndz* (mândzu) *ayagă dıpu măndz, k̆ıǫu măndzu* aleargă după mânz, a pıerdut mânzul (Lıbofşa, Muz) , — *săn̆t* (suntu) *năši nu săn̆t aṵa* eı nu sânt aıcı (Fracula, Fierı) , — *ţǫăndză* (frândză) *s-ľaı ţǫăndză dı meǫ* să ıeı frunze de măr (Levanı, Muz) etc

Obsęrv ţıune Alături de această pronunţare care nu este generală, întâlnım şı pronunţarea dın graıul grămustean cu *ă* *cămpu* „câmp" *no-aǫăvdăm tu cămpu* = nu răbdăm în câmp , — *măne* „mâıne" *măne va z-yınă dzınăru anost* mâıne o să vınă gınerele nostru (Bıglıştı) , — *săn̆t* „sânt' *săn̆t cusuǫıne ı̣ęǫe* sânt verişoare (ıb) , — *ɣ ınă* „lână" · *clăndu dı ɣănă* = lână scărmănată (ıb) , — *pyămse* „a plânş" *pyămse tută dzıu̯a* ıb) , — *mănă* „mână" *nu ţǫăpse măna pănă nu-ľ dęıę păǫăzyı* (Grabıanı, Muz) , — *măcă* „mănâncă" *măcă pănı goyă* mănâncă pâine goală (Bıglıştı)

Nu lıpseşte nıcı pronunţarea *ân* alături de *ăn*, care este mai răspândită *ǫăšâne* „ruşıne" *ǫăšâne maǫı* ruşıne mare (Bıglıştı) *câmpu* „câmp" *no-aǫăvdăm tu câmpu* (ıb) , — *găstăṅ* „castane" *no-aǫı găstăṅ* :

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

nu sânt castane (ıb) În poziţie neaccentuată *tâmbaǫă* „tâmbarea" *mı anvălesc cu tâmbaǫă* mă învelesc cu tâmbarea (ıb).

e ı

Se arată numaı într'un singur cuvânt *pǫıfte* de la *ţǫ'ft* (preftu) „preot" ı/IX şı este probabıl alb *prift.*

é o

L-am întâlnıt numaı în forma *yopur* (l'epure) ıepure (Uıanıc) Cuvântul este atestat şı la Dal *l'opur* De altfel *o* pentru *é* apare în dıalectul aromân şı în alte cuvınte *gl'om* (pl gl'omurĭ) „ghem" pentru forma obıcınuită *gl'em* (Vlaho-Clısura), *ğope* (pl ğokĭ) pentru *ğepe* (turc) „buzunar", *nčomır* „mă otrăvesc" şı *nčǫamır*, ınfın *nčımırare, nčumırare* (sl), *mı n̦čornıkedzŭ* „mă întunec" (sl) etc Cauza acestei prefacerı trebue căutată în elementul palatal precedent

e̦a : e̦

Pronunţarea *e̦* sau *ẽ* a dıftongulu ı *e̦a* se aude când acesta rezultă dın *é* urmat în sılaba următoare de *ă* şı *e*

ı *vẽǫă* (veară) *vẽǫa šıdem tu kalıvĭ* vara locuım în colibe (Bıglıştı) ,—*prıvẽǫa* (prımăveara) *prıvẽǫa ţudzım sı tută vẽǫa šıdem tu munţı* prımăvara plecăm, şı toată vara stăm în munte (Pleasa) ,—*nve̦sta* (nveasta) *nve̦sta dı yu o aĭ ?* · de unde aı nevasta ? (ıb), — *ţe̦tă* (feată) *e̦stı ţe̦tă alı sõǫă* este fata surorei (Imıştea, Muz), *ţe̦ta me̦ao* (feata mea) fata mea (ıb), *ţe̦tıle poǫtă ge̦ǫdăń* fetele poartă salbe (ıb) ,—*gǫe̦ŭ* (greau̯o) *mvǫı dı lângǫǫı gǫe̦ŭ* a murıt de boală grea (Duşarı), — *dze̦dă* (dzadă) *apǫındım cu dze̦dă* aprındem cu dzadă (Cıpleaca, Muz) ,— *dze̦nă* (dzeană) *ne alınam n dze̦nă*, ne suıam în deal (Carbunara, Muz), —· *tẽǫă* (teară) *o scǫtem tẽǫa* o scoatem smântâna (Fracula, Muz), — *nve̦stă naụă* mıreasă (ıb)

2 *dze̦det* (dzeadzıt) deget (Dışnıţa) ,— *sufǫūntse̦lı, dze̦nı* (sufruntseale, dzeane), sprincene, gene (ıb) ,— *le̦me* leamne): *adutsım le̦me dıt pădūǫı* aducem lemne dın păduıe (Bıglışte), — *cusuǫīne vẽǫe* (cusurıne veare) verişoare (ıb) ,—

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

ķeptsăń (ķeaptiń şi ķaptsăń) *no-arı aua aftaǫ ķeptsăń* . nu se găsesc aıcı astfel de pıeptenı (Cortesı) ,—*buǫ̨ȩle* (pečurcă) *buǫ̨ȩte ţăǫmăcos* burete otrăvıcıos (Carbunara, Muz) , — *muľę̨ǫe* (mul'are) *muľę̨ǫe ǫăuă* muıere rea (ib) ,—*ńę̨ǫe* (ńeare) *stuk dı nę̨ǫe* stupı de mıere (ıb) , — *pǫę̨ćle* (preacle) *pǫę̨ćle dı ţǫǫtıts* pereche de foarfecı (Cıpleaca, Muz) , — *ţę̨ǫıcă* (ţearıcă) *s-ascumsı tu ţę̨ǫıcă* s'a ascuns în feıecă (Bubulına, Muz) , — *mę̨ǫe, čǫę̨še* meare, čıreaşe mere, cıreaşe (Lıboışa, Muz) ,—*stę̨ǫpe* (steарpe) *oı stę̨ǫpe* oı sterpe (ıb) ,— *creştıle dı munte* creştetul muntelui (ıb) , — *θęmınă* (θeamınă) femeıască (ıb.) , — *nıputę̨ǫe* (nıputeare) *muǫı dı nıputę̨ǫe* . muı de boală (ıb) ,—*l'-ęste nu̯ercă*[1]) îı este vıtregă (Cortesı) ; — *vǫę̨ǫe* (vreare) *š-o aŭ vǫę̨ǫea* se ıubesc (Lıboışa) ,—*ţǫę̨dze* (freadze, frâmse) *căđzu dı-š ţǫę̨dze goţu* căzu de-şı rupse gâtul (Dışnıţa) ,— *ęstı* (easte) *căn ń-ęstı ǫăcǫǫı* când mı-e frıg (Bıglışte) , — *s-avę̨gl'e* (s-aveagl'ă) *avem kăń s-avę̨gl'e oı̯le* avem câmı să păzească oıle (Carbunara, Muz) ,— *s-ţętsı* (s-featsı) *s-ţętsı tu zmęnı* a umplut ızmenele (Cıamerıa) , *š-ţętse căǫūtsęa š-ascuke* îşı făcù semnul crucıı şı scuıpă (Carbunara, Muz) ,—*dęde* (deade) *ıl' dęde ţoc š-ţudzı* îı dădù foc şı plecă (ıb) , — *l'ęĭ* (l'aĭ) *l'ęĭ ǫădzătınă dı căńınă šı u ĥęǫg, ĥęǫg* ıeı rădăcınă de căńına (numele unei plante) şı o fierbı mult (Pleasa)

Observaţiune Pronunţarea lui *e* accentuat ca *ęa*, precedat de o grupă de consonante, în care ultıma este r (ǫ) se întâlneşte pretutındenı în Albanıa *pǫę̨ag* „prag" ıo/XXI etc După un element palatal, *ęa* se pronunţă *ę* sau *e*

ńę̨ǫe în *stuk dı ńę̨ǫe* stupı de mıere (Carbunara, Muz) ,—*kelęa* (kealea sau kalea) *mı ustuǫă kelęa* mă ustură pıelea (Levanı, Muz) , *ķetǫe* (ketsîrî *lo-avına cu ķetǫe* îı goneau cu pietre (ıb) , *vǫę̨ǫe* (vreare) *cu ıǫę̨ǫa luı s-ţętse* cu voınţa luı se făcù (Cıamerıa) ,—*šıdę̨ǫe* (şıdeare) *cu šıdę̨ǫe nu s-amıntă tsıva* = şezând nu câştıgı nımıc (ıb) , — *mučę̨ǫı* (muceară) *ęste mucę̨ǫı* = este mlaştınă (Cıpleaca, Muz) , — *sı-ncăcę* (sı-ncăcea) se certau (ıb)

În următoarele forme avem *ęa*, *ęn*, *a*

ı *kęnǫ* (kare) *loc tu kęaǫ*'—loc în apus (Bubulına, Muz) ,— *sı-nţǫ cušęndză* se înfrıcoşează (Curtesı) ,— *ngăǫšęarı* (ngrăşare) *ţu tsănem tı-ngăǫ-*

[1]) Şı *ngarcă, năęucă, ńarcă*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

šẹarı · îl ţınem pentru îngrăşat (Fracula, Muz) ,— *ašẹaṷo* (şẹaṷă) *lo-acătsă dı ašẹaṷ* îl apucă de şea (ıb) ,— *šẹaọı* (ıd) *ul tăle cu šẹaọı* îl tă'è cu ferestrăul (Ciameria) ,—*šẹaọpe* (şarpe) *ăọsăọı ca mušcat dı šẹaọpe* sări ca muşcat de şarpe (ıb) , — *nıḥẹamă* (ıd) puţin (Pleasa) , — *berbẹatse* (Bubulına, Muz)

2 *ḥıaọẹı* (haọẹa) *cọĭpă ḥıaọẹa tu năs* crăpă fierea într'însul (Pleasa) ,— *ḥıăọbe* (ḥarbe) *după tsı ḥıăọbe ġıne* după ce fierbe bine (Fracula, Muz) ;— *ḥıavọă* (havră) *muọı dı ḥıavọă aọăṷo* murì de friguri rele (Pleasa)

3 După *y yaṙă* (ıarnă) *avum yaṙă gọẹaṷo* am avut ıarnă grea (Cortesı) , — *yastı* (ẹaste) *yastı aọă'sı* este rece (Pleasa) , — *yalı* (năse) *yalı no-aọăvdă căduọı* = ele nu rabdă căldura (Fracula, Muz) După ġ *ŭọġască* (urġẹască) *va s-lu ŭọġască* vrea să-l orbească (ıb) După k . *kaptsıṅ* „pıeptenı" 2/XXIII , — *ıša* (ışẹa) „ıeşeà" 3/XVII ,— *yıṅa* (yıṇẹa) „veneà" ıb , — *kalẹa* (kalẹa) *u vınd kalẹa* o vând pielea (Bubulına, Muz) ,— *tufeka* (tufekẹa) *tọăpse tufeka šı-l vătămă* a tras cu puşca şı l-a ucıs (ıb) , După *ọ pọasıṅ* (pṛeasıṅ) *tsăn pọasıṅ* postesc (Cutalı, Muz) , —*gọăštı* (gṛeaşte) *nu-ţ-sı gọăštı zbŏọ* nu-ı vine să vorbească (Schepurı, Muz) , — *s-cutọămbọă* (s-cutṛeambură) , *tut yocu s-cutọămbọă dı năs* tot pământul se cutremură de el (Pobratı) , — *čıọăpıu* (čṛeapu) o *scọım la čıọăp* o scoatem la cuptor (Fracula, Muz) În poziţie neaccentuată *tâmbaọı* (tâmbarẹa) *mı-amvălesc cu tâmbaọı* mă învelesc cu tâmbarea (Bıglıştı) , — *naọı* (narẹa) *căḍzıı dı-š ţọeḍzı naọı* = căzù de-şı rupse nasul (Inıştea, Muz) După ṅ *ṅ-astı* (ṅ-ẹaste) *ṅ-astı hılnă* = îmı este fină (Bıglıştı) , — *ṅaọsıọĭ*, *ṅaọsım* (nẹarsıră, nẹarsım) = merseră) merserăm (ıb) , — *azṅa*, *azṅa-l*, *azṅašte* (azgunẹa, azgunẹa-l, azgunẹaşte, gonește, gonește-l, gonește (Conısbalta, Muz) După š *ašım* (ašẹam) = îmbătrâneam (ıb) , *šası*, *šaptı* (ıb) = şase, şapte (Bıglıştı) *ọ ĭmănem tu muntsı tsınts - šısı*, *căţı văọọĭ šaptı meš* : rămânem în munţı cıncı-şase, câte odată şapte lunı

În *dapoẹa* (dẹapoıa) „apoı" avem *a* pentru *ea* 10/XXI

e neaccentuat.

Se ştie că în dıalectul aromân orıce *e* neaccentuat trece în i, afară de graiul grămustean, în care numaı *e* fınal se maı păstrează ca atare În lımba Fărşeroţılor pronunţarea lui e fınal oscılează între e, e şi i :

1 *apọọḱe* (aprọaḱă) *nu-l apọọḱe* nu-l primeşte (Bıglıştı) ,— *ğone* (ıb) . tânăr *ḍuḍz la ğone* · du-te tınere , — *ḍeade*, *aọpıtle* (arẹapıtle) . *ȷ-ḍeade aọpıtle s-azboıọıă* . întınse arıpele să zboare , — *avẹğ'e*, *oıle* (avẹagl'ă), ıb . *avem caṅ*

[1]) *Meglenoromânii* I, p 135 § 59

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

s-avęgle oịle avem câmı să păzească oile (Carbunara, Muz), etc , etc

2 *sǫ̃ǫte, mǫ̃ǫte* (sǫarte, mǫarte) · *dıtu sǫ̃ǫte păn tu mǫ̃ǫte* de la naştere până la moarte (Bıglıştea) , — *munte* (munte) *z-duse cu oịlı tu munte* (ıb) ,— *oịle* (oile) *s-avęgle oịle* (Carbunara, Muz) , — *ayıne* (alune) *un sac plın dı ayune* un sac plın de alune (ıb) , — *pade* (pade) *ul dădẹa dı pade*= ıl trânteà la pământ (ıb) , *măńle* (ıb) *nă doǫ măńle* · ne dor mânile (ıb) , — *mınte* (mınte) *ğucă dı mınte* · înebunı (Cıpleaca) , — *ẹste* (ẹaste) *ẹste tu păǫtsăle anǫste* este în părţile noastre (Grabıanı, Muz) etc etc

3 *ǫ̃ăcǫarı* (arcǫare) *căn ṅ-ẹstı ǫ̃ăcǫaǫı*=când îmı este frig (Bıglıştea) , — *ınatı* (ınate) *ıl tsănu ınatı* ı-a ţınut necaz (Levanı, Muz) , — *ǫ̃ăšăne marı* (aršıne mare) ruşıne mare (Bıglıştea) , — *munti* (munte) , *aǫ̃ătsı* (araţe) „ıece" (Cutalı, Muz) etc , etc

Obseıvaţıune În forma *trı* pentru *trєĭ*, avem trecerea lui *e* în *ı* în poziţie neaccentuată în frază *unu yastı dı trı anı* unul este de trei anı (Pleasa)

e ă

Această pronunţare a lui *e* neaccentuat apare cel mai des după *r̄* sau *ǫ*, provenite din *rn* sau *rl*

măǫă (marle) *fıčōrıu atsel cama măǫă* băiatul cel mai mare 4 XVII ,—*sǫară* (soarele) *nkısım tu hăǫăyıe nınte z-da sǫară*= am pornit dis de dimineaţa, înainte să dea soarele (Pleasa) , *no-avẹa dată nıca sǫǫă* încă nu dăduse soarele (Carbunara, Muz) , — *pıŗă* (purne, prune) *acupărał ndaŭ puŗă* am cumpărat puţine prune (Cıpleaca, Muz) ; — *năǫă* (nărle) · *plıcaǫă năǫă şı fudzıǫă*=s'au supărat şı au plecat (Grabıanı, Muz) , — *lucǫă* (lucre) *lucǫă ţăǫă calı* (Levanı, Muz) , — *cǫǫă* (cǫarne) *lo-acătsă dı cǫǫă* l-apucă de coarne (ıb) , *cǫǫăle* (coarnele) , — *tǫıupuǫă* (trupurile) etc Forme ca *šădẹam, šădem* cu e > ă din cauza lui š, se întâlnesc şı în graiul grămustean

În forma *dzınăǫă, dzınăǫuĭ* (pronunţat şı *dzınăŗuĭ*) avem *ă* pentru *e* sub ınfluenţa lui *ă* *acăsă la dzınăŗă* „acasă la gı-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

nerele" 3/XXI, *tu casa dzinărui* „în casa gınerelui" 3/XXI cf 4, 5 etc, XXI Tot ın *ă* pentru *e* avem în *păṛpadı* „pe jos" 16/XVIII, *nımărlı* (numirlı) „umerı" 14/XIX cf 8 X/VIII

În forma *putṛıtsẹa* 2/XVIII pentru *pıtrıtsẹa* avem *u* pentru *e*, dın cauza labıalei De asemenea în *pıstupsi* (pistıpsı dın pıstepsı) „crezù" 22/XIX

Alături de forma *nămal'u* se aude şi *nımal'u* cu *ı* dın *e* păstrat *nă larã un nımal'u* (Fracula).

o ă

În poziţie neaccentuată apare în *rămănı* 2, 6, 17, 18/XX şi *ṛarbărı* „arbore" 13, 14, 15/XIX

ṛa o

Pronunţarea obıcınuită a dıftongulu *ṛa*, provenıt dın *ó* urmat de *ă*, *e*, nu lıpseşte în graıul Fărşeroţılor Ca să dau numaı câtevà exemple, cıtez *cărṛaṛẹa* (ıd) *no-aṛăvdăm cărṛaṛẹa*. nu răbdăm căldura (Pleasa), — *tṛamna* (ıb) *tṛamna ncărcam fumẹile şı fudzım* toamna încărcăm famılıle şı plecăm (ıb), — *nṛaptẹa* (ıd) *nṛaptẹa tută scăpıṛa* toată noaptea scăpărà (Imıştea), — *cṛastă* (ıd) *lo-agudı tu cṛastă* îl lovì în coastă (ıb), — *scṛată-te* etc, etc Cu toate acestea, pronunţarea redusă câte odată până la *o*, predomină în vorbırea curentă a Românılor dın Albanıa *tṛră-te* (toarnă-te) *tṛră-te, yıno năpoı*. întoarce-te, vıno înapoı 5/I; — *ṛṛă* (ṛară) *fudz la ğone, ṛṛă bună* du-te tınere, într'un ceas bun 20/I, — *bună-ts ṛṛa* bună zıua — *γṛı* (lṛaı) *γṛı, funẹa nkısıı tı fagu* luai funia pornı să taıu fag 10/I, — *văsılṛńă* (văsılṛańă) „regină" 1/XVII, — *hṛṛă* (hṛară) *no-avem hṛṛă* n'avem sat (Pleasa), — *sṛṛte, mṛṛte* (soarte, moarte) *avıum, hıl', cṛıpăr dı tu sṛṛte păn tu mṛṛte* am avut, fıule, necazuri, de la naştere până la moarte (Bıglıştea), — *gṛṛă* (goală) *măcă păni gṛṛă* · mănâncă pâine goală (ıb), — *tăpṛṛa* (tăpṛara) *lo-agudı cu tăpṛṛa* îl lovì cu toporul b), — *cṛdă* (cṛadă) *aṛması cṛdă* a rămas cel dın urmă

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

(ib.), — *ɾ̥ăngɾ̥ɾ̥ă* (lângɾ̥are) *muɾ̥ı dı ɾ̥ăngɾ̥ɾ̥ă gɾ̥ɛ̯ŭ* murì de boală grea (Cortesi), — *vărɾ̥ɾ̥ă* (vărnăɾ̥ară) *cătı vărɾ̥ɾ̥ă šaptı meš*: câte odată şapte lunı (stam în munţı) (ıb), — *ɾ̥ɾ̥mı* (poame) *estan nɾ̥ɾ̥ı* (dın no-aɾ̥ı) *ɾ̥ɾ̥mı* anul acesta nu sânt fructe (Bıglıştı), — *lăcăɾ̥tɾ̥ɾ̥ı* (lăcărtɾ̥are) *este mult lăcăɾ̥tɾ̥ɾ̥ı* · este foarte harnică (Carbunara, Muz), — *sɾ̥ɾ̥a* (soarle) *no-avɛ̯a dată nıca sɾ̥ɾ̥a* nu dăduse încă soarele (ıb), — *aɾ̥ăcɾ̥ɾ̥ı* (arcɾ̥are) *aɾ̥ăcɾ̥ɾ̥ı ɟăɾ̥ă maɾ̥dzıne*, tare frig (ıb), — *avɾ̥stă* (avɾ̥astră): *avɾ̥stă ɾ̥aste* este a voastră (ıb),—*lɾ̥t* (lɾ̥at) *nu-ı tu mınte ɛste lɾ̥t* nu-ı în mınţı, este nebun (ıb),—*čɾ̥ɾ̥ă* (čɾ̥ară) *lıgat dı čɾ̥ɾ̥ă*. legat de sfoară (Bubulına, Muz), — *scɾ̥tım* (scɾ̥atım) · *scɾ̥tım maš tı măcaɾ̥ı* câştıgăm numaı pentru mâncare (Bıglıştı), — *ɾ̥ɾ̥tă* (pɾ̥artă) *ɟɛ̯tıle ɾ̥ɾ̥tă ɡ̊ărdăɲ dı gušă* fetele poartă salbe la gât (Cortesı), — *tɾ̥ɾ̥tsım* (tɾ̥artsım) *lana u scărmınăm, u tɾ̥ɾ̥tsım* · lâna o scărmănăm, o toarcem (Carbunara, Muz), *ɾ̥ɾ̥ă* (lɾ̥ară) *domnıy nă lı ɾ̥ɾ̥ă* stăpânıı (Turcıı) nı le-au luat (ıb) etc

Iată şı câteva exemple cu *o* pentru *ɾ̥a* *tɾ̥ɾ̥ă* (trɾ̥ară) *să sculă tɾ̥ɾ̥ă* s'a sculat de odată (Cıamerıa), — *dɾ̥unɾ̥ă* (diunɾ̥ară) *vınım dɾ̥unɾ̥ă* venırăm dıntr'o dată (ıb), — *scosı* (scoase) *lu scosı om* ıl făcù om (ib), — *ɟomɛ̯a* (fɾ̥amɛ̯a) *nă lo ɟomɛ̯a* · ne-a apucat foamea (Bubulına); — *gɾ̥ɾ̥pă* (grɾ̥apă) *s-ascumse t-ună gɾ̥ɾ̥pă* s'a ascuns într'o groapă (ıb), — *lɾ̥ı* (lɾ̥aı̯) *loı dı uɾ̥ɛ̯akye* am prıceput (ıb)

Observaţıune In forma *aɾ̥ɾ̥ašă* dın *cu ɟatsăle aɾ̥oašă* cu feţele roşıı (Bıglıştı) avem *ɾ̥a*, atuncı când în restul dıalectulu avem *o* arcše (arošă)

ı protetıc

Se arată numaı în cuvântul *ɾ̥ată* (ată) „mamă" (Dişnıţa) şı *yată* în *muyaɾ̥ı-sa yastı yata ɟıčɾ̥ɾ̥uı* nevastă-sa este mama băıatulu 24/XVIII; — *ɾ̥ɛtă* (etă) 1/XI

ı . e, a

Această pronunţare a lui *ı* în poziţıe accentuată se arată numaı în câtevà cazurı ızolate *ṅ-ıšɛ̯ɾ̥ă* (ṅ-ıšıră) îmi ieşıră

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

5/III cf 10/III (însă ș ı . *ișă* „ieși" 8/XVII) ; — *išeta* „ieșirea" : *tu išeta bisęǫicălei* la ieșirea din biserică 29/XVIII ;— *iše* „ieși" etc ; — *agărše* (agărși)· își uită 27/XVIII ; — *aše* (ași) . *căn avdzăi aše, iṅ sită le măcaǫea* · când am auzit așa, mi s'a tăiat pofta (Ciamerıa), *aše z-bănedz* · D-zeu să-ți dea sănătate (Carbunara, Muz) ;— *putsăn* (putsăn) *kipeǫă cătepu tsan*=pișcă câte puțin (Cipleaca, Muz) , — *urdzăts* (urdzâtsi), sg *urdzăcă* și *urdzıcă* (urdzăcă) · *nędzım dı adunăm urdzats* mergem ca să strângem urzici (1b) Tot la Românii din această comună am auzit și forma · *cătsan* (catsăn) *o aduṅ š-u badz tu un cătsăn* = o strângi și o bagi într'o strachină.

În poziție neaccentuată *ı* ca și *ı̯* se pronunță ca y :

ployă (ploaie) 7/XVII ;— *săǫăye* (saraie) „palat" 1/XVII ,— *oyli* (oile) 21/XVII ,— *doy* (doi) : *fudzıǫă cu doy picuǫaṗi* : plecară cu doi păstori (Fracula, Muz) ,— *noy* (noi) . *nu šidzu moḷt la noy* · nu rămase mult la noi (Liboișa, Muz) ; *vini dunoǫă la noy* veni imediat la noi (Ciamerıa) , — *cay* (cai, cari) *cay vă spuse* cine v'a spus ? (Levani, Muz) ; — *oy* (oi) *no-avem oy multi* . nu avem oi multe (1b) etc.

De asemenea avem în *šuyiǫă* (șuiră) = fluieră ; — *soye, yastı* (soie) · *nu știı̯ tsı soye dı om yastı* nu știu ce fel (neam) de om este (Levani, Muz) , — *yası* (iase) *nu yası dı zboǫ dot* nu iese din cuvânt deloc (1b) ,—*zyaféte* (ziafete) *z-dusıǫă la zyaféte* s'au dus la petrecere (Imiștea) , *yatuřu* (iaturlu) *clımăm yatuřu* am chemat doctorul (Pleasa).

După un element palatal *ı* se pronunță ca *ă* *doı̯lă* (doiľi) 2/XVII , *călıcaǫă doı̯ľă* încălecară ambii 20/XVII ; — *poṅľă* (poṅľi) *aftaǫı vınıt tsı poṅľă ıľ dădea dı pade* astfel de vânt încât trânteà la pământ pomii (Fracula, Muz) Însă avem și · *poṅľe* (poṅľi) *scǫte poṅle dı tu aǫădzătınă* . scoate pomii din rădăcină (Radostına, Muz) , — *čănušă* (činușă) *u cǫpsı tu čănušă* o coapse în cenușe (Bigliști) , — *čičoǫ* (čičoǫ) picior (1b)

După *ǫ* : *cuscǫăy* (cuscriľi) „cuscri" 9 XXI , *aγǫă* (aγri) *ǫmiṅ aγǫă* oameni sălbatecı (Imiștea) , *socǫă* (socri) *tǫapse š-pătsă dı socǫă laï* , a suferit mult din partea socrilor răi (Fracula, Muz) , — *ǫăcǫăṅ* (lăcrăṅ) : *ṅ s-apǫęsı guǫa ǫăcǫăṅ*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

ɨń cuǫa = mi s'a aprins gura, lacrimi îmi curgeau din ochi (Biglişti)

După africate avem pe alocuri ca şi în graiul grămustean ă, pentru i *numtsăle* „nunţile" I XXI, *poǫtsă* „porci", *gortsă* „pere", *moǫtsă* „morţi" etc De asemenea la verbe *aǫădză* alături de *aǫădz* „râzi", *šedză* şi *šedz* „şezi", *lucǫedză* şi *lucǫedz* „lucrezi" etc, etc Însă în unele cazuri avem şi i pentru î *muntsi* 6/XIX, *multsi* 3/XIX

În dialectul aromân, când *i* urmează după *dz, ts* precedate de o vocală, de cele mai multe ori nu se rosteşte *badz, fats*=bagi, faci, etc Când însă *dz, ts* urmează după o consonantă, atunci *i* se rosteşte *pindzi, muntsî* şi *munţă* „împingi, munţi" etc În graiul fărşerot, *i* nu se pronunţă, nici în cazul din urmă *dints* (dinţă) dinţi (Biglişti), — *tsints* (tsintsi) cinci (Duşari), *lindz* (lindză) lingi (ib.)

Observaţiune Deosebite schimbări ale lui i se arată în următoarele forme Neaccentuat i ii) *ſǫapsun* (frapsin) 6/XX, — *pistupsešti* (pistpsești) „crezi" 29/XVIII, — (i ă) *tâńisită* (tiṁisită) „cinstit" 27/XVIII, — *iášîle* (vasile) „rege" 1/XX

La sfârşitul cuvântului, *i* dispare după *r* (ǫ) în *aftar* (ahtări) *aftar keptsáń* asfel de pieptemi (Cortesi),—*cǫipčǫ* (cripări) *avum, hıl' cǫipăǫ* am avut, fiule, necazuri (Biglişti) etc În *dunoră* (d̨unǫară) „dintr'odată" (Ciameria) de asemenea ı̯ din *e* nu se rosteşte

u

Se ştie că *-u* din dialectul aromân se pronunţă după orice grupă de consonante (socru, multu, preftu) În graiul Fărşeroţilor, în cele mai multe cazuri el nu se rosteşte, întocmai ca în dialectul dacoromân

alant (alantu) 1/XIX, — *esc* (escu) ib, — *sânt* (sântu) 5 XIX, etc, — *ndǫepš* (ndrepşu) *dăpă tsi-ndǫepš tute lucăǫă ģini* după ce am aranjat toate lucrurile bine (Cipleaca, Muz), —*mi-n̨vesc* (mi nvescu) mă îmbrac (ib), —*s-apǫînd* (s-aprindu) *tsi o̯mɨń săn d̨unǫǫă s-apǫînd* ce oameni sânt, se aprind dintr'odată (Pleasa), —*cǫesc* (crescu) cresc (ib), —*pǫăndz* (prăndzu) *adžunsim tă pǫăndz* atm ajuns la prânz (Carbunara, Muz), *pǫăndz* (Pleasa); — *umt* (untu, umtu) *adıisim umt şi uǫdzats* am adus unt şi urzici (ib), — *hĕǫb*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

(ĭierbu) *badz stǫańile nuntǫu şı hĕǫb, hĕǫb g'ını* pui hainele înăuntru şi fierb, fierb bine (1b), — *mı-nvălesc* (mı-nvălescu) mă învelesc (1b), — *mult* (multu) *aǫdı mult* (Bıglıştea), *este mult aǫaụă* este foarte rea (1b), — *sănt* (săntu) *sănt cusuǫıne veǫe* (1b), — *anost* (anostru) *ęste fı-čor anost* este băiatul nostru (1b), — *s-hǫănesc* (s-hrănescu) *s-hǫănesc cu glındụǫă* se hrănesc cu ghındă (Cortesı), — *s-hăǫnesc* (Fracula, Muz), — *vımt* (vımtu) *ſătsęa un vımt zuǫ* suflă un vânt nebun (1b), — *mıoǫt* (mortu) *lo-afǫaǫă mıoǫt* îl găsiră mort (Carbunara, Muz), — *vınd* (vındu) *kalęa u vınd* vând pielea (Bubulına, Muz), — *aıst* (aıstu) *fıčoǫu aıst* (Levanı, Muz), cf 5 XVII, —*ǫung* (lungu) lung (1b), — *stǫīmt* (strımtu) · strâmt, îngust (1b)

În următoarele forme *-u* apare după o singură consonantă *mı dušu* „mă duseıu" 5 III, —*yocu* (loc), 17 XVII, —*ašu* 6 XVIII, —*ḱošu, năsu* 1b, —*elu* 7/XVIII etc, etc Cf 5, 12/XIX · — *soǫu* (sor, soră) *alęa soǫu* · fă soră (Imıştea), — *sacu* (sac) *lǫĭ un sacu plın dı lănă* am luat un sac plin de lână (Levanı, Muz), — *focu* (foc) *uǫſăńıpsıǫă dı focu* au sărăcit din cauza focului (1b), —*cătsătu* (cătsut) *ıl' dęde cu un cătsătu* 1-a dat cu un cuţit (Bubulına, Muz), — *ńıcu* (ńıc) mic (1b), —*nıcatu* înecat, —*trıcutu* trecut, —*uscatu* uscat cf p 107 etc, etc.

u o

La sfârşitul unui cuvânt *u* se pronunţă ca *o*, ori de câte ori urmează după el un cuvânt care începe cu a Această pronunţare deschisă a lui *u* din cauza lui *a* următor se observă pretutindeni în dialectul român (no-are nu are, no-ascultă nu ascultă, etc) *no-am faptă* n'am făcut (Bıglıştı), — *no-aǫăvdăm tu cămpu* nu răbdăm în câmpie (1b) etc, etc La Fărşeroţi se aude şi în *molt* (multu) *nu šıdzu molt la noy* nu rămase multă vreme la noi (Lıbofşa, Muz) De asemenea în cuvântul de origine turc *cămbor* „fel de armă" 6/XXII

In poziţie neaccentuată avem în *oǫdzăm* (urdzăm) „urzim" 4/XXIII, —*coǫăm* (curăm) „curăţım" 2/XXIII, —*čoǫońdă*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

(čuruńidă) : *o aǫdı pı čoǫońidă* : o arde pe cărămidă (Cipleaca) , — *lucuǫo* „lucru" 4/XVIII , — *năso* „dânsul" — *lo cǫıscu*(lu—) 4/XVIII ; — *căndo* (căndu) „când" 4, 7, 9, 14, 18,/XVII, 2, 13/XXI , *nu l'-o seti :* nu-i este sete , *nu l'-o ʃǫamı* . nu-i este foame 4/XXI; — *ǫ vıdzu* (dın u vıdzu) 11/XVII ; *l'-o ṗǫte* ib, · *o lıgă* 9/XII;—*sînto* (sănto) „sânt" 5/XXI ;—*gǫǫmadzu* (grumadz) 102 ; *ṗǫōscutıtă* stropită 107 ; *ṗıčor* 106 , etc.

u : *ă*

În poziţie neaccentuată apare regulat în *căǫună* (curună) „cununa" 22/XVII , *căǫuńle* „cununile" 14/XXI ; *s-căǫūnă* „se cunună" 1/XXI De asemenea în *ṗătu* (putu) 4/XVII. Alături de *ʃuǫńigă* „furnică" (despre care vezi *n* . *ń*), am întâlnit în Carbunara, Muz. şi *ʃăǫńigă* „furnică" *yasti mplınă dı ʃăǫńidz* · este plină de furnici , *ʃărcă* (făǫcă) . furcă, din fure-că „dacă" 4/23.

u . *ı*

Avem, în poziţie neaccentuată, numai în : *sı-ṇdıpură* (sı-ṇdupură) „se rezemă" de la *mı-ndǫapir* 13/XIX.

2. *Consonantism*

r . *ǫ*

Ceea ce ızbeşte mai mult urechea unui strein, care pentru întâia dată aude pe Fărşeroţi vorbind între ei, este pronunţarea lui *ǫ*

vẹaǫă, maǫe, căǫvănaǫe (veară, mare, cărvănare) . *Ună vẹaǫă, maǫe maǫe, ma tı toři, laĭ căǫvănăǫe* · într'o vară mare, mare tot mai vîi măi cărăvănare 1/I , — *măǫată* (mărată) : *tsı s-mı toř, laĭ măǫată* 1b , — *aǫe* (are) *no-aǫe yaǫbă s-pască calı* 5/I , — *Săǫună* (Sărună) *s-pıṭǫets caǫte dı Săǫună* 20/I ; *vǫută* „iubită" 5/II , — *aǫumına* (anumıreа) , *mı luaǫă de-aǫumına* mă luară pe umeri 1 /III , — *ṗǫōta* „mai întâi" 1,/XXI ; — *no-aǫ* (nu au) 1b ; — *ǫošă* (aroşe) „roşe" 2/XXI; — *uǫdă, dzăǫ* (urdă, dzăr) · *hẹǫbim dzăǫ şı ʃatsim uǫdă* : fierbem zăr şi facem urdă

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

(Bıglışte), — *fuǫīľe* (furıl'e) *tǫāpse măna dı fuǫīle* s'a lăsat de hoţii (ıb), — *păǫă* (pără) *după ndoĭ ań ţaǫ n'acătsăm dı păǫă* după câţıva ani din nou am câştıgat bani (ıb), — *ǫufe* „trăznet" *cădzu rufea pı năs* (Colonia), —*saǫtsınă* (sar ţınă) *eǫa saǫtsınă, o ălăsă saǫtsină* erà însărcinată, o lăsă însărcınată (ıb), —*dıoaǫă* (ıd) *nă sculăm dıoaǫă* ne-am sculat de cu vreme (Duşarı), — *maǫtu* (martsu); *fudzım tu maǫtu*, am pornit în martıe (ıb), — *sumedǫu, bǫumaǫu, ndǫelu* (sumedrul, brumarlu, andrelu) Octomvrıe, Noemvrie, Decemvrıe (Duşarı), —*stămăǫıa maǫı* (Stămăria mare) · *tă stămăǫia maǫi va s-fudzım* o să plecăm de Sfânta Marıe (Cortesi), — *gǫeuš* (greuş) *ascumtu sum gǫeuš* ˙ascuns subt un arbore (ıb), —*cokıǫošılă* (—) *capǫă cokıǫošılă* capră roşcată (Pleasa), — *avǫă* (avră) *ımnam tu avǫă* umblăm în răcoare (ıb), — *pǫīǫ* (aprılie) *fudzim cu fumeľle tu pǫīǫ*: am plecat cu familiile în Aprılie (Cutalı, Muz); — *peǫušană* (~) cu bucle (ıb), — *băǫba-su* (barbat-su) *băǫba-su yastı fugat tu csęnı* bărbat-său este dus în streınătate (ıb), — *fǫıcă maǫe* (frică mare) *tǫapsım nă fǫıcă maǫe* am păţıt o frică mare (Fracula, Muz), *čuštu caǫı* (čuştıŭ care) *vını čuštu caǫı* a venıt cınevà (ıb) —*săǫmănıtsă* (sărmănıtsă) prunc în faşe (Pleasa); —*fıčoǫ, muǫı* (fıcıor, murı) *ń-avęam un fıčoǫ, ma muǫı tu yınaǫ* aveam un singur băıat, dar mı-a murıt în luna Ianuarıe (ıb), — *ţo esc sınguǫă* eu sânt singură (Levanı, Muz), — *ǫădzătınă* (rădătsınă) *lı buţsım cu ǫădzătınă dı căńınă* le vopsım cu rădăcınă de căninà (Pleasa) · — *zboǫ* (zbor) *avem lıgată zboǫ maš tı un an* ne-am înţeles numaı pentru un an (Fracula, Muz), — *uǫdzats* (urdzăţi) *adusım umt şı uǫdzats* am adus unt şı urzıcı (Pleasa), —*uǫdă* (urdă) *ţătsem uǫdă, caš dıt fǫalı* facem urdă, brânză de burduf (ıb), — *pǫota* (prota) *u hĕǫǵ, hĕǫǵ ǵını pǫota* o ıerbı, bıne maı întâı (ıb) — *kındǫă* (adunare) *nă kındǫă maǫe* grămadă mare de oamenı (ıb), — *fǫapsın* (frapsın) *o buţsım [lăna] cu fǫăndză dı tǫapsın* vopsım lâna cu frunze de frasın (Dışnıţa), — *keǫšaǫ* (Iunıe) *aǫămasmı tu keǫšaǫ* am rămas în luna Iunıe (ıb), —*fǫamtı* (trămte), — *suţǫuntseļı*, (suîrăntseale), *meǫu dı ţatsă* (—), *naǫe* (nare),

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

gǫuṅ (gruṅ), *guǫmaz* (grumadz) frunte, sprîncenare, umerii obrazului, etc (Bîglişti), — *puǫnâǫĭ* (purnări). *apǫindim ţocu cu puǫnâǫĭ* aprindem focul cu lemn dintr'o specie de copaciu (ib) — *aǫǫaşă* (aroşe) *cu ţatsăle aǫǫaşă* cu obrajii roşii (ib) — *guǫa* (gura) *aǫdi mult, ṅi s-apǫęsi guǫa* este tare mute (despre un ardeiu) (ib), —*cǫipâǫ* (cripări) *avum hiľ cǫipâǫ di tu sǫ̂ǫte pân tu mǫ̂ǫte* am avut, fiule, necazuri de la naştere până la moarte (ib), — *cusuǫine vęǫe* (cusurîne veare) verişoare (ib) —*pâduǫitsă* (—) *dusiǫă tuună pâduǫitsă* s'au dus într'o pădurice (ib), — *glînduǫă* (—) *s-hǫănesc cu glînduǫă* se hrănesc cu ghinzi (ib), — *buǫets* (pecurĭki), *măcăm ĵ-buǫets* mâncăm şi ciuperci (Curtesi), — *căǫ̣ǫi* (căroare) *tu cuǫicu şi agust ţatsi căǫ̣ǫi maǫi* · în lunile Iulie şi August este mare căldură (ib), — *căǫâǫe* (cărare) *va-l' aflămună căǫâǫe* o să-i găsim o deslegare (ib), — *mascǫu* (mascur) de secs bărbătesc (ib) — *piǫoṅ* (penură) *ncăǫfusim un piǫoṅ* am bătut un cuiu (ib)

rn, rṅ ř

Este o pronunţare mai tare a lui r, care se aude deosebit de r obicinuit din dialectul aromân

toři (tornṅi) *Ună vęaǫă maǫe maǫe ma ti toři, laĭ căǫvănaǫe* 5/I), — *mi toř* (mi tornu) ib, —*tǫ̣ră-te* (tǫarnă-te) 1/I, *yaři* (iarna), *yaři tu muntsi yaste aǫatsi* iarna este rece în munti (Pleasa), — *toři* (tornṅi) *toři tu căǫdaǫ̣ea di apă* torni în căldarea de apă (Pleasa), — *spuřă* (spurnă) *u cots tu spuřă* o coci în spuză (Bîglişti), — *ţuřidz* (furnidz) · *plină di ţuřidz* plină de furnici (Cortesi), — *ařiŭ* (arniŭ) *căn ţudzim tu ařiŭ* când plecăm la iernatec (Duşari), — *s-tuřă* (s-turnă) *ţętsim păzaǫe şi s-tuřă* ne-am tocmit şi s'a întors (ib)

rn : *ǫ*

Când *r* (<*rn*) se află în apropierea lui *ǫ*, atunci rostirea lui se identifică cu a lui *ǫ* Eu l-am auzit distinct la o singură formă.

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

vărǫǫă (vărnǫaıă şı văıǫară) *tu munts ǫămănem tsıntsšası, cătı vărǫǫă ,ı šaptı meš* în munţi rămânem cincişase luni, câte odată şı şapte (Duşarı), — *dıvărǫǫă* (divărǫară) : *s-nă vıdem dıvărǫǫă* : să ne vedem la anul (Imıştea, Muz)

rl r

Ca rostıre se ıdentıfică cu *r* dın *rn* — *cărıgu* (cărlıglu) · *ṅ-agăǫšıt cařıgu n dzeană, noı cărıg š-atu no-avem* 1/VII ,— *agărǫeaŭ* (agărleao) : *s-aṅurdzească š-agărǫeŭ* 5/VII , — *soařă* (soarele) *nınte z-da soařă* înaınte de a da soarele (Pleasa), *no-aıǫea dată nıca soařă* nu dăduse încă soarele (Carbunara, Muz), — *dzınıřu* (dzınırle) · *va z-yınă dzınıřu anost*. o să vie gınerele nostru (Bıglıştı) — *hařă* (hărle) *avǫea tute hařă* avea toate darurile (ıb), — *stuřu* (sturlu) *era stuřu a casıłeı* · erà stâlpul caseı (Bıglıştı)

rl · ǫ

Caşı ǫ dın *rn*, apare rar Eu l-am auzıt numaı în . *doǫu* (dorlu) *mı yo doǫu* m'apucă doıul (Lıbofşa, Muz.)

l t

Se pronunţă cu artıculaţie velară ca în dıalectul meglenıt [1])

cătằn „ţevı" 3/XXIII , — *sut* 4/XXIII ; — *atăsam* (alăsam) ; — *catǫa* (calea), — *puǫtseł* (puıtsel) *grǫas ca un puǫtseł* gras ca un purcel (Carbunara, Muz), — *łunǫa* (luneа) *łunǫa nă lǫǫă* (ıb.) ; — *saltsă* (salţă) pl *sălts* (sălţă) salcie pl sălcii (Bubulina, Muz), — *scułă* (seulă) *vını dı mı scułă* · venì şı mă deşteptă (ıb), — *vłaǫdı* (Berat), — *plătıtsă multă* (multă plătıtsă) *găǫu nu-ı bun, arı multă plătıtsă*. grâul nu-i bun are multă plătiţă (ıb), — *moł* (multu) *nu šıdzu moł la noı*. nu rămase multă vreme la noı (Lıbohova) ;

[1]) *Meglenoromânıı* I, p 135, § 59

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

aṅeť (aṅeŭ) : *bărba-ṅu aṅeť* bărbatu-meu (Fracula, Muz) ,— *cuťcăscu* (clocesc) . *găynle cuťcăscu* găinele clocesc (1b) :— *cať* (cal) , — *cătsăť* (cățăl) ,—*căčuťă* (căčulă) ,—*nu ť-am vidzută* . nu l-am văzut (Bigliști) , — *ťas* (las) : *ťas s-mi caťcă* să mă calce (1b.) ,—*ťu* (—) · *ťu tsăpă un yaspe* · l-a înțepat un viespe , *-ť* (-l) . *nu-ť vigľă ģine* . nu l-a păzit bine (Fracula, Muz)

l . γ

Este un sunet care s'a desvoltat din ť, pronunțat ou partea posterioară a limbii El se apropie de γ (gama) din limba greacă modernă În grecește partea posterioară a limbii nu se apropie prea mult de vălul palatului La Fărșeroți ea se apropie și sunetul care se produce se aude între *h* și γ *yoť* (loai) *yoť funẹa nkisiť ti fag* · am luat funia și am pornit ca să aduc lemne de fag 10/I ; — *dẹayag* (dealag) *ṅ-o dedẹam dẹayag dẹayag, moť vọută* 1/II ,— *yumẹa* (lumea) 10/IX ,—*yocu* (locu) 17/XVII ;—*nă scuyăm* (nă sculăm) : *ninte di hăọăyie nă scuyăm* înainte de revărsatul zorilor ne sculăm (Pleasa) ,—*ayant* (alantu) *unu yastu di tri aṅ, ayant săọmănitsă* unul este de trei ani celălat prunc în fașe (1b) ,—*pyămse* (plămse) *tută dzuụa pyămse* : toată ziua a plâns (Bigliști) , — *căycăṅ* (călcăṅ) · *fọăndzi-ť un căycaṅ* rupe-i o bucată de pâine (Dișnița) ,— *ðayă* (ðală) · lapte acru (Pleasa) , — *yunẹa* (lunẹa) . *nă sculăm di yunẹa* ne-am sculat de luni (1b) , — *yumbadă* (lumbadă) : *apọẹase ună yumbadă* . a aprins o lumânare mare (făclie) ,— *yănă* (lănă) . *un clăndu di yănă* · o mână de lână scărmănată (Bigliști) , *yumi* (lume) : *eọa yumi multă* era multă lume (1b) ;—*yutsitlu aṅeo* (luțitlu aṅeŭ) . scumpul mieu (ib) ,—*yală* (lală) : unchiu (Dușari) ;—*yumtă* (nuntă, numtă) *nẹdzim la yumtă* mergem la nuntă (Dișnița) ,—*yụom* (lom) luăm *yụom apa š-u vipsăm* · luăm apă și o vărsăm (Dușari) , — *yụo* (lo) · *yụo apă* : luă apă (1b) ,—*mizia š-yo vetẹa* · abia și-a venit în fire (Carbunaia, Muz) ,—*yungă* (lungă) . *ťetsim cale yungă* . am făcut un

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

drum lung (ıb.), —*γu̯om calę̆a naparti dı munti* : am luat drumul dincolo de munte (ib.),—*γuna* luna (Duşari);— *amayămă* (amalămă) : *eąstı dı amayămă* . este de aur (Bıgliştı); — *γoc* (loc) · *γoclu va nă-ngl̆ită* pământul o să ne înghită, *dę̆anda ğucăm dıt γoc* de când ne-am mişcat de aıcı (Uıanıc), — *γaĭ* (laĭ) : *γaĭ fąatı, γaĭ* măi frate, măi (Imıştea, Muz); *γo* (lu) · *pı guše s-γo-aĭ* să-ı ducı păcatele (ıb), — *uγ* (lu) · *uγ lıgaąă cu fuńle* · l-au legat cu funiile (Grabıanı, Muz), — *γu* (lu) · *aąıkıts-γu* . răpiţı-l (ıb),— *γumăk̆* (lumăkĭ) *cădę̆a dı pı γumăk̆* cădeà de pe ramurı (ıb); — *ayune* (alune) *sac plın de ayune* (ıb)

l ą

Se aude maı rar, în cele mai multe cazurı, când se află în apropıerea unui ą dın r Rostırea lui se datoreşte, probabil, fenomenului de asımilaţie La bază trebue să vedem un γ dın l

ðaąă (ðală) 14/XVIII,—*ąoc* (loc) 25/XVIII;—*ąale* (lale) unchiule 26/XVIII; — *ąăcą* lăcrămı 28/XVIII; — *ąăcăt̨are* : zı de lucru 23/XVIII;—*muąaąı* (mulare) ,,catâr'' 5/VII,— *aą̆ăntoą* (alăntor) celorlalţi 12/XVII;—*muąăą̨ı* (mulări)· *găąu lo n̨căącăm prı muąăą̨ı* grâul îl încărcăm pe catâri (Bıglıştı), *ncăąıcă pı muąăą̨ı* încalecă pe catâri (Carbunara, Muz);— *ąăcąăń* (lăcrăń) . *ń-s-apąę̆sı guąa, ąăcąăń ıń cuąa* · mi s'a aprıns gura, lacrımi îmı curgeau (Bıglıştı), — *ąucąu* (lucru) *avem mult ąucąu* : avem treabă multă (Duşarı), — *ąo̧ąă* (lo̧ară) *săąǵıy nă lı ąo̧ąă* Sârbıı ni le-au luat (Carbunara, Muz),—*ąutuąǵıe* (luturγıe) *dusım nă ąutuąǵıe* · am dus [la bisericǎ] o prescură (Grabiani, Muz), — *γumăąičąu* (γumărıčlu) · măgăruşul (ıb)

Forma *ąoc* pentru *γoc*, am auzıt-o rostındu-se o singură dată, deşi în apropıerea lui l- nu se afla un ą, la o femeie dın Radostına la întrebarea care mi-o făcù *dı tsı ąoc hıts?* dın ce loc, din ce ţară sânteţı? şi în *aąăcsı* pentru *alăcsı* de la *alăcsıąe*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

l · r

În *de-arihina* (dealiliea) „adevărat" 22/XIX, cf p. 204.

l nu se pronunţă.

Am urmărit cu atenţiune acest fenomen şi la auzul fiecărui cuvânt în care *l* nu se rosteà, am avut impresia că vocala imediat premergătoare se pronunţă cevà mai lung O formă ca *mută* în fraza *adusirà paye mută* · au adus multă zestre (Biglişti), am auzit-o rostindu-se mai mult *mūtă* sau *muuţă* decât *mută*

La formele în care *l* erà precedat de o consonantă, rostirea şovăià între pronunţarea lui γ pentru l, ca în cazurile dinpa ragraful de mai sus, şi între pronunţarea în care nu se simţeà nimic din urma lui *l* . pe *umfată* (umflată) l-am auzit pronunţându-se *umfyată* şi *umfată* *aqe mâna umfată, lu tsăpă un yaspe* are mâna umflată, l-a pişcat (înţepat) un viespe (Libofşa, Muz) *mudzem* (muldzim) , *mugu* şi *mug* (mulgu), (Carbunara, Muz) , — *căduqă* (căldură) : *yalı no-aqavdă căduqa* · ele nu iabdă la căldură (ib) , — *sătş* (sălţă) *cqesc sătş* · cresc sălcii (ib) ; — *psauţu* (psaltu) cântăreţ 23/XVIII ; *psăuţisţea* . cântà la strană 26/XVIII ; — *pubiqe* (pulbire) pulbere (ib), — *čenic* (celnic) : *cenicu anost nu ţestı aua* cel nicul nostru nu este aici (Imiştea, Muz) , — *čenitsiy* (celnitsli) (Libofşa, Muz) , — *čenislor* 9/XXII *sabă* (slabă) 24/XVIII ; — *afaĭ* (aflaĭ) . *n-afaĭ hazmu n caqqa maqı* 10/VII ; — *atu* (altu) : *noĭ cărig š-atu nq-avem* 1/VII , — *fambuqa* (flambura) 3/XXI ; — *aco* (aclo) : *nă as- paqâm šă fudzım de-aco* : ne-am speriat şi am plecat de acolo (Pleasa) Această din urmă formă este singura care se pronunţă consecvent fără *l* la toţi Fărşeroţii ; însă avem şi . *arco, aqco* şi *ayco* cf. 10/XXII — *auataq* (aualtari) : *auataq vinim* : alaltăeri am venit (Cortesi) , — *aušaticuy* (aušaticlui) · *nu-l tsăn tinia aušaticuy* nu cinstesc pe bătrâni (Schepuri, Muz)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

l γ

Este același proces de evoluare a lui *l* palatal spre *i*, așà cum se rostește în dialectul dacoromân, pe care l-am observat pe alocuri și în dialectul meglenoromân El nu este general De aceea aproape mai toate formele se întrebuințează când cu *γ* când cu *l'* păstrat *ńey* și *ńel'* miei, *puy* și *pul'* pui etc

păqazγi (părazl'i) *c'am păqazγi di la dada* 5/I ; — *coqġiγ* (corġil') 10/VI , — *domniγ* (domnil') 10/IX , — *fičõqyă* (fičorl'i) 1/XXI ,—*vituγ* (vitul') 7/XXI ,—*văsiyă* (vasilă) 1/XVII *meqyă* (merl'i) 3/XVII ,—*picuqăqγi* (picurarl'i) 21/XVII ,—*ocγi* (ocl'i) (1b) ,—*nasγi* (natsl'i pl. de la natŭ) . *nasγi anoštı* · pruncii noștri (Schepuri, Muz) , — *luγarıazmazγi* (luγarazmazl'i) · socotelile (Poiani, Muz) , — *dzănucyu* (dzănucl'u) · *čičoq, puγpă, căycăń, dzănucyu* . picior, pulpă, călcâiu, genuchiu (Dișnița) ,—*vigyarı* (vigl'are) *tutıputa va vigyarı* marfa trebue păzită (Biglиștea) ,—*săqġiγ* (Sărgil'i) *săqġiγ nă lı qqă* Sârbii ni le-au luat (1b) , — *corġiγ* (Corġil') . *muqıqă coqġiγ dı năš* au murit sărmanii de ei (Carbunara, Muz.) ,—*domniγ* (domnil') *domniγ nă lı lqqă* Turcii ni le-au luat (1b) , — *fuqγi* (furl'i) *l'-acătsaqă furγi* i-au prins hoții (Grabiani, Muz) ,—*puy* (pui) . *ca doi puy* ca doi pui (1b) , — *fičoqγi* (fičorl'i) *dı fičory anoštı* din partea băeților noștri (Libofșa, Muz.) ,— *γin* (l'in) *cămeš dı γin* cămăși de in (Fracula, Muz) ,— *fumey* (fumel') · *no-aqe fumey* n'are copii (1b) ,—*găγinle cučăscu* găinile clocesc (1b) ,—*ńeγi* (ńel'i) mieii (1b) ,—*γ* (l'i) *γ-acătsam cu mâna* · îi prindeam cu mâna (Uianic) ,—*mayu* (mal'lu) maiul (1b) , — *yuftă* (voinic) *ma tsi yuftă yastı* ce mai voinic este (1b) ,—*yopuq* (l'epure) iepure (1b) ,—*yaqă* (l'ară) : *capqă yaqă* capră pestriță (Vărtopi) , — *payu* (pal'u) . paiu pl. *payă* (pal'ă) paie (1b) ,—*scay* (scal'u) *s-acatsă dı scal'* s-a prins de scaiu (Chelbăsira) ,—*amıqăqıye* (amirăril'e) împărăție (ib) ,—*cyiničuń* (*nclinăčuń*) · *cyiničuń cu sănătăti* închinăciuni cu sănătate (1b) ,—*uqecye* (ureacl'e) , ureche (1b) ; —*gyets* (gl'ets) *aqatsı gyets* rece ca ghiața (Conisbaltă) ,—

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

uǫecyı (urecl'ı) : urechi (ıb) ,—*yı* (l'ı) , *nu yı ŋgǫeacă* nu-i vine greu, nu-ı stă povară (ib) ,—*caıyı* (cal'l'ı) : *cu caıyı aloǫ* cu caıı lor (ıb) Numai în forma *orġe* (orġıl') · orbii avem *e* pentru *yı* (Uıanic).

l' ı

L-am auzit foarte rar

ſumeıle familiile · *toamna căǫkäm ſumeıle şı ſudzım* · toamnă încărcăm famıliile şi plecăm (Bigliştia) , — *caıyı* (cal'l'ı) : *cu caıyı aloǫ* : cu caıi lor (Conısbaltă) ,—*ńeıyı* (neľl'ı) · *n-ascăpaǫă ńeıyı* ; ne-au scăpat mıeii (ıb.)

l' nu se pronunţă.

În formele verbale de la *vegl'u* „păzesc", *l'* câte odată se aude, câte odată nu · *vıġa* (vigl'a) „păzeà" 7/XVII , — *z-veġă* (s-veagl'ă) „să păzească" 6/XVII , *va z-veġu* (va s-vegl'u) ıb., însă şi *z-veġl'ă* „să păzească" 9/XVII De asemenea în *dıș-kitōǫ* „răşchitor" 3/XXIII, despre care vezi p. 200

în n

Este acelaşı fenomen care se observă peste tot în dıalectul aromăn În centrele în care nu se obıcınueşte să se rostească un *a* protetic în locul lui *î* dın *în* (andreg, antreb, ancarcu etc) avem în totdeauna pronunţarea lui *n* sılabic

nkısım · porn̄im *nkısım dı yunı dı dımıneatsă* am pornit de luni dimıneaţa (Lıbofşa, Muz) ;—*nveşta* şı *nvesta* : nevasta (ıb) , — *ndaŭ* . câtevà : *după ndaŭ zboǫă s-aǫıkıǫă* după câteva cuvınte se luară la bătaıe (Radoştina) etc , etc.

În · *si vınitsă* s'a învineţit (Pleasa) , *sı vınıtsăǫă* s'au învineţıt (ıb) avem mai de grabă căderea lui *n* decât un derıvat de la *vınıt* (vânăt) fără prefix

mn : *m*

Apare rar, numai în câteva cuvinte :

leamı (leamne) „lemne" 5/III ; — *dom* (domnu) *z-dusı la dom-su* : s'a dus la stăpânul său (Biglişti) , — *nă pǫımam*

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

(nă prımnăm) ne plimbăm (Lıbofşa, Muz),—*stamă* (stamnă) *no-aǫi apă tu stamă*. nu este apă în urcior (ib.); — *lem* (lemnu) · *s-alınă pi un lem* s'a suit pe un arbore (Fracula, Muz), — *lęme* (lęamne). *s-nă dutsim s-adunăm lęme*: să mergem să strângem lemne (Levani, Muz).

m nu se pronunţă

În · *š-acupără* îşi cumpără 21/XVIII.

n : *ṅ*

Apare numaı în cuvântul *fuǫṅıgă* (*făǫnıgă*). *yastı ɱplınă dı făǫṅıdz* este plină de furnıci (Carbunara, Muz) *alagă ca furṅıdz* aleargă ca nişte furnıci (Dışniţă)

Observaţıune În numele orăşelulu albanez *Pıkındă* pentru *Pıkınă* (alb Pekinı) avem *nd* (cf p 98), cuvântul arată aceeaşı prefacere ca *pendură*, obıcınuıt în Albanıa (cf Mıh) pentru *penură* „cuıu"

r nu se pronunţă

Acest fenomen se arată regulat la pronumele posesıv *anost — anǫastă*, *avost — avǫastă* cu plur *anošt — anǫaste*, *avošt — avǫaste*, despre care vezı mai pe larg capıtolul despre pronume De asemenea în *nuntu* (nuntru) înăuntru 20/XVII; -- *cătă* (cătră) 1, 2, /XXI; —*Arɣırocast* (Aɣgirocastru) p 101

b . *y*

La palatalızarea consonantelor labıale avem de observat numaı forma *tseǫy(ă)* pentru tseǫġ(ă) (tserġı) cerbi în care *b* este pronunţat ca *y*, ca şı cum ar venì dintr'un *v*.

Pref *în-* lıpseşte

În următoarele forme · *calıc* (ncalıc) „încalec" *călıcaĭ* 1/IV; *caǫc* (ncarcu) „încarc": *căǫcam* 2/XXII, *căǫcare* 1/XII,—*mı soǫ* (mi-nsor) „mă însor" *si suǫa* 22/XVII,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

sı sură (se nsură) 27/XVIII, — *vẹstă* şi *vẹastă* · nevastă 1/XVIII, — *vẹatsă* învaţă 7/XVIII

Alte schimbări mai avem *c*. *g* în *găstăṅe* (căstâṅe) *găstăṅe aγǫă* castane sălbatice (Curtesı); —*agătsă* pentru *acătsă* (Conısbalta, Muz); — *g* : *ġ* în *ġaǫ* (grâu) · *va s-acumpărăm ġăǫ* · vom cumpără grâu (Dışnıţa, Ciupleaca, Muz); —*č ts* în *tsičǫaǫe* 25/XVIII, —*s* · *š* în *a văšıleluı* regelui 14/XIX; —*b* · *v* în *sıvapı* pentru sibapı (turc) 13/XX, —*ht ft* în *aftar ķeptsăṅ* (Cortesı) pentru *ahtări ķaptsăṅı* · astfel de piepteni; —θ : *s* în *sẹamın* (θẹamın) *sẹamınă* p 101; —*p b* în *băldămă* pentru păldămă cf p 104

MATATEZĂ

Avem în următoarele forme *Mızuchẹar* pentru Muzıchıar cf p 19 —*Mızuchẹa* pentru Muzachıa cf p 78; —*tıǫtsem* (trıtsem) „trecem" 5/XXIII, cf 12/XVII, —*căpestur* (căpestru) „căpăstru" 13/XXI, —*pırġos* (prıġos) „dedesupt" 7/XXII, —*pır* (prı) *pır pade* pe jos 7/XXI cf 16/XVII, —*de-aǫumına* (anumirẹa) „pe umerı" 1/III; —*cuǫĕrı* (cruire) „croıre" 6/XXI, — *mpultesc* (amplıtescu) „împletesc" cf 11/XXI, — *fuǫnısıră* (dın fărnusiră—fărenusiră—fănerusiră ngr) „apărură" 5/XX, —*s-avdatsı* pentru *s-adavdzı* 1/XI, —*s-fănătẹa* (s-năfătea) „se sătură" 9/XX; — *sufuǫtselı* (sufruntsẹale) 15/XVII, —*starńı* (strańı) 1b; —*dıpăǫpoya* (dẹapoïa) „apoi" 14/XVIII, —*ķınduǫı* pentru *ķındrui* 15/XVIII, — *ngăǫšẹarı* (Fracula, Muz), — *ǫădzătınă* (arădătsınă) „radăcınă"; - *culčăscu* (clučescu) „clocesc" (Lıbofşa). Interesantă este forma *lıšcător* (p 107) pentru prefacerile prin care a trecut dın răšcl'ıtor sau arăšcl'ıtor, forma obicinuită la Aromânı, am avut răšķıtor (cu înlocuirea lui *l* prın *ı*), care, prin metateză, a ajuns rişcător şi pe urmă, prin disimılare, la forma de mai sus · *lıšcător*. Însă în vremea când răšcl'ıtor ajunsese răšķıtor, prin substituire de prefix, a rezultat forma *dıšķıtŏǫ*, care există alături de *lıšcător* (p 107)

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

EPENTEZA

Vocalică · *s-ơ tăɋagă* (s'o tragă) cf. 2,7 XVII, — *taratsru* (trastu) : traistă 104,—*cărutsẹa* (cruţea) 1/XIX,—*dărac* şi *darac* pretutindeni, cf bucata XIX; — *lucără* şi *lucuɋo* 4/XVIII;—*aγăɋe* (aγre) „ogoare" 14/XVIII,—*căsen* (csen) „strein" 16/XVIII etc ;—*sufăru* (sufră) „masă" 18 XVIII, *umbără* (umbră) 17/XVII

Consonantică *imbɋă* (imră) „liniştită" 8/XX cf 14, 18/XX, — *dıstımbelă* (dıstimeľă) „ştergar"; — *Zumbleac* şi *Zămbleac*, nume de loc alb *Zamlak*

3 FLEXIUNEA

1 ARTICOLUL

Lipsa articolului masculin *-l* apare în rostire aproape ca un fenomen general.

unu (unlu) unul (Pleasa),—*focu* (foclu) *aɸɋındem focu cu puɋnăɋi*. aprindem focul cu lemn de copacıı (Bıglıştı),— *măndzu* (măndzul) *kıɋu măndzu* s'a pierdut mânzul (ıb); — *lemnu* (lemnul). *lo lemnu šı-ľ dẹdı* a luat lemnul şi ı-a dat (ib);—*gădɋu* (gărnul). *gădɋu lu ntsẹľă* grâul îl cern (Cipleaca, Muz), — *kıɋou* (*kıroụlu*). *šıdem š-tu γızmăčunı, cum s-ḣıbă kıɋou* · stăm şi în Septemvrie, cum să fie vremea (Biglıştı), — *meɋu* (merlu) : mărul (Levanı, Muz); — *zboɋu* (zborlu) *l-ıšı zboɋu* ı-a ieşit vestea (ıb.) etc.

În fraza. *ẹste fıčoɋ anost* (ẹaste fıčorlu anostru) este băıatul nostru, *-u* pentru *-ul* nu se aude de loc (Bıglıştı)

2 PRONUMELE

Observăm mai întâı pron. pers de pers I *uγ* „îľ"; *γu* „îl" cf. p 195, *u* „îl" : *u pıtɋẹc* : îl trimet 5'XXI, după aceea formele de la pronumele posesiv care se întâlnesc şi în restul dialectului aromân

Persoana I sing (masc): *ameť* (ameŭ) · *fɋeatılı ameť* fratele mieu (Biglışti), —*aṁeť* (ameŭ) · *bărba-ṁu aṁet* · băr-

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

batul mieu (Fracula, Muz), —*aṅeo* (aṅeŭ) · *ǫutsıtlu aṅeo* scumpul mieu (Bıglişti) ;—*aṅeľ* (aṅeĭ, amieĭ) · *ʃǫatslı aṅeľ* fraţii miei (Biglıştı).

Persoana I sing. (fem.) : *mẹao* (mea) : *ʃẹta mẹao* : fata mea (Bigliştı) ,—*dada mẹaụă* . mama mea (Levani, Muz)

Persoana II sıng. (masc.) · *atăť* (atăŭ) : *omu atăť* · omul tău (Cutalı, Muz) ; *stepsu atăť* : vına ta (ıb.) ; — *atăľ* (atăĭ) . *luyarţazmasyı atăľ* . socotelile tale (Poıanı) , *păǫăzyı atăľ* banii tăi (ıb.)

Persoana II sıng (fem) · *atao* (ata) : *cufına tao* . coşul tău (Radostına) ; *fumęľa tao* familia ta (ib.).

Alături de aceste forme, am maı dat şi de *tsẹao*, *tsẹụă* (atsẹa) . *ʃẹta tsẹao* : fata aceea (Cortesı) , *ʃẹta tsẹụă* id

Persoana I (masc) : *anost* (anostru) : *măne va z-yınă dzınıŕu anost* · mâine va venì ginerele nostru (Bıglıştı) , *paplu anost* moşul nostru (Levanı, Muz) , *este ʃıčoǫ anost* e băiatul nostru (ib) ,— *anošt* (anoştri) · *tu muntsăľ anošt* . în munţii noştri (Bıglişti) ; *ʃıčoǫyı anošt* copıii noştrı (Levani, Muz.)

Persoana I (fem) · *anǫastă* (anǫastră) ; *hǫaǫa nǫastă* satul nostru (Biglıştı) , — *anǫste* (anǫastre) *ęste tu păǫtsăle anǫste* (Grabiani, Muz)

Persoana II (masc) · *avost* (avostru) · *zboǫu avost* cuvântul vostru (ıb) , — *avošt* (avoştri) · *bıǫbetslı avošt* · berbecıı voştrı (Levani, Muz.)

Persoana II (fem) · *avǫstă, avǫastă* (avǫastră) . *yu ęastı hǫaǫa vǫastă?* · unde este comuna noastră? (ıb) , *ţaste avǫstă* : este a voastră (Carbunara, Muz) , — *avǫste, avǫaste* (avǫastre) · *muťără avǫaste* · catârıı voştri (Grabıani).

Pronumele posesıv de persoana III enclıtıc, care se obicinueşte foarte des în graıul Aromânılor din Pind (sora-ľ, fęata-ľ etc), nu se aude aproape mai deloc

3 NUMERALUL

Este acelaşı ca peste tot în dialectul aromân. Numaı *tsınts* (tinţi) . cınci (Duşari) se deosebeşte prin lipsa lui

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

-i final. Această formă se întâlnește și la Megleniți. În graiul fărșerot fenomenul acesta se explică prin lipsa de pronunțare a lui *-ı*, care se observă și la alte cuvinte (cf p. 188).

4 VERBUL

La verb avem de observat mai întâi conjugarea verbului auxiliar „a fi" la ind. prez. .

1 *esc cuęmat* „sânt obosit" 16/XVIII și *escu*, (o singură dată) *-s . ţo -s singură* (Levani, Muz) 2 *ţeşti*, 3 *yastı*, *ţastı*, *ęstı*, *-ı*, 4 *hım*, 5 *hıts*, 6 *sănt* (sant și sânt) 11/XVIII Ací observ că nu există formele *hıŭ*, *hıĭ*, care se întâlnesc numai în graiul Aromânilor din sud.

La imperf. avem : *eram* și *ıram* ; încolo regulat ca în dialectul arom De la *am* avem pers. 6 *aę* (ar) 1/XXI cf 190

La formele verbale de la cele patru conjugări se observă mai cu deosebire trecerea mai frecventă a verbelor de conj III la conj II. Această trecere se arată și în restul dialectului aromân (avem *ţătsem*, *ţătsęari* pentru *ţatsem ţatsıre* etc), însă se pare că ea nu este atât de deasă ca în graiul Fărșeroților La aceștia forme ca *tıętsem* (trıtsem) pentru *trętsım* „trecem" sau *tăędzem* (trădzem) pentru *tradzım* „tragem" sânt cele curente

Sânt cazuri când chiar verbe de conjugarea IV au trecut la a II *ţudzęarı* pentru *ţudzıre* 12/XXI, *vinęari* pentru *vınıre* 13/XXI sânt forme foarte obicinuite

Verbul *dıpun* „mă cobor" a trecut la unele forme verbale de la conj III la conj I Astfel la ind prez la pers. 1. 2. 3. 6 se conjugă regulat *dıpun*, *dıpuń*, *dıpune*, *dıpun*, însă la 4. 5. *dıpunăm*, *depunats* pentru *dıpunim dıpunıts*.

Tot așà la imperfect. *dıpunam*, *dıpunaĭ*, *depuna*, *dipunam*, *depunats*, *dıpuna* (cf. 5/XXII) pentru *dıpunęam*, *dipunęaĭ* etc. La fel se conjugă la perf compus *am dıpunată* (cf. 6/XXII) pentru forma regulată *am dipusă*. Numai la aorist uzul șovăie între *dıpuș*, forma regulată și singura întrebuințată în restul dialectului aromân, și *dıpunaĭ dıpunaș*, *dipună*, etc auzită de mine foarte des în vorbirea

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

zilnică De la *dormu* avem inf *duṛṇaṛe* 2/XX; tot așà de la *arsar* „sar" avem aor *arsărù* 11/XIX. De la *dau* avem imperat pers 2 *de* pentru *dă* în *de-ṅ, văšíle marə, de-ṅ calẹa*, dă-mi 20/XIX.

Verbul *ṇeadzire* și *nidzẹare* „mergere" se conjugă în felul următor. ind prez.: neg, nedz, ṇeadze, ṇeadzim, ṇedzim și nidzem (ṇedzem 15/V), ṇeadzits și nidzets, neg, alături de forma tot așà de uzuală *ṅeg, ṅedz ṅeadzi*, etc

La imperfect avem: *nedzẹam, nidzẹam, nădzẹam* (cf 2/XVII) și *ṅedzẹam, ṅidzẹam*, etc La aorist *nešŭ* (ṅešŭ), *niseš* (ṅiseš), *ṇease* (ṅase), *ṇeasim* (ṅasim) *ṅaṛsim, ṇeasit* (ṅasiṭ) și *ṅaṛsit, ṇeasiră* (ṅasiră) și *ṅaṛsiṛă*

Modificările ce se arată la celelalte verbe provin din cauza schimbărilor fonetice Verbul *es* (ies) la pers 6 de la aorist face *išăra, išaṛă* și *išeṛă* pentru forma regulată *iširă*, cum se aude în restul dialectului De asemenea de la *yin* „vin" imperfectul face regulat *vinẹa*, însă foarte des și *yiṅam, yiṅaĭ, yiṅa* (cf 3/XVII, 20/XVII) sub influența pers 1 de la aorist, care face *vinĭ* și *viṅŭ* În unele locuri se aude și *veṅam, veṅaĭ, veṅa*

Despre schimbările ce arată verbele *laŭ*, la formele cu accentul pe terminațiune din cauza trecerii lui *l* în *γ*, vezi la consonantism

La adverb observăm *iu* (16/XIX) pentru *ịu*, —*arlĭina* (22/XIX) „adevărat" pentru *alilĭira* din *alilĭuia* (*alilĭea* și suf -ura cf. p. 137)

*

La formarea cuvintelor atrag luarea aminte asupra numelui de oraș *Sămsaranda* p 101 pentru Santi-Quaranta, în care *Santi-* este înlocuit prin *Săm-* (ca în *Sămkĭetru*), iar Quaranta disimilat sau înlocuit de ngr σαράντα

TH CAPIDAN

Notă Dintre reproduceri nr 4 este luat din Leonard Schulze Jena și nr 42 din Ekrem-Bei Vlora

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

INDICE

I. Cuvinte

a) *aromâneşti*

aco 176, 196, aftar 200, agărẹuă 155, agust 192, aγag 153, aʃant 194, aγăpe 201, a,co 176, 196, aγune 195, ahurı 28, aıcă 109; aıst 178, aletpă 105, amalămă 121, 122, amalomă 122, amalumă 121, 122, ară 137, arco 196, arıh'ına 204, arıŭ 192, apap 101, apco 176, 196, apıe 154, apumına 154, 190, aşẹauo 176, ata 28, ată 126, atei 126, atsă 173, auatap 196,

baıur 24, baltsu 86, bandılă 154, băr 22, bap 22, bărdıla dı ṇġos 105, bărdıla dı ṇsus 105, barδuše 154, bapză 101, bayop 24, bayur 24, bektaşì 48, bep 22, bešıcă 135, bılıngucă dı mănă, bınec 105, bızılıcă 103, brecuše 23, brecuše 142, brıcuše 23, bpumapu 191, bučıcọse 157, bucuvală 107, budzâlı 102, bufaru 28, bugat 178, buſgur 108, burets 108, bute 103,

căbure 105, căčulă cu florı 24, căčuſă 20, căčuṇă 20, cădupă 196, caer 107, cafcă 163, caʃtsavetă 23, caſ ġọoc 105, caſamı 173, căſăń 173, călăruš 106, cale 154, calıc 199, čalıstru 105, caltsavetă 23, căluz 102, câmbăcuk'ı 107, cămbor 189, cămẹaşı 21, 154, cămęše, cămeşı, cameşı 21, cânepă 135, cănınă 191, căntecu 135, cap dı sul ṇ06, čapăp 23, čapăpe 23, căpestru 103, căpestur 200, capıtılı dı pultări 103, căpote 22, cară fṛiptă 107, cară cu urızu 107, cârâdzel'u 103, carasă 101, cărăvănar 97, capc 199, căruń 107, căpună 161, cărvănar 97, casa tsı tsăne plazu 105, cašu tıngăsıt 108, cătun 89, cătsut 105, čenıc 196, čereaṇ 103, chırıgıbaş 98, cıceroană 86, čičerọane 23, čičọară dı čıcrık'ı 106, čıcrıcă 106, čıcrık'e 106, čıdıc, 23, čılımẹan 167, čıpape 23, čıpăp 183, cọači 21, cọadă 103, cọadă dı căpestru 103, cọarda 106, cọasta 103, 37, cọndọander 22, čoροńdă 189, cučăscu 197, cudıtsă 103, cuγastpă 108, culanẹa dı la k'eptu 104, culčăscu 200, cuſček'ı 104, culẹašu 107, culẹašu alb 107, culeŭ 107, čumagă 104, cumašu 28, cundọandır 22, cundušu 22, čunılı 106, čupare 86, 23, čupocu 103, čuprak'ı 24, cuſauă 103, cupıcu 192, curıl'ı 103, curtsorı 103, čută 101, cutsăγı 104, cutsăk'ı 104,

dămăl'ug 105, darmă 125, de-arıh'ına 196, de-apumına 200, de-napoı 135; denente 126, departe 135, derept 135, desńerdătoru 135, dınănte 126, dınınte 126, dịoapă 191, dipăppoya ṛ63, dišk'ıtor 107, dišk'ıtọp 200, 173, dıstımbel'ă 201, dıstımbelẹa 153, dıγgă 24, docăp 177, dom 198, domne 127, drămă 125, dremă 125, dulumă 22; dulumıč 22, dumanı 101, dumıč 22, duṇmıč 22, dzamă 107, dzânucl'u 103, dzedzet 135, dzınerẹ 135,

esc 191, 203, 188

faıçă 102, fambupa 196, fănătescu 200, făntănă 121; 122; fărcă 190, fărmac 22, fărṇigă 190, făpnigă 199, făru 103, festı 20, fleru 103, formac 122, frămptă 126, frămtă 126; frâmtẹa 102; frâmtu

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

126, fpapsun 188, fremptă 126, fremtia 126, fremtu 126, ful'or 107, ful'ŏp 173, funtănă 121, 178, furcăcĭ di čicrik'ĭ 106, fupńigă 190, 199, furtĭ 104, fus 107,

gădăvuše 105, gală 102, ğamandan 21, ğap 200, găstăńe 200, ğeamandan 21, ğelă rămăneascâ 107, ğimandan 21, gl'ĭmdupă 189, gl'om 181; ğope 181, gortsă 125, gorţe 125; gravanò 22, gpeuš 191, ğumandane 21, gunelă 24; gurmadzu 103, gupa 174,

ɣală 194, ɣănă 194, ɣapă 197; ɣco 176, ɣoc 195; ɣuftă 197, ɣumbadă 194, ɣumĭ 194, ɣumtă 194, ɣuna 195, ɣungă 194 ɣuom 194,

hăpăhopapă 154, hasiðiapu 170, h'irele 173, hopă 155,

ianură 28, iată 186, 156, ietă 186, il'ilĭ 103, imbpă 201, intenje 126, íu 204,

k'aptsiń 173, k'atrăom 88, k'eptu 103, k'epšag 191, k'índpă 191, k'irigè 97,

lănă 125, lăndură 125, lăndzetlu 125, lăptare 108, l'apa 153, leamĭ 154, lem 199, lemn de-a-mplatea 106, lemne dĭ čičopĭ 106, lenă 125 lendură 125; lendzetlu 125, lišcător **200**, 107, l'itsă 174, l'itsilĭ 106; l'opur 181, lucanits umpluts 107, lulustpufi 166,

măianą 142, malumă 178, mănă d icicrik'ĭ106, mănaz 166; mandra 28, măńi dĭ bărdilă 105, maniță 22, măńle dĭ damal'ug 105, mară 101, mapă 101, 153, măritsăscu 143, maptu 191, mață 125, mațe 125, măyie 154, mayu 197, merğe 102, mepğu 101, mepu dĭ fatsă 191, meš 105, mizaviriki, 161 mizilišti 155, molt 189, monok'ĭuri 24, mopă 155, mos 7, mpultesc 200; mug 196, mugu 196, munts aroš 80, murg 91, mută 196, mută 101, mutuvită 173

năearcă 182, nană 108, nănte 126, năpă 102, narcă 182, năvădim 173, nčopamir 181, nčomir 181, nčornik'edzŭ 181, ndaŭ 198, ndpelu 191, nearcă 182, nęle 24, nente 126, ngăm 133, nih'amă 155, nih'eamă 183, ninte 126, nipărticuše 154, nuercă 182,

oarbări **176**, ocl'ĭ 102, ocl'ĭ dĭ disagă 164, opdzăm 173,

pădupitsă 192, pal' 107, păl' 173, păldămă 104, paimă dĭ ungl'ă 103, păltare 121, pândicu 103, pânticu 103, păputsă 23, păputsă kipigešt 23, papamandă 143, papamăndă 105, păpmăsesc 161, pappodz 23, păstrămă 107, penură 199, pendură 199, pepeńĭ 135, perčea 102, 103, pericul 135, petică albă 23, peturĭ 108, peturicl'e 135, pičop 173, píčur 107, pir 200, pirgos 200, pită dĭ veardză 108, pitiroane 108, pistări 104, pisuridză 108, plazu 105, plentsă 28, poalilĭ dĭ sumap 104, pravdă 125, prevdzîle 125, ppift 181, ppifte 155, ppip 191; prisini 107, pruscutită 108, psautu 143, pubipe 196, puðgeao 24, puðuritsilĭ 106, pul' 101, pultare 103, 121; pul'u 103, purgeao 24, puțănă 125, puțenă 125, putsîn 133, puzupits 174,

rădzătină 191, 200, răman 176, răman 176, rățeale 106, rățeaua dĭ čicrik'ĭ 106, războĭ 174, rivole 105, roman 176, rufea 191, ruman 176, rusa 154, păcătoape 163, păză 153, pipă 153, pizâ 101,

sabă 196, šăgune 22, šâgune 22, šagunĭ 22, šălvări 23, šăpvăru 23, șăm 51, sămar 103, sărăcušte 24, săpăcuști 24; sâpacuști 24, săpăye 158, sapca 22, sarica 22, sărmaĭ 104, sărme 125, sazmă 104, scănduri 104, scăndupa dĭ dămăl'ug s pl'oru 105, scări dĭ funĭ 104, scay 197, seamin 200, seatsere 135, șeauă 103, selnică 21, seudzile 125, serme 125, sfiriye 104, šigune 22, sigurimea mănilor 105, silefi 105, šilvări 23, șin 51, siryanĭ 154, sivapĭ 200, sk'epĭ 24, sk'iniratu 103, somu 154, soră 127, sop (mĭ) 199, spata 105, spată 174, stamă 199, stane 40, stanea 28, šteyĭ hiartĭ 108, strigl'atu 108, strozma 104; stpăgl'atu 166, stpĭ 255, sufăru 201 suĭ 173, sulu dĭ dinapoĭ 105; sulu dĭ dinințe 105, sumcoadă 104, sumedpu 191, sumk'etru 154, suvaltsă 105; suvanitsă 174

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

tăgărğıc 104, tăγăgan 22, talagan 22, tălăgan 22, tană 101, tă pǫapă 154, tarapašu 108, tărastru 104 201, târhână 108, târhânǫanı 108, tărţă 125, tatı 154, terţe 125, tîmbarẹa 23, tızgă 24, 28, trıadza 167; tort 107, totna 133, tsap 101, tsarcu 28, tsăruhe 23, tserb 101, tsıcǫape 200, tsıgărıdz 107, tsınts 202, tsulak'ı 103, tucă 101, turaştıa 28,

-ura **137**, ublăncu 103, umbără 201, ungl'ă 103, urẹacl'ilı dı sumaρ 104, urecl'ı dı sul 106, urecl'ıle 103, upęcye 197,

vălment 105, 142, vaĭment 173, vărtemıtsă 107, văρtēnıtsă 173, vaše 102, vašıl'elu 103, văsılonă 158, văsıyă 158, vęastă 200, verĭ, vẹstă 200, vrapă 142,

yınaρ 191; yıncâla 104, yıngâlă 104, yopur 181,

zănozu dı dınıpoĭ 105, zănozu dı dınınte 105, zărculă 22, zmelğĭ 107, zverca 103, zverca dı sumaρ 104

b) *albaneze*

bardh 90, brekaše 142,
frashen 118, frasher 118,
γambarıs 143 γemp 143,,
keshtere 50
llter 50,
mahkuam 143, maje 142, maŧekonj 143, malje 142, maltzohem 143, meshe 50, murgu 91, murk 91,
premte 51, prıft 50, 181,
sheńt 50, skjap 88,
temp 143

c) *greceşti*

γύφτος 85 λαμπάρω 143,

II Nume de localităţi

a) *aromâneşti*

Aghıughıana 8, Arγırocast 100, 101, Avlona 100,

Barza 90, 91, Berat 80, Bestrova 83, 86, Bıghıştı **13**, 14, 41, Bıtcuchı 15, 40, Bıtolıa **5**, Bıtulı 99, 173, Boboştıţa 15, 24, **35**, 41,

Cavaıa 45, 51, **58**, 59, Călıva-Paša 92, Călıvarı 91, Camıa 46, Camıja 95, Cărădac 98, 99, Cărarea-l Lampı 92, Carbunara, 78, 95, Castru 83; Cătsurı 100, Catuna 89, Cătunet 89, Cavaγa 98, Cavala 99, Cermenıca 51; Chelbăsıra 73, Chelbsira 83, 86, Chıafsăz 40; Cıameria 19, Cıorlu atsel Lungu 15, Cıpleaca 73, 95, Clısura 29, Colonia 19, 45, 68, Corča 99, Corfu 19, Coriţa 10, **14**, 15, 16, 68, Costi al Manduca, Cruşova 9, Cumanuva 99, 172, Curčao **14**, 100, Curtesı 19, 25, Custreţ 19, Cutalı 77, 83, 87;

Dangli 68, Darsı 75, Delvın 101, Devol 79, Dışmiţa 13, 14, 17, 24, 26, 26, 68,, Dıvjacu 95, Dragor 5, Drenova 15, 36, 41, Dumră 75, Durăs 173, Dufăs 73, 98; Durazzo 43, **73**, Dufus 73, 98; Duşarı 40, Duşnıc 85, Dyrrachium 46, Dzegă (râulu al-) 32,

Edrineıl'i 99, Elbasan 43, **48**, 51,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Fearica 79, **92**, Feărica 100; Fersali 156, Flărina 99, Florina **9**, 10, 99, Fracula 73, 83, Fraşari 25, 118,

Găl'ina 89, Ghinucastra 100, Glava 96, Gopeş 6, Goră 15, Goriţa 82, Grabiani 73, Grabova 121, Graboviţa 40, Gramos 15, 26, 121, Gramoşi 51, Gramoste 20, 121, Grascu 99; Grebeni 101, Guriza 78, Guva lui Mina 92,

Ianina 101, Ianitza 99,

Jarcani 19, 25, Jareza 88, Jitomi 96,

K'ari **90**; K'atra-lată 92, K'atra Tsap 88, 95, K'atrom 88, Konija 51, Kruecuchi 95,

Lacatun 89, Lânga 121, Larisa 101, Lascovíki 68; Lăson 101, Lasona 172, Lăsun 101; Lemnuşa 92, Leşa 99, Leşniă 15, Levani 83, Libofşa 77, 95, Lingupă 155, Liscovick' 100, Livădz 42, Luşnia **76**,

Magarova 5, **6**, Malacastra 86, Malic 43, Mboli 99, Moria 15, 36, 41, Mecati 83, Meci 95, Meglen 42, Metropola 34, Metsova 101, Mifoli 86, Milot 99; Mizuchea 78, Mizuchea 200, Mizuchiar 200, Mocra 46, Molovişte 6, **7**, Moiava 15, 26, 83, 85, Moscopole 17, 24, **30**, 121, Mujgagă 7, Muntele Sec 15, 95, Murgana 91, 96, Murgaş 91, Muzachia 19, 45, **75**, Muzeké 75,

Ndumor 79, 96, 172, Nemerčica 96, Nicea 17, Nijopole 9; Nseăr 99,

Ohrida 46, Ohrida (lacul) 43, Opari 15, 31; Osum 85

Padea şoaricliu 92, Panaghia 40, Panariti 15, Părleap 99, 172, Părmeti 100, Pekini 43, 51, 98, 173, Peristera 5, 46, Peştani 83, Peştăpî 15, Petrova 78, 95, Pikină 98, Pikindă 98, Pind 20, 40, Pisuderi **11**, Pleasa 13, 14, 17, 24, Pleasa 99, Pogradeţ **44**, 99, Poiani **94**; Protopapa 40, Preaspa 99, Premeti 40, 68, Prespa 46, Preveza 101, Profetul Ilie, Puka 51

Radostina 78, 94, Remaniţa 83, Remeni 40,

Şămitra 45, Sămsaranda 101, **204**, Sâmtu 8, San-Stefano 64; Sărună 99, Scârpa-lată 92, Schepuri 83, 87, Scrapar 83, 86, Scraparí 68, Şcodră 99, Scrofotina 83, 86, Şcumbi **46**, Sec 15, 34, Şiac 73, Şipsca 17, 35, 121, Şiyac 99, Sk'ăpuri 100, Şkoză 93, Şoput 96; Spiraka 96, Stropani 13, Strunga 46, Sucha 4,

Tărbuf 76, Târcol 101, Tărcol 172, Târnova 5, 6, Tesalia 20, Tipilina 100, Tirana **60**, Tomor 79, Tomoriţa Mare 80 Tomoriţa Mică 80, Trebišina 96, Tsitate 83,

Uianic 19, 84, 87,

Valeamari 88, Valearatsi 88, Valea Caldă 88, Valona 94, Vărtopi 83, Vârtopi 77, Velis 99, Veria 40, Veria 99, Vilar 80, Vila **59**; Vilardi 80, 81, 99, Vlahani 92, Vlahina 92, Vlahova 92, Vlaho-Gorangi 92, Vlaho-Psilotera 92,

Zavari 78, 93, Zumbleac 14

b) *albaneze*

Bardhani 91, Bardhasneshi 91, Bardhoči 91; Batai 58, Bilishti 13, Bithkuq 40,

Calivaci 92, Calivet e Stropani 92, Cuci 79, 69,

Džura 47, 46,

Fălărină (Felerine) 9, Fieri 79, **92**, Frasheri 118, Frashëri Kelepir 118;

Geamia e madhe 16, 60; Ghéortcha 14, Ghini 51; Gjorge 15, Guri Tsap 88,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Katonet 89, Katund 89, Katundasi 89, Katundi 89, Katundi i ri 89, Katundi i vieter 89, Katundishti 89, Kelcure 100, Kerkovici 113, Kodra e Similit 51; Korça 14,
Lakatundi 89, Liga e Prizrenit 64, 68, Limi 45, Lumi Beratit 79, 83,
Mal i thate 15, 46, Malet Dumres e Darsise 75, Malet e Gores 15, Malet e Oparit 15, Manastiri i Catunes 89; Mănilishti 45, Muzeke e Madhe 78, Muzeke e Vogel 78
Nikinče 113
Peshshtepi (din pese sthepi) 15, Pekini 57, Pikindă 199, Piscupati 45, Porades 44,
Qafezezi 40, Qatrom 88,
Şămări 52, Şămbetra 52, Şămili 51, Şămitra 51, Şămriia 52, Şănandrița 53, Şăncolassi 52, Şăndremița 53, Şăngherghi 52, Şănghini 51, 52, Şănghini e madh 52, Şănghini e vogăl 52, Şănmriia 51, Şănpietăr 52, Şănpremte 51, Şănvasili 53, Shemerija 52, Shemilli 51, Shemitra 45, 51, Shendrenica 53, Shen e Premte 15, 16, Shenendrica 53, Shengjini 51, Shenkolassi 52, Shenmeri 52, Shenmrija 51, Shenpieter 52, Shenvasili 53 Shimriza 52, Shinapremte 51, Shinapremtia 53, Şincolassi 53, Shinelmas 51, Shingiergi 52, Şinimlachi 53, Şinioni 51, Shînjoni 51, Shinkolla 51, 52, Shinpieter 52,
Učishti 155, Udănishti 45, Ulkin 68, Uri Hasanbeut 85,
Vallamari 88, Vila 58, Vlore 100

c) *greceşti*

Βελιγράδι 80

d) *slave*

Belgrad 80,
Drenkovo 36,
Ermensko 11,
Gradtsko 99,
Hlerin 9,
Kumanovo 99, Kuprulí 99,
Nerečka 11,
Scopie 99,
Veles 99, Vrańe 99.

III Nume proprii

Abdul-bei Fraşari 64, 67, Adami Hagi 30, Ahmed Muhtar Zogolli 72, Albanezi creştini 48, Albanezi musulmani 48, Ali-Paşa 64, Antonio Baldacci 82, Armâńi 116,
Baiazit II 15, Bektaşi 49,
Calcheu 30, Căstrănioți 19, Ciămeriani 19, Constantin Araia 26, Constantin Zega 25, Culoniați 19, Curtișani 19, Cuşu Giogia 78 Cutina ali Măruşe 84,
Danil Mihali 30, Dhori Koti 141,
Fărşerot 118,
Gagă 7, George Ciamba (Dr) 6, Gogia Mirahori 15
Hagi Ceagani 30, Hahn 2, 60, 61, 73, Haralambie Balamace 17; Hodo Paşa 64, 67,

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)

Ilie Qafezezi 19, Iljo 15, Iljo-bei 15, Ioan Vreta 67, 69, Ioasaf 30, 35, Iorga 50, Iorgu Steriu 19, Ismail Kemal-bei 71,
Jărcănioţi 19,
Kahram Paşa Vrioni 93, Kurt Achmed Paşa 93,
Lambi Spânu 27, Leake 1, Lumo Skendo 68,
Manduca 30, Mbret Wilhelm 1 pare 72, Mevlevi 49, Midat Fraşari 66, 68, Mizuchiari 19, Mohamed II 15, 48, Muzichiari 19,
Naim-bei Fraşari 69, Nazi O Mamaki 141,
Omer-Paşa 93, Omer Paşa Vrioni 93
Pandeli Sotir 67, Petro Poga 66, Plesoţi 19, Prenk Bib-Doda 64, 67, Prenushi 140,
Rămăni 116, Romăni 116, Rumăni 116,
Sami-bei Fraşari 66, 67, Şănazu 97, Spiro Risto Dine, 141, Steriu Papa 93,
Teki Selenica 114, Ţinţari 114,
Uianiţ 19,
Vas-Paşa 66, Vlahi 114,
Weigand 81, Wilhelm de Wied 72,
Zogu I al Albaniei 72

BDD-A14780 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:14 UTC)